

quod Thomas archiepiscopus in sede Dorobernensi conditionibus solitis involutus, et sacramento constrictus, ab altari majore suscepit. Postquam autem induit vestes summis sacerdotibus, Domino disponente, collatas, habitum sic mutavit, ut mutaret et animum. Nam curiæ curis interesse non approbans, ut eximeretur a curia, vacans orationi, superintendens Ecclesiæ suæ negotiis, nuntium in Normanniam regi direxit, renuntians cancellariæ, sigillum resignans. Quod alius in cor regis ascendit, in se solum causam resignationis tam subitæ retorquentis. Audierat namque quod Maguntinus archiepiscopus in Teutonica sub rege, quod Coloniensis archiepiscopus in Italia sub imperatore, nomen sibi vindicent archicancellarii. Qui nec promiscuis actibus æstant turbati rerum officia si gestant in dextra baculum pastorem, et ad expediendas regni vel imperii necessitates et pacem Ecclesiæ procurandam propensius accingantur, dummodo cancellarius curiæ sinistro lateri sigillum allateret nunc regis nunc imperatoris, qui dicitur protonotarius.

Thomas Cantuariorum archiepiscopus obviam regi

veniens, cum rediret in Angliam, receptus est in osculum, sed non in plenitudine gratiæ, sicut vultus statim aversus omnibus qui convenerant, patienter ostendit.

Thomas ex archidiacono Cantuariensi sumptus ad archiepiscopatum, ad instantissimam regis postulationem diutius distulit archidiaconatum transferre. Transtulit tandem ut rex petivit, sed gratiam regis ad tempus subtractam, ut videbatur sibi postmodum redintegratam non ad plenum agnovit.

Clarembaldus abbas electus Sancti Augustini benedictionem ab archiepiscopo Thoma querebat accipere, sed in ecclesia propria, sed sine professione, sed spe cujusvis in posterum subjectionis prorsus ademptæ. Cum autem rex se verbis hujusmodi non opposuerit, partibus antiquitatis in finibus stare persuadens, et eas omnibus modis quibus id fieri potuisset inducens, alteram inclinatio videbatur in partem.

Capitula quæ sequuntur quare infra in hoc codice anno 1175, etc., etc., etc.

SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

AD PAPAM ALEXANDRUM.

Litteræ consolationis, quas vestra nobis dignata est paternitas destinare, magnum quidem mediocriter anxiato afferre possent remedium: aut si saltem nostra circa unum aliquid figeretur angustia, spem nonnullam respirandi possemus ex eis concipere. At quoniam de die in diem malitia invalescit, multiplicantur injuriæ, non nostræ, sed Christi, imo quia Christi, eo magis nostræ, succedentibus sibi invicem more fluctuum procellis, solum nobis videmus imminere naufragium. Nec aliud consilium superesse, nisi ut ipsum quasi dormientem in navi pro viribus nostris excitantes dicamus: *Domine, salva nos, perimus*. Et hoc sane aptiorem malignandi Romanæ Ecclesiæ infirmo rem conspicit, ut vere liqueat, quod quidquid in caput, sive bonum sive malum, sive dulce sive amarum defluit, per barbam descendens, nec oram vestimenti relinquit inta-

ctam. Eripitur Jesu Christo, quod sanguine suo comparavit. In ipsam ejus sortem potestas sæcularis manum extendit. Adeo ut nec sanctorum Patrum sanctiones, nec statuta canonum, quorum apud nos etiam nomen exosum est, nec clericis quidem patrocinari valeant modo, qui ab hac jurisdictione hæc usque speciali privilegio fuerunt exempti. Et quoniam enarrare vel prosequi scripto, quæ patitur, longum esset et lædiosum, ad vestram mittimus paternitatem magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, in cujus ore posuimus singula, seriatim prout vidit et audivit, vobis exponenda. Et si placet, credite, tanquam si nos loquentes audiretis viva voce. Hoc tamen sciatis, quoniam, si fieri posset, multo libentius vos in persona visiteremus nostra, quam in alia. Loquimur vobis sicut Patri et domino: et quod dicimus, summo silentio petimus occultari. Nihil enim nobis tutum est, cum omnia fere referantur ad regem, quæ nobis in conclavi vel in aurem dicuntur. Væ nobis, qui in hæc servati sumus tempora, quorum diebus accesserunt

hæc mala! Qui in priori statu tanta potiti fuimus libertate, quam modo dura et pessima servitute recompensamus? Fugissemus saltē, ne in direptionem patrimonium Crucifixi dari videremus; sed quo, nisi ad eum, qui nostrum refugium et virtus est, ignoramus. De Wallensibus, et Oweno, qui se principem nominat, domine, provideatis, quia dominus rex super hoc maxime motus est et indignatus. Charissime Pater et domine, bene valete.

EPISTOLA II.

AD EUNDEM.

Causa Thonæ ante dominum papam.

Ad audientiam tuam, Pater sanctissime, confugio, ut qui Ecclesiæ libertatem tanto tui discrimine redemisti, eam vel solam vel maximam meæ persecutionis causam attendas, quod exemplo tuo usus sum. Dolui enim statum Ecclesiæ labefactari paululum, et jura ejus in avaritiam principum dissipari, et occurrendum credidi morbo venienti. Et quo plus illi Domino meo, cui post Deum cætera debeo, me sciebam obligatum, eo tutius iniquis ejus instigationibus arbitrabar resistendum, donec obtinuerunt illi, et serenitatem ejus offuscaverunt mihi. Exinde, ut mos est apud principes, criminationes et calumnias injecerunt in occasionem persecutionis meæ, et ego ejici malui quam subscribere. Accessit etiam his malis, quod vocatus sum coram rege tanquam laicus, ut satisfacerem, et unde mihi suffragia speraveram, sum destitutus. Animadverti enim dominos et confratres nostros episcopos istos pro aulicorum arbitrio in me paratos animadvertere. Ita cunctis incurstantibus fere suffocatus ad tuæ pietatis audientiam, quæ nec in extremis agentes negligit, respiravi. Sub quo demonstraturus asto me nec ibi fuisse judicandum, nec ab illis. Nam quid aliud esset, patres mei, nisi vestra vobis jura subtrahere? Quid aliud quam spiritualia temporalibus submittere? Semel natum hoc exemplum esset ad multa. Ideoque credidi firmius resistendum, quod affectus proclivior nocendi nasceretur, si prius debilitatem agnoscerent. At inquit, reddenda erant Cæsari quæ Cæsaris erant. Sed, etsi in pluribus obtemperandum sit regi, in illis tamen obtemperandum non est, quibus efficitur, ne rex sit. Non essent illa Cæsaris, sed tyranni, in quibus, etsi non pro me, pro seipsis ei resisterent. Nam si illi extremum reservatur judicium, qui potens est judicare corpus et animam, nunquid extrema erit inter homines et summa potestas ei qui judicat secundum spiritum? Si justam foverent causam, quid me impetebant? Quid me arguunt, si ad eum appellavi, apud quem mentiri vel non licet, vel non expedit? Aut injuste in me causabantur, aut de justitia vestra diffidebant. Dupliciter enim confundebar, si coram sanctitate vestra convincerem. Nec miror tum laicos in clerum hujusmodi machinari conscriptionem, sed dominos et fratres meos non solum hujus factionis conscios, verum etiam prolocutores extitisse admiror. Nam quid eorum persecutionem metui, pro quibus tantis occursibus me opposueram? Obtinuis-

sem, si voluissent illi. Sed male caput agit, si a membris destituitur, quin etiam si oculi linguam contra caput assumant. Si bene prævidissent, in se perniciem machinabantur, et eorum usi sunt principes auxilio in eorum servitute. Quæ hæc tanti odii causa fuerat, ut pro me exstinguendo seipsos exstinguerent? Ita dum spiritualia pro temporalibus negligunt, deficiunt in utrisque. Quid quod me etiam reclamantem, et audientiam vestram appellantem, patrem suum in præjudicio damnare ausi sunt? Quid si eandem in universam Ecclesiam eum offenso nobis principe conspirationem fecerunt? Et te, Pater sanctissime, suspicio ita poterat attingere. At, inquit, regi tenebantur ex debito Domini. Sed vti corporaliter, mihi spiritualiter. Cui potius teneri potuerunt quam sibiipsis? Nonne potius corporalium damnum quam spiritualium negligendum fuit? Inquit rursus, hoc tempore principem non fuisse provocandum. Quam subtiliter in suam servitute argumentantur? Imo ipsi provocant, qui excessibus suis alas præbent, et suffragium. Quievisset enim ille, nisi acquievissent illi. Et quo tempore magis constantia exigitur quam inter persecutores? Nonne familiares ex persecutionibus comprobantur? Si semper succumbant, quomodo obtinebunt? Neesse est aliquando resistant. Condescende ergo, Pater sanctissime, in fugam meam et persecutionem, et me aliquando magnum fuisse reminiscere tempore tuo, et propter te injuriis lacessitum. Utere rigore tuo, coerce eos, quorum instinctu nomen hujus persecutionis erepsit. Nec domino regi horum aliquid imputetur, qui hujus machinationis est minister potius quam repertor.

EPISTOLA III.

AD EUNDEM.

Venerande Pater et domine, quantum Cantuariensis Ecclesia beati Augustini, qui eam tam moribus quam lapidibus fundavit, ejusque successorum vitæ excellentia ac morum prærogativa meruerit exaltari, prudentiam vestram minime latere existimamus. Sane sub eorum sana dispositione et provida dispensatione, primaria dignitate atque primatus honore, multorum privilegiorum attestatione, decorari obtinuit. Siquidem inter omnes occidentales Ecclesias tam dignitate claruit, quam erga sacrosanctam Romanam Ecclesiam tam fide quam devotione præstitit. Profecto a suæ matris sanctæ Ecclesiæ Romanæ sinu, etiam schismatis tempore ingentibus tribulationibus ad id ipsam mergentibus, avelli nunquam potuit. Cæterum nostris temporibus, in quos fines sæculorum devenerunt, crebris adversitatis tonsionibus agitata servituti incipit subijci. Nam ecce, qui velut filius ejus tanquam matris ubera ab ineunte fere ætate suxisse dignoscitur, ipsius undique latera concutit, cujus suffragiis ad eum honorem, quo nunc fruitur, ipsum sublimatum fuisse constat. Dominum Eboracensem archiepiscopum loquimur, qui cum omnem reverentiam sæpe fatæ Ecclesiæ impendere deberet, eam pristina dignitate privare mol-

tar. Cum enim in universa provincia nostra antiqua libertate potiremur, temporibus nostris, quod non ante qualibet occasione usurpatum est, sicut ipse optime novit, contra crucem crucem erexit, cruci crucem opposuit, Christum significans esse divisum, crucis scandalum suscitavit. Cumque ipse a nobis fraterna charitate admonitus desistere nollet, sanctitatis vestrae litteras, quibus ne id faceret inhiberetur, ei porreximus. At vestrum contemnens mandatum, nihilominus crucem bajulavit. Qui tamen post quatuor pluresve dies nos ad audientiam vestram super falsa suggestionem appellavit, sancti Lucae diem appellationi praefigens. Ad quem, Domino disponente, in promptu ei plenissime responsuri occurremus. Verum si urgentissima causa impediens praesentiam vestram adire non poterimus, Odonem subpriorem Ecclesiae nostrae, procuratorem in praesenti causa, et in omni incidenti quaestione constituimus, nos ratum habituros, quidquid fecerit, firmiter promittentes. Valeat et vigeat semper sanctitas vestra, Pater charissime.

EPISTOLA IV.

AD EUNDEM.

Abutitur Ecclesiae patientia rex Angliae, et tanta immanitate in sponsam Christi jugiter savit, ut Petrus, cujus fidei et zelo illa commissa est, gladium cogatur educere, et persecutorum Christi in virtute sancti Spiritus malitiam cohibere. Iterato enim rapitur Christus, et ad crucem trahitur, discipuli dispergunt, qui tamen ad impetum turbini non abjecerunt omnino fidem, aliis iterum machinantibus quomodo Filium Dei prodant in osculo pacis, et sub juris obtentu et reverentia legis justitiam subjicere valeant, et Deum legitime impugnare. Quia memores officii nostri, et iudicium Dei, in quo nulli parceretur culpa, formidantes, pro justitia mutire ausi sumus, dati sumus in opprobrio multis, expositi pro Christo periculis omnibus tanquam signum ad sagittam. Tandem addicti exsilio cum omnibus nostris, clericis et laicis, mulieribus et parvulis, pusillis et majoribus, ut nec reverentia Ordinis, nec conditio sexus, nec aetatis miseratio quidquam irae detraheret aut furori. Multi eorum jam in exsilio mortui sunt: quos quoniam innocenter pro justitia patiebantur, confidimus ad requiem convolasse, et cum electis laborum suorum recepisse mercedem, plurimi vero adhuc expectant misericordiam Dei, infame et siti, in frigore et nuditate. Alii tenentur in vinculis: inter quos capellanus noster sacerdos religiosus, qui de conscientia et consensu regis remanserat in Anglia ipso post illam, quam dicunt, appellationem mandante tenetur afflicto in carcere. Haec omnia sustinimus, tentantes an per patientiam mansuetudinis nostrae possemus aliquo modo mitigare saevitiam ejus. Sed quanto plura patimur, tanto magis crudescit immanitas, ut publice fateatur se nullo modo posse placari, nisi ei ad nutum exponatur Ecclesia et de consensu nostro recipiantur ab omnibus con-

suetudines, immo perversitates suae, non modo canonibus et legibus adversae, sed Evangelio Christi penitus inimicae. Quia ergo non acquiescimus, et praedicamus Deo potius obediendum quam homini, quaerit animam nostram ut cum ea auferat Ecclesiae libertatem, et in regno suo sedis apostolicae privilegia usquequaque convellat.

Hoc proposito nuper in capitulo Cisterciensi proximo denuntiavit inimicitias toti Ordini, et quod omnes domos eorum exterminabit a terra sua, nisi Cistercienses me exsulem et proscriptum pro domino, et fidelitate Ecclesiae Romanae, et cleri libertate, ejiciant a monasterio Pontinaensi, invito abbate loci et fratribus, qui pro reverentia precum vestrarum, et Christianissimi regis Franciae et opus inatum Galliae interventu, benignissime et liberalissime plurimam mihi et meis, quod eis rependat Altissimi, humanitatem exhibuerunt, et adhuc, si liceat, exhibere parati sunt. Et licet tribuemur et contemmur soli cum parvulis nostris, qui fidem divitiis et deliciis praetulerunt, pro libertate totius Ecclesiae, tamen ad subversionem justitiae et libertatis, quorundam episcoporum citra mare et ultra nititur consilio, qui praeter ceteris sapientes sunt ut faciant mala, et eloquentes ut dedoceant legem. Hi sunt es ejus, hi calamus, horum freti auxilio fautores ejus gloriantur, quod nos nostris confodiant jaculis, et spoliis oppriment. Habent fiduciam, quod Jordanis influat in ora eorum. Veruntamen respondebit eis justitia sua, et nos per misericordiam Dei Petrus, cum quo et pro quo dimicamus, in fortitudinis brachii vestri expediet. Annuntiavimus impio scriptis impietatem suam, ut sanguis ejus requiratur de manibus nostris. Minas intentastis et vos, ut vel sic evitaret laqueum damnationis. Sed ipse obsurdens ad omnem Domini vocem, se ipsum praecipitavit in laqueum, dum violentas manus injecit in sacerdotem. Leges impugnat, imo et Evangelii, quantum in ipso est statuta convellit. Suam ponit schismatis cum schismaticis portionem, quibus communicat, et cum eis varias et nefarias contrahit obligationes, et anathematis sententiam sciens et prudens incurrit. Nescit enim et ipse, quod qui violentas manus in clericos injicit, facto ipso excommunicatus est. Nonne facientis culpam habet in talibus, qui fieri mandat, imo compellit? David legitur interfecisse Uriam, sed gladio filiorum Ammon. Achab arguitur et punitur effudisse sanguinem Naboth, quod ministerio impiorum factum est nomine ejus, et rati habitatione convincitur placuisse.

Placeat itaque dignationi vestrae tantis mederi morbis, et nostrae, imo Ecclesiae Dei afflictioni prospicere, ut severitate justitiae absolutionem quaerere compellatur, qui temeritate sua, et contemptu legis, et potestate in caput suum, operum pravitate anathematis condemnationem intorsit. Episcopus Londoniensis honorem usurpavit in Anglia contra morem antiquum et perpetuam aequitatem, ut gloriatur in provincia nostra nihil mandari posse aut statui.

nisi per ipsum, aliis non æquanimiter ferentibus **A** rum Dei, qui nobis Dei et vestri causa victualia Pharisæicum hoc ejus supercilium. Dissimulavimus provident, minis et terroribus suis auferre conetur. primo, exinde corripimus hunc tumorem, sed quia Scripsit enim abbati Cisterciensi, ut sicut abbatias ad perniciem indurescit, eum diu sine correctione ordinis, quæ in ipsius potestate sunt, diligit, ita nos non poterimus sustinere. Cõhibeat Dominus linguam a beneficio et familiaritate ordinis faciat alienos. Londoniensis a malo, et labia Lexoviensis ne loquantur dolum, ad interitum ejus cui ministrant consilia, et etiam suum. Joannes de Oxeneford sanctitatis vestræ præsumit apparere conspectibus, et quasi re bene gesta, et schismaticis de schismate perpetrando, quod exinde convaluit, præstito juramento, iteratis dolis apostolicam sedem appetit, ut quam perjurio nequivit subvertere, impura purgatione et fraudibus exquisitis decipiat. Qui nisi characterem bestię reportet in fronte, timemus ne quidquid honoris reportaverit sibi, in confusionem sedis **B** apostolicæ, et totius Ecclesiæ ignominiam, et confortationem schismaticorum convertatur. Cætera posuimus in ore nuntiorum nostrorum, quibus, si placet, fidem habeat majestatis vestræ dignatio, et provideat ne innocentia nostra periclitetur in adventu domini Willelmi Papiensis, per quem persecutores nostri palam gloriantur se operaturos nostram depositionem. Ignoramus tamen an in hac venturus sit potestate, sed certum habemus, quod nisi cogamur a Majestate vestra, nullius nos, nisi sanctitatis vestræ, credemus judicio. Meminisse potestis, si placet, qua fide nobiscum, qua charitate nobiscum ambulaverint quidam, qua sinceritate procuraverint preces regis Angliæ, justificantes causam hominis **C** Ecclesiam persequentis, adversus quem terra clamat exigentibus culpis, et cœli revelabunt, nisi quia velatæ non sunt et occultæ iniquitates ejus. Absit ab Ecclesia Dei, ne illa compleantur, quæ presbyter, clericus memorati amici nostri et domini, nuper promisit regi Angliæ; scilicet ut causam, quæ inter nos vertitur, legatus ad regis definiat voluntatem. Frater sacerdotis, qui tenetur in vinculis, expediet cætera. Miseremini, si placet, nostri, et eorum, imo totius Ecclesiæ Dei.

EPISTOLA V.

AD EUMDEM.

Amantissimo Patri et domino ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ **D** minister humilis, debitam et devotam obedientiam.

Satis superque sustinui, Pater amantissime, correctionem regis Angliæ expectans, nec ullum omnino patientiæ meæ fructum obtinui, quin potius detrimentum et exterminium auctoritatis et libertatis Ecclesiæ Dei, dum incaute sustineo, cumulavi. Conveni cum multoties per nuntios religiosos et idoneos, et ad debitam satisfactionem frequentius invitavi. Litteris etiam, quarum transcripta vobis misi, divinam ei severitatem et ultionem, nisi respiceret, intentavi. Ipse vero magis ac magis proficit in deterius, conculcans et deprimens Ecclesiam Dei, sed et personam meam, et eos qui mecum exsulant, adeo persequens, ut etiam beneficia servo-

rum Dei, qui nobis Dei et vestri causa victualia provident, minis et terroribus suis auferre conetur. Scripsit enim abbati Cisterciensi, ut sicut abbatias ordinis, quæ in ipsius potestate sunt, diligit, ita nos a beneficio et familiaritate ordinis faciat alienos. Quid multis? Eo usque sub patientia nostra tam ipsius regis, quam officialium ejus profecit impietas, ut si multitudo virorum, quantumlibet religiosorum, rem vobis ut est, interpositis etiam juramentis assereret, miror si vel sic eorum assertioni credulitatem aliquam vestra sanctitas adhiberet. Hæc igitur cum anxietate cordis attendens, et periculum tam regis quam meum considerans, perniciosas illas non tam consuetudines quam pravitates, quibus perturbatur et confunditur Anglicana Ecclesia, publice condemnavi, tam observatores quam exactores earum, fautores etiam et consiliatores et adjuutores, quicumque fuerint, sive clerici sive laici, generaliter excommunicationi subjiciens. Scriptum etiam et auctoritatem scripti, quo perversitates illæ fuerant confirmatæ, cassavi: et episcopos nostros a juramento, quo ad observationem earum violenter astricti fuerant, relaxavi. Et hæc sunt, quæ in scripto illo specialiter condemnavi:

Quod non appelletur, pro causa aliqua ad sedem apostolicam sine regis assensu.

Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui teneat aliquid de rege, absque licentia ipsius.

Quod non ponatur terra ejus vel officialium suorum sub interdicto sine ejus licentia vel officialium suorum.

Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem de perjurio vel fide laxa.

Quod clerici vel viri religiosi trahantur ad sæcularia judicia.

Quod laici, seu rex seu alii, tractent causas de ecclesiis vel decimis.

Quod non liceat archiepiscopo vel episcopo venire ad vocationem domini papæ absque licentia regis.

Et alia in hunc modum. Nominatim etiam excommunicavi Joannem de Oxeneford, qui communicavit schismatico et excommunicato illi Reginaldo Coloniensi, quique contra mandatum Domini et vestrum usurpavit sibi decanatum Saresberiensis Ecclesiæ, et in curia imperatoris, quale ipse audistis, præstitit juramentum.

Similiter etiam Ricardum de Ivelcestre, denuntiavimus excommunicatum, eo quod incidit in eandem hæresim damnatam, communicando illi nominatissimo schismatico Coloniensi solemniter, et publice machinando et fabricando omnia mala cum schismaticis et Teutonum illis in perniciem Ecclesiæ Dei et maxime Ecclesiæ Romanæ, quique præstitit juramentum de contrahendo matrimonio cum duce Saxonum. Et una Ricardum de Luci, et Jocelinum de Baillolio, qui regie tyrannidis fautores, et hæreticarum illarum pravitarum fabricatores exstiterunt.

Randolphum etiam de Broc, et Hugonem de Sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, qui posces-

siores et bona Ecclesie Cantuariensis absque licentia et consensu nostro usurpaverunt.

Omnes, inquam, istos anathematis vinculo inmodavimus. Verum in personam regis nondum sententiam dedimus, daturi forsitan per misericordiam Dei celerius, nisi respuerit, et ex his quæ fecimus, apprehenderit disciplinam. Ut ergo, beatissime Pater, apostolicæ sedis auctoritas, et Ecclesie Dei libertas, quæ in partibus nostris tota fere periit, utinamque valeant restaurari, necesse est et modis omnibus expedit, ut quod a nobis gestum est, ratum omnimodis habeatis.

EPISTOLA VI.

AD EUNDEM.

Amantissimo domino, et Patri sanctissimo ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, THOMAS Cantuariensis Ecclesie minister humilis, miser et miserabilis exsul, salutem, et contra sævitiam principum semper animi constantiam.

Solliciti de statu et prosperitate vestra optaveramus jam pridem certum salutis nuntium audisse de vobis et de confratribus nostris, quid egerit etiam vobiscum, et cum Ecclesia sua Dei magnificentia. Insonnit enim auribus nostris, et toti Gallie verbum, quod noviter factum esse dicitur a Domino. Videlicet illum Fredericum schismaticum, ignominiose humiliatum, factum sine honore coram populo et gente. Verum quoniam rumoribus credi oportere, et non oportere fas est, paternitatem vestram affectuose sollicitamus, ut recurrentibus litteris et nuntio per vos citissime audiamus et congaudeamus, si fecerit vobiscum Deus, quod facere consuevit sperantibus in se, non ponentibus carnem brachium suum, non habentibus fiduciam in principibus, in quibus non est salus. Si egerit vobiscum, sicut egit cum Ezechia de Sennacherib, retorquens pœnam in ipsum, qui moliebatur demoliri ipsum Ezechiam cum universa gente sua. Si sic se rei habet eventus, sicut fama divulgavit, benedictus Deus, qui novit facere misericordiam cum servis suis. Ecce quanta Dei potentia, quam magna ipsius miseratio: *Nisi enim ipse custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam.* Non est a sæculo audita virtus Dei manifestior, si recte pensetur quid evenerit, justitia ipsius justior, qua contrivit ipsos fabricatores hujus malitiæ, tantæ persecutionis auctores, consumpsit etiam eos morte famosissima. Ipsum etiam utinam pœnam et principem viventem dederit in opprobrium omni populo, in derisum omni transeunti, ut ab omnibus digito monstretur, et fiat de ipso quasi celebre proverbium in ore vulgi dicentis: *Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum.* Si confusus in potentia sua defecit in ipsa vanitate sua, cui satius fuisset, et gloriosius ad homines moriendo succubuisse impugnando suos adversarios, quam vivendo fieri despectui cunctis, et in derisum. Hæc Dei virtus et fortitudo brachii ipsius. Quis ergo audeat de cætero habens Christi vices in terra obsequi voluntati

A principum in confusionem Ecclesie non punitionem delinquentes? Audeat, qui voluerit, non ego, ne transferatur in me pœna delinquentis, ne judicetur culpabilis ex dissimulatione vindictæ, ne transeam in culpam, qui culpam non admisi. Satis credo dictum esse domino meo in parte ista. Qui sapienter investigabit opera Dei, qui diligenter attendet ipsius magnalia, prudenter intelliget, quid de cætero operis sit. Præterea noscet sanctitas vestra accidisse nobis quod verebamur, quod prædicabamus lucidum esse de presumptione et insolentia domini Willelmi Papiensis, sicut ex litteris nobis statim in adventu suo transmissis potestis perpendere, a quo magis sperabamus juxta tenorem mandati vestri ad dominum regem Francorum, et ad nos emissi, solatium de consolatione pacis, quam confusionem de questionum decisione inter regem Anglorum et nos. Non enim ipse est, cujus in hac causa subijci debeamus ditioni. Præsertim cum instantia regis magis coegerit vos ad ipsum mittendum, quam ipse coactus, et missus venerit a vobis. Credimus quidem non esse juri consentaneum, nos ejus subire iudicium vel examen, qui querit sibi facere commercium de sanguine nostro: de pretio, utinam non iniquitatis, querit sibi nomen et gloriam. Proinde supplicamus paternitati vestræ affectuose, si ei cura est de nobis, ut evacuetur potestas ejus, si quam tamen habet, circa nos et negotia nostra: transferatur malleus iste a nobis, qui potius elegit esse malleator clericorum obsequendo principibus, quam regum offensio consequendo gratiam divinam. In his vero et aliis, si placet sanctitati vestræ, quæ lator presentium vobis manifestabit, intuitu pietatis et exilii nostri petimus suppliciter a vobis exaudiri. Compatiatur miserie nostræ diurnæ vestra serenitas, cujus finem omnes expectant. Resumat vires præceptoris auctoritas, exerat gladium beati Petri, ulciscatur Christi et suorum injuriam. Sentiant manus Petri graves, qui eas contempserunt pro tempore dissimulantes, ut vel sic respiret libertas Ecclesie, quæ tanto tempore languit depressa, et gaudeat mundus glorificans Deum, qui fecit vobiscum misericordiam suam, quatenus resurgat per vos navicula Petri, quæ ab omnibus fere credebatur submersa, expiret tyrannorum præsumptio, quæ videbatur obtinens. Multa sanctitati vestræ circa materiam istam habere scribere, sed, ne liam vobis sermone longo molestus, finem facio optans audire et videre de vobis, quod desiderat anima mea. Verumtamen unum solum adjicio, quod nequaquam silentio prætereundum est. Credebat forte dominus Willelmus cum rege suo tractu temporis delusisse auctoritatem vestram ex fortuitis casibus. Sed Domino vertente casus adversos in melius deludetur ipse, qui vos sperabat delusum; per Dei misericordiam incidet in raqueum, in quem optando sperabat vos et nos incidisse. Valeat sanctitas vestra, et, ut bene sit vobis, vigeat in tempora longa.

EPISTOLA VII.

AD EUNDĒM.

Miseriarum cumulus, et dolorum acerbitas nostrum, et coexulantium nobis corda perculerat, et Christianissimum regem et optimates regni Francorum compassione Ecclesie, data, ut videbatur in adventu Joannis de Oxenford, in manus eorum, qui quaerunt animam ejus, ut auferant eam, gravissimo læserat scandalo, ut exulceratus animus quæretur fidem, et veritatem subitas esse de terra. Sed quod pietati vestræ retribuatur Pater misericordiarum, sanctissime iudex, amantissime Pater, et Ecclesie Dei fidelissime custos, secundum multitudinem dolorum in cordibus nostris consolationes vestræ lætificaverunt animas nostras. Jam enim spe salvi facti sumus, et Christianissimus rex Gallie, et regnum ejus apostolatus vestro, quem Deus optimum faciat, et in tempora longa protendat, innumeras agentes gratias, totam indignationem suam retorquent in illos, qui se de majestate vestra juramentis suis triumphasse gloriabantur. Rex enim ipse, postquam dignationis vestræ excusatorias recepit litteras, prudentiæ, justitiæ, sanctitatis et beatitudinis vestræ gloriam prædicat et extollit, et malitiam et fraudes eorum, qui falsis rumoribus scandalizaverant Ecclesiam Gallicam, obloquentibus gaudente: exponit, et interdum in vitis adversæ partis, si forte adsunt, ingerit auribus. Amplius tamen lætatus est post vestrorum colloquium legatorum, quos reverenter admittens, ab eis, sicut ipse fatetur, didicit illos non venisse, ut libertati Ecclesie præjudicent aut nobis, sed componant inter regem Angliæ, et nos, et si fieri potest, inter ipsum et Ecclesiam faciant pacem. Et utinam Deo auctore prosperentur in via ista, in qua nos promptissimos ad honorem Dei, et libertatem Ecclesie habebunt adjutores. Et vocati ab eis ad colloquium ad diem decimam in terrarum confiniis, cum tunc, ut ex conscientia loquamur, non nisi tres equos in domo nostra haberemus, obtinimus nobis adjici septem dies, quibus coexules nostros, qui miserabiliter dispersi sunt, possemus convocare, utpote necessarios ad solatium itineris peragendi, et consilium verbi tractandi. Quibus vix tam brevi termino, et tanta rerum penuria convenire valentibus, in octava beati Martini dominis vestris legatis occurrimus inter Gisortium et Triam, Christianissimo rege, destituatis ab hoc ministris, quod ei in misericordia uberi retribuatur Deus, nos et proscriptos Christi coexules nostros undique confluentes, liberaliter et benignissime exhibente. Et sicut vobis ab aliquibus intimatum est, persecutores nostri sedulo procurant, ut itineribus et sumptibus vexemur, et expensarum onere, et tædio, regi Francorum, qui nobis inter alios pauperes Christi eleemosynam suam erogant, onerosi reddamur et odiosi. Viderentur enim magnum malitiæ suæ recepisse compendium, si nos exturbare possent de habitaculo cœlitus præparato, et præriperent solatium eleemosynæ principis, sicut

A excusserunt subsidium ordinis Cisterciensis. Venit cum dominis nostris solus archiepiscopus Rothomagensis, episcopis et abbatibus provincie nostræ, quos rex evocasse voluerat, retentis Rothomagi. Proposuerunt ergo nobis ab initio duritiam regis, malitiam temperis, necessitates et calamitates Ecclesie, quæ fere ubique terrarum, excepta Francia, impugnatur, et vix tolerabilibus colliditur procellis, adjicientes multa de magnitudine principis et potentia, de amore et honore, quem Ecclesie Romanæ exhibuit, de familiaritate, et gratia, et beneficiis, quæ in nos exercuit, exaggerantes etiam querelas et injurias, quibus se a nobis et nostris læsum esse conqueritur, dicens quod ei procuravimus guerram regis Francie, et comitis Flandrensis. Suaserunt, ut multa humilitate, et plenæ devotionis et moderationis exhibitione studeremus placare indignationem ejus, si forte aliqua ratione posset tanta feritas mansuescere, et immoderata asperitas mitigari. Quæsierunt et consilium a nobis, qui eum consuevimos nosse plenius, qualiter possent illius duritiam emolliere. Nam et ad illos se exhibuit duriores, ex quo videlicet, quod non licebat eis, juxta promissiones Joannis de Oxenford, in nos pro voluntate ejus contra Deum et jura omnia condemnationis ferre sententiam. Quid autem episcopis suis audientibus dixerit, verbo nuntii, Deo propitiante, quam scripto commodius intimabitur auribus vestris. Nos vero gratias agentes dignationi vestræ, quæ a Deo de pace Ecclesie et nostræ, quæ est gloria Dei et vestræ, sollicitatur, suspiciones, quibus non rex notare molitur, rationibus veris et probabilibus evacuavimus, et ipse rex Francie die sequenti, quatenus ad ipsum spectat, in præsentia cardinalium sub religione juramenti purgavit innocentiam nostram, quæ sicut Imperator cordium et Iudex novit, ab hac culpa immunis est. Neque enim adeo hebetes sumus, et tardiores ad credendum legi, prophetis, et Evangelio, ut in articulo tantæ necessitatis relictis spiritualibus telis, et munimentis apostolicæ disciplinæ, carnalia credamus arma, præsertim sacerdotibus, corripienda. Novimus enim non esse in principibus confidendum, et quod maledictus est, qui ponit carnem brachium suum. Et ne tale quid de nobis probabiliter fingi posset, a colloquio regis nos ipsos diu suspendimus, donec tandem ab ipso evocati accederemus, ut ei præsentaremus excusationis nostræ litteras, et domino Ottoni legato, qui ob hanc causam nobis Papiam clericum suum miserat, impetremus transitum et conductum. Habebat enim rex legationis hujus suspectum eventum, tum quia rex Angliæ impetraverat; tum quia meminerat, ut dicit, se alia vice læsum ab eis, quando vos nuper in patrem et dominum receperat, tum quia glorificationem Joannis de Oxenford, et similium molestissime audiebat. Excusatione autem nostra gratanter admissa et transitu impetrato, reversi sumus ad habitaculum paupertatis nostræ, in patientia præstantes salutare Domini. Et quia humilitatem et mo-

derationis exhibitionem, quibus tantus princeps placaretur, a nobis domini vestri legati exigebant, respondimus nos libentissime et devotissime ei tanquam domino et regi nostro omnem humilitatem, et obsequium et devotionem ad illorum consilium exhibituros, salvo honore Dei et apostolicæ sedis, et libertate Ecclesiæ, et honestate personæ nostræ, et possessionibus Ecclesiarum. Et si eis videretur aliquid adjiciendum his, aut demendum, aut immutandum, rogavimus ut dicerent nobis, quia in nostra voluntate erat illis obtemperare, quatenus conditionis et professionis nostræ necessitas pateretur. Dicentes autem se super hoc certum non habere consilium, nec venisse tunc ut nobis, sed ut et nos consulere, tentando quæsierunt, ut verbis domini Willelmi utamur, quia non sumus meliores quam patres nostri, an vellemus in præsentia eorum regi promittere nos observaturos omnes consuetudines, quibus usi fuerant antecessores ejus temporibus decessorum nostrorum, et ita sopitis hinc inde querelis omnibus, si tamen hoc impetrare possent, quod facile non credebant, recipere sedem nostram, et redire in gratiam ejus. Nos vero responsivimus neminem decessorum nostrorum ad hanc professionem ab aliquo regum fuisse arctatum, neque nos Deo auctore unquam profitebimur observantiam illarum consuetudinum, quæ Ecclesiæ Dei perimunt libertatem, sedis apostolicæ convellunt privilegium, et legi Dei patenter adversantur, a quibus nos Senonis in eorum, et multorum præsentia per vestram misericordiam absolvistis. Adjecto, quod a memoria nostra Deo miserante non excidet verbum apostolico ore dignum, quia ante deberemus cervices nostras spiculatori feriendas exponere, quam talibus pravitatibus consentire, et turpi commercio rerum temporalium, aut aviditate vivendi curam sic relinquere pastorem. Lectæ sunt in præsentia eorum reprobræ illæ consuetudines, quarum aliquas condemnaveramus, imo et ante nos ab initio cum observatoribus suis catholica Ecclesia in multis conciliis anathemate condemnavit. Quærivimus ergo, an non modo eas observare, sed etiam dissimulare liceat sacerdoti sine periculo ordinis et salutis. Ad hæc adjecimus nos regi fecisse fidelitatem salvo ordine nostro, et eam ei libenter servabimus, ita quod fidem Deo debitam irritam non faciamus. Intulit ergo unus, quem ab initio, ut scitis, habuimus, et debuimus habere suspectum, quod melius esset nobis omnino cedere, quam Ecclesiam sic vexari. Et circa hoc suasorii sermones multiplicati sunt, quos viva vox commodius referet. Retulimus itaque inferenti, quod ob hanc causam non cedemus, quia et exemplo perniciosum esset, et proficeret in ruinam ecclesiasticæ libertatis, et fortasse in fidei Christianæ dispendium. Quis enim auderet nutire de cætero? Quis pastoribus simili modo cedentibus ascendet ex adverso, ut se murum opponat pro domo Israel? Addidimus nec vos, nec aliquos apostolicos viros Ecclesiam Dei talibus exemplis informasse. Nonne pastoribus fugientibus, sic:

A historiæ fide celebre est, tota Ægyptus ad idololatriam rediit, ubi ab initio maxime religio vigeat? Hinc alio progressi quæsierunt an illorum vellemus stare iudicio super his quæ vertuntur inter nos et regem. Et quidem si refugeremus iudicium, causam regis justificare videremur, et nostra fortasse apud plerosque læderetur opinio, cum tamen illum, qui adversarius extitit, non debeamus, si placet, habere iudicem, nec alicui ad hoc tuti esse possimus, nisi in præsentia vestra. Nostra siquidem et nostrorum proscriptione, et aliorum vexatione, et damnis sic rex ille terruit et territat universos, ut nullus, eo sciente, audeat nostri meminisse in bonum. Habita horum omnium contemplatione sic temperavimus responsionem, ut nec diceremus nos detrectare iudicium, nec tam discriminoso nos immergeremus litigio. Diximus enim nos et nostros sede, administratione, et bonis omnibus spoliatos, cum ad omnia fuerimus restituti, libenter, ubi, et quando debebimus, vestrum, aut cuius, aut quarum de mandato vestro oportuerit iudicium subire. Justitiam enim nec volumus nec volumus declinare. Interim nulla nos ad litigandum ratione compelli, nec paupertatem nostram ad hoc sufficere, nec liberalitatem serenissimi regis sine molestia ad hoc posse protendi, ut nos et coxsulantes pauperes Christi nummis suis, quibus ad præsens indiget, exhibeat diu in domibus alienis. Nam ubi victualibus abundat, expensæ nostræ facilius tolerantur. Processerunt ad tertiam quæstionem sciscitantes in episcoporum, qui appellaverant contra nos, litteras sub eis iudicibus vellemus excipere, sed respondimus nos vestrum super hoc non recepisse mandatum, nec inopiam nostram ad tantos sumptus, et lites esse idoneam. Hoc autem agebatur ab adversariis nostris, sicut didicimus ab his, quos res latere non poterat, ut sub quacunque occasione nostra possent in præsentia legatorum notare personam, et sic quamcunque læsionem ingerere. Conjiunt enim quod nullus provincialium nobis auderet assistere contra regem, et sic viderentur nostram procurasse ruinam. Rex autem solos illos evocavit, qui nobis ab initio hujus turbis adversantes, et incitatores tantæ malitiæ esse noscuntur, videlicet Eboracensem archiepiscopum, et episcopos Londoniensem, et Cicestrensem, accito cum eis et Wigorniensis, ut velamento ejus aliorum malitia palliatur. Cæterum, sicut vestra potest meminisse discretio, isii, qui nunc regis voluntati acclamant præ cæteris, et sicut publice notum est, siliunt sanguinem nostrum, litteris suis in petitione pallii nostri et electionis formam, et personam nostram multis laudum præconiis extulerunt. Nunc autem veritati contradicentes et sibi, se ipsos mentiendi et adulandi audacia contemptibiles reddiderunt, dum ad nutum principis velut servi comici, modo aiunt, modo negant. Ili sunt, Pater, qui dant cornua peccatori, et si non satis insanit, instigant illum, subjicientes pulvinar ~~causæ~~, et caput vitis languidum in cervicalia

mollii faciant obdormire. Cum itaque etiam illi, A qui debebant et videbantur esse columnæ Ecclesiæ, consilio, auxilio, auctoritate, obsequiis, et sumptibus contra eam et nos animent, et arment divinæ legis et parvitalis nostræ persecutores, non est nobis tutum aut possibile subire iudicium, nisi in præsentia sanctitatis vestræ, et sub vestro ipsius examine. Licet enim de sinceritate alterius legatorum sperare debeat Ecclesia, et nos de eo confidamus, præsertim in his quæ Dei sunt, tamen non est homo præter vos, cui hanc causam Domini committere audeamus. Alterum vero legatum talem faciat Deus, qualem saluti suæ esse expedit et qualem esse decet Romanæ Ecclesiæ presbyterum cardinalem. Veremur autem ne contingat quod, si reminisci placet, prænovimus eventurum, si forte B prudentiam, eloquentiam et auctoritatem domini Willelmi cum potestate et voluntate dura regis Angliæ accideret convenire. Veremur ne tales nobis formato consilio porrigantur petitiones, quarum nobis molestus sit auditus, effectus impossibilis, aut displicens Deo, et mundo odiosus. Et quia vobis omnium ecclesiarum sollicitudo incumbit, circumferte, si placet, oculos in occidentem, attendite, et videte qualiter ibi tractetur Ecclesia; indicet vobis dominus Otto, quem spiritu Dei agi credimus, quid viderit et cognoverit de Ecclesia et provincia Turonensium, quid de Anglicana audierit, quid expertus sit in Normannia, et credimus vos dicturos cum lacrymis: *Quia non est dolor, sicut dolor iste.* Ut enim de Cantuariensi et Turonensi Ecclesiis taceamus, quas tractat, ut audistis, et utinam plenius sciretis, septem episcopatus vacantes, in provincia nostra et Rothomagensi, jam a multo tempore tenet in manu sua, nec aliquos ibi patitur ordinari pastores. Clerus regni datus est satellitibus suis in conculcationem et prædam. Si ista, Pater optime, dissimulamus, quid in die iudicii respondebimus Christo? Quis Antichristo resistet venienti, si tantam patientiam vitiorum et criminum jam accommodamus præambulis ejus? Talibus enim dissimulationibus insolescunt potestates, reges gentium transeunt in tyrannos, ut Ecclesiæ nullum jus, nullum privilegium nisi de eorum arbitrio censeant relinquendum. Sed beatus, qui tenet, et allidit parvos ad petram. Nam si Judas ex mandato legis non exterminat Chananæum, ei in hostem et stimulum perpetuo coalescit. Confortare, Pater, et esto robustus, plures nobiscum sunt, quam cum illis. Contrivit Dominus malleum impiorum Fredericum, percussurus et alios in brevi, nisi respiscant, et cum Ecclesia Dei pacem habeant. Et ut tandem faciamus finem, vestri oris duntaxat exspectamus iudicium, aut illius qui spiritum principum auferre consuevit, et liberare pauperem a potente. Nuntiorum vox plura supplebit, quæ scripto non credidimus committenda. Hoc certum habeat vestra serenitas, quia, si voluissemus a principio pravus consuetudinibus acquiescere, non esset alicujus cardinalis, imo

PATROL. CXC.

nec hominis alicujus necessarius interventus. Frustra quoque nobis, auctore Domino, Siculorum aut Hungarorum proponuntur exempla, quæ nos in die iudicii minime excusarent, si tyrannorum barbariem præferremus apostolicis institutis, et sæcularium insolentiam potestatum crederemus potius formam esse vivendi, quam testamentum æternum, confirmatum sanguine et morte Filii Dei. Ut igitur prædicta omnia sine lacrymabili concludam, attendat sanctitas vestra, si iste debet esse fructus laboris et operis, ac exsili nostri, ut iudicemur nudi, miseri, privati omnibus bonis, ac subeamus causarum angustias, eo quod ausi sumus nos opponere ferocissimo oppressori Ecclesiæ in defensionem libertatis ipsius, qui exspectabamus in dies de desolatione nostra solatium, de exacta miseria gaudium, de injuria Christi dignam a Deo, et a vobis in oppressores Ecclesiæ ultionem. Nonne sufficere poterat his, qui quærent animas nostras, quod quosdam morte affecerunt ex nostris; paupertas quoque et calamitas nostra, in qua vix agimus vitam, alienis cleemosynis viventes, nisi auctoritate legationis istius, quæ nunquam fuisset, trahamur et protrahamur per annos et annos, a dolore in dolorem, a miseria in confusionem; jus etiam nostrum et iustitia convertatur in ruinam nostram et miserorum nostrorum? Deus bone, quis erit hujus doloris finis? Exsurge, Deus judica causam tuam, vindica sanguinem servorum tuorum, qui nequiter extincti sunt, et aliorum, qui intolerabiliter afflicti deficiunt, cum sit nemo qui de manu inimicorum nostrorum, præter dominum papam, et perpaucos secum, velit nos eripere. Vivat et valeat sanctitas vestra in tempora longa, ut vivamus et convalescamus nos et miseri nostri.

EPISTOLA VIII.

AD EUNDEM.

Amantissimo domino, et Patri sanctissimo ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, THOMAS miseræ Cantuariensis Ecclesiæ humilis, ac miser, et miserabilis exsul, debitæ subjectionis famulatum, et per omnia de præcipuis Ecclesiæ inimicis triumphare.

D Celebre proverbium est: *Quod redimi potest, sive temporis productione, sive alias, non timetur.* Est et aliud quippe celebrius: *Facilius est vitare discordem, quam declinare fallacem.* Inde est quod celsitudini vestræ notificamus, qualiter dominus noster rex Angliæ, fallaciis et falsis promissionibus suis, cum videremur esse in januis pacis, sicut etiam ab omnibus suis sperabatur et credebatur, noviter nos decepit occasione quorundam nuntiorum suorum a majestate vestra redeuntium, qui jactabant et simulabant se obtinuisse a vobis, ad regis petitionem et instantiam, mandatum et auctoritatem in depressionem Cantuariensis Ecclesiæ irreparabilem, et nostram, quod Deus avertat, et coxsulum nostrorum ruinam. Decepit utique nos hac vice,

sicut e. sæp.us, nec solum nos, sed et viros reli-
 giosos portantes nobis ex parte sua verba pacis,
 quæ sanctitati vestræ per latorem præsentium in-
 timanda commisimus, nec non archiepiscopum Ro-
 thomagensem, et Sagiensem episcopum, mittentes
 nobis de conscientia et voluntate ac mandato suo
 litteras, quarum transcriptum vobis transmittimus.
 Verumtamen quidquid de nobis fecerit, utinam
 serenitatem vestram blandis et inanibus promissis
 vñ hac vice non deluserit, sicut gloriatur pluries
 se fecisse, ut protractione temporis contingat ino-
 pinate, quod nunquam videant ejus oculi aut audiant
 aures. Et quoniam multoties opportune, importune
 prudentiam vestram sollicitavimus, multoties pul-
 savimus ad aures serenitatis vestræ, ut auctoritate
 beati Petri huic tanto malo, tantæ persecutioni
 severitatis censura finem debitum imponeretis; nec
 adhuc, peccatis nostris exigentibus, exauditi sumus,
 ad salutem Anglicanæ Ecclesiæ, ad revelationem
 depressionis nostræ et nostrorum, quæ in dies
 adversum nos ex patientia et expectatione vestra,
 quæ utinam delusoriis promissionibus ulterius non
 fallatur, exercetur durior et acerbior, in tantum
 ut vix amodo spirare valeamus. Nec est nobis inter
 nostros quisquam, qui de cætero velit se huic pe-
 riculo supponere, subjicere tanto discrimini, præ-
 sertim cum multos de illis in hujus negotii prose-
 cutione mors amara comprehenderit. Mittimus
 sanctitati vestræ latorem præsentium, qui intuitu
 pietatis et sola liberalitate sua suscepit negotium
 nostrum ad vos perferendum benigne, utinam ef-
 ficaciter. Hunc petimus, si placet, sicut desideratis
 ab eo exaudiri in ultima necessitate vestra, qui dat
 salutem regibus, qui aufert spiritum principum, si
 cura est vobis de vita nostra et salute, a benigni-
 tate vestra benigne recipi, et benignius exaudiri
 super his, quæ postulamus a serenitate vestra per
 ipsum, qui effecti sumus proscripti et miseri, non
 ut securius vivamus et quietius, declinando tanti
 persecutoris importunitatem, sed ut vigeat Ecclesia
 Dei, et valeat temporibus posteris efficacius respi-
 rare in libertatem. Feliciter namque dura et gravia
 sustententur ad tempus, ut feliciora succedant. Et
 quidem si de rege nostro jam diu nobis fuisset
 creditum, jam pridem, sicut pro certo credimus,
 per Dei misericordiam obtinuisset Ecclesia, et vos
 de ipso victoriam, atque exemplo illius in cæteris
 principibus gloriam et honorem. Sors namque ty-
 rannorum hæc est, ut qui terret, plus ipse timeat.

EPISTOLA IX.

AD EUMDEM.

Amantissimo domino et Patri sanctissimo ALEXAN-
 DRO, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo
 pontifici, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ minister
 humilis, miser ac miserabilis exsul, salutem, et
 inter omnia pericula firmam et veram obedi-
 tiam.

Mittimus sanctitati vestræ latorem præsentium

A pro conditione sua nobis admodum familiarem,
 pro ingenti capacitate, ut credimus, fidelem. Eum,
 si placet, pro nobis et de nobis benigne exaudiat
 clementia vestra, prout decet et expedit miseræ
 nostræ, quæ jam amicis nostris desperatione facta
 est tædiosa, utinam non odibilis; vobis, unde
 magis dolemus, sicut plures judicant, dissimulatione
 manifesta non utinam contemptibilis; inimicis no-
 stris etiam compassione miserabilis. Exsurge, Do-
 mine, et noli tardare amplius. Illumina faciem
 tuam super nos, et fac nobiscum secundum miseri-
 cordiam tuam, et cum miseris nostris præ nimia
 pressura deficientibus, salva nos, quia perimus.
 Non confundamur inter homines, non insultent no-
 bis adversarii nostri, imo Christi et Ecclesiæ, non
 fiat fortuna nostra in derisum genti et populo, quia
 nomen tuum invocavimus super nos. Non nobis,
 Domine, non nobis, sed in nomine Domini Jesu
 Christi, fac tibi grande nomen, repara gloriam
 tuam, revela famæ tuæ nomen, quæ in reversioe
 illius excommunicati et perjuri schismatici, JOAN-
 nem de Oxeneford liquor, falsa illius prædicatione
 in partibus Galliæ vehementer est depressa. Novit
 Deus quia non mentior, et si mihi non creditur,
 quærat ab his de Gallia, qui honorem vobis ma-
 gis affectant, qui amplius optant Ecclesiæ proven-
 tum. Famæ, dico, quæ hactenus apud homines vi-
 guit inculpata, quæ inter omnia pericula servata
 est illæsa, quæ cæteris perditis sola intemerata re-
 mansit, quæ ubique locorum sana habebatur et
 celebris. Resumat itaque vires præceptoris aucto-
 ritas, reformet nobile factum, prius commendabile,
 sed male postea denigratum, ut sentiat garrulus
 ipse se falsa sparsisse, prædicasse mendacia. Ex-
 periat severitatem, qui remissionem demeruerat;
 perferat ultionem, qui abusus est benignitate, ut
 agnoscat mundus eum reperisse Christi vicarium
 fundatum in firma petra, non facile mobilem, non
 baculum arundineum, sicut maligni submurmurant,
 sed æquitatis et justitiæ observatorem, non acce-
 ptorem personarum, nemini parcentem in judicio, de
 juris æquitate fideliter et æque dispensantem regi
 pariter ac privato. Valeat sanctitas vestra, ut va-
 leamus et nos, et miseri nostri.

EPISTOLA X.

AD EUMDEM.

Amantissimo domino, et Patri sanctissimo
 ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, THOMAS
 Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, miser ac
 miserabilis exsul, cum suis exsulibus salutem et
 omne bonum.

Mittimus sanctitati vestræ latores præsentium
 fideles nostros, duos videlicet de miseris et coexsulibus
 nostris, quos tamen ad præsens possumus, et
 sicut possumus, ut per eos audiat et intelligat
 certiori et miserabili relatione, quæ circa nos noviter
 acta sunt his diebus, miseriarum etiam nostrarum
 et nostrorum angustias, quæ quidem immanes sunt.

Et suscipiamus a sanctitate vestra, si placet, celeriter debitam et diu dilatam oppressionis Ecclesiæ et nostræ liberationem; dolorum etiam nostrorum per manum misericordiæ vestræ levamen, ne immaniter et multipliciter depressi deficiamus in tribulatione ista, quæ non fuit a diebus dolorum districtior. Protracti enim sumus jamdiu, et sicut novit excellentia vestra, trahimur, etiam et protrahimur, non minus crudeliter quam inique, per tempus et tempora in miseria et dolore, ut vel sic infra longi temporis metas afflictione deficiat anima nostra, exstinguamur attriti, deficiamus penitus exacti miseriarum angustiis, expiret interim auctoritas vestra, quod absit! quæ per Dei misericordiam contra iniquorum desiderium, contra malignantium fraudem relevatura est miseriam nostram et aliorum, antequam finiatur. Inclina igitur, domine, aurem tuam, et audi; aperi oculos tuos, et vide, si fuit iniquitas sicut ista; attende diligentius, si est dolor, sicut dolor noster et nostrorum, qui dati sumus in direptionem, nisi subito subveniat nobis per manum vestram Dei misericordia. Facti sumus in subsannationem et derisum his, qui in circuitu nostro sunt, auctoritate legatorum vestrorum, qui utinam non magis enormiter quam præsumptuose egissent circa nos et Ecclesiæ negotia. Si enim hæc facta sunt nobis ab ipsis in viridi, quid flet in arido, si duratura est ista legatio, quæ nunquam fuisset? Suspendunt ipsi nos, quantum in eis est, ab omni auctoritate, quam habebamus in ecclesiis Angliæ et personis, quod nunquam gratia Dei et vestra ad alicujus principis vel alterius instantiam factum est a vobis, nec fiet per Dei misericordiam, sicut ex certa promissione indulsit nobis vestra sublimitas. Utquid, domine, tribuisti legationem homini, de cujus introitu attendisse debuerat dominus meus, ut salva pace ejus loquar, quis deberet esse futurus legationis hujus fructus, pensasse etiam ejusdem exitum, cujus anima tota effusa fuit ab initio, et est in ruinam ecclesiasticæ dignitatis, et vestram, ut vel sic fiat principi gratus? Domine, domine, ad te sunt oculi nostri ne pereamus. Adjuva nos, domine, et fac nobiscum secundum promissiones tuas, quæ utinam non in vanum lætificaverint animas nostras. Sustinuimus enim ad vestræ celsitudinis mandatum. D

A de cætero quo prosequamur vexationum istarum vel minimam. Succurrat itaque nobis et Ecclesiæ nostræ, si placet, celeriter tua sublimitas, et imponat finem huic malitiæ, ne protrahatur ulterius, quoniam tempus est. Vix enim est, ut etiam præ nimis angustiis spirare valeamus: accelera ergo ut sentiamus gratiæ tuæ beneficium antequam moriamur. Valeat et vivat in tempora longa dilecta nobis et super omnia post Dei amorem necessaria tua sancta benignitas, ut tua munificentia incipiamus et nos reviviscere, qui jam incepimus mori. Præterea noscat discretio vestra, quod tribus diebus, antequam supervenirent nobis mala ista, exierant nuntii a nobis cum litteris nostris, quibus nuntiabamus sanctitati vestræ, qualiter a legatis vestris discesseramus. Scribebat enim vobis rex Francorum Christianissimus et regina, et quidam de principibus et episcopis regni sui, quidamque minores amici vestri, lætantes et glorificantes Deum, gratiasque Deo et vobis agentes, eo quod manifestum erat ex adventu legatorum vestrorum, sicut id ipsi domino regi ore ad os insinuaverant, falsa esse ac mendacissima, quæ Joannes ille orator de Oxeneford, et alii nuntii regis prædicaverant de gravamine et dejectione nostra futura per legatos. Unde scandalum ineffabile ortum erat in toto regno Francorum, et apud omnes ad quos rumor ille pervenerat præterquam apud adversarios Ecclesiæ et nostros. Sed versa est cithara ista in luctum, et lætitia ista in mœrorem, factusque est error iste pejor priore. C

Petimus itaque, ut placeat sanctitati vestræ supervenienti morbo celerem adhibere medicinam, quatenus fiat omnibus in manifesto, sicut rei veritas se habet, contra conscientiam vestram et mandatum ista fuisse præsumpta. Valeat iterum sanctitas vestra et in æternum.

EPISTOLA XI.

AD EUMDEM.

Amantissimo Patri et domino ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, miser ac solito miserabilior exsul, salutem et debitam in omnibus, etiam in adversis, obedientiam.

Remittimus sanctitati vestræ latorem præsentium, qui fidelius et diligentius negotii sui miseriam, et qualiter cum ipso et cum fratribus suis occasione litterarum vestrarum in regno Angliæ actum sit, vobis exponet: ad quorum relevamen, nisi citius per manum vestram divina subvenerit clementia, subversa est penitus illius ordinis conditio. Sentiant ergo ipse et fratres sui, si placet, sibi preces nostras profuisse, quorum injusta vexatio apud sanctitatem vestram digne facit eos exaudibiliores. Et utinam dominus meus altius attendat, ac firmius apponat animo, in quantam et in quam irrevocabilem confusionem Anglicana nuper venerit Ecclesia in omni ordinis genere, qui in eodem regno habitat, ex inaudita et illa miserabili indulgentia, quam gloriatur, quorum-

dam amicorum suorum de curia interventu, qui utinam magis essent amici Dei et Ecclesiæ, quam sui, magis affectarent divina gaudere gratia, quam favore principum, regis nostri, utinam non persecutoris Ecclesiæ, extorsisse industria. Quæ etsi creditur a vobis de facili posse revocari in irritum, exstat tamen impetrati facinoris exemplum, in tantum ut si ad præsens impetratis gaudere valeat, residet tamen apud ipsum et successores suos obtenti beneficii origo, cujus impetrandi sibi perpetuo ac successoribus suis nacta opportunitate concepit audaciam, qui nec aus sperare est aliqua sui vel amicorum suorum arte debitam pro excessibus suis contra se et complices suos evadere posse sententiam. Verum unum est, quod nos miserabiliter consolatur, ut salva pace vestra dixerim, quia sic novit Ecclesia Romana beare amicos suos et fideles. Melius tamen consoletur eam Deus, quam sibi providerit, et Ecclesiæ Anglicanæ ac nobis, ac miseris nostris in parte ista. Scio quidem, unde magis doleo, quia nunquam ævi senio crimen obruitur, nunquam scelus oblivione repellitur, verum exempla sunt, quæ facinora esse destiterunt. Valeat et vigeat sanctitas vestra, et citius, si placet, dignetur miseriam nostram sublevare, ut saltem vivere valeamus, qui utcumque vivendo perimus. Novit Deus, quod immerito.

EPISTOLA XII.

AD EUMDEM.

Sanctissimo domino et Patri charissimo, ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et omnem cum devotione obedientiam.

Ad pedes majestatis vestræ confugiunt miseri nostri, qui nutu divino reservati esse creduntur, ut fratrum suorum crudeliter interemptorum cladem deplorare valeant, et jam fere pereuntis Ecclesiæ miserias exponant in auribus vestris. Jam enim rarus est, qui etiam cum magna difficultate inter tot pericula et mortes audeat prosequi necessitates nostras, cum alii incarcerati, alii capti, alii flagellati, alii mortui diebus fere singulis audiantur. Et rex Anglorum, qui tantorum malorum causa esse dignoscitur, non modo impunis remaneat, sed gaudeat in confusione Ecclesiæ, et in periculis rideat alienis; cum diu, si Spiritu Dei ageretur, mansuetudo vestra, in multa patientia sustinens, debuerat ad poenitentiam provocasse. Sed ille, dum peccata peccatis et minora majoribus cumulat, sibi videtur thesaurizare iram, et temeraria provocatione accelerare vindictam. Toto quinquennio in Ecclesiam debacchatus est, et ego, quod sine timore non eloquor, Christum in membris fere quotidie video crucifigi, profanari sancta, lacerari et conculcari Ecclesiam, cui custos a domino fueram deputatus, et nondum cum Petro exserui gladium verbi Dei, ut Malchi sævientis auriculam amputarem. Quoties lego zelum Phinees, Eliæ, Matthiæ, filiorumque ejus, quoties menti meæ fervor apostolicus occurrit, quo-

ties sanctorum Patrum, qui se principibus et potestatibus murum opposuerunt pro domo Domini, gesta revolve, toties ingemisco periculum meum, et miseræ animæ, animæ scilicet meæ: timeo justam ex dissimulatione injusta et indebita patientia condemnationem. Cum enim facientes et consentientes comparentur in crimine, et qui potestate divinitus accepta non corrigit quæ non ambigit corrigenda, consentientis cadat in culpam, tremendum mihi video imminere judicium, qui tantas enormitates tandiu remissione, quod vereor, nimia peruli subditorum. Nam beatus, qui talium parvulos nascentes exstinguit, aut natos, quam cito tenentur, allidit ad petram. Vereor, Pater, ne sanguinem illius, et commalignantium sibi de manu mea requirat Dominus. Timeo ne proscriptorum suorum, et in causa Ecclesiæ laborantium usque ad mortem, neces multas exigat durus iudex, cum scriptum sit; quoniam *maledictus est, qui gladium cohibet a ruore*. Nam, ut ait Salomon: *Qui delicate nutrivum, postea illum sentiet contumacem*. Et hoc quidem crebris Ecclesia et certissimis sentit experimentis. Si quis enim primos ejus cohibuisset impetus, si quis instigantium ad mala et furorem procurantium perculisset temeritatem, nequaquam tot et tantas pestes arbores pestiferæ germinasset. Nam tenerorum vitia citius abolentur, et cum duriturnitate invaluerint, quodammodo transeunt in naturam. Et certe tanta fuerat reprimenda presumptio, tum sui ipsius corripienda enormitate, tum quia totum orbem Latinum pernicioso corrupti exemplo. Audiat, quæso, clementia vestra per dominum Gratianum subdiaconum vestrum, cui ex re nomen esse credimus, eo quod tanquam filius gratiæ causam Ecclesiæ fideliter et prudenter in omni inodestia et sinceritate studuit procurare. Audiat, inquam, qualiter in occidente nostro, nisi citius Deo propitio subveneritis, occidat Ecclesia; et tandem misereatur, et tantis miseris debitum imponat finem. Si enim expectaveritis ut nuntii regis et militiæ fautores non habeant mendacia quæ præterdunt, et nobis et vobis, et illis vita deficiet. Et in districto examine cogetur quilibet nostrum sine personarum acceptione sui operis reddere rationem. Ecce nunc dicit se non a me exigere rationem administrationis cancellariæ suæ, nec pecuniam quam tunc acceperim aut promiserim, sed id solum petit, quod me tempore archiepiscopatus mei dixi accepisse de rebus suis. Sed Deo propitiante cunctis apud nos notum est, quod ei jam super hoc reddita ratione non teneor. Item dicit se non contraversatum esse de consuetudinibus suis, quas tamen inmutato duntaxat verbo sibi servari petit nomine *dignitatum*. Et ego quidem dignitates regni libenter servabo, sicut sæpius obtuli, *salvo ordine meo et fidelitate Ecclesiæ Romanæ*. Sed ut novam jaramenti formam in Ecclesiam Dei inducam, auctore Deo, et pietate vestra mihi prospiciente, nulla necessitate induci potero. Nam quod a me nunc obtinibil,

ab omnibus episcopis et Ecclesia tota indubitanter exiget. Observationem canonum, sed nec Evangelii mandata se impleturos aliqui jurare compelluntur; certe nec tutum esset: et episcopi ad observantiam consuetudinum vel dignitatum arctabuntur, ipaudito exemplo, juramenti necessitate? Forma fidelitatis exigit in ecclesia Gallicana et Anglicana, ut prælati ecclesiarum principibus jurent se servaturos eis fidem, in indemnitate vitæ, membrorum, honoris terreni, *salvo ordine suo*: et hæc forma etiam reprobris consuetudinibus ejus inserta est. In hac forma juravi, sic me jurasse publice profitebor, et hac debet esse contentus: nec ego in hac parte transgrediar temere terminos a Patribus constitutos. Instat etiam, ut mihi et meis ablata, imo Ecclesiæ, non restituat aut satisfaciat, dicens majores suos, non restituitur aut satisfaciat, dicens majores suos, quorum mensuram in persecutione Ecclesiæ implet aut supergreditur, multos de meis fugasse majoribus, quibus nihil unquam restituerunt. Sed ne trahatur ad consequentiam, citius providendum est, ut pernicies deleatur exempli. Nam qui posteris relinquit erroris exemplum, eos merito in culpam impulsisse convincitur. Sicut Jeroboam filius Nabath legitur fecisse peccare imitatore[m] sui sceleris Israel. Quis autem dimittet peccatum, si ablata non restituat aut satisfaciat? Utique omni sollicitudine procurandum est, ut sicut ille auctoritatem criminis a decessoribus trahit, sic idem posteris suis relinquat exemplar correctionis. Alioquin verendum est, ne ille successoribus suis fiat Jeroboam, et ego, si de cætero a debita cessavero correptione, meos velut alter Heli, aut potius sacerdos excelsorum, in ruinam damnationis præcipitem. Nec me quisquam detrectare concordiam, dummodo fiat in Domino et sine læsione Ecclesiæ, mentiatur. Quia non sum adeo vecors, ut quæ in temporalibus maxima et hominibus gratissima sunt, tanta facilitate contempnam, nisi quia pro his nolo dispendium facere æternorum. Nemo dum me accusat in contemptum, suum in appetitum vanæ quietis aut mundanæ supellectilis tueatur errorem; quia Deus, qui irrideri non potest, revelabit in brevi, quando ante tribunal ejus astabimus omnes, qua mente quis vixerit. Illum conscientiam inspectorem et testem habeo, illum exspecto judicem, quem contra æquitatem nullus fallit astutia, nec viribus flectit. Recolite, pater, quanta vos ille miseratione respexit, quomodo vestros, imo Ecclesiæ ad gloriam nominis sui protriverit inimicos, et cum eo exsurgite in adjutorium ejus, qui in membris suis injuste proscibitur, torquetur, conspuitur et crucifigitur. Audite, si placet, miseros nostros, et preces, quas per eos vobis porrexit, et adhuc porrigit Cantuariensis Ecclesia, clementius exaudite, ut a patre suo post tantas miseras consolationem debitam se gaudeat recepisse. Conterite persecutores ejus, et eos, quos Satanæ tradidimus in interitum carnis, quorum nomina vobis exprimentur, si ad vos venerint aut miserint, excommunicatos, donec Ecclesiæ Dei satisfaciant et nobis, haberi faciatis. Nuntii vo-

A bis, quæ fuerant dicenda, supplebunt, licet cumulum miseriarum Ecclesiæ Anglicanæ non sufficiant, prout necessitas exigit, explanare. Valeat semper, et vigeat sanctitas vestra.

EPISTOLA XIII.

AD EUMDEM.

Sanctissimo domino et Patri charissimo ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici THOMAS Cantuariensis Eccles. min. sal. et om. cum summa devotione obedientiam.

Quæ acta sunt a magistro Viviano de negotio Ecclesiæ Dei, et nostro post recessum domini Gratiani, et quam sollicite, sanctitati vestræ breviter intimare curavimus. Quod ipse vero moram fecerit in Francia aliquam post socii sui recessum, in confusionem opprimentium Ecclesiam creditur accidisse, ut justitia Ecclesiæ, quam multi pravitate actu nitentur offuscare, in conspectu omnium gentium declararetur. Studuit quidem præfatus filius vester morem homini gerere, ut vocatus ab ipso, sicut asserit, litteris suis et multa instantia ipsum inclinaret ad pacem. Cujus ex multis et magnis promissionibus spem indubitata[m] acceperat, et eo usque promissiones ejus secutus est, donec in conspectu Christianissimi regis et procerum Franciæ convinceret malitiam et duritiam ejus. Quantum vero laboraverit, ut regum et nostri colloquium uniretur, quantam operam et diligentiam reformandæ paci ibidem adhiberit, quam instanter universos et singulos, quos ad hoc idoneos esse credebat, sollicitaverit, verbis exponere non sufficimus. Et nisi præsentem fuisset, vix possemus fidem referentibus adhibere. Quia ergo in mora ejus justitia Ecclesiæ amplius per Dei misericordiam, qui non derelinquit sperantes in se, sicut nobis videtur, et omnibus qui interfuerunt, manifestata est, majestati vestræ profusis genibus supplicamus, quatenus ipsum ad sinum clementiæ vestræ redeuntem paternam pietate recipiatis.

EPISTOLA XIV.

AD EUMDEM.

Apostolicæ sedis auxilium sæpe cogimur implorare, qui in contemptum Dei, et vestram, pater, injuriam, multis, magnis, et continuis torquemur afflictionibus, contumeliis dehonestamur, et provocamur injuriis. Quæ vero personam lædunt, minus revocantur ad animum, sed species impietatis est, tantam et tam manifestam Christi injuriam sub inani prætextu patientiæ dissimulare. Loquar ergo semel adhuc ad dominum meum in conspectu Dei pro Ecclesia ejus, quæ parvitate meæ commissa est, faciens verbum, ne sanguis ejus, cujus languor jam ascendit ad summum, et damnatio eorum, qui eam cruciant et exstingunt, taciturnitati meæ possit ascribi. Et quidem si clamorem illius, quem in angustis suis emisit per os meum, ab initio vestra pietas exaudisset, collidens ad petram parvulus Ba-

bylonis, et parturientis malitiæ germina comprimens, A nequaquam in tantam impietatem persecutoris nostri temeritas excrevisset. Sed divina mansuetudo vestra, quæ suo merito et universalis Ecclesiæ precibus Spiritus sancti gratiam possidet ampliorem, postponens tenuitatis meæ consilium, vasa iræ in multa et longa patientia censuit supportanda, ut delinquentes filios paterna benignitas ad pœnitentiam provocaret. Quod etsi ad præsens totam Ecclesiam Dei non mediocriter læserit, probabile tamen est hoc a Spiritu sancto, qui consilia vestra regit, et opera dirigit, fuisse procuratum, ut iniquitas, quæ multis et exquisitis dolis latere gestiebat, patientia vestra semper abutens, revelata facie prodiret in publicum, et opprobria Ægypti videntibus cunctis detegerentur. Siquidem Joannes de Oxeneford, et omnes alii tantæ impietatis ministri, cum a sede apostolica gloriosi, et quasi de justitia triumphantes reverterentur, dederunt cornua peccatori, et auctores et incentores hujus erroris, quasi per se non satis insanirent, impunitatis et gloriæ suæ calcariis cœperunt acrius instigare. Venenosos tamen animos, aut potius venenosos, non oportuerat amplius toxicari, nec Achitophel aut Judam temporis nostri excitari, aut animari ad facinus. Ex abundanti tamen illi, quos tali legatione fungentes vestra pietas adoptavit in filios, et honoribus sublimavit, Ecclesiæ Anglorum, facti sunt in arcum pravum, ut misera Cantuariensis Ecclesia, aliarum tamen omnium in insula mater, utpote quæ illas generavit et educavit in Christo, merito dicere possit: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me, et mei proprii, quos genui et exaltavi, conculcaverunt, et vulneraverunt me, et adhuc exquirunt animam meam, ut auferant eam.* Non utique quod de vestra liberalitate, quæ pia fuit, aut illorum promotione, quæ sperabatur utilis, contristetur, sed dolet quod vobis infideles sunt, et perniciosissimi, et manifestissimi persecutores Ecclesiæ. Ipsi enim sunt qui sævitiam domini regis instigant et accendunt, et modis omnibus elaborant, non modo ut mihi omnis reverentia subtrahatur, hæc enim pridem jam impleverunt, sed ut meum et coexulantium mihi, qui jam pauci sunt, eo quod plures a facie persequentis in fata concesserunt, nomen deleatur de terra. Præceperatis autem tum aliis, tum maxime episcopo Londoniensi, ut pacem Ecclesiæ, quod ut creditur facile posset, adhibita diligentia studeret reformare. Sed ille ex quo audivit, quod debitam animadvertendi in malefactores Ecclesiæ mihi vestra gratia restituerat, et contulerat facultatem, statim per se et complices suos commovit et conturbavit terram, timens sanandas esse contritiones ejus, quæ per eum fuerat conturbata. Neque id in occulto, sed passim. Et quo manifestior esset ejus iniquitas, Londoniæ in celeberrimo loco, ubi ad ratiocinia publica tractanda totius regni officiales conveniant. Debuerat ei sufficere, quod tandiu sustinuit eum clementia vestra, quod sententiam anathematis ex causa inobediendiæ et aliorum ace-

lerum, quæ manifesta sunt, incurrerat alias impunitus, sed ab impunitate conceperat cuiuscunque præsumptionis audaciam, habens fiduciam quod Jordanis influeret in os ejus. Nam ab ejus consilio dependent tam Saresberiensis episcopus, hæcenus inobediens et rebellis, quam Randolphus de Broc, qui Cantuariensi Ecclesiæ incubat, et alii depopulatores nostri. Unde exigente ratione juris, et urgente stimulo conscientiæ, quæ nos de tanta taciturnitate in tanto periculo Ecclesiæ vehementer accusat, eundem Londoniensem et Saresberiensem episcopos, et præfatum Randolphum cum aliis, quorum nomina superius scripta sunt, ex justis et manifestis causis publice excommunicavimus, citantes adhuc alios, qui factionis et seditiosis eorum noscuntur participes existisse. Quos auctoritate Domini nisi respicerent, vineulo anathematis innodabimus et apostolicæ majestatis compellemus adire tribunal, caractere bestiæ designatos. Provideat itaque sanctitas vestra Ecclesiæ libertati et paci, quia si nobis hæc vice credideritis, omnia ad vestrum libitum componentur, et oculo ad oculum videbimus, quia superbiatis et parvulos terrentis Moab arrogantia major est, quam fortitudo. Approbate, si placet, quod facimus et vos ipsi, quod necessitas exigit, manum apponite, conterite audaciam et malitiam impiorum; ne si, quod absit, illi prout hæcenus fecisse visi sunt prævaluerint, salus Ecclesiæ conteratur et pereat. Ad hæc supplicamus, ut petitiones nostras, et quas dudum porreximus, et quas modo porrigimus, jubentis effectu celeri prosequente compleri, quia et sententia animi nostri omnes ad honorem vestrum spectant, et Ecclesiæ proficiunt ad utilitatem.

EPISTOLA XV.

AD EUMDEM.

Ecclesiæ pacem, quam jugi sollicitudine pietas vestra procurat, illi præ cæteris magis impediunt, quos oportebat tum pro debito officii sui, tum pro mandati vestri reverentia, in reformatione ejus amplius laborare. Luget ergo Ecclesia, quod decoloratur et denigratur a filiis; et quia spolia ejus diripiunt, qui custodes illius fuerant instituti. Nam si Gaufridus archidiabolus noster, et Reginaldus Saresberiensis, et Joannes de Oxeneford, nomine et quæstia decanus quondam in Christo excellentis Ecclesiæ, ministerio autem et cultu satellites curiæ, itemque complices eorum, regis animum non pervertissent, Ecclesiæ pax, ut creditur, jam esset ad nuntiorum vestrorum adventum reformata. Nam qui ministrant arma iniquitati, fere omnes apud nos clerici sunt, quorum aliqui de vestra familiaritate et sedis apostolicæ privilegio gloriantur, ut dicant se quidquid fecerint, nulli nisi Romano pontifici responsuros. Quæ gloriatio, si vera est, et Ecclesiæ Romanæ decolorabit famam, et totius Ecclesiæ, quod absit, in brevi subvertetur honestas, dum omnes ad omnia privilegiorum provocabuntur exemplis. His facile est sumptibus ex rapinis ministratis frequentes iterare

discursus, et ut sibi, cum ignoti et inopes ante fuissent, faciant nomen et quæstum, crebra curiarum sollicitatione procurantes, quantum in eis est, ut Ecclesia nunquam habeat pacem. Qua de causa nunc ad vos properare dicuntur Reginaldus de Saresberia, et Ricardus Barre, qui cujus fidei et modestiæ sint, auctore Domino, nuntiis vestris referentibus audiatis in brevi. Interim certum habeat vestra paternitas, quod nominatim excommunicatis scienter communicaverunt, adeo ut præfatus Ricardus se contulerit ad Gaufridum archidiaconum nostrum, quem excommunicatum noverat, ut illius patrocineretur errori, et illi et aliis excommunicatis passim communicet. Quocirca supplicamus sanctitati vestræ ut cum ad vos venerint, sic eos tractetis ut participes anathematis, nec eorum sollicitationes admittatis ante reditum nuntiorum vestrorum. Nam si delusores istos vel hac vice durius tractaveritis, pacem, Deo propitio, pro voto facietis.

EPISTOLA XVI.

AD EUMDEM.

Longanimitatis vestræ divitias, imo et divinæ copiam bonitatis contempsit hactenus rex Angliæ, ignorans aut dissimulans, quod eum patientia vestra studuit ad poenitentiam revocare. Ad preces et commotiones obsurdit, gloriatus ad ignominiam sedis apostolicæ, et in contumeliam beati nominis vestri, quod ei privilegium indulgissis, quo quoad voluerit, tutus erit adversum nos, et Ecclesiam Cantuariensem, licet illam et nos atrocius persequatur, et ut facilius rem falsam et incredibilem persuadeat universis, rescripta litterarum, quas ei contra nos, et utiâam non contra vos, indulgissis, per Germaniam, Franciam, Angliam, et diversas provincias adjacentes ventilari facit. Sic vestram remunerat benevolentiam, has mansuetudini rependit gratias, ut fiant semper novissima ejus atrociora prioribus. Sed auctore Deo, quod utinam ab initio credidissetis, nunc in conspectu omnium declarata est iustitia nostra, et causa exsilii et proscriptionis, et quo tota ipsius vergat intentio. Nuper enim in secundo colloquio, audientibus Christianissimo rege et cunctis qui hinc inde aderant, confessus est post comminatorias vestras, quas sæpius refutaverit, vix tandem recepit, quod nihil aliud a nobis quærit, nisi observantiam consuetudinum suarum, quas sicut vidistis, et adhuc potestis intueri, divinæ legi constat et sacris canonibus penitus adversari. Ad instantiam vero Christianissimi regis, et religiosorum quos miseratis, adhibitis multis intercessoribus, ut taceat consuetudines, mutavit quidem verbum, sed non mutavit propositum. Exegit enim, ut profiteamur in verbo veritatis simpliciter et absolute nos facturos, quod fecerunt antecessores nostri, et hac sola via, ut dicebat, poterimus habere Ecclesiam nostram et pacem in regno, sed nondum tamen gratiam ejus. Quod quidem ideo adjicit, quia nos auctoritate rescripti vestri putat officii debiti potestate esse

A privatos, donec velit nos in suam gratiam revocare. Cum vero nobis religiosi viri, Simon prior de Monte Dei, et frater Bernardus hanc ejus petitionem proposuissent, respondimus non esse plene in conscientia nostra, quid fecerint antecessores nostri, licet aliquos eorum ex scriptis authenticis pro causa simili noverimus exulasse, et tandem obtinuisse, ut sicut reges, quæ sibi crediderant competere, jura vendicabant, ita quæ Dei erant, Deo redderentur. Nos autem paratos esse ad omne obsequium ejus, etiam ultra quam fecerint antecessores, salvo ordine nostro, Cæterum novas, et præter formam Ecclesiæ, quæ a nullo antecessorum nostrorum præstitæ sunt, inire obligationes, nobis esse illicitum: tum quia perniciosum esset exemplo, tum quia vos ipse, quando in urbe Senonensi nos ab illarum Deo et Ecclesiæ odibilium consuetudinum observantia et obligatione per vim et metum extorta absolvistis, specialiter, increpatione gravi præmissa, et quæ auctore Deo ab animo nostro nunquam excidet inhibuistis, ne nunquam ulterius nos alicui in causa simili obligemus nisi salvo honore Dei et ordine nostro. Adjecistis etiam, si placet reminisci, quod nec pro capite, nisi salvo honore Dei et ordine suo, se debeat episcopus obligare. Promissimus itaque viris religiosis, quod si rex mandatum vestrum impleat, restituendo nobis gratiam suam et pacem, et Ecclesiam cum his quæ nobis et nostris abstulit, ei et liberis suis, salvo honore Dei et ordine nostro, totis viribus studebimus inservire; sed sine auctoritate vestra nobis illicitum esse diximus mutare formam ecclesiasticam, quam occidentalis tota tenet: Ecclesia, et quæ etiam in reprobis illis consuetudinibus quæ sunt nostri causa exsilii, patenter expressa est. Ibi siquidem continetur, quod electi debent ante consecrationem regi jurare, quod ei fideles erunt, circa vitam, membra, et honorem terrenum, salvo ordine suo. Ut quid ergo nos soli in captiosa obligatione quæ a nobis exigitur, honorem Dei et indemnitate ordinis cogimus reticere? Quis enim Christianus unquam hoc a Christiano exegit? Religiosorum instantiam responsionum varietate delusit: et modo agens, modo negans, dimisit querulos, quod eis opera perierat et impensa. Simulavit tamen episcopos Angliæ se evocaturum, ut eos consulat. Sed in veritate nuntiorum, quos ad vos destinavit, præstolatur adventum. Nam ut ab eis, quibus oportet haberi fidem, vere didicimus, gloriati sunt, quod sicut fecerunt alia vice, promissis aut minis, quod rex desiderat, contra nos a vobis impetrabunt. Incredibile tamen est, quod apostolica sedes compellat aliquem reticere honorem Dei, aut prohibeat salvandi ordinis facere mentionem. Et profecto si nuntios ejus confusos, ut iustum est, remiseritis, liberabitis Ecclesiam Dei, et sedis apostolicæ famam. Agatis ergo, si placet, viriliter, quia si terrere volueritis impium, indubitanter credimus quod Ecclesiæ pacem, et pereuntem animam Deo reddetis. Experti estis quid apud eum mansuetudo profecerit.

Nunc aua aggredimini via et procul dubio in rigore justitiæ citissime triumphabitis. Exigite quod nobis ablatum est usque ab novissimum quadrantem, ne tantæ rapinæ impunitas apud coætaneos et posteros divulgata tam illi, quam successoribus præstet audaciam similiter delinquendi. Nam si cognoverimus pœnitentem, ut viam satisfaciendi velit ingredi, vestro præcunte consilio, juris poterimus temperare rigorem prout Ecclesiæ Dei, nostris et futuris temporibus viderimus expedire. Alioquin perseverans in crimine, et tantum in Ecclesia faciens scandalum, quo jure absolvetur? Deo siquidem vinculis impœnitentiæ ligatus est, et Lazaro deterius et acrius compeditus. Nam si res ablata reddi potest, et non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Unum est quod plurimum affectat, et in quo, propitiante Deo, mentitur iniquitas sibi, quia si luctum, quod Deus avertat, Ecclesiæ Catholicæ videret, incurreret Ecclesiæ Anglicanæ, sed et omnem, quæ in ejus potestate est, subjiceret legibus suis. Hoc autem vobis certum sit, quod ea quæ a nobis exigit, servare non possumus, et apostolicæ sedi fidem et debitam obedientiam. Hæc enim sibi invicem adversantur. Hoc etiam rogamus attentius, ne malefactores et excommunicatos nostros, si forte ad vos venerint aut miserint, in præjudicium nostrum faciatis absolvi, quia si alia vice non esset factum, Ecclesia jam pace debita frueretur. Sane si nos compulerit, quod Deo propitiante nec pro temporali vita facturus est, ad hanc obligationem, non enim excidit a memoria nostra quid vobis et Ecclesiæ Romanæ in receptione pallii juraverimus, non modo episcopos, sed et clerum universum similiter obligabit tanto fretus exemplo. Et quidem facile est, ut impunitam ejus audaciam alii principes imitentur. Quod autem a nobis exigit, nec a militibus, nec a rusticis exigitur in terra nostra.

EPISTOLA XVII.

AD EUNDEM.

Si causam nostri, Pater sancte, malitia adversariorum apud vos non denigrasset exsillii, credimus indubitanter, quod rex Angliæ tandiu et tam impune non abuteretur patientia vestra. Sed ecce, Deo propitiante, ipsius persecutoris nostri testimonio veritas declarata est. Nuper enim, cum ad pedes ejus flexis genibus in omni humilitate implorarem coram rege Christianissimo, archiepiscopis, episcopis, comitibus, proceribus et omnibus qui aderant, professus est se nihil aliud a me querere, nisi ut consuetudines regni sui, quas antecessores nostri suis principibus servaverunt, conservare, et hoc tanquam sacerdos et episcopus absolute et præcise, sicut nuntii nostri vobis fideliter exponent, reprobiter in verbo veritatis. Placeat itaque sanctitati vestræ latores præsentium, fideles nostros et proscriptionis nostræ participes, qui omnibus interfuerunt, clementer audire, et Anglicanæ Ecclesiæ jam in extremis agenti, nisi dexteram Dei et vestra

subveniat, celerem conferre medicinam. Possumus enim verba nostra in ore eorum. Gloriatum autem rex Angliæ, quod ei privilegium contulisset, quod licet in sedem nostram redierimus, omnis potestas nostra evacuata est, donec eam nobis restitui velit. A sæculo inauditum est apud nos, quod aliquis episcopus se principi sæculari obligare cogatur ulterius, quam ad conversationem eorum, quæ continentur in forma fidelitatis. Veremur ergo, ne si, quod absit! et Deo auctore semper aberit, a nobis ulterius cœperit obligatio, pernicies exempli alios inficiat principes, et non modo coætaneos nostros, sed successores nostros involvat. Et quidem planum est, quod si petitiæ consuetudines prævaluerint, auctoritas apostolicæ sedis in Anglia penitus evanesceat, aut erit minima. Quod sicut ex majorum scriptis et relationibus seniorum publice notum est, pridem contigisset, nisi Cantuariensis Ecclesia se principibus pro fide sedis apostolicæ, et Ecclesiæ libertati studuisset opponere. Rarus enim illi Ecclesiæ præfuit, qui non aut gladium subierit pro justitia, aut pertulerit molestias exsillii, aut proscriptionis injuriam. Unde mirum est, et omni stupore dignum, quod apostolicæ majestatis potius, quam nostri meminisse persecutor se in causa tali plures apud vos glorjatur invenisse et habere fautores. Nec vos oportet de cætero vereri, ne transeat ad schismaticos, quia sic eum Christus in manu famuli sui regis Francorum subegit, ut ab obsequio ejus non possit amplius separari.

EPISTOLA XVIII.

AD EUNDEM.

Ecclesiæ persecutor et noster abutitur patientia vestra, nesciens aut dissimulans quod eum vestra benignitas in multa mansuetudine sustinet, et habeat spatium pœnitendi; et si, quod absit! in furor persistiterit, vestra, qua condemnabitur, justitia manifesta sit in conspectu omnium nationum. Nam quoties nuntii ejus a vestra redeunt sanctitate, et insolentior, et in Ecclesiam Dei crudelius sævit, et ab impunitate, qua diu elatus est, majorem accipit audaciam delinquendi, quasi non manifesta sint opera ejus provocantia judicium inexorabile in caput suum. Siquidem Joannes de Oxeneford, quasi non satis insaniret homo, eum in reditu suo amplius instigavit, nobisque subtraxit obedientiam et reverentiam provincie nostræ: excommunicatos sine juramento et satisfactione fecit absolvi. Qua justitia, viderit Deus et judicet. Secutus eum Joannes Comitis se majora gloriatus est impetrasse. Et ut Christianissimum regem et optimates regni Francorum nostræ et coexsulantium nobis subventionem retraheret, peragrans Franciam, et in Burgundiam irrupens, in ecclesiis et nobilium domibus disseminabat se certum esse de nostra cita dejectione, dicens tunc se tempus et modum reticere, quia revelare secretum sedis apostolicæ non audebat. Qui vero non novissime redierunt, jactitant indulgentiam regi dilato-

nem, et potestatem nostram a vobis esse suspensam ut nec in ipsum, nec in aliquam personam terræ suæ justitiæ manum ex quacunq̄ue causa possimus extendere. Abbas etiam S. Augustini gloriatus est, quod benedictionis munus suscepisset a vobis, si tutum fuisset, ut tonderetur. Et utinam, quod in vicinia sua nondum creditum, benedictione fieret dignus. Nec relicent se, nisi petitiones eorum promoverentur, inimicitias Ecclesiæ catholicæ denuntiassent, et a curia recessisse cum indignatione, sed fratrum vestrorum, qui columnæ videntur Ecclesiæ, sedulitate et diligentia ad curiam fuisse revocatos. Hæc in compitis prædicant, ut eorum magnanimitas innotescat. Et fortasse ut nationum principes ad similia provocentur. Et quidem, pater sancte, officii nostri potestas facile suspendi poterit. Sed dextra Dei, quæ jam capita deprimit tyrannorum, cobiberi non potest. Timent fideles vestri, ne dum exercendæ justitiæ meliora tempora expectatis, optima elabantur. Nam in arcto positi sunt. Et qui terret, plus ipse timet. *Confortare*, inquit Dominus, *et esto robustus, ne timeas a facie eorum, quia tecum sum.* Jactitationibus nuntiorum regis non credendum, nisi quia cardinalis in eadem opinione est, et nos verbo et litteris fecisset certiores. Misimus ergo dilectissimum filium vestrum, fidelissimum vobis, et per omnia nobis probatum, participem tribulationis nostræ, magistrum Lombardum, qui miseras nostras, et partis adversæ malitiam plenissime novit, et ea quæ in Ecclesia Gallicana dicuntur de his quæ contra nos sunt, fidelissime referet. Si placet, ipsum sicut nos ipsos audite: quia fidelior vobis et Ecclesiæ, nobisque commodior non potuit inveniri. Audite ergo, si placet, hunc conscientiæ nostræ testem, miseriarum Ecclesiæ inspectorem, assertorem veritatis, amatorem justitiæ, et apostolicæ sedis affectu et devotione filium probatissimum, quem mittimus, ut saltem per eum solatium conferatur Ecclesiæ Anglicanæ, quæ sic attenuata et afflicta est, ut de cætero necessitates suas nuntiorum discursibus exponere nequeat. sed Deo soli cogatur exponere, et committere causam suam. Persecutores Ecclesiæ expectant et desiderant, quod eis divina subtrahat miseratio, videre fidelium lugentium in transitu vestro dolorem, ut post dies vestros Ecclesiam subjiciant servituti, nemine contradicente. Eo enim tendunt, quas contra Deum et justitiam implorant dilationes. Sed divina discretio vestra, Pater sanctissime, studiosius providebit, ut ante exitum vitæ tantas puniat enormitates, ne de injuriæ Dei dissimulatione cogatur in die judicii reddere rationem.

EPISTOLA XIX.

AD EUNDEM

Anima mea, pater, in amaritudine est, qui cum miseris coexsulibus meis, ex quo per litteras vestras, quibus nos, ut placuit, suspendistis, opprobrium hominum factus sum, et abjectio plebis. Et quod

acerbius urit animam meam, Ecclesia Dei iniquorum est exposita voluntati. Magnis viris, Flandrorum comiti, et aliis regni summatibus persecutor Ecclesiæ et noster certam pacis nostræ spem dederat, sed in reditu nuntiorum suorum vestra frētus auctoritate nobis omnem reconciliationis præclusit viam. Illi ergo, et alii amici nostri quid facerent, sic facto vestro quasi clava Herculeæ percussi et repulsi? Utinam quæ super hoc episcopi, et proceres, et plebes utriusque regni loquuntur, audiret auris vestra, et oculus videret scandalum, quo repleta est Ecclesia Gallicana. Quid de cætero non sperabit homo ille, qui per homines solis criminibus, aut aliis maculis, insignes sic circumvenit habentes clavem scientiæ, et dispensatores æquitatis subvertit, et vanis terreat comminationibus, et impellit sedis apostolicæ majestatem? Non est enim dubium, quin vos Joannes de Oxeneford deceperit, impune tamen. Et certe primo decipi, præsertim in re tanta, incommodum est. Quod licet dissimuletur, tota ætate nostra cum dolore sentiet Ecclesia Anglicana. At ille venerabilis abbas S. Augustini, qui quondam monachus fugitivus, et suis excommunicatus meritis, ecclesiam, cui nunc præest, dilapidat et incestat, et alii nuntii regis nunc vestram longe deterius deceperunt sanctitatem. Ecce enim rex ille, qui nihil aliud nisi mortem vestram desiderat aut nostram, voti compos effectus est, sperans, quod Deus avertat, sub hujus dilationis tractu horum alterum eventurum. Sed monetis, ut interim patientiam habeamus. Non attenditis, pater, hoc *Interim*, quam sit dispendiosum Ecclesiæ, et quantum vestræ detrahat honestati. Interim episcopatus et abbatias vacantes in proprios abusus redigit nec in illis patitur ordinari pastores. Interim in omnes parochias, ecclesias, et loca venerabilia, et totum clerum irrevocabili furore debacchatur. Interim tam ipse, quam alii persecutores Ecclesiæ licitum coæquant libito. Quis interim ovium Christi curam geret, et eas excutiet a faucibus luporum, qui jam non circumeunt, sed caulas ipsas ingressi mordent, lacerant, et occidunt nemine reclamante? Cui enim pastorum non præripuistis vocem? Quis episcoporum non est in nostra suspensione suspensus? Nam sicut sine exemplo, ita et sine merito facta est, et tam illi, quam aliis principibus, et vestro tempore, et post dies vestros præbebit audaciam conculcandi Ecclesiam, proscribendi innocentes, denunciandi inimicitias Ecclesiæ Romanæ, nisi connivendo vel dissimulando communicet, et auctoritatem præstet iniquitatibus eorum. Ecce enim præ manibus habent vestræ dispensationis exemplum, nec dubium est, quin tam ab ipso, quam a posteris ejus nisi citius occurrat dextera vestra, trahatur ad consequentiam, et quasi in privilegium redigatur, ut pro quocunque scelere nec in regem, nec in personas regni, nec in terram liceat excommunicationis aut interdicti sine auctoritate sedis apostolicæ promulgare sententiam. Et profecto sic processu temporis poterit ab hoc exemplo malitia convalescere, ut nec ipse Romanus

pontifex in toto regno inveniat, qui ei contra regem aut principes velit aut audeat obedire. Hoc est enim quod agitur ab illis, hoc est quod nostro causam dedit exsilio. Nec enim est, sicut quosdam dominos nostros, fratres vestros audio susurrare, quod mihi imputari debeat visitationes Angliæ, quæ decessorum vestrorum tempore solebani fieri, vobis esse subtractas. Mihi potius, et Christi pauperibus, co-exsulibus meis, fuerat imputandum, quod vobis aliquid reservatum est in terra illa. Legatur, si placet, libellus reprobatarum consuetudinum, quas contra Ecclesiam vindicat, et nostri exsilio causa sunt, et plene videbitis, quomodo antequam proclamarem, appellantium ad vos ora præcluserit, quomodo sine juratoria cautione personas ecclesiasticas transfretare prohibuerit, quomodo suffocaverit electionum jura, quomodo omnia judicia tam ecclesiastica quam mundana traxerit ad examen curiæ suæ, quomodo in eisdem consuetudinibus omnem ecclesiasticam jugulaverit libertatem. Quis vestro aut decessorum vestrorum tempore appellans ad Ecclesiam Romanam præce vel prætio, vel jure contra eum justitiam potuit obtinere? Appellationem decessoris sui luit adhuc Exoniensis episcopus, ecclesiam de Boseham suæ Ecclesiæ contra omnem justitiam subtractam dolens. Saresberiensis episcopus, cui se nunc favere simulat propter inobedienciæ crimen, castrum de Divisis et alias possessiones Ecclesiæ suæ multas amittit, quia ipsum ad faciendam restitutionem juramenti religione arctatum decessorum vestrorum Anastasii et Adriani litteris ausus est venire. Non sufficet dies, si volueris similia, quæ contra singulas ecclesias regni præsumpta sunt, percurrere, cum aliis hoc modo possessiones ablatae sint, et omnibus in commune perempta libertas, ut nec spes liberationis alicui relicta sit. Legatur, inquam, Deo reprobis ille libellus; et videant domini nostri fautores regis, quid privilegii, quæ prærogativa reservetur eis in terra ejus. Sed dicunt fortasse odio nominis mei confectum esse libellum. At certe ab initio susceptæ potestatis libertatem Ecclesiæ quasi jure hæreditario persequitur. Nunquid eram archiepiscopus, quando pater ejus nuntios beati Eugenii terram suam intrare prohibuit? Nunquid eram archiepiscopus, quando Gregorius S. Angeli diaconus cardinalis, tyrannidem hujus prævidens, persuasit domino Eugenio, ut Eustachium filium regis Stephani coronari non permetteret, dicens facilius posse teneri arietem per cornua, quam cauda leonem? Hæc vobis historia nota est. Et quas litteras impetraverit tunc, qui nunc Eloracensis est, et Ecclesia persequens cum rege illo nomen meum, ino ecclesiasticam libertatem conatur extinguere. Nunquid eram archiepiscopus, quando rex ob injuriam appellationis ecclesiam de Boseham in episcopum Lexoviensem transtulit, qui eam grammatica sua et arte placitandi contra justitiam Exoniensis Ecclesiæ tueretur? Sed et Cæcæstrensis episcopus quid profecit adversus abbatem

A de Bello, qui privilegiis apostolicis frems, cum ea nominasset in curia, et abbatem denunciasset excommunicatum, eidem incontinenti coram omnibus communicare compulsus est sine omni absolutione, et eum recipere in osculo pacis? Sic enim placuit regi et curiæ, quæ ei in nullo contradicere audebat. Et hoc, sanctissime Pater, contigit tempore decessoris vestri et nostri. Qui vero odio mei mala hæc omnia contigisse loquuntur, dicant si noverint, quis in regno ejus tempore suo sit de eo, vel de his quibus patrocinari voluit, auctoritate sedis apostolicæ justitiam consecutus? Certe, quod meminerim, nec unum proferent, multosque poterunt nominare, qui odio Romani nominis sub eo periclitati sunt. Achardus abbas S. Victoris, electus in episcopum Sagiensem, quare non permissus est ordinari? Quia electionem ejus confirmaverat summus pontifex Adrianus. Quare permisit rex, ut idem postmodum fieret episcopus Abrincensis? Plane quia nulla voluntatem ejus præcessit electio. Similiter et Frogerius in Ecclesiam Sagiensem non electus, sed intrusus est, et ego nondum promotus eram. Nec ambigo, quin jam inter nos super libertate Ecclesiæ fuisset extincta contentio, nisi in Ecclesia Romana voluntatis suæ, ne perversitatis dicam, patronos reperisset. Retribuat illis Deus, prout Ecclesiæ suæ et illis expedit, et dijudicet inter nos potentissimus et æquissimus Index. Utique non esset mihi necessarium patrocinium illorum, si Ecclesiam Dei voluissem exponere, et acquiescere voluntati ejus. Siquidem florere poteram, et regni divitiis et deliciis abundare, timeri, coli, et honorari ab omnibus, et meis in voluptate et gloria mundi providere pro libitu. Sed quia me indignum et miserimum peccatorem, florentem tamen in sæculo præ cunctis contrerraneis meis, ad Ecclesiæ suæ regimen vocavit Dominus, ipsius gratia præeunte et cooperante, elegi abjectus esse in domo ejus, et exsiliium, et proscriptionem, et extremam miseriam finire cum vita, quam facere dispendium ecclesiasticæ libertatis: et traditiones hominum, præsertim iniquas, præferre legi Dei. Faciant hoc, qui sibi longos dies pollicentur, et de suorum conscientia meritorum præstolantur tempora meliora. Ego enim certus sum, quoniam breves dies mei sunt, et si tacuero impio iniquitatem suam, sanguis ejus requiretur de manu mea ab illo, cui non suffragante hominis patrocinio de commissis et omissis rationem redditurus sum. Ibi aurum et argentum non proderit, nec munera, quæ excæcat etiam oculos sapientum. Astabimus in brevi ante tribunal Christi, per cujus majestatem et tremendum judicium vos, sicut patrem, et dominum, et summum in terra judicem obtestor, ut Ecclesiæ suæ et mihi justitiam exhibeatis de his, qui quaerunt animam ejus, ut auferant eam. Nec patiamini diutius eam tam contumeliose conculcari pedibus impiorum. Adeo attenuatus sum et afflictus, ut qui aliena quadra et Christianissimi regis sustentor almonia, non possim de cætero vobis instare per nun-

tios, quibus quid porrigam, omnino non habeo. **A** Placeat itaque majestati vestræ, Cantuariensis Ecclesiæ finire miseriam, et quæ nuper in utroque regno emergerunt, et pullulant, et malignantibus præbent audaciam delinquendi, tollere scandala, sanctitatis vestræ puerum absolvendo, et scribendo Christianissimo regi, et Ecclesiæ Gallicanæ, quod nisi rex Angliæ commotiones vestras audierit, et nobis pacem et ablata cum Ecclesiæ libertate restituerit, extunc nos in eum et terram suam nostri officii potestatem exercere conceditis, et sententiam, quam Domino auctore feremus, vultis ab omnibus episcopis inviolabiliter observari.

EPISTOLA XX.

AD EUMDEM.

Quot angustias ac tribulationes, multas et malas, pro libertate sanctæ Dei Ecclesiæ tuenda in diuturno cum copiosa et innumera Christi pauperum multitudine exsilio, jam fere per septennium laborantes miserabiliter sustinuerimus, vestra, Pater sanctissime, plenius noscere debet prudens discretio, a cujus animo de facili non possumus eredere, quod sustinuerimus, elabi. Sed vestræ potius, Pater charissime, debet radicitus inhærere memoriæ cum quo etiam, domine mi charissime, scilicet cum rege Anglorum fere usque ad mortem in agone contenderimus vestra plenius novit experientia, qui, sicut et nos, ipsius versutias et deceptiones rerum experientia, didicistis. De nostris quidem vel de alienis, qui pro Ecclesiæ nostræ et nostris ad vos de cætero velo transire negotiis, in diuturno exsilio adeo extenuati vix aliquem, imo veraciter nullum reperimus. Unde, domine et Pater charissime, sanctitati vestræ provoluti genibus, pro Ecclesia Anglicana, pro nobis, et pro vita nostra temporali supplicamus, quatenus et Ecclesiæ occidentali, et vitæ nostræ, ne turpiter a tyranno prostrati corruamus, in petitionibus, quas sanctitati vestræ per magistrum Lombardum et nuntios nostros, quos ad eum et ad paternitatem vestram direximus, nos benigne et plenarie in eis exaudiat, et ad subsidium Ecclesiæ Dei, et vitæ nostræ in posterum nobis quantocius mittere dignemini. Præsentium siquidem latorem, virum honestum et religiosum, sanctitati vestræ destinavimus, **D** supplicantes et rogantes attentius, quatenus eum vice nostri benigne suscipiat, et ea, quæ vestræ paternitati per eum communicanda domino Ostiensi et magistro Lombardo significamus, sicut Dei Ecclesiæ occidentali, et præcipue Cantuariensi, cupitis esse prospectum pariter et vitæ nostræ, prout petimus, omnino et plenarie exaudientes, citius adimpleta nobis remittere per nostrum nuntium vestra paternitas dignetur. Si magister Lombardus præsens fuerit, penes eum litteræ istæ remaneant; sin autem, apud dominum et patrem nostrum dominum Ostiensem, vel filium gratiæ Gratianum. Valeat sanctitas vestra, Pater sanctissime, in tempora longiora.

EPISTOLA XXI.

[AD EUMDEM.]

Trecensis comes Ecclesiam Sancti Stephani a jurisdictione episcopi et matricis Ecclesiæ subjectione conatur eximere. Voluntatem vero ipsius posse non credimus adimpleri, nisi majori Ecclesiæ quid ei jure communi competit auferatur; et privilegium quod ei vestra benignitas recte contulit, non sine suspitione injuriæ devocetur in irritum, et cum animarum periculo peccandi libertas in ulteriorem licentiam porrigatur. Scitis enim, ut arbitramur, pro parte qui mores in illa civitate dominantur; qui præ cæteris ibi floreat homines, quibus si modicum id timoris et verecundiæ quod nunc ab episcopali auctoritate de vicino imminet subtrahatur, verendum est ne in infamiam Ecclesiæ Romanæ, et quod magis timendum est, in periculum salutis eorum qui hanc emancipationem quærunt aut faciunt, criminibus ab impunitate detur audacia et consequenter totius honestatis et religionis eversio. Ad hæc ei non una subtrahetur ecclesia, sed ita mutilabitur potestas episcopalis ut vix aliquam enormitatem in tota civitate valeat emendare. Nam ad illius ecclesiæ sanctum, illico confugient universi, ubi iis publicæ potestatis gratia patrocinabitur, et apostolicæ sedis munimine protegentur. Ut ex animi sententia loquamur, illi episcopo justius fuerat adiutores vicinos provideri ut illa area ab immunditiis purgaretur, quam ipsum debilitari ne curam animarum pro debito officii valeat exercere. Vix enim his diebus ad hoc unus episcopus qualibet religiosus sufficiet. Utique talis emancipationis apud nos exemplum nec auditur nec legitur, et utinam semper alienum sit a sanctitate temporis vestri! Speratur quod devotionem episcopi, qui vobis officiosus semper exstitit et fidelis et quem scitis habitare inter struthiones et scorpiones, velletis alio modo consolari et confortare, ut ad cervices inimicorum Christi comprimendas gladium columbæ validius extendere posset, et incredulos revocare ad prudentiam justorum, et quidem quidquid alii loquuntur, confidimus adhuc quod potius episcopo vires dabit, ut in his quæ Dei sunt valeat confortari, quam ut Ecclesiæ suæ in tantam animarum perniciem auferatis, quod ipsa toto tempore decessoris hujus episcopi dignoscitur possedisse. Supplicamus itaque majestati vestræ quanta affectione possumus, ut sæpe dicto episcopo suam in prælibata causa justitiam servetis illæsam, et in quibus expedire videbitis necessitati ipsius et utilitati Ecclesiæ, petitiones ejus jubeatis effectui mancipari. Novit Deus nos ipsa scripsisse magis contemplatione famæ vestræ et honestatis Ecclesiæ, quam antedicti favore episcopi vel odio comitis, quem teste Deo et conscientia nos ut nobilem virum et amicum nobis sincera in Christo charitate diligimus: et eum in aliis ubi Ecclesia non lælatur, nec periclitetur fama vestra, desideramus et petimus a vobis exaudiri in Domino. Vobis, pater

fidelitatis et, quod magis est, veræ charitatis vinculo tenemur astricti : nec salva conscientia silere possumus ubi quid in honoris vestri dispendium cernimus et credimus attentari. Quæcunque in magnis rebus geritis, posteritati per sibi succedentiæ sæcula consecrantur quia simul ac in notitiam Ecclesiarum veniunt, inseruntur annalibus et seriè insignantur chronicorum. Hæc si minus vestram moverint sanctitatem, quod tamen credibile non est, saltem rationi vestræ divini iudicii timor occurrat ex eo proveniens omni jure quod in omnibus fere sic emancipatis Ecclesiis languet disciplina regularis, tepescit religio, crebrescunt vitia, viget enormitas, quia vicinis pontificibus subtracta est auctoritas correctionis et Romanus pontifex procul est ut videat vel audiat in Ecclesiis suis frequenter emergentes excessus : quos tandem si forte audierit, quod plerumque de causa non liquet, cognitionem et correctionem aliis et interdum negligentibus aut alias corruptis prout libuerit mandat, et sæpe circa majora vel propria occupatus minoribus et alienis vacare non potest, et interim pereunt animæ de quibus rediturus est in districto examine rationem.

EPISTOLA XXII.

AD EUMDEM.

Illustri Flandrorum comite et viro clarissimo Roberto cancellario ejus, præposito Sancti Audomari, sæpe preces pro nostra et nostrorum necessitate relevanda porrexit vestra dignitas, quas illi semper devote suscipere curaverunt et magnifice adimplere. Nam ut de nobis ad præsens taceamus, quibus illorum benignitas in tot augustiarum articulis, et tam longa proscriptionis et exilii acerbitate nunquam defuit, quotquot de nostris ad illorum clementiam confugerunt, tanta ad iis humanitate recepti sunt, tanta liberalitatis indulgentia recreati, ut non tam pauperes, exsules et proscriptos viderentur suscipere, quam in familiaribus suis venerari Dominum majestatis. Sed licet præfatus comes et nobilitate generis et quod magis est, virtute animi et pacis et justitiæ cultu et militaris exercitii gloria et amplitudine principatus et affluentia divitiarum, alio post Christianissimum regem regni principes antecedit : devotio tamen quam habet ad apostolicam sedem, reverentia quam ecclesiis et viris ecclesiasticis exhibet, liberalitas quam exercet in sanctos : pietas quam desolatis Christi membris impendit præposito maxime ascribenda sunt ; qui Domino suo salubria et honesta præstat consilia, cujus arbitrio præcipue non solum domus comitis, sed tantus optime regitur principatus. Nam ab ejus decreto pendet omnium administratio, et si quid adversus Ecclesiam præsumptum est, ad juris formam patenter et provide revocatur. Laudandus est ergo Dominus, qui talem consiliarium præelegit : laudandus et ille qui per vias rectas iter Domini dirigit. Uterque vobis fidelis est et devotus, ut in toto regno, quod ex animi sententiâ dicimus, pariter ne-

queant inveniri similes illis, qui tanta devotione et efficaciam vestris per omnia cupiant inservire mandatis. Hi sanctitati vestræ petitiunculam porrigentes nostris se credunt, quod et nos de vestra pietate præsumimus, posse suffragiis adjuvari, qui si grandem rem petissent a vestra majestate, digni sunt exaudiri. Petunt enim et nos quanta possumus supplicatione cum iis, quatenus præposito donetis præbendam in ecclesia Sancti Martini Turonensis, quod filio vestro christianissimo regi gratum fore non dubitamus et eidem ecclesiæ credimus profuturum. Nam multas necessitates ejus potenter expediet et fretus viribus amicorum de ipsis potentium faucibus, auctore Deo frequenter excutiet prædam. Pulsat ad ostium vestrum ut introducatur per apostolicam manum furtivum Simonis posticum adhibita cautione declinans, quo multi subripere non erubescunt nec formidant. Patet enim hæc via quæ plurimis et jam usu pariter et vetustate trita est, sed vir justus et timoratus non incedit per eam ; hanc præbendam, Pater, non uni dabitis personæ sed multis : in quibus sumus et nos, quia quod in antedicti præpositi bonis invenitur commune proscriptorum Christi patrimonium est nec auferbit quisquam eo vivente in tota terra comitis quidpiam machinari quod aut Ecclesiæ lædat aut vestram debeat offendere sanctitatem. Uno ergo et modico beneficio tantum comitem et totum id quod potest obligabitis vobis et præpositum de fideli vestro facietis emptitium.

EPISTOLA XXIII.

AD EUMDEM.

Venerabilis vir et virtutum radiis Gallicanam illustraturus, Deo, ut speramus, juvante Ecclesiam, dominus Senonensis ad sedem apostolicam sicut intelleximus accedere desiderabat a sanctitate vestra gratiam consecrationis ex proposito recepturus. Sed devotissimus filius vester christianissimus rex Francorum hinc pericula itineris metuens, inde regni necessitates patenter exponens, præsentibus episcopis provinciæ Senonensis et optimalibus regni, electi suspendi consuluit iter, consecrationem ejus potius fieri quam differri, sicut ab iis qui præsentibus fuerunt, accepimus. Tractus itaque et quodam modo compulsus quadam violentia charitatis et publicæ necessitatis instinctu, a propria Synodo consecratus est, rege et regina et primoribus regni præsentibus, qui Ecclesiæ et regno dicebant incolumitatem subtrahi, si tantum viri consilio et auxilio destituerentur vel ad horam, præsertim in tanta collisione regnorum et machinationibus Teutonum qui sub prætextu simulatæ utilitatis jam fere extincti schismatis fraudulentibus promissionibus conantur incendia renovare. Utinam, pater, vidissent oculi vestri quam prudenter, quam efficaciter molimina eorum nuper evacuerit dominus Senonensis. Nam plurimi procerum et etiam quidam magni nominis quos ad præsens tacemus, exaudiri vota Teutonum et iniri

cum iis fœdera consulebant. Et quia schismaticorum machinamenta non cessant, quin regem Christianissimum crebris legationibus et magnis promissis sollicitent, et plurium tam episcoporum quam procerum fidem evertere nituntur, non est ei nec aliis recte sentientibus visum tutum esse, ut tantæ fidei et prudentiæ virum a se maxime sub hac tempestate discedere patiatur. Placeat itaque sanctitati vestræ quod de jam dicto Senonum salubriter, ut publice speratur, factum est, gratum habere et hominis fidelissimi vobis et Ecclesiæ Dei perutilem tam debiti pallii munere quam privilegiorum collatione honorare personam, quæ quanto plus potestatis a vestra majestate recipiet, tanto efficacius apostolicæ sedis poterit honori et utilitatibus inservire. Nam quanto major fuerit, tanto magis per eum videbit Ecclesia Romana in regno Francorum.

EPISTOLA XXIV.

AD EUMDEM.

Testatur vir eloquentissimus oratoris in eo maxime promoveri successus, si præoverit iudicis, auditorumque personas, et pro qualitate eorum sermonis moderetur officium. Hanc sententiam ad multa alia probabiliter arbitror dilatandam, præsertim cum nemo debeat ignarus esse conditionis ejus, cum quo contrahit, et sibi maxime, si secus spem aut opinionem acciderit, imputare debeat, qui commune negotium de proprio maluerit arbitrio committere fortunæ manibus, quam vires ejus et eventum promereri, inspectis tum aliis circumstantiis, tum præcipue qualitate consortis. Quod, pater, si vestra discretio in causa Ecclesiæ et regis Anglorum ab initio attendisset, nequaquam in tantas calamitates incidisset Anglicana Ecclesia, nec Gallicana, quod sine dolore non loquimur, tam pernicioso attentaretur aut opprimeretur exemplo. Præmonuerunt tamen vos multi fideles nostri, quod rex Anglorum expugnari quidem austeritate facilius potest, sed nulla mansuetudine, nullis obsequiis aut beneficiis emolliri. Blanditur his quos timet, hos colit obsequiis quos rebus aut moribus, aut honestioris famæ titulo privare desiderat. Sed monentibus tunc credere nolulistis. Si publica omnium attestatio vera non movit, saltem ipsa experientia vel nunc persuadeat et compellat mutare sententiam, ut persecutori Ecclesiæ respondeatis pro merito, et qui divinam et apostolicam contemnit auctoritatem, sentiat prophetam esse in Israel, et zelum Petri nondum a sede apostolica exsulasse. Nam si Ecclesiæ inimicus est et schismatis incentor, debet puniri et contereri. Si amicus, propter obsequia castigari et emendari oportet. Sed proverbium est: *Timeri Danaos et dona ferentes*. Utique nuntii regis Anglorum quodammodo Danai sunt, et si non consortio generis, arte tamen et imitatione Sinonis. Hi vobis satisfactionem promiserunt, ut Ecclesiæ Dei calamitatem protenderent, et exsiliium nostrum. Impetraverunt ut adhuc rex ille per archiepiscopum

A Rothomagensem, et episcopum Nivernensem conveniretur, quasi jam satis conventus non fuisset, et malitia ejus non provocasset iudicium. Clamant enim contra illum cæli et terra, et soli, qui lateribus vestris assident, non audiunt cardinales. Sed certe quisquis obsurdescit hic, audiet in iudicio verbum asperum: *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Præfatus archiepiscopus et episcopus mandati vestri formam excedentes, dilationes indulgent, regis obtemperant voluntati, et sive errore sive dolo, sicut ex litteris quas vobis mittimus, potestis advertere, perpetuant Ecclesiæ calamitatem.

B Londoniensis episcopus, quem pro voluntate vestra præcepistis absolvi, et qui sicut contra justitiam, ita et contra formam, quam expressistis, absolutus est, Ecclesiæ pacem et nostram impedit, et prævio Eboracensi archiepiscopo, et assistentibus sibi clericis regis, quos benignius recipere et efficacius consuevistis audire, molitur contra professionem suam, ut coronato contra Deum per manum jam dicti Eboracensis filii regis, Cantuariensis Ecclesia nunquam habeat pacem. Inhibueratis quidem, ne fieret, sed illi econtrario gloriantur se obtinuisse a vobis, ut fiat, sive manu Eboracensis archiepiscopi, sive cujuscunque episcopi ministerio rex voluerit. Et quia hoc detrectant episcopi provinciæ nostræ, Sagiensis episcopus, signifer eorum, qui Deum non verentur, se hoc, si alii defuerint, de familiari mandato vestro gloriatur esse facturum. Jam ex hac causa transfretavit. Spinis sepiat, quoniam aliunde non est auxilium, Dominus vias ejus. Cætera posuimus in ore latoris præsentium, in quo vobis, quanta possumus, affectione supplicamus, ut in negotiis nostris ei fidem habeatis, et petitiones, quas sanctitati vestræ per eum mittimus, celerius, quoniam id Ecclesiæ necessitas et nostra postulat, jubeatis effectui mancipari. Quidquid autem agant, sciatis quod neque mors, neque vita, nec præsentia, nec futura, per gratiam Dei separabunt nos a charitate, obedientia, et obsequio vestro, quia indubitanter scimus, quod spiritus vester non requiescit in eis, qui ab acceptione personarum et munerum, favore suo patrocinantur injuriis, et ponunt cum impiis portionem, sacrilegum videntes, et currentes cum eo. Nomen vestrum sit benedictum in sæcula, et Ecclesiam, pro qua vos oportebit reddere rationem, celerius et efficacius consoletur.

EPISTOLA XXV.

AD EUMDEM.

Serenissimo domino et patri charissimo ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici, THOMAS S. Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem et omnem cum summa devotione obedientiam.

Miserationis oculo respexit Deus Ecclesiam suam, et tandem tristitiam ejus in letitiam commutavit. Nec dubium, pater, quia si nobis vera dicentibus ab initio fuisset creditum, cornua retunderentur eorum, qui ventilabant, conterebant, et variis pla-

gis vulnerabatur Ecclesiam, ut exterminata prorsus libertate ejus et evacuata auctoritate divinæ legis vigerent consuetudines aut potius abusiones veterum tyrannorum, Romanus pontifex nesciretur in Anglia, et sponsæ Christi privilegia sine reparationis spe delerentur. Ecce enim ad novissimas litteras vestras, quibus domino regi Anglorum innouit, quod ei ulterius non parceretis, sicut nec pepercistis Frederico dicto imperatori, cum intellexisset terram ejus amotis omnibus subterfugiis interdictio subiiciendam esse, et episcopos, si qui forte non obedirent, suspendendos et excommunicandos, illico nobiscum pacem fecit ad honorem Dei, et maximam, ut speramus, Ecclesiæ utilitatem. Nam de consuetudinibus, quas tanta pertinacia vindicare consueverat, nec mutare præsumpsit. Nullum a nobis vel aliquo nostrorum exegit juramentum. Possessiones quas occasione dissensionis hujus Ecclesiæ nostræ abstulerat, prout eas in chartula expresse-ramus, nobis concessit, pacem, et securitatem, et reditum omnibus nostris permisit et osculum, si tamen vellemus eum eatenus perurgeri, ut non modo in omnibus articulis victus appareret, sed ut per-jurus diceretur ab his, qui audierant ipsum jurasse, quod non erat nos ea die in osculo recepturus. Nos autem habito plurimorum sapientium consilio, et maxime domini Senonensis, qui pacem nostram cæteris sollicitius et efficacius procurabat, cum ipso ad colloquium regis accessimus, quem Deo faciente, qui omnes illos amoverat, qui sanctitatem vestram variis dolis circumvenire soliti sunt, adeo mutatum invenimus, ut quod sine circumstantium admiratione non contigit, animus ejus in nullo videretur a quietis consiliis abhorreere. Nam ut nos procul adventantes conspexit, a circumfusa turba exsilens occurrit properus, et capite detecto nos in salutationis verba prorumpere gestientes salutatione prævenit, et habitis paucis sermonibus, solis nobis præsentibus cum domino Senonensi, nos, illo diver-tente, stupentibus universis, traxit in partem, et diu tanta familiaritate collocutus est, ut videri posset, nunquam inter nos aliquam fuisse discordiam. Omnes fere, quotquot aderant, lætissima admiratione stupentes, plurimorum genis lacrymarum imbre ma-dentibus, glorificabant Deum, et benedicebant bea-tam Magdalenam in cujus solemnitate rex conver-sus est a viis pristinis, ut toti terræ suæ lætiti-am reformaret, et Ecclesiæ redderet pacem. Corripui-mus eum adhibita moderatione, quam oportuerat adhiberi, vias quibus incesserat et pericula quæ undique imminabant patenter ostendimus. Rogavi-mus et monuimus ut rediret ad cor, ut dignos fru-ctus poenitentiae faciens, et Ecclesiæ, quam non me-diocriter læserat, manifesta boni compensatione sa-tisfaciens, purgaret conscientiam, et redimeret fa-mam. Nam ab iniquis consiliariis potius, quam a propriæ voluntatis instinctu grave utriusque dispen-dium patiebatur. Cum autem hæc omnia non modo patienter, sed et benigne audiret, et emendationem

A promitteret, adjecimus sibi necessarium esse ad salutem et liberis suis, ad incolumitatem et indem-nitatem concessæ divinitus potestatis, ut in eo san-ctæ Cantuariensi Ecclesiæ matri suæ diligentius sa-tisfaceret, in quo eam nover gravissime læserat. Nam filium suum contra jus antiquissimum Ecclesiæ nostræ fecerat enormiter coronari, usurpatione ar-chiepiscopi Eboracensis, qui contra vetustissimam consuetudinem, et post prohibitionem vestram, et etiam in aliena provincia, consecrationem hanc ex-sequi cæca nimis et temeraria ambitione præsum-psit. In quo ille paululum reluctans, protestatus tamen ante se nihil proponere vel propositurum esse animo contendeudi, Quis, inquit, coronavit regem Willelmum, qui sibi Angliam subjugavit, et reges
B succedentes? Nonne Eboracensis, aut alius episco-pus, prout illi placebat, qui coronandus erat in re-gem? Ad quæ nos, quod ex celebri gentis nostræ claret historia, respondimus, quod eo tempore quo Anglia capta est a Normannis, Cantuariensis Ecclē-siæ proprium non habebat antistitem, sed quasi captiva tenebatur a quodam Stigando, qui illam si-cut et Wintoniensem, et Londoniensem, et Wigor-niensem, et Eliensem ecclesiam publicæ potestatis et amicorum viribus contra inhibitionem Romani pontificis occupaverat, apostolicæ sedis communione carens et gratia. Unde et de mandato ejus a præfato rege captus in carcere diem obiit. Qua necessitate tunc, quod nec ante, nec post lectum est vel audi-tum, archiepiscopus Eboracensis, qui clarioris erat opinionis, illi regi coronam imposuit. Lanfrancus vero filium ejus regem Willelmum, cognomento et colore Rufum, consecravit in regem præsentē Tho-ma Eboracensi archiepiscopo, nec in eo sibi officio aliquid vindicante. Post cujus obitum cum san-ctus Anselmus Cantuariensis archiepiscopus exsalar-et, ex eadem causa qua et nos, unus suffraganeo-rum Cantuariensis Ecclesiæ scilicet Girardus He-refordensis, vice archiepiscopi sui tunc absentis regem Henricum, non contradicente archiepiscopo Eboracensi, consecravit. Revertente autem ab exsilio beato Anselmo, accessit ad eum rex Henricus, tradens ei diadema, et rogans ut eum coronaret, nec imputaret illi quod ipsum necessitate regni præpe-diente non exspectaverat. Fatebatur enim coram omnibus hanc esse Cantuariensis Ecclesiæ dignita-tem, ut Anglorum reges inungat et consecret. Et hac quidem satisfactione placatus sanctus archiepi-scopus approbavit quod a suffraganeo suo factum fuerat, et regi coronam imposuit. Quare ergo tunc siluit Eboracensis archiepiscopus, et sibi Cantua-riensis Ecclesiæ suffraganeum præferri sustinuit? Nunquid Thomas senior, qui Eboracensem regebat Ecclesiam, et Lanfranco Cantuariensi de litteris et amicorum copia intumescens multos labores texuit, et ecclesiam suam ampliavit in plurimis, hic obma-tuisset, pauperi cedens episcopo, nisi sibi de archi-episcopi Cantuariensis primatu et dignitate consta-ret? Deinde post triginta et sex annos regem Ste-

phanum, prædecessorem vestrum, a decessore nostro Willelmo fuisse consecratum, præsentem Turatano Eboracensi archiepiscopo, nec se immiscente negotio, aut contradicente, certo certius est. Quo post novem et decem annos in fata collapsa, bonæ memoriæ Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus, qui pro vèstra promotione cum suis omnibus labores innumeros, damna irreparabilia, et pericula plurima memoratu et relatu horrenda sustinuit, et regnum quod in aliam familiam jam transierat avi vestri liberis restituit, vos inuixit et coronavit in regem, præsentem isto Eboracensi Rogerio qui nunc est, et ut scitis, nec cooperante nec contradicente, nec aliquid agente, nisi eo modo, quo minimus episcoporum, sacris indutus vestibus audiens intererat solemnitati.

Cur ergo tanta facilitate animi, aut potius consiliariorum vestrorum pravitatem, matrem vestram Cantuariensem Ecclesiam, sine causæ cognitione, jure antiquo spoliastis, quod plus quam octoginta annis inconcussa possedisse dignoscitur? Nunquid perpetuare voluistis inimicitias inter Ecclesiam et liberos vestros? Aut si tantum præsumptionis Eboracensi archiepiscopo fuerat indulgendum, ut novo regi munus consecrationis impenderet, cur provinciam suam excedens invasit nostram? Cur tam ipsum, quam suffraganeos nostros in crimen inobediendiæ impulistis? Receperant enim inhibitionem domini papæ, ne hoc in absentia nostra aliquo modo præsumerent. Denique si substitutionem filii et consecrationem properabatis impleri, cur eos, quos ab ore summi pontificis nominatim, et a nobis excommunicatos esse constabat, a tanti sacramenti solemnitate non curastis excludere? Nunquid consecratio sine participio execrationis non videbatur implenda?

His et pluribus aliis ad hunc articulum pertinentibus, quæ epistolaris brevitatis non admittit, diligenter et modeste propositis, rogavimus attentius, ut hujus læsionis nostræ jacturam pro amore Dei, et salute sua, et liberorum indemnitate repararet, et tantæ præsumptionis emendaret excessum. Ille vero se de mandato vestro, quod pridem obtinuerat, adversus hanc petitionem nostram tutum esse respondit, et super hoc litteras protulisse, quibus constitit episcopis celebraturis hoc munus sibi indultum esse, ut filium suum faceret a quocunque vellet episcopo coronari. Ad quod ei respondentes supplicavimus, ut reduceret ad animum quando et quare litteras impetrasset, quibus suum et episcoporum defendere nitebatur excessum. Constabat enim eas, quando Cantuariensis Ecclesia vacabat, eo proposito fuisse impetratas, ne Eboracensis archiepiscopus, si præfatam Cantuariensem Ecclesiam diutius vacare contingeret, ad innovandi regis coronationem præ cæteris provinciæ nostræ episcopis auderet aspirare. Et ut, domine mi rex, hæc fidelius et familiariter recolatis, nonne tunc palam solebatis asserere, quod filium vestrum malletis decollari, quam ut sæpe dictus Eboracensis capiti ejus læ-

A reticas manus imponeret? Certum vero est, quod priori mandato per posterius derogatur. Esto ergo, quod tunc tales litteras impetraveritis, nostræ vero, quia posteriores sunt, illis debuerant derogasse, unde constat vobis, et aliis sapientibus, cujus momenti habendum sit quod contra jus usurpatum est, præsertim cum regis consecratio, sicut et alia sacramenta, de jure causam habeat, et totam substantiam nanciscatur. Neque hæc dicta videantur, quod degradari velimus filium vestrum, aut in aliquo minorari, quia successus ejus et ampliationem gloriæ exoptamus, et ad eam laborabimus modis omnibus in Domino, sed ut indignationem omnipotentis Dei et sanctorum, qui in Cantuariensi Ecclesia requiescunt, et graviter injuriati sunt, a nobis et ab illis pariter arceatis. Quod fieri posse non credimus, nisi per condignam satisfactionem; quia a sæculis inauditum est, quod aliquis Cantuariensem Ecclesiam læserit, et non sit correctus aut contritus a Christo Domino. Subintulit ergo rex vultu hilari et voce jucunda: *Si filium meum diligitis, duplici jure facitis quod debetis. Nam et ego vobis illum dedi in filium, eumque, ut meminisse potestis, recepistis de manu mea. Et ipse vos tanta affectione diligit, ut aliquem inimicorum vestrorum recto lumine nequeat intueri. Eos enim jam continuisset, nisi obstitisset reverentia et timor nominis mei. Sed scio quod vos gravius de eis, etiam quam oporteat, ulciscetur, quam cito tempus et occasionem acceperit. Nec dubito quin Ecclesia Cantuariensis nobilissima sit inter omnes ecclesias Occidentis, nec eam*

B
C
D
jure suo privari volo, quin potius juxta consilium vestrum dabo operam ut et in hoc articulo relevetur, et pristinam in omnibus recuperet dignitatem. Illis autem, qui me et vos hactenus prodiderunt, Deo propitio sic respondebo, ut exigunt merita proditorum. Cum ergo equo desiliens me humiliarem ad pedes ejus, illo arrepto scansili me coegit ascendere, et visus illacrymari, ait: *Quid multa? Domine mi archiepiscope, restituamus nobis invicem veteres affectiones et alter alteri quod potuerit bonum exhibeat, et præcedentis odii prorsus simus immemores. Sed mihi, quæso, coram his, qui procul aspiciunt, honorem exhibeatis. Et transiens ad illos, quia paucos ibi quoslator præsentium indicabit, videbat amatores discordiæ, et odii incentores, ait, ut tam illorum quam omnium, ne quid mali dicerent, ora præcluderet: Si ego, cum archiepiscopum ad omne bonum paratum inveniam, ei vicissim bonus non fuero, tunc ero nequior cæteris hominibus, et mala quæ de me dicuntur, vera esse probabo. Nec aliud consilium honestius aut utilius crediderim, quam ut ipsum studeam benignitate præcedere, et tam charitate quam beneficiis superare.*

Sermonem regis cum summa gratulatione fere quotquot aderant, exceperunt. Misit ergo ad nos episcopos suos, qui monerent, ut petitionem nostram coram omnibus faceremus. Et si quorundam ex ipsis consilio credidissemus, in arbitrium ejus contulissemus prorsus et nos et totam causam Ecclesiæ. Nam ab initio usque nunc a Scribis et Phariseis suis

egressa est iniquitas, et de auctoritate seniorum invaluit, qui debuerant regere populum. Sed benedictus Deus, qui non permisit, ut in consilium illorum transiret anima nostra; et Ecclesie libertatem aut justitiam Dei exponeremus cujuscunque hominis voluntati. Illis autem dimissis, habita deliberatione cum domino Senonensi et Christi pauperibus sociis peregrinationis et proscriptionis nostrae, in eo firmavimus propositum, ut nec quaestionem consuetudinum nec damnorum quae Ecclesiae nostrae intulerat, nec usurpatae consecrationis querelam, nec ecclesiasticae libertatis aut honoris nostri dispendium aliquo modo conferremus in arbitrium ejus. Et sic accedentes ad regem et suos, cum omni humilitate rogavimus per os domini Senonensis, qui verbi nostri bajulus erat, ut nobis gratiam suam restitueret, pacem et securitatem tam nobis quam nostris, Cantuariensem Ecclesiam et possessiones ejus, quas exceptas in chartula legerat, et ut misericorditer emendaret quod contra nos et Ecclesiam nostram fuerat in filii sui coronatione praesumptum: promittentes ei amorem et honorem, et quidquid obsequii regi et principi potest ab archiepiscopo exhiberi in Domino. Ille verbum acceptans annuit, et nos et nostros qui aderant, recepit in gratiam suam. Et quia non praeceratis, ut ipse nobis et nostris ablata restitueret, neque a nobis poterat impetrari aut poterit Deo auctore, ut ea remittamus, juxta mandatum vestrum repetitio eorum dilata est, non sublata. Nam si praecipissetis eo vigore, quem in novissimis litteris expressistis, ut restituerentur, haud dubium quin satisfacisset, et posteris dedisset exemplum totius Ecclesiae Dei et maxime apostolicae sedi perpetuo profuturum. Tandem itaque nobiscum multa et diu conferens, cum nos duo soli fere usque ad vesperam collocuti essemus, secundum morem familiaritatis antiquae, in hoc convenimus, ut eo discedente rediremus gratias Cacturi hristianissimo regi, et aliis benefactoribus nostris, reversuri ad ipsum rebus compositis, et aliquandiu moraturi circa eum antequam redeamus in Angliam, ut omnibus innotescat in quantam familiaritatem et gratiam nos receperit.

Expectabimus autem in Francia donec redeant nuntii nostri, quos ad recipiendas possessiones nostras destinavimus, quia non est in animo nostro, ut redeamus ad ipsum, quandiu de terra Ecclesiae passum pedis abstulerit. Nam in restitutione possessionum facile advertemus, qua sinceritate agatur nobiscum. Nec tamen veremur quin impleat quod promisit, nisi eum praepediant consiliarii, quos depravatae conscientiae stimulus quiescere non permittit. Hi siquidem ne comprehendantur in operibus manuum suarum, errores suos impunitate donari moliantur, auctoritate et consortio regiae majestatis. Hi nos in sortem Balaamitarum conantur impellere, ut vivificantes animas, quae non vivunt, criminosos in scelere deprehensos absolvamus sine poenitentia et confessione erroris. Quam utique potestatem Deus, nec alii indulsit, nec retinuit sibi. Nisi acquie-

verimus, pacem et concordiam cum domino rege initam machinantur infringere. Sed, Deo auctore, nec sic nos inducent, ut sedem ponentes ex adverso Altissimi, gloriemur inaniter nos aut vivificare quos mortificat aut mortificare quos ille vivificat. Certum enim est quamcunque pastoris sententiam jure veracissimo non tenere, si divino judicio reprobatur. Nos tamen sub ipso discere u nos ro, sive paci invidens, sive amicis et familiaribus prospicere volens, ad instantiam, sicut dicitur, Gaudredi Cantuariensis archidiaconi, Lexoviensis episcopus satis argute et instanter, rege, episcopis et proceribus praesentibus, sollicitavit circa articulum istum, dicens oportere, ut quemadmodum dominus rex fideles nostros in gratiam receperat, ita nos omnes, qui cum illo steterant, in gratiam reciperemus. Cui respondimus, hic, si placeret illi, distinctionem necessario admittendam. Nam in eis, quorum advocatorem susceperat, erant homines diversae conditionis, et alii nocentiores, alii minus, alii in communione Ecclesiae, alii excommunicati, contactu et participatione anathematis aut sententiae, alii in summi pontificis constitutionem inciderant, et sine auctoritate ejus absolvi non possunt, alii ex variis causis a nobis vel ab aliis pastoribus suis justo sunt anathemate condemnati. Proinde in personis et causis tam dissimilibus ratio juris et aequitatis vetat idem esse judicium. Nos autem ad omnes, quantum in nobis est, pacem et charitatem habentes, domini regis audito consilio, ad honorem Ecclesiae Dei, suum, et nostrum, necnon et salutem illorum, quibus reconciliatio quaeritur, negotium Deo propitio moderabimur, ut si quis eorum, quod absit! pace caruerit, reconciliationis expertus, hoc sibi, non nobis debeat imputare. Cum autem ad haec praefatus Gaudredus archidiaconus, adhuc excommunicatus, sicut inceptor discordiae iam et contemptor justae sententiae, tumidius responderet, dominus rex, ne suborientia hinc inde verba causas odii et sopitae inimicitiae fomitem instauraret, nos de turba extrahens, rogavit ne curaremur quae dicerentur a talibus, et ut pacato animo et tranquillo ei licentiam et benedictionem dantes, cum gratia Dei et sua rediremus ad hospitium nostrum.

Postea vero accepimus, quod venerabiles viri, dominus Rothomagensis et episcopus Nivernensis, quos inter nos et dominum regem jusseratis esse mediatores, et qui de pace nostra solliciti exstiterunt, episcopo Sagiensi transeunti in Angliam dederunt in mandatis ut excommunicatos nostros absolveret, sed incertum est, an ei formam quam illis dederatis, praescripserint, aut si praescripta est, an eam sit idem episcopus secuturus. Verumtamen nec illis mandare licuit, nisi quatenus potestatem a vobis acceperunt, nec ille aliquid egit, si fides, quos praescripseratis, excessit. Unde si placet, necessae est, ut si aliter absoluti sunt, praecipiat eos sententia, qua tenebantur, arctari, donec secundum Ecclesiae formam jurent, ut ante jusseratis, ac vestro

mandato parituros, et illis, qui taliter absolvi meruerint, in virtute obedientiæ injungatis, quatenus mandatum, quod eis ex parte vestra faciemus, inviolabiliter observent, vel ad vos infra terminum, quem præfigetis, accedant, ut audiant vestrum præceptum, subjecta pœna, nisi paruerint, ut in pristinam sententiam sublato appellationis obstaculo reponantur. Neque hæc dicimus, Deo teste, vindictam expetentes, cum scriptum esse noverimus: *Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum, sed, ut Ecclesia correctionis exemplo possit per Dei gratiam in posterum roborari, et pœna paucorum multos ædificet.* Nam, ut Spiritus sanctus auctor est, *flagellato pestilente sapiens eruditur.* Nec vigere poterit apostolicæ sedis auctoritas, nisi percellantur et hi, qui laicorum patrocinio abutentes, excommunicati aut prohibiti præsumperunt divina celebrare. Quid enim solus episcopus, quantumlibet Ecclesiæ Romanæ devotus, poterit, si ab obedientia ejus ad nutum potentum recesserint sacerdotes et clerus suus? Nihil enim est, quod Ecclesiam magis debilitet, quam quod apostolica sedes talia, cum emergunt, facile præterit impunita. Hæc dicentes scimus nobis in his exsequendis, si placuerit vobis, magnos, Deo tamen propitio vincibiles, imminere labores. Sed prælegimus arctam et angustam viam sequi, quæ ducit ad vitam, quam latam et spatiosam, quæ per illecebras sæculi trahit ad inferos. De mandato vestro damnorum nostrorum ad præsens tacita est repetitio. Placeat serenitati vestræ, qualiter vos hic procedere oporteat a latore præsentium exaudire et injuriam corrigere, quæ nobis et Ecclesiæ nostræ illata est in coronatione filii regis, alio contra morem antiquum et mandatum vestrum invadente jus nostrum et provinciam nostram. Necessitas nos coegit excedere modum scribendi, timor et reverentia de dicendis plura reprimere compulerunt, sed apostolica dignatio et clementia paternæ mansuetudinis immoderationi, si placeat, veniam dabit, et quæ dicenda fuerant, a latore præsentium solita pietate exaudiat, et petitiones, quas per eum porrigimus, celerius jubeat adimpleri.

EPISTOLA XXVI.

AD EUMDEM.

Ex quo, Pater, in auribus regis Anglorum comminationis apostolicæ tuba personuit, et tam sibi quam terræ suæ severitatem Ecclesiæ credidit imminere, nobiscum pacem fecit, promittens firmiter, quod de tota mandati vestri continentia non iota præteriret aut apicem, quin eam penitus adimpleret. Cum autem sic declinasset turbinem sententiæ imminenti, in quibusdam articulis a pactione resiliit, subtrahens nobis adhuc quasdam possessiones Ecclesiæ, quas decessor noster in omnibus diebus vitæ suæ inconcusse possedit, et nos exinde, donec in Anglicanam Ecclesiam tempestatis hujus procella surrexit. Promittit tamen interdum, cum super

PATROL. CXC.

A earum restitutione convenitur a nobis, quia si expectaverimus ei devotionem pristinam exhibentes, quod ita satisfaciet nobis, ut nulla justæ conquestionis relinquatur occasio. Cæterum promissionibus fidem demunt, et noti mores hominis et operis non exhibitio, quia nihil adhuc ab eo præter verba potuimus impetrare. Quod ut vobis evidentius constet, latorem præsentium et litteras, quas a procuratoribus, qui negotia nostra in Anglia expedire debuerant, ad sanctitatis vestræ præsentiam curavimus destinari: interim quantum in nobis est, modis omnibus caventes rescindere pacis initæ conventionem, licet conscientiam nostram remordeat, quod damna Ecclesiæ Dei, et Christi pauperibus, et pro justitia Dei exsulantibus, et proscriptis, sacerdotali non exquirimus auctoritate. Timemus enim supra modum exempli perniciem cœtaneis, nisi divina pietas medeatur, et posteris nocituri. Sed quia nobis sic faciendum esse majestatis vestræ et dominorum nostrorum, qui circa vos sunt, præsentia censuit, pro bono pacis siluimus et silemus, nihil divini juris, quod inspectore cordium teste in auribus vestris et Ecclesiæ dicimus, impœnitentibus remittentes aut remissuri. Scimus autem, quod in extremo examine districtus judex non præteribit irrequisita, ad quem lacrymabiliter quotidie clamat concussa et lacerata Ecclesia: *Domine, vim patior, responde pro me.* Cum ipsa et pro ipsa clamamus et nos, juxta consilium et mandatum vestrum, amplectentes interim pacis umbratilis occasionem, donec aspiret dies, et evanescentes inclinentur umbræ. Captabinus autem gratiam hominis, quantumcunque salva libertate et honestate Ecclesiæ, poterimus, et testimonio conscientiæ nostræ experimentum facturi, an vel sic valeat ad mansuetudinem revocari. Misit nobis clementia vestra litteras, quas ad correptionem et correctionem tam Eboracensis archiepiscopi, quam coepiscoporum nostrorum certum est conceptas et dictatas a Spiritu sancto, et quæ regis excessus auctoritate, quæ successorem Petri et vicarium Christi decet, redarguunt. Sed quia timemus, ne teneras viri præpotentis aures verbum mordax exulceret, et nuper initam pacem impediatur, sanctitati vestræ tota devotione prostrati supplicamus, quatenus detracta mentione excessuum regis, et enormitatis præstiti juramenti, et consuetudinum perversarum, et non exactæ cautionis in coronatione novi regis, eandem sententiam in præfatum archiepiscopum et episcopos infligatis, eo quod in provincia nostra, nobis pro justitia et libertate Ecclesiæ exsulantibus, coronationem hanc exercere præsumpsit cum omnibus consiet, quod Ecclesia nostra per multos annos coronandi regis possessionem habuit, et quod ea non debuerit sine judicio spoliari. Sic enim ad gloriam Dei, et honorem apostolicæ sedis speramus præsumptionem tantam facile et commode posse puniri, et paci Ecclesiæ nullum ex hoc afferri impedimentum. Necessarium quoque dicimus, ut domino regi scri-

batis affectuose, quia ad nos in specula totius Ecclesie Dominus sedem apostolicam ordinavit, ut omnium fidelium causas examinet, et pro merito in retributione poenae aut praemii respondeat universis. Ideoque neminem debere turbari, si ea dictante, quilibet in sinu colligat causam suam, ne coram angelis et hominibus ex causa indisciplinationis mittatur in ignem aeternum. Regi plurimum detulistis, sed licet ei peperceritis, dissimulare non audetis excessus et crimina sacerdotum. Ad haec quia veremur, ne pax recens ex variis causis impediri valeat aut turbari, suspensionem aut excommunicationem episcoporum nostrorum, qui ad Dei et vestrum honorem, quod in verbo ejus dicimus omnia pro viribus ex conscientia referemus, si placet committatis arbitrio, excipientes, si visum fuerit, et vestro iudicio reservantes archiepiscopum Eboracensem, qui malorum omnium incentor et caput est. Et quanquam Londoniensis episcopus signifer totius hujus seditionis, ne schismatis dicamus, exstiterit, rogamus, ut nobis tam illi, quam Saresberien- si episcopo liceat misereri, si sine schismatis instauratione juxta mandatum vestrum puniri non possunt. Et quia praecipistis, ut in verbo hoc juxta consilium Christianissimi regis Francorum procederemus, reprimendo vel ostendendo litteras vestras, sicut procedimus de consilio ejus, monentis, ut speciales litteras impetremus a vobis de suspensione Eboracensis sine laesione regis, et alias de excommunicatione duorum episcoporum, et tertias de omnium suspensione episcoporum. Hoc etiam impetrato, ut singulis utamur, prout tempus exegerit et necessitas causae. Fluctuat enim, licet ad portum venisse videatur, Ecclesia Anglicana. Et nisi rex ei promissae pacis conditiones impleverit, necesse habet, ut adversus insidias malignantium, et persecutorum incursus, muniat armis et protectionis consolationis vestrae. Quod quidem ita fiet, si litteris vestris praeeperitis venerabili fratri nostro domino Meldensi, et probatae religionis viro B.... abbati S. Crispini Suessionensis, quatenus regem conveniant, ut possessiones Ecclesiae, et damna nostris et nobis illata restituat, sciturus severitatem ecclesiasticam exercendam in ipsum et terram suam, nisi mandatis vestris optemperaverit. Et si nec sic duxerit acquiescendum, conferte nobis, si placet, auctoritatem, quam domino Rothomagensi contulistis, et episcopo Nivernensi, aut etiam amplio- rem, quia quanto ille potentior et ferocior est, tanto ad ipsum vincendum et reprimendum arctiora vincula magis necessaria sunt et durior baculus. Praeterea quiaurbationibus hujusmodi seminarium et fomes exstitit, quod Eboracensis Ecclesia matri suae S. Cantuariensi Ecclesiae subtraxit obedientiam, redintegrate, si placet, Ecclesiae Anglicanae unitatem, praecipiendo, quatenus omni appellatione et occasione remota, Eboracensis archiepiscopus et ecclesia sua nostra jure primatus obediat. Quod si decessorum vestrorum vestigia volueritis imitari, liquet faciendum esse registris eorum diligenter inspectis. Neque hoc,

A quod Deus novit, quaerimus ad gloriam nostram, qui utinam pastorale non suscepissemus officium: procul dubio morte aeterna aut plurimis plenum angustis; sed ut in diebus nostris et vestris frequenter emergentium schismatum praecidatur occasio, et Anglicanae Ecclesiae perpetua vestro beneficio par reddatur. Haec vobis dicimus coram illo, qui utriusque nostrum iudex est, et cui tenemur de omnibus reddere rationem. Ille vobis inspiret, et doceat quid potissime facere debeatis.

Audistis agonem nostrum, sed, ut nostratum pro- verbio dici solet, *solus ille, cui dicinatur ignis, sentit ardorem*. Credimus nos in Angliam profecturos, ad pacem, an ad poenam, nobis incertum est; sed divinitus ordinatum, quae sors nos exceptura sit. Ideoque paternitati vestrae commendamus animas nostras, gratias agentes vobis et apostolicae sedi super omnibus consolationibus, quas vobis et nostris in tanto necessitatis articulo ministravit. Praeterea no- veritis indubitanter, quod venerabilis frater noster Bartholomeus Exoniensis episcopus a culpa praesumptae coronationis immunis est, et sub hac tem- pestate ab adversariis Ecclesiae propter justitiam multa sustinuit.

EPISTOLA XXVII.

AD EUNDEM.

Venerabili patri et domino in Christo charissimo ALEXANDRO Dei gratia summo pontifici THOMAS Can- tuariensis Ecclesiae humilis minister salutem et omnimodam cum summa devotione obedientiam.

Quam justis et quam honestis conditionibus cum domino nostro rege Anglorum pacem fecerimus, ad vestram notitiam tam ex nostra, quam multorum intermeantium relatione credimus pervenisse; et qualiter idem dominus noster resilierit a pactis et promissionibus suis. Quod tamen non tam illi credi- mus imputandum quam sacerdotibus Baal et fabo- rum filii prophetarum, qui totius discordiae inces- sores ab initio exstiterunt. Sed horum omnium pri- micerii sunt Eboracensis ille et episcopus Londo- niensis, qui quondam, cum essetis Senonis, a vobis redeuntes, domino rege nondum adito vel audito, nos in curia clementiae vestrae pedibus assistentes pos- sessionibus nostris spoliare non timuerunt, cum illis indubitanter constaret nos duarum appellationum causas apud vos exercere, utpote qui appellati era- mus ab archiepiscopo Eboracensi et tam illum quam coepiscopos nostros appellaveramus ab iis iudicis appellati. Cum ergo hi Balaamitarum signifi- nos cum domino rege pacem fecisse audissent, asso- ciatis sibi Saresberien- si et aliis complicitibus suis, circuierunt mare et aridam, ut initam pacis rescin- derent unitatem, per se et per alios domino regi et suis suadentes concordiam regno inutilem et inbo- nestam esse, nisi donationes Ecclesiarum nostrarum, quas rex fecerat, stabiles manerent et nos cogere- mus regni consuetudines, super quibus inter nos est oris contentio firmiter observare. Adeoque profecerunt

in perversitatibus suis, ut eorum instinctu dominus A rex omnes reditus nostros et nostrorum post pacem in festo beate Mariæ Magdalene factam usque ad festum beati Martini abstulerit, tunc demum nobis reddens domos vacuas et horrea demolita. Clerici tamen sui, scilicet Gaufridus Ridel archidiaconus noster et Nigellus de Saccavilla duas ecclesias nostras, quas de manu laica acceperunt, adhuc detinent occupatas : et ipse plures Ecclesiæ nostræ possessiones, quas se in pacis reformatione promiserat redditurum, nobis et Ecclesiæ nostræ reddere contradicit. Et licet aliter, quam ipsum deceret, contra pacta sua, ut pluribus notum est, versaretur, nos tamen enormia damna Ecclesiæ et irreparabilia videntes, et precavescentes graviora, nostro et dominorum cardinalium præeunte consilio, ad Ecclesiam B nostram laceratam et conculcatam redire decrevimus, ut si eam non possemus erigere et reformare, saltem cum ipsa percuntes, confidentius pro ipsa præsentem spiritum redderemus. Quod cum illi nuntii nostri certius didicissent, ambiguum est, quid veriti consilium iniverunt cum officialibus regis, et sceleratissimo illo filio perditionis Randulpho de Brec, qui in Ecclesiam Dei publicæ potestatis abutens viribus jam per septem annos licentius debacchatus est. Decreverunt ergo, ut armata manus portus maris, ad quos nos venturos suspicabantur, militum et satellitum custodia et diligentia observaret, ne terram possemus intrare, quin omnem suppellectilem nostram curiosius perscrutarentur, et omnes litteras, quas impetravimus a majestate vestra, nobis auferrent. Sed nunc divino contigit, ut machinamenta eorum nobis per amicos innotescerent, quæ impudentia eorum ex nimia præsumptione non patiebatur esse abscondita. Nam satellites, quos prædiximus, armati littora circumibant, gressus suos dirigentes, prout eis jam dicti Eboracensis, et Londoniensis, et Saresberiensis episcopi dictabant. Elegerant enim ad executionem hujus malitiæ, quos nobis noverant maxime esse infestos : scilicet Randulphum de Brec, Raginaldum de Wareme, Gervasium Cantix vicecomitem, qui palam minabantur se, si forte præsumeremus applicare, nobis caput amputaturos. Sæpe dicti vero episcopi Cantuariam venerant, ut si satellites publicæ potestatis non insanirent satis, eos D amplius instigarent. Itaque consiliis eorum diligentius exploratis, una die antequam mare ingrederemur, præmissæ sunt litteræ vestræ ; sed et illæ, quibus Eboracensis suspendebatur, et Londoniensis et Saresberiensis revocabantur in sententiam anathematis, eis traditæ sunt. Die sequenti navem ascendimus et in Angliam pervenimus navigatione felici, adducto nobiscum ex mandato domini regis Joanne decano Saresberiensis, qui armatos, quos prædiximus, vidit, non sine dolore et rubore accelerantes ad navigium nostrum, ut adventantibus vim inferrent. Præfatus ergo decanus timens, ne si quid nobis aut nostris mali inferretur, in domini regis redundaret infamiam, obviam processit armatis, denuntiatis eis ex parte domini regis, ne nos aut nostros læderent, quia hoc esset ipsum regem, cum quo pacem feceramus, nota proditionis inurere, persuasitque eis, ut ad nos accederent inarmati. Illi tamen, quia Simonem Senonensem archidiaconum nobiscum adduxeramus, qui amicos, quos habet in Anglia decreverat visitare, exegerunt ab eo juramentum fidelitatis, quo se regibus nostris contra omnes homines obligaret, nec vos excipientes, nec alium. Sed nos non permisimus, ut talis obligatio præstaretur, veriti ne clerus regni ad simile juramentum cogere auctoritate exempli, si domestici nostri obligationes hujusmodi præstitissent. Quod utique in dispendium sedis apostolicæ, ut auctoritas ejus evacuetur aut minuatur, in regno moluntur sæpe dictus Eboracensis et Londoniensis et Saresberiensis, et complices sui. Officiales vero qui juramentum exegerant, pauciores erant, quam ut nos possent contra voluntatem nostram in eo loco ad aliquid cogere, eo quod populus reditu nostro gaudens, si vires pararentur, fortior erat. Inde ad Ecclesiam nostram venientes, cum magna devotione a clero et populo recepti sumus, licet intrusi adhuc violenter incubent ecclesiis nostris, in quibus in omni peste et vexatione Ecclesiæ præcipui sunt Gaufridus Ridel, archidiaconus noster, et Nigellus de Saccavilla clericus ejus ; quorum alter, scilicet Gaufridus, occupat ecclesiam de Otteford, alter, videlicet Nigellus de Saccavilla, ecclesiam de Herges, quas cum fructibus perceptis nobis et clericis nostris quorum sunt, ex mandato vestro reddere debuerant. Præcepistis enim domino Rothomagensi et episcopo Nivernensi, ut eos absolvent accepto secundum morem Ecclesiæ sacramento, et præciperent auctoritate vestra nobis ecclesias cum fructibus resignari. Postquam vero ad Ecclesiam nostram venimus, incontinenti nos adierunt officiales regis, denuntiantes ex parte ipsius, sicut eos dominus Eboracensis, et Londoniensis, et Saresberiensis episcopi informaverant, ut suspensos episcopos et excommunicatos absolveremus, quia quod contra eos factum fuerat, in injuriam regis redundabat, et in eversionem consuetudinum regni, promittentes episcopos provinciæ nostræ post absolutionem venturos esse ad nos, et juri se salvo honore regni libenter parituros. Nos autem respondimus non esse judicis inferioris, ut superioris sententiam solvat, et quod nulli hominum licet infirmare, quod apostolica sedes decreverit. Quia tamen illi instantius perurgebant, et minabantur dominum regem, nisi eis acquiesceremus, mira et stupenda facturum, diximus eis, quod si Londoniensis et Saresberiensis episcopi jurarent coram nobis in forma Ecclesiæ, et vestro mandato parituros, nos pro pace Ecclesiæ et reverentia domini regis cum consilio ipsius, et domini Wintoniensis, et aliorum fratrum nostrorum, subjiceremus periculo, et faceremus quidquid salva reverentia vestra, et eos tanquam fratres in Christo charissimos diligeremus, et in omni mansuetudine et humilitate tractaremus. Quod cum episcopis ab

intermeantibus referretur, respondit Eboracensis, A quærens seditionis consortes, et schismatis incitatores, juramenta hujusmodi, nisi de voluntate regis non debere præstari, præsertim ab episcopis, quia erat contra dignitatem principis et consuetudines regni. Ei vero ex parte nostra responsum est, quod idem episcopi antea a nobis excommunicati fuerant, et non nisi præstato juramento, cum nos multis sollicitationibus interpellassent, absolvi meruerant. Et si nostra sententia sine juramento episcoporum solvi non debuit, multo minus vestra, quæ longe fortior est, et incomparabili nobis et mortalibus cunctis auctoritate subnixâ. Ad quam responsum, sicut nobis retulere qui præsentibus aderant, episcopi a deo moti sunt, ut decreverint venire ad nos, et secundum morem Ecclesiæ recipere absolutionem, B non ducentes tutum, ut pro conservandis regni consuetudinibus Ecclesiæ se opponerent, et impugnant apostolicas sanctiones. Sed homo pacis inimicus et Ecclesiæ turbator Eboracensis dissuasit, consulens ut potius adirent dominum regem, qui eis semper patrocinatus est, et nuntios mitterent ad novum regem, qui persuaderent ei, quod eum deponere volumus, cum nos, Deo teste, si ipse Ecclesiæ profuturus est, malleum eum non modo unum regnum possidere, sed amplissima et plura regna terrarum. Hujus vero legationis signifer est archidiaconus noster, nam Eboracensis et duo præfati episcopi citius transfretarunt, ut quod Deus, avertat, circumveniant dominum regem, et adversus Ecclesiam exacerbent iram ejus. Fecerunt autem evocari C senas personas vacantium ecclesiarum, ut consilio eorum contra canones coram rege, in alieno regno, fratribus suis absentibus, celebrent electionem episcoporum provinciæ nostræ. Quod si sic electos ingluerimus consecrare, videntur sibi habere causam seminandi discordiam inter nos et dominum regem. Nihil enim est, quod magis timeant, quam pacem Ecclesiæ, ne forte videantur opera eorum, et corrigantur excessus. Cætera plura supplebit nuntius, quæ ne tædium pareret, schedulæ non censuimus inserenda. Vos, si placet, preces nostras clementer audite. Valeat in æternum sanctitas vestra, charissime Pater.

EPISTOLA XXVIII.

AD EUNDEM PRO FRATRIBUS DE NOVO BURGO.

Quanta mala sanctis viris fecerit, et jugiter faciat Eboracensis archiepiscopus, tum a multis, tum a præsentium latoribus discretionem vestram credimus audivisse. Auget audaciam hominis quod hactenus omnia pro libitu gessit, impune credens universa licita quæ videt inulta. Nec credit judicem esse in Israel, qui super tot tantis et tam manifestis excessibus nunquam venire visus est in iudicium, aut mirabilium suorum reddere rationem. Confidit in multitudine divitiarum quas supra modum congesti, augeans,

Si potuit, recte, si non quocunque modo rem.

Pauperibus his qui urgente necessitate, sicut a viris plenè fide didicimus, ad sedem apostolicam confugerunt, nunc demum dentes et ungues infixit, nec desistet quin spoliè, mactet et perdat, nisi iis clementia domini papæ et nostra subveniat, et quia vestræ virtutis est et consuetudinis liberare pauperem a potente et egenum a diripientibus eum, causam præsentium pietati vestræ attentius commendamus, rogantes quatenus illum apostatantis angelii imitorem dejiciatis et eliminatis, ne polluat ulterius sanctorum Sancta. Ecclesiæ Dei nulla major potest evenire calamitas, quam si in eam insurgant, qui ei pro debito officii debuerant patrocinari, et pro ipsa in articulo necessitatis ponere animas suas. Sensit hoc ab annis pluribus Ecclesia Anglicana, in qua vix invenitur iniquitas quæ non egressa sit a senioribus, qui videbantur regere populum, et ab his qui Ecclesiæ beneficiis nutriti proveci sunt et ditati; adeoque jam impudentissimus error invaluit, ut pontifices Evangelium erubescant, et gloriæ se carnificium exercere, non tamen pecora immolantes, sed fratres suos pro quibus Dei Filius immolatus est Christus. Nec timeant ut requirantur lætæ ab iis, sperantes in multitudine divitiarum suarum et præsumentes de familiaritate sæcularium potestatum. Nam si quis Patrum velit imitari vestigia, et in operibus suis episcopi faciem conetur exprimere, statim non modo contemptui, risui, sed et plurimis periculis patet: cæteris tamen omnibus, graviora sunt quæ a falsis fratribus inferuntur. Quis eorum signifer sit, quis fuerit inter regnum et sacerdotium auctor discordiæ, quis exstiterit rancoris et totius perversitatis incensor, perspicuum est a operibus suis, sed quia nos causa illa contingit, injurias et damna Ecclesiæ Dei et nobis et nobis illata illius reservamus examini, qui ait: *Mihi vindictam et ego retribuam*, et vestro quem constituit dominum domus suæ et principem omnis possessionis suæ. Interim vero causam fratrum de Novo Burgo et clericorum qui cum ipsis ad pedes majestatis vestræ confugiunt, paternitati vestræ attentius commendamus, rogantes quatenus eos, sicut a viris probatæ fidei accepimus, injuste oppressos dignatio miserationis consoletur. Nisi enim pietas D vestra subveniat, religiosis domibus, prout vobis viva voce plenius referent, excidium imminet, nec diu stare poterunt ante faciem tribulantis. Iterato enim contra Altissimum se Lucifer erexit; ponens sedem suam ab aquilone, ibidem Christum militaturus, quia totum occupare non potest imperium, nisi vicarius Petri occurrat in Spiritu et virtute Eliæ conterens malleum universæ terræ.

EPISTOLA XXIX.

AD OMNES CARDINALES.

Venerabilibus dominis suis, et Patribus, universis episcopis, presbyteris, diaconibus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Dei gratia cardinalibus, THOMAS, eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis,

misere ac miserabilis exsul, salutem, ac debitum per A omnia famulatum.

Misero verba facere grata haud est facile, miserabili servare modum in dicendo, sane difficile. Detur ergo, petimus, indulgentia misero, miserabili venia. Credimus vos, Patres sanctissimi, divina inspirate gratia, ad hoc in summo fastigio constitutos, ut removeatis injustitias, præsumptiones abscindatis, laborantibus in sacerdotio benigne subveniatis, opprobriisque et calamitatibus eorum nullatenus locum exhibeatis, sed oppressis gravatisque feratis auxilium, calumniantes reprimatis durius, opprimentes gravissime puniatis. Non enim perturbare perversos, non resistere persequentibus Ecclesiam, nihil aliud est quam fovere. Consentire namque videtur occulte, qui manifesto facinori non obviat. Intelligimus inde non aliter vobis licere, quam ut omnes conatus vestros huic causæ nostræ, quæ inter regem nostrum et nos, imo inter vos et ipsum præcipue versatur, in qua universalis salus infestatur Ecclesiæ, officiosissime de cætero impendatis. Inceratis cum ipso certamine, erat vobis jam in limine victoria, si non religionis vestræ circumvenisset auctoritatem, sicut creditur et peritis, prædicatur a transeuntibus, affirmatur ab his, qui regis intima noverunt arcetius, captiosa calliditas, falsa spes pacis, quæ potius extorquetur a tyrannis præparatione certaminis, quam legationis licitatione. Præparatione enim belli pax obtinetur. Digna certe pœna huic miserationis vestræ viscera claudi, qui libertatem Ecclesiæ quærit extinguere. Decet ergo vos esse vacuos ab omni offensa, ab aliena gratia penitus liberos, si recte tractatis aliena negotia, si loquimini veritatem in populo; si diligitis, qui facitis iudicium in gente. Dominus enim dicit: *Diligite justitiam, qui iudicatis terram.* Ipsa utique ubique diligenda, ubique est observanda. Sola enim ipsa operatur pacem, et conservat. Unde Isaias: *Erit opus justitiæ pax.* Et David in Psalmo: *Justitia et pax osculatæ sunt.* Amant enim se hæc duo eatenus, ut qui facit justitiam, pacem inveniat, nec aliter. Sic ergo agite, sic observate justitiam, quibus iudicandi potestas credita est, ut cum venerit justus Iudex, reddens unicuique juxta merita sua, pro bene observata justitia digna vos mercede remuneret.

Quid plura? Hæc in summa reduco vobis ad memoriam, quoniam serius parva scintilla fuit in Alexandria, sed quia dissimulante justitia non est statim oppressa, ejus totum orbem fere flamma populata est. Et, ut veniamus ad rem, dicite, Patres sanctissimi, qua conscientia dissimulatis injuriam Christo illatam in me, imo certe in vobis, qui Christi vicem gerere debetis in terra? Nonne causa mea similis vestræ est, imo penitus vestra? An simulatis vos ignorare, quod rex Anglorum occupavit, et singulis diebus occupat possessiones ecclesiasticas, libertatem Ecclesiæ subvertit, extendit manus suas in christos Domini, passim et sine delectu in clericos,

alios incarcerando, alios truncando, aliis eruendo oculos, cogendo alios ad duellum, alios ad examinationem ignis vel aquæ, episcopos etiam non servare metropolitano suo obedientiam, minores clericos prælatis suis non obedire, non habere se excommunicatos, cum rite fuerint excommunicati; imo, quod deterius est, omnimodam tollit Ecclesiæ libertatem, ad instar grandis illius schismatici oppressoris vestri, qui quærit funditus eviscerare Ecclesiam. Si hæc sunt impune a rege nostro, quid fiet ab ejus hæredibus? Quid sustinebitur a successoribus vestris? Attendite, quoniam crescunt quotidie mala, crescunt occasiones et ingenia malorum. Deus bone, facietne ista impune? Non hac via Christus incessit, non apostoli, quorum imitatores esse debetis, et nos vobiscum. Quare receditis a viis Domini, in quo est vobis fiducia? Verendum est ne, quod absit! contritio et infelicitas sit in viis vestris, ne viam salutis non agnoveritis, quod non sit timor Domini in vestris oculis. Quis eripiet vos de manu tribulantis? Quis liberabit vos de belluæ faucibus, quæ jam in januis est, ut vos absorbeat, omnes, si non Deus ipse? Certe non argentum, non aurum, non humana gratia, non favor principum. Nolite ergo, nolite confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus: *Maledictus enim qui confidit in homine, qui ponit carnem brachium suum.* Facite, domini mei, facite aliis, quod vobis desideratis a Christo fieri, ut evadatis periculum, quod est e vicino. Eadem enim mensura remetietur vobis, qua ipsi mensi fueritis. An nescitis, quoniam argentum vestrum projicietur foras, aurum vestrum erit in sterquilinum, argentum et aurum non poterit vos liberare in die furoris Domini. Nolite ergo, nolite thesaurizare vobis iram in die iræ, sed thesaurizate vobis thesauros in cælo, resistendo oppressoribus, subveniendo oppressis. Alioquin iudicet inter vos et me, et coxsules meos, orphanos, viduas, infantes in cunabulis, cæterosque omnes clericos et laicos Deus ipse, apud quem non est personarum acceptio: requirat ipse sanguinem mortuorum meorum de manibus vestris, et vindicet simulationem istam, qui sedet in Excelso justus Iudex, considerans dissimulationes vestras et injustitias, redditurus unicuique vestrum, prout gesserit mecum, sive bonum, sive malum.

Exposuistis quippe nos, equidem immeritos, signum ad sagittam, ut nec jacula jaculantis, undique in nos pressi, valeamus elidere, nec evadere possimus, nisi in potenti manu Dei, jacentium sagittas. Fecistis nos opprobrium omni transeunti, subsannationem vicinis nostris, derisum his, qui in circuitu nostro sunt: utinam non vos ipsos! Deus bone, quis erit de cætero vigor in membris, si capitis ipsius robur emarcuerit? Jam certe clamatur in plateis, prædicatur per civitates et vicos, quia non sit justitia Romæ de potentibus. Ut quid sepius vias nostras spinis? Cur objicitis nobis offensionis lapidem? Quid tollitis nobis omnem nostram auctoritatem, ne viu-

dicemus injuriam Christi, ne redimamus damna dierum nostrorum, quibus nemo succurrit, ne compensemus Ecclesiæ jacturam, prout nunc possumus, ecclesiastica saltem censura, ne silentio convalescat inconcussa impunitas, sed prodeat in lucem tantæ concussionis auctoritas, tam affectatæ præsumptionis ultio merita, ut appareat tempore postero, tam enormia, tam detestabilia, nullatenus impune, sed immerito attentata fuisse. Certum tenete, expectatio ista plurimum habet periculi, salutis nihil. Alias curandus est is morbus, si non eo per dissimulationem vestram vultis infici reges universæ terræ. Dulcis enim est omni tyranno amara servitus Ecclesiæ, nec tolli facilis, si non fit ei citissime ipsa sua dulcedo amara severitate justitiæ. Eo jam perventum est, ut sequatur rex noster etiam Siculos, imo certe præcedat. Curritur undique a clericis Angliæ ad suam curiam, fiunt curiales capehani, sub obtentu istæ astringuntur jurisjurandi necessitate, ut vel sic in terra sua liberius obtineat de cætero, quod hoc tempore de voluntate sua pro jure constituit. Itur cursim in dispendium Ecclesiæ non reparabile, cum sit nemo, qui currenti non eedat, qui redarguat delinquentem efficaciter, qui puniat ejus utiliter excessum. Quid erit nobis et vobis ulterius in terra illa, si celerius non occurratur huic tanto periculo, si non retundatur acrius hujus tam enormis novitatis periculosa præsumptio, vos ipsi judicetis. Disposueram certe animam meam in hac parte liberare, viriliter subvenire periculo, si non hujus facti me, sicut credimus, immerito aestimassetis indignum. Indulgeat Deus hoc facientibus. Erat mihi quippe cum ipso facilior ad pacem accessus, si, quod absit! sine vobis Ecclesiæ discrimina dissimulare curassem. Verum, quidquid mecum egeritis, quidquid agatis, per misericordiam Dei nihil fit a me sine vobis, nihil in præjudicium Ecclesiæ, si vita comes mihi succurrit. Hanc viam elegi, hanc, Christo duce, non mutabo sententiam, hæc est enim mihi via salubris. Hæc vobis scribo, non ad indignationem aliquam, novit Deus, qui scrutator est cordium, sed ad cautelam, ne veniat super vos dies Domini, sicut fur, dies ultionis qui nemini parcat. Credite ergo mihi fideli vestro per omnia, dilectissimi domini, resumite vires, accingimini gladio verbi Dei potentissimi, exerite gladium beati Petri, injuriam Christi vindicate et suorum, nulli parcat oculus vester, facite iudicium et justitiam sine dilatione omni patienti injuriam. Hæc est via regia, hæc est via quæ ducit ad vitam. Hac vobis incedendum est, ut sequamini vestigia Christi, vestigia apostolorum, quorum estis vicarii. Non simulatione, non ingenio regenda est Ecclesia, sed justitia et veritate, quæ se observantem liberat ab omni periculo. Hoc facite, et habebitis pro certo Deum adiutorem, nec timeatis vobis de cætero quid faciat vobis homo. Bene valete, ut bene sit nobis, et toti Ecclesiæ.

EPISTOLA XXX.

AD ALBERTUM PRESBYTERUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus ALBERTO presbytero cardinali, salutem et debitam reverentiam.

Nil nobis hac tempestate jucundius dari posset, quam vestræ copia præsentia, ut de statu nostro conferre possemus ad invicem, et vestræ discretionis consilium reportare, quod in omnibus vivax et efficax sumus experti. Jucunda, inquam, nobis esset hujusmodi collatio, quia perquam necessaria. Paucos enim vel nullos apud nos reperimus, qui puræ veritatis tramite non claudicantes incedant, quasi non magis quæ sua sunt quærant et curent, quam quæ Jesu Christi, studentes potius terreno regi placere, quam cælesti displicere formidantes. Loquimur nobis tanquam speciali patrono et amico fidelissimo, non verentes animum nostrum vobis aperire medullitus, ut tamen quod dicimus, ad aliam non transeat audientiam, in fide et dilectione suppliciter obsecrantes. In tot et tantis apud nos sanctæ Ecclesiæ libertas impugnatur, ut vix ad videndum sufficere possimus vel audiendum. Emergunt quotidie nova, et prioribus inaudita sæculis exiguntur. Imponitur silentium legibus, et regula canonum a sorte Domini penitus exclusa, novis legibus subjiciuntur clerici, et pro voluntate laicæ potestatis agitantur. Scimus quia dominum regem tenere diligitis et fideliter, ideoque manifestius vobiscum loquimur, ut acrius condoleatis. Difficile et longum est omnia scripto complecti, ideoque magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, ad vos transmittimus, qui secundum quod vidit et audivit, rerum seriem gestarum vobis plenius exponet. Cui, si placet, credite tanquam nobis. Si tamen fieri posset, mallems in propria persona nostra vos visitare, et vivas a vobis audire et reddere voces, quam aliter. Nullum, nisi Deus dederit, nobis adest consilium, quia inter barbaros nobis esset melius servire, quam hæc mala diebus nostris in sancta Ecclesia videre. Valete, charissime domine.

EPISTOLA XXXI.

AD EUMDEM.

Utinam, dilecte mi, aures vestræ sint ad ora nostratum, et audiant illa, quæ in ignominiam Ecclesiæ Romanæ cantantur in compitis Ascalensis. Aliquid consolationis novissimi nuntii nostri videbantur a sede apostolica retulisse in litteris domini papæ, sed earum auctoritas evacuata est missis a latere litteris, ut in perniciem Ecclesiæ Salans absolveretur. Soluti sunt enim apostolico mandato Londoniensis et Saresberiensis episcopi, quorum alter inceptor schismatis, et totius malitiæ artifex, ab initio dignoscitur exstitisse, et tam Saresbericem, quam omnes, quos potuit, in crimen inobediendiæ impigisse. Nescio quo pacto pars Domini

semper mactatur in curia, ut Barabbas evadat, et A
 C̄ristus occidatur. Auctoritate curiæ jam in finem
 sexti anni proscriptio nostra, et Ecclesiæ calamitas
 protracta est. Condemnantur apud vos miseri, exsul-
 es, innocentes, nec ob aliud, ut ex conscientia
 loquar, nisi quia pauperes Christi sunt et imbecilles,
 et a justitia Dei recedere noluerunt: absolvuntur
 e regione sacrilegi, et homicidæ, raptores, impœni-
 tentes, quos mundo reclamante, nec a Petro, si
 præsideret, apud Deum absolvi posse, libera voce,
 Christo auctore, pronuntio. Ait enim in Evangelio
 secundum Lucam: *Si peccaverit in te frater tuus,*
incepta illum; et si pœnitentiam egerit, dimitte illi.
Et si septies in die peccaverit in te, et septies in die
conversus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi.
 Nunquid otiosa sunt verba Christi, quibus ait: *Si*
pœnitentiam egerit, si conversus confiteatur, dicens,
pœnitet me? Nequaquam de otiositate verbi reddi-
 turus est in die iudicii rationem, sed potius eos
 damnaturus, qui contra rationem, quam dedit, iniquus
 sine confessione et pœnitentia vanis absolutionibus
 justificare præsumunt, et vivificare animas, quæ non
 vivunt. Certe si res ablata reddi potest, et non red-
 ditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Profecto
 Spiritus sanctus, ut scriptum est, effugiet fictum,
 quoniam ipse veritas est, et non sumentum. Obliget
 se, qui audet, nec venturi iudicis formidet senten-
 tiam. Raptores, sacrilegos, homicidas, perjuros,
 sanguinarios, et schismaticos impœniten-tes absolvat;
 ego quæ Ecclesiæ Dei ablata sunt, impœniten-
 ti nunquam remittam. Nonne nostra, aut potius Ecclesiæ
 spolia sunt, quæ nuntii regis cardinalibus et curiali-
 bus largiuntur et promittunt? Quæ iniquitas mani-
 festa est, si illa, quæ in Ecclesiam Dei apud nos
 exercetur, occulta est? Nos Ecclesiæ libertatem tueri
 non possumus, quia sedes apostolica proscriptionem
 nostram jam in finem sexti anni protraxit. Viderit
 Deus, et iudicet. Sed pro ea mori parati sumus. In-
 surgant qui voluerint cardinales, arment non modo
 regem Angliæ, sed totum, si possunt, orbem in
 perniciem nostram, ego Deo propitiante nec in vita,
 nec in morte ab Ecclesiæ fidelitate recedam. Causam
 suam de cætero committo Deo, pro quo exsulo
 proscriptus, ille medeatur, ut novit expedire. Non
 est mihi ulterius propositum vexandi curiam: eam
 audeant, qui prævalent in iniquitatibus suis, et
 triumphata justitia, et innocencia captivata, in con-
 fusionem Ecclesiæ redeunt gloriosi. Utinam via Ro-
 mana non gratis peremisset tot miseris innocen-
 tes! Quis de cætero audebit illi regi resistere, quem
 Ecclesia Romana tot triumphis animavit, et ar-
 mavit exemplo pernicioso manante ad posteros?
 Valeat semper sanctitas vestra, nostri memor ante
 Deum.

EPISTOLA XXXII.

AD EUMDEM.

Interemptorum pro causa Domini, etc. Vide
 epistolam similem ad Ilyacinthum cardinalem di-
 ctaam.

EPISTOLA XXXIII.

AD EUMDEM ET THEODWINUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus ALBERTO et
 THEODWINO cardinalibus.

Ecclesiæ molestias et innocentium afflictiones,
 miserias eorum, qui zelum Dei habent, tanto vobis
 acerbiores esse non dubitamus, quanto vos pro certo
 novimus institutis apostolicis familiarius et dulcius
 adhærere. Et quidem Ecclesia Dei stare non poterit,
 si in ruinam ejus proni sunt, quibus incumbit illius
 procurare salutem. Si enim pastores amore aut odio,
 cupiditate aut neglectu, spe aut metu temporalium,
 locum suum deserant, aut vitiis cedant, restat ut
 eorum candelabrum moveatur, et populo flant in
 læqueum et ruinam. Unde ut coram Deo loquamur,
 quem iudicem exspectamus, et invocamus ut iudicet
 causam suam, licet dominum nostrum regem Angliæ
 plurimum dilexerimus, et ex totis viribus ante im-
 positum sacerdotium ad nutum servierimus, sine
 conscientia tamen criminis, ex hoc ei in injuriam
 Dei et conculcationem Ecclesiæ nolentes consentire,
 pro Deo nos opposuimus, valentes ipsum offendendo
 revocare ad veniam, quam adulando præcipitare in
 gehennam. Causa quam contra nos exercet, inter
 ipsum et Deum est, quia nos nihil aliud ab eo quæri-
 mus, nisi quod Ecclesiæ suæ æterno testamento pro
 ea in suscepta carne immortalis reliquit Deus. In fide
 ergo et charitate Christi, ipso teste Christo, suppli-
 camus vobis, ut exurgatis vobiscum in auxilium
 Ecclesiæ naufragantis, et auctoritate, et prudentia
 vobis collata occurrere homini huic, cui nullorum
 successuum copia sufficit, si Ecclesia Dei gaudet
 libertate. Si nobis aut nostris non creditis, inter-
 rogate de moribus hominis Gallicanam, et Turonen-
 sem Ecclesiam, Aquitanos quoque et Normannos, et
 Romipetas de regno Anglorum confluentes, et pro-
 fecto non erit aliquid, in quo de sinceritate causæ
 nostræ possitis ambigere, nisi sponte obtenebraveritis
 oculos, ne quod verum est, valeant intueri. Con-
 fidimus in vobis abundantius, præsertim in causa
 Dei, et ad vestrum, prompti sumus obsequium. Et
 quod nos non possumus, supplebit Deus, remetiens,
 in qua mensura nobis mensi fueritis. De nobis au-
 tem pro certo tenete, quia satius ducimus mortem
 incurrrere temporalem, quam promereri æternam,
 et extremas pro Christo subire miserias, quam mi-
 seræ servitutis angustias perpetuare. Nam hujus
 controversiæ exitus trahetur ad consequentiam tem-
 porum futurorum, ut aut perpetuis, quod absit!
 ærumnis luceat Ecclesia, aut perenni gaudeat liber-
 tate. Nec esset cardinalis vel cujusquam hominis
 necessarius interventus nobis aut nostris, si regi ab
 initio voluissemus in his, quas apud cleri damnum
 statuit, non consuetudinibus, sed pravitatibus con-
 sentire, et absque ulla ordinis nostri salutatione ap-
 posita simpliciter et absolute subscribere. Ergo si
 ille in tantis iniquitatibus statuendis, Romana Eccle-
 sia consentiente aut dissimulante, prævaluerit, quis
 contra eum audebit mutire de cætero? Quis de manu

hæredum ejus excutiet, quod tanta non virtute, sed A pertinacia pater obtinuit? Quis alios principes, æque nobiles et potentes, prohibebit similia vendicare? Malorum enim exempla citius rapiuntur, et posteri relictis majorum vitiis rarissime ad exercitia virtutis assurgunt. Si vestri laboris et nostri fructus est, ut principes Ecclesiam subjiciant servituti, et nos conterant, quia ausi sumus zelare legem Dei, justitiam protestari, et eis ex adverso ascendere pro domo Israel, rarus admodum vel nullus de cætero erit, qui non sequatur omnino principum voluntatem, qui Romanæ Ecclesiæ fidem servet, qui decreta sedis apostolicæ revereatur, qui summi pontificis mandatis obediat, qui non ipsam Dei legem contemnat, ut fabulam, ut verba sine veritate et fructu. Causam itaque Ecclesiæ vobis specialiter committimus, quos columnas Ecclesiæ stabiles esse confidimus. Ad eorum enim auxilia in necessitate recurrendum est, qui et auctoritatem justitiæ et voluntatem miserationis implendæ a Domino acceperunt. Nec ignorare vos credimus, quoniam eorum, quæ contra Deum vel secundum Deum feceritis, mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superfluentem refundet justus Judex in sinus vestros. Amen.

EPISTOLA XXXIV.

AD BERNARDUM PORTUENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus BERNARDO Portuensi episcopo, salutem et debitam reverentiam.

Hortatur nos, et loquendi præstat fiduciam sanctitatis vestræ nota constantia, ut quæ sancta Ecclesia in nobis, et aliis membris suis, in Anglorum regno patitur, vestræ discretionis curemus innotescere, sperantes a vobis sanum reportare consilium, et necessariam tanto dolori medicinam. Verum attendentes hujus nostræ calamitatis seriem nec facile nec tutum esse paginæ mandari, mittimus ad vos magistrum Henricum, fidelem et familiarem vestrum et nostrum, ut fida relatione, prout vidit et audivit, universa vobis exponat, dictis ejus fidem adhiberi, tanquam nostris, postulantes. Vos autem, domine, juxta datam vobis a Deo sapientiam, secundum quod de statu nostro cognoveritis, consilii vestri solatium nobis, imo et toti Anglorum Ecclesiæ impartiri non differatis; quoniam in arcto positi sumus, nec ullum præter Deum, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ auxilium expectamus. Valeat, et subveniat nobis sanctitas vestra.

EPISTOLA XXXV.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus BERNARDO Portuensi episcopo.

Consolationis vestræ verba animo gaudente recepimus, sed ab adverso receptis incontinenti litteris, quas rex Angliæ in læsionem nostram, et apostolicæ sedis confusionem facit in utriusque regni compitis et conventibus publicari, versa est in luctum

cithara nostra, et gaudium nostrum transit in inœrorem. Nam benefactoribus nostris onerosi reddimur et tædiosi, ex quo in desperationem pacis nostræ missi sunt, audito quod persecutor Ecclesiæ et noster, qui nos spoliis nostris impugnat contra justitiam Dei, prævaluit in comminationibus suis, et vanitate, et malitia multa. Viderit Deus, et iudicet inter me et ipsum, et alios quorum patrocinio usus est, ut possit licitum libito cœquare. et in Ecclesiam Dei impune debacchari, nemine reclamante. Si Dei voluntas est, ut in exilio pro libertate Ecclesiæ moriamur, odoretur sacrificium, quia decrevimus mori potius quam ad qualecunque mundi pretium distrahere Ecclesiæ libertatem. Absit enim a nobis, ut regi impio vendamus hæreditatem patrum nostrorum, quam legem Dei esse Scriptura sacra docet in Spiritu! Verum quia sancta Cantuariensis Ecclesiæ, quæ nunc fere destructa est, a multis diebus patrocinium impendistis, supplicamus sanctitati vestræ, quatenus ei nunc, velut in extremis agenti, celerem feratis opem. Ut dominus papa suspensionem, quam nobis inflixit, solvat, aut terminum coarctet, scribens etiam regi Francorum et Ecclesiæ Gallicanæ patentibus litteris, quod nisi rex Anglorum juxta comminonem et comminationem suam nobis pacem et ablata cum Ecclesiæ libertate restituat, exinde nos in eum et terram suam officii nostri potestate uti concedat, et sententiam, quam in malefactores Ecclesiæ et nostros tulerimus, ratam habendam esse decernat, et præcipiat ab omnibus terræ suæ episcopis inviolabiliter observari, donec satisfacere compellantur. Præterea precamur attentius, ut Ecclesiæ Cantuariensi in miseria suæ solatium impetretis plenam reformationem primatus sui, et ut præcipiatur archiepiscopo et Ecclesiæ Eboracensi, ut nobis obedientiam tanquam primati suo exhibeant. Cum enim ejusdem primatus per vos confirmationem obtinuerimus, honor erit vobis et gloria, si plenum robur obtineat confirmatio a vobis impetrata. Ut autem charitas vestra aliquod habeat tribulationis nostræ solatium, noveritis quod Christianissimus rex fortunam nostram reputat suam. Valete.

EPISTOLA XXXVI.

AD EUMDEM.

Missi sunt ad regem Angliæ nuntii multi, quorum omnium fuit labor infructuosus. Et quomodo novissimis istis, D. Gratiano et Viviano, opera et impensa perierit, si placet, ab ipsis referentibus potestis audire. Rex et sui nunc, ut semper, impediunt pacem, cum ego et coæxules mei nuntii, sicut dominus Senonensis et episcopi, qui præsentibus aderant, audierunt, usquequaque obtemperaverimus. Et adhuc quidem, quantum salvo ordine meo et fidelitate Ecclesiæ Romanæ potero, regis et regni dignitates conservare et augere paratus sum. Sed auctore Deo nova et pernicioza fidelitatis forma exemplo mei in Ecclesiam Dei nunquam inducetur. Peto autem,

ut mihi et meis ablata restituat aut satisfaciatur, quæ gratis et absque causa resident penes ipsam. Nam et nuntiis et aliis pluribus palam confessus est, quod de toto tempore cancellariæ nec pecuniæ nec administrationis exigit rationem. Nec me tantum perturbant damna rerum, quantum perniciæ exempli, quod coætaneos et posteros facile impinget in errorem et ausum similia attentandi, si pestis hæc impunita et irrequisita remanserit. Cætera, ne scripturam protrahendo vobis fastidium generetur, in ore pauperum Christi, qui diriguntur ad vos, posita sunt, quos, si placet, audite et exaudite pro Christo, cujus negotium prosequeuntur, et date operam et diligentiam, ut Ecclesia debitam consequi valeat libertatem. Si vero præambulos Antichristi Londoniensem episcopum et Gaufridum Ridel ad curiam venire contigerit, sic eos tractate, sicut Antichristi membra tractari decet a christo Domini.

EPISTOLA XXXVII.

AD BOSONEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Bosoni cardinali.

Indubitanter credimus, et verum est, neminem esse in curia, qui plenius vobis noverit, quantum fidem, obedientiam, et devotionem Cantuariensis Ecclesia sedi apostolicæ consueverit exhibere. Nam, ut taceamus de aliis decessoribus nostris, quorum doctrina, virtutibus, et exemplis illustratur Ecclesia, qui jam miraculis, Deo meritis eorum respondente, præscant, novissimus decessor noster, vester quidem amicus, et Romanæ Ecclesiæ devotissimus filius, bis a sede propria pro fide et obedientia exclusus est, rege Stephano hoc in eo persequente, quod contra prohibitionem ejus vocatus a domino papa Engenio ad concilium Remense venerat, cæteris episcopis domi contra obedientiam remanentibus, exceptis tribus, qui de mandato regis venerunt, ut aliorum absentiam excusarent. Alia autem, ut scitis, causa persecutionis ejus existit, quod contra prohibitionem Romanorum pontificum filium regis Eustachium noluit coronare. Quem aliorum episcoporum in tota insula nostra vidistis aut legistis se pro tuenda libertate Ecclesiæ, pro conservandis institutionibus Patrum, pro reverentia et obedientia sedis apostolicæ, præter Cantuarienses, se opposuisse principibus? Et nostra quidem ætate nec unus existit; et si veteres revolvantur historiæ, nullus occurret. Cantuariensium vero alii pro lege Dei fuderunt sanguinem; alii fundendum persecutoribus obtulerunt. Si vero consuetudines, aut potius abominaciones, quæ exiguntur a nobis, decessoris nostri tempore viginissent, se, rege prohibente decessor noster ex causa obedientiæ non exposuisset naufragio, nec ei summus pontifex gratias, quas devotione meruerat, in pleno concilio retulisset: *Eo quod, ut verbis ejus utamur, natando potius, quam navigando ad concilium venerat. Si perversitates hæc viginissent, utique post prohibi-*

tionem apostolicam coronasset filium regis, quoniam hoc fieri oportere decreverat curia ejus. Nam et quosdam eorum, qui nos persequuntur, ille rex habuit hujus fomitis incentores.

Nonne recolitis quomodo ille, qui nunc Eboracensis est, Romam profectus sit, regis illius et procerum procurans negotium; ut quia Cantuariensem archiepiscopum non poterant flectere, saltem prohibitionis apostolicæ solutionem a domino papa Eugenio impetrarent? Sed quid nota revolvimus, præsertim in auribus vestris, qui tenetis memoriter illius temporis gesta, et fidem ac devotionem Cantuariensis Ecclesiæ non modo lectione librorum, sed visu et auditu plenissime didicistis? Hæc vobis devota semper existit, et auctore Deo nostris temporibus ipsius ad vos devotio non tepescet. Siquidem justum est, ut potius augeatur, cum a tempore Guidonis Pisani familiaritatem, personaliter contraxerimus, et nobis mediantibus amicitiam inieritis cum decessore nostro. Nobis autem propositum est, ut pro ætatis processu charitas invalescat, et si opportunum fuerit, cumulentur obsequia. Unde dilectioni vestræ supplicamus attentius, quatenus hæc ad domini papæ notitiam reducat, ut cum cæteris aut præ cæteris dominis et amicis nostris impetretis ab eo, ne tradat bestiis Ecclesiam semper Deo et sedi apostolicæ famulantem, et nos cum illa in brachio extento eripiat de manibus eorum, qui quærunt animam nostram, ut auferant eam, et in depressione nostra totius Ecclesiæ perimant libertatem. Nam et rex Stephanus ab antecessoria nostri persecutione non destitit, antequam piæ recordationis dominus Eugenius, omni cessante appellationis obstaculo, in caput ejus anathematis, et in terram interdicti sententiam præcepit ab omnibus episcopis auctoritate apostolica exerceri. Lupus enim ab ovili facile non arceatur, nisi clamore canum terreatur et baculo.

EPISTOLA XXXVIII.

AD GRATIANUM PROTONOTARIUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus GRATIANO.

Impiorum molimina gratiæ filii in finem nocere non possunt; quia Deus eos supra vires tentari non patitur, ad electorum utilitatem cuncta dirigens, et de singulis eventibus rerum profectum mirabiliter eliciens gloriosum. Et quidem fidem vestram respexit Dominus, qui moram magistri Viviani, et quidquid post recessum vestrum gessit in Francia, convertit in gloriam nominis vestri, vos in Deum constituens Pharaoni. Ex quo enim dominus rex Anglorum cognovit, quod cum domino Senonensi, cujus zelum timet supra quam dici possit, ad curiam revertebamini, et vos promptos animadvertit ad justitiam exercendam, illico per se et per suos præfatum Vivianum sollicitare studuit, ut rediret, promittens se ad honorem Dei et utilitatem Ecclesiæ per eum pacem esse facturum, si ille procuraret, ut cum eo colloquium haberemus. Dicebat enim

se hanc illi velle impendere gratiam, eo quod morigerum senserat sibi, cum tamen magis absentia vestra, quam presentia ejus, gratiæ Dei cooperaretur, et perurgeret ad pacem. In spe ergo pacis, sicut plenius innotescet ex litteris vocationis nostræ, accessimus ad colloquium, in quo quid actum sit, ex his quæ subscripsimus domino Senonensi et sociis nostris, facile discretio vestra perpendet. Timemus enim, ne si cuncta retexamus, prolixitas orationis fastidium generet, præsertim cum certum teneamus diligentiam vestram circa plurima occupatam. Sed sicut non potest Æthiops mutare pellem, aut pardus varietates suas, sic fallaciam et fraudem exuere nesciunt, qui ab initio vitæ usque ad ætatem maturiorem docuerunt linguam suam loqui mendacium, et ut inique agerent, laboraverunt.

Ut ergo magistri Viviani verbis utamur, hoc in tantarum promissionum summa inde reperit, quod rex ille præ cunctis mortalibus sophisticè vivit et loquitur, ut Deo et hominibus debeat esse odibilis. Cessit tandem præfatus magister in sententiam vestram; et sicut ab eis accepimus, quibus fides adhibenda est, fallaciam regis apud S. Dionysium patenter arguit, et sicut audivimus, pecuniam, quam ei recessuro miserat, accipere recusavit, detestans duplicitatem et malitiam ejus. Ei quoque rescripsit increpatorias, exhortatorias, et comminatorias litteras, sicut nobis significatum est, quarum exemplum vobis jussimus præsentari. Quicumque vero familiaritatis intæ viderunt exitum, aut Vivianum loquentem audierunt, publice protestabantur solum ex omnibus, qui ad regem Anglorum missi fuerant, sapere Gratianum. Si Vivianus in curia consonaverit istis, ibidem illo auctore, velit, nolit, nominis vestri titulus clarius elucescet. Si partem, quam apud nos detestatus est, fovere ausus fuerit, dignus est cum proditore Christi ignominiosam suspendii subire damnationem. Speramus autem de illo viciniora salutis et honestati, quia quantum deprehendere potuimus, et qui nobiscum erant, et sicut indubitanter a multis accepimus, laudabiliter in extremis versatus est. Rei sericus vobis innotescet ex ordine. Vos, si placet, necessitates nostras et honestatem Ecclesiæ adhibita diligentia promovete. Nam si dominus papa, et Ecclesia Romana extenderit manum suam in retribuendo, nobis citissime quies dabitur, et auctoritas Ecclesiæ Romanæ, tam in Anglia, quam in cismarinis terris regi Angliæ subditis, inflorescet.

EPISTOLA XXXIX.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GRATIANO cardinali (50).

Gratias habemus benignitati vestræ multimodas super his, quæ nobis a mero dilectionis fonte prolata

(50) Notabit lector Gratianum inter cardinales positum esse. Quod inde factum est quod Gratiani homini in quibusdam manuscriptis cardinalis titulus

A per latorem presentium mandare curastis. Scitrus pro certo, quod si ad nos venissetis, sicut desiderabamus, omnimodum vobis honorem, quem possemus, cum exactissima diligentia, tum intuitu personæ vestræ, quam plurima dilectione amplexamur, tum intuitu devotionis, quam erga sacrosanctam Romanam Ecclesiam habemus, vobis utique exhibuissimus, breviorque etiam in partibus nostris transitum et tutiorem habuissetis, si ad nos venissetis, quanquam ænuli et invidi nostri, quasi ad detrimentum nostrum, ne mutuo simul frueremur colloquio, aliter vobis persuaserint. Quo siquidem nobis nequissime defraudato plurimum dolemus. Rogamus tamen attentius cum quanta supplicatione possumus, quatenus de cætero, si placet, sub quadam dilectionis prærogativa personam nostram, sed et Ecclesiam Cantuariensem pietatis intuitu familiarem vobis habeatis, et patrocinium nobis in opportunitatibus nostris diligenter pro loco et tempore præstetis, miseratus saltem tribulationum et angustiarum nostrarum, quas pro parte aliqua, quanquam minimè, jam novistis. Sciturus absque omni ambiguitate, qui neque mors, neque vita, neque instantia aliqua poterit nos separare a fidelitate domini papæ et Ecclesiæ Romanæ; etsi forte prius ipsa, quod absit! prorsus nobis defuerit. Valet, latorique presentium, si placet, fidem habete super his quæ vobis ex parte nostra plenius viva voce intimaverit.

EPISTOLA XL.

AD EUNDEM.

Nullus præter vos ab Ecclesia Romana pro causa Ecclesiæ missus est ad regem Anglorum, qui eam non læserit, et cornua non dederit peccatori. Vos autem illam erexeratis, ut pax in brevi necessari sequeretur, nisi resumptis a curia viribus convaluisset iniquitas. Videbamus quidem nuper aliquid solatii recepisse in litteris domini papæ, sed auctoritas earum, antequam porrigerentur, evanuit, missis e regione litteris, quibus Satanas solutus est, ut liberius sæviat in Ecclesiam Dei. Absolutis enim, de mandato domini papæ, Londoniensi et Saresburiensi episcopis, omnes animati sunt, ut regis sequantur voluntatem, qui ita fautores suos, quamlibet criminosos, expedit, qui de sede apostolica sic triumphat, ejus nuntii contra Deum et justitiam ejus semper redeunt gloriosi. Bonorum contra consistantur corda, cum tam patentem et tantam iniquitatem videant in viis suis jugiter prosperari. Ecce quomodo punita est injuria vobis illata, et nuntiis domini papæ, ecce quomodo fidelitas nostra remunerata est, et Ecclesiæ Dei repressa calamitas. Ecce quomodo vindicatum est, quod Angham nuper extortis juramentis ab obedientia domini papæ contractus est separare. Dei quidem miscratio est, quod adhæret. At Gratianus, ut puto, nunquam cardinalis fuit.

non potuit, quia malitia ejus ex contingentibus nihil omisit. Exsilium et proscriptionem nostram jam per sex annos protraxit curia: innocentes, miseri, pro libertate Ecclesiæ gratis in itinere perierunt, et persecutores Ecclesiæ spolia nostra cardinalibus et curialibus promittunt et largiuntur, et sic Barabbas dimittitur, et crucifigitur Christus. Creditores exhausti sunt, et si quos movebat miseratio exsilii nostri, visis his quæ sunt a domino papa, mittuntur in desperationem. Sed et hæc in monte Dominus videbit, et judicabit fines terræ majestas illa terribilis, quæ aufert spiritum principum. Nos per gratiam ejus, sive vivi, sive mortui, ipsius sumus et erimus parati pro libertate Ecclesiæ exsilium, proscriptionem, et omnia mundi incommoda, quandiu ipsi visum fuerit, sustinere. Utinam inveniamur digni, qui persecutionem pro justitia patiamur! Certe ob hanc causam non modo cardinalibus, qui Ecclesiæ auctoritate Ecclesiam impugnant, nos, ut Domino placuerit, torquendos exponimus, sed, etsi totus mundus, quod absit! insurgat, ab Ecclesiæ fidelitate quam professi sumus, Deo miserante, non recedemus. Cui de cætero curæ sit et nostri misereri, et Ecclesiæ, quam apostolica sedes exponit, tueri libertatem. Nos ex proposito curiam non vexabimus, sed causam cedemus illis, quorum ibi acceptatur iniquitas, et qui venalitatem ejus prædicant, et cantant in plateis. Parentes autem reticemus quid, quibus ex causa mercimonii hujus donatum est, quid promissum. Nec dubium quin aliqui eorum, qui triumphatores redierunt, se non triumphasse maluerint. Vos autem, qui Ecclesiæ patrocinium in tanto periculo suscepistis, in honore perseverate proposito, non nostri, qui nihil posse permittimur, contemplatione, sed illius qui vestrum procul dubio in retributione uberi remunerabit obsequium, et nobis dabit, ut secundum quod volumus et debemus, dilectionis vestræ condignam officii vicem rependere valeamus. Interim vestri memores erimus ante Deum, et vos, si placet, affectione simili meminiretis nostri.

EPISTOLA XLI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, domino GRATIANO.

Experientiam rerum matrem et nutricem esse, philosophiæ celebris apud antiquos et vera sententia est, et ipsius Apollinis testimonio comprobata. Nec immerito, cum expertus quisque de rebus, in quibus versatus est, possit fidelius judicare, et inexpertus de rebus incognitis sit plerumque vana et fraudulenta imaginatio. Quæ idcirco præmiserim, ut vel nunc animadvertatur, quanto periculo Ecclesiæ et meo, aut potius apostolicæ sedis, cujus privilegia non sine multo et ejusdem discrimine tueri aggressus sum, dominus papa mihi experto credere noluerit, qualiter sibi et Ecclesiæ Dei agendum esset cum domino rege Angliæ. Ecce enim ut facta est

vox nuperrimæ comminationis apostolicæ in auribus ejus, qua constitit ipsum reponendum esse in conditione Frederici dicti imperatoris, et terram ejus subjiciendam esse interdicto, et mandati prævaricatores episcopos suspendendos et excommunicandos, illico ad honorem Dei et Ecclesiæ, ut ex conditionibus insertis pacto concipi debuit, utilitatem, pacem fecit, cujus formam ex litteris domino papæ missis planum est intelligere. Nec dubium, quin infra duos primos exsilii nostri annos eam fecisset, si eum ab initio hac via aggressus esset dominus papa, aut quos ad ipsum destinavit in primis habuissent spiritum nostrum, quid enim rex potuisset in illos, cum perpetuo verum sit: *Nec speres aliquid, nec extimescas, exarmaveris impotentis iram?* Aut quid tentavit in vos, quem nec prece, nec pretio, nec blanditiis, nec minis, aut quibuscunque sollicitationibus deflectere potuit a via recta? Verum quia Romana Ecclesia, quod pace omnium in aure vestra dixerim, posuit firmamentum suum formidinem, aut res captat, aut personas accipit, et auctoritate, qua præeminet, iniqua gerentibus non occurrit, propterea flagella Dei gravia, et toti mundo vix portabilia veniunt super eam, ut instabilis facta fugiat a facie persequentis, et in tribulationibus vix subsistat. Sed apud quem reclusus ista deplorem, quam apud eum, qui a præfatis vitis per gratiam Dei immunis solis miseris compassus est, et solatium tulit, et tanto regi et omnibus complicibus suis in faciem restitit, eo quod erat reprehensibilis, et gratis et nimis impugnabat Ecclesiam? Et quia strenuitas vestra Cantuariensem Ecclesiam protexit in adversis, par est et merissime consentaneum æquitati, ut se patrocinio et voluntati vestræ subdat in prosperis.

Vestrum erit quod placuerit dictare prece vel jussu, quia in nostro, mei dico et meorum proposito est, vestris obtemperare mandatis. Ex sinceritate ergo conscientiæ vestrum affectamus obsequium, ad vos latorem præsentium destinamus, tam ipsum quam petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, dilectioni vestræ affectuosius commendantes. Hoc autem certo certius sit, et per vos innotescat domino nostro, quia si in omnibus articulis causæ nostræ, aut potius suæ, eundem rigorem exercuisset, regem ad satisfaciendum de omnibus facile potuisset urgere. Quæ scienter hic, et de industria reticentur, nuntius, Deo propitio, viva voce supplebit. Provideat etiam vestra discretio, ut urgentiores et efficaciores litteræ, quas dominus noster pro Ecclesia regi Anglorum transmisit, registro inserantur; quia posteris magnum incitamentum virtutis est, quoties eos animaverint exempla majorum. Ad negotium vero nostrum spectantes, litteras quas accepimus, remittimus vobis, ut si forte editorum exemplaria desint, ea mutua possitis a transcriptis.

EPISTOLA XLII.

AD HENRICUM PISANUM PRESBYTERUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HENRICO presbytero cardinali.

Si vobis aliter locutus fuero, quam animæ meæ, in me ac vos æque videbor injurius, et neutri satis fidus. Nam quod sæpe expertus sum, salus mea et Anglicanæ Ecclesiæ incolomitas de vestro post Deum pendet consilio. Licet autem affectus sit plurimus ad vos, et in vobis confidentia multa, verba tamen multiplicari non expedit, quorum paucitas sufficit sapienti, præsertim cum et opem ferre necessitatibus amicorum soleat charitas non rogata. Ex litteris, quas domino papæ mittimus, et nuntii relatione, qui frater est religiosi sacerdotis incarcerati, in quo calculo causa nostra, imo certe vestra, et totius Ecclesiæ Dei versetur, facile advertetis. Vestre erit de cætero providentiæ tantis obviare morbis, tam sceleratos et pestiferos consilio et auxilio prævenire, et evacuare conatus. Distulimus in regem anathematis, quam meruerat, et continuis jugiter provocat injuriis, ferre sententiam; sed ipse, dum manus violentas injicit in sacerdotes Christi, ecclesias possessionibus spoliat et libertate, in caput suum intorsit anathema. Canon enim nec potestatem excipit nec primatum, sed pariliter peccantes pari condemnationis pœna percellit. Nisi forte leges ecclesiasticas civilibus comparandas censeatis et vos, quæ sicut Anacharsis conqueritur, aranearum assimilantur telis, quæ muscas impediunt et retinent, sed diruptæ volatilia grandiora transmittunt. Hoc est enim quod iudicibus ecclesiasticis improperat Dominus, ut fere cum gentilibus dicant:

Et tantum miseris irasci numina possunt?

Sed non ita lex Domini, quæ ultionem inchoat a sanctuario suo, et in eos, qui præsent, durissimum exercet iudicium, et potentes dictat potenter puniendos. Cum Madianitibus fornicatus legitur Israel, et principes pœna criminis perculluntur. Ait enim Dominus: *Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis.* Et cum animam, quæ peccaverit, iustitia mori decernat, ut nec pater filii, nec filius iniquitatem patris portet, qua transpositione divinæ legis efficitur, ut potestates comedant uvam acerbam, et obstupescant dentes privatorum, ut potens solvatur in crimine, et innocentia pauperis supplicio addicatur? Fidem, quæso, nuntiis habeatis, et operam detis et diligentiam, ne presbyter clericus Willelmi Papiensis promissionem veram nuper fecerit regi Angliæ, pollicens ei quod dominus suus, legatione accepta, causam Ecclesiæ, quam fovemus, ad regis diffiniet voluntatem. Certum veros sit, quod nos personam nostram vel causam Ecclesiæ non credemus nisi iudicio domini papæ, cui Ecclesia Anglicana stabit, aut cadet. Stabit autem per misericordiam ejus, in quo fundata est, et cujus est redempta sanguine. Meminit vestra discretio, qua sinceritate quidam nobiscum ambulaverint, ut

A. illorum iudicium ex justa causa possimus declinare. (Vide etiam epistolam, quæ incipit: Satis superque etc., ad Conradum Mog. arch. una cum Sabino, Henrico et Hyacintho cardinalibus directam.)

EPISTOLA XLIII.

AD HUGONEM CARDINALEM DE BONONIA.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus HUGONI cardinali de Bononia.

Gratias agimus dilectioni vestræ super amore, quem nobis et nostris semper exhibuistis, desiderantes ut devotioni vestræ valeamus, auctore Domino, pro meritis respondere. Et, quia ex præcedentium exhibitione bonorum de vestra gratia plenam fiduciam obtinemus, rogamus attentius, quatenus contra persecutores ecclesiasticæ libertatis et sedis apostolicæ hostes, qui apud nos Dei auxilio jam fere consumpti sunt, exurgatis in adiutorium nobis; quia fidelium spes est salutem Ecclesiæ esse in januis, si dominus papa totius malitiæ incentorem episcopum Londoniensem et complices suos, quos exigentibus culpis excommunicavimus, severitatis apostolicæ corripuerit gladio. Nec oportebit graviorem ulterius exercere vindictam, si nos permiserit pestilentiam membrorum curare languorem, et putrida, quæ curam non admiserint, rescare. Valete.

EPISTOLA XLIV.

AD HUMBALDUM OSTIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Humbaldo Ostiensi episcopo, salutem et promptum cum reverentia famulatum.

Sanctitati vestræ, quam in templo Dei columam veneramus immobilem, dignum duximus aperire, quot et quantis oppressionibus Ecclesia Dei laboret in partibus nostris, et quam periculosam tam in nobis, quam in aliis membris suis ærumnam sustineat. Ad hoc vobis plenius intimandum mitimus magistrum Henricum, fidelem sanctæ Romanæ Ecclesiæ filium, nostrumque familiare, rogantes ut verbis ejus fidem adhibeatis, tanquam ex ore nostro procedentibus. Necessaria nobis est vestri consilii festinata responsio, et cum de die in diem super nos indebitarum exactionum, imo sacris canonibus et ordini nostro penitus adversantium, invalescat insolentia, ad vos post Deum confugimus, aliud refugium non habentes. Valeat memor nostri sanctitas vestra.

EPISTOLA XLV.

AD EUNDEM ET HYACINTHUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Humbaldo episc. Ostiensi et Hyacintho cardinalibus.

Nos alii verbis, sed vestra rebus et operibus benignitas consolatur. Doluistis vicem nostram, et calamitatem Ecclesiæ, et pauperum Christi coersulantium nobis angustias sic habuistis, ut vestras. Præmia fraternæ charitatis et veræ compassionis fructum vobis in illa die retribuet iustus Iudex, qui misericordibus in gratia uberi misericordiam pollicetur. Non abiistis post aurum, quo nuper ad

lesionem nostram, et apostolicæ sedis confusionem A capti sunt quidam, quorum patrocinio receptis litteris apostolicis, quas lectitari facit in utriusque regni compitis, rex Anglorum se de Romana Ecclesia gloriatus est triumphasse. Nec immerito. Voti siquidem compos effectus est, et nunc in Ecclesia Dei, nemine contradicente, pro libito debacchatur, sperans, quod Deus avertat, dominum papam vel me pro voto suo interim moriturum. Nihil enim est, quod magis desideret, quam alterutrum mortem. Invitatis ad patientiam, sed hanc jam quadriennio habuimus in passionibus maximis expositi cum coexsulibus nostris, in fame et siti, in frigore et nuditate, ad omnem impetum fortunæ sævientis. Quis enim coexsulantium infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? Sed quod gravius cruciat, Ecclesiam in miserabilem redigi servitutem, sine mœnore nec videre nec eloqui possum. Patior itaque, sed invitatus, quia compatio, et utinam compatiantur domini nostri cardinales, qui omnes patientiam prædicant, sed alii de virtutis conscientia, alii ad culpæ suæ dissimulationem. Novit utique Dominus qui sint ejus, et Ecclesia jam sentit ex parte, qui non sint ejus. Nam rex Anglorum prædicat, qui sui sint, nec tacitum est quod et quibus erogatum sit aurum, sed munera ejus spolia nostra, spolia pauperum Crucifixi, imo ipsius Christi spolia sunt, imo minima portiuncula spoliolum. Quid ergo eis qui tyrannorum manibus Christum spoliant respondebit in illa die, quando vivos et mortuos judicabit, singulis et universis testimonium conscientia perhibente? Nec hæc dicta credantur, quod alius patientiæ terminus esse debeat, quam corona, vel quia nos exsules et proscripti Christi in causa ejus non disponamus ante mori, quam vinci, sed quia necesse habemus nostro et aliorum dominorum, et amicorum consilio in tantis angustiis sublevari. Nam qui nostræ potestatis suspensionem in arbitrium regis Anglorum contulit, scilicet donec redeamus in gratiam ejus, nobis omnem pacis præcludit viam. Invitaverat nos per comitem Flandrensem ad colloquium suum, sed cum ei nuntii sui rescriptum hoc apostolicum porrexissent, adeo elatus est, ut Deum et homines pari furore contempserit, sed præ cæteris Romanos. Placeat itaque dilectioni vestræ, quam Deus necessitati Cantuariensis Ecclesiæ patrocinari disposuit, impetrari a domino papa per vos et alios amicos Dei, ut aut suspensionem hanc solvat, aut terminum coarctet scribeus regi Francorum, etc.

EPISTOLA XLVI.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis HUMBALDO Ostiensi episcopo.

Clarissimi oratoris præclara sententia est: quod primo decipi incommodum, secundo omnino stultum; tertio, turpe. Sed utinam nuntii regis Anglorum, dolis et minis armati, sedis apostolicæ religio-

nem ter quaterque non elusissent, si tamen de circumventionem queri possunt, qui scientes et prudentes per dissimulationem criminis publice peccantibus delinquendi audaciam præstiterunt. Quomodo enim potuit Ecclesia Romana, quæ in universum orbem providentiæ suæ oculos circumducit, et ad quam provinciarum negotia referuntur, ignorare, quod lippis et tonsoribus notum est, quod in plateis prædicatur, quod cantatur in compitis Ascalonis? Proscriptionem meam et meorum jam quinquennio pertuli, ad vos tam Ecclesiæ quam proprias deploravi injurias, coexulantiùm mihi funera in Christo, pro quo passi sunt, dormientium partim vidistis, et plura audistis. Et tamen regis Anglorum, cujus in depressionem Ecclesiæ et sanctorum conculcationem manus extenta est, furor nondum cohibetur a vobis. Ubi quæso, pater, vestri sacerdotii zelus, quo se patriarchæ, prophetæ, apostoli, et apostolici viri principatibus et potestatibus opposuerunt pro domo Domini, stantes in prælio in die discriminis, et per istdem regna vincentes? Nunquid hæc scripta sunt, ut fabulæ sint narrantium, non exempla morum et forma vivendi? Hæc enim prædicatorum volvuntur in ore, sed, quod sine rubore et dolore non eloquor, quod vita convincit, non habentur in corde; aut certe, si retinentur in conscientia, quasi quædam in animo scribuntur justissime eorum, qui bona docent et non faciunt, damnationis argumenta.

Et quidem mihi præ cæteris timeo, ne sanguis Ecclesiæ tandiu, et tam atrociter, et palam afflictæ, et adhuc inultæ, cito requiratur a me: eo quod in brevi stabinus omnes ante tribunal Christi, sine acceptione personarum reddituri rationem de operibus et dissimulationibus nostris. Sed regem, quod ratio exigebat, ut convinceretur mælitia ejus, voluistis sæpius commoneri, et commonitus est per litteras et nuntios extraneos, per subdiaconos, per cardinales vestros, per episcopos, per abbates, et nunc tandem in fine anni quinti quasi peremptorio edicto per dominum Gratianum, et magistrum Vivianum, et semper facta sunt novissima ejus deteriora prioribus. Referet hoc dominus Gratianus, qui in tanta sinceritate et maturitate versatus est in hoc negotio, ut Dei et hominum magnam gratiam debeat meruisse. Nec per eum stetit, nec per nos, quod pax reformata non est. Sed quia rex modo ait, modo negat, et versibillitate Protea vincit, Gaufridus quoque archidiaconus jam fere factam impedivit pacem, persuadens regi, ut nulla ratione componeret, nisi extorta obligatione servandarum consuetudinum, quas ut facilius obtineat, favorabiliore nomine nuncupat *dignitates*. Ego vero concedo, et gratum habeo, ut salvo ordine meo valeant et vigeant omnes regis et regni dignitates. Sed ut observantiam earum jurem, non acquiesco. Quippe qui nec canones, nec Evangelii mandata me impleturum jurare præsumo, nec populum terræ juramento hujusmodi video coarctatum. Laborat adhuc, ut ablata restituere, vel pro his satisfacere non compellatur, quod evidenter

EPISTOLA XLII.

AD HENRICUM PISANUM PRESBYTERUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HENRICO presbytero cardinali.

Si vobis aliter locutus fuero, quam animæ meæ, in me ac vos æque videbor injurius, et neutri satis fidus. Nam quod sæpe expertus sum, salus mea et Anglicanæ Ecclesiæ incolomitas de vestro post Deum pendet consilio. Licet autem affectus sit plurimus ad vos, et in vobis confidentia multa, verba tamen multiplicari non expedit, quorum paucitas sufficit sapienti, præsertim cum et opem ferre necessitatibus amicorum soleat charitas non rogata. Ex litteris, quas domino papæ mittimus, et nuntii relatione, qui frater est religiosi sacerdotis incarcerati, in quo calculo causa nostra, imo certe vestra, et totius Ecclesiæ Dei versetur, facile advertetis. Vestræ erit de cætero providentiæ tantis obviare morbis, tam sceleratos et pestiferos consilio et auxilio prævenire, et evacuare conatus. Distulimus in regem anathematis, quam meruerat, et continuis Jugiter provocat injuriis, ferre sententiam; sed ipse, dum manus violentas injicit in sacerdotes Christi, ecclesias possessionibus spoliat et libertate, in caput suum intorsit anathema. Canon enim nec potestatem excipit nec primatum, sed pariliter peccantes pari condemnationis pœna percellit. Nisi forte leges ecclesiasticas civilibus comparandas censeatis et vos, quæ sicut Anacharsis conqueritur, aranearum assimulantur telis, quæ muscas impediunt et retinent, sed disruptæ volatilia grandiora transmittunt. Hoc est enim quod iudicibus ecclesiasticis impropere Dominus, ut fere cum gentilibus dicant:

Et tantum miseris irasci numina possunt?

Sed non ita lex Domini, quæ ultionem inchoat a sanctuario suo, et in eos, qui præsent, durissimum exercet iudicium, et potentes dictat potenter puniendus. Cum Madianitibus fornicatus legitur Israel, et principes pœna criminis percelluntur. Ait enim Dominus: *Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis.* Et cum animam, quæ peccaverit, iustitia mori decernat, ut nec pater filii, nec filius iniquitatem patris portet, qua transpositione divinæ legis efficitur, ut potestates comedant vitam acerbam, et obstupescant dentes privatorum, ut potens solvatur in crimine, et innocentia pauperis supplicio addicatur? Fidem, quæso, nuntiis habeatis, et operam detis et diligentiam, ne presbyter clericus Willelmi Papiensis promissionem veram nuper fecerit regi Angliæ, pollicens ei quod dominus suus, legatione accepta, causam Ecclesiæ, quam fovemus, ad regis diffinet voluntatem. Certum vero sit, quod nos personam nostram vel causam Ecclesiæ non credemus nisi iudicio domini papæ, cui Ecclesia Anglicana stabit, aut cadet. Stabit autem per misericordiam ejus, in quo fundata est, et cuius est redempta sanguine. Meminit vestra discretio, quæ sinceritate quidam nobiscum ambulaverint, ut

A, illorum iudicium ex justa causa possimus declinare. (Vide etiam epistolam, quæ incipit: Satis superque etc., ad Conradum Mog. arch. una cum Sabino, Henrico et Hyacintho cardinalibus directam.)

EPISTOLA XLIII.

AD HUGONEM CARDINALEM DE BONONIA.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus HUGONI cardinali de Bononia.

Gratias agimus dilectioni vestræ super amore, quem nobis et nostris semper exhibuistis, desiderantes ut devotioni vestræ valeamus, auctore Domino, pro meritis respondere. Et, quia ex præcedentium exhibitione bonorum de vestra gratia plenam fiduciam obtinemus, rogamus attentius, quatenus contra persecutores ecclesiasticæ libertatis et sedis apostolicæ hostes, qui apud nos Dei auxilio jam fere consumpti sunt, exurgatis in adiutorium nobis; quia fidelium spes est salutem Ecclesiæ esse in januis, si dominus papa totius malitiæ inceptorum episcopum Londoniensem et complices suos, quos exigentibus culpis excommunicavimus, severitatis apostolicæ corripuerit gladio. Nec oportebit graviolem ulterius exercere vindictam, si nos permiserit pestilentiam membrorum curare languorem, et putrida, quæ curam non admiserint, resecare. Valet.

EPISTOLA XLIV.

AD HUMBALDUM OSTIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Humbaldo Ostiensi episcopo, salutem et promptum cum reverentia famulatum.

Sancitati vestræ, quam in templo Dei columam veneramur immobilem, dignum duximus aperire, quot et quantis oppressionibus Ecclesia Dei laboret in partibus nostris, et quam periculosam tam in nobis, quam in aliis membris suis ærumnam sustineat. Ad hoc vobis plenius intimandum mitimus magistrum Henricum, fidelem sanctæ Romanæ Ecclesiæ filium, nostrumque familiarem, rogantes ut verbis ejus fidem adhibeatis, tanquam ex ore nostro procedentibus. Necessaria nobis est vestri consilii festinata responsio, et cum de die in diem super nos indubitatum exactionum, imo sacris canonibus et ordini nostro penitus adversantium, invalescat insolentia, ad vos post Deum confugimus, aliud refugium non habentes. Valeat memor nostri sanctitatis vestra.

EPISTOLA XLV.

AD EUNDEM ET HYACINTHUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Humbaldo episcopo Ostiensi et Hyacintho cardinalibus.

Nos alii verbis, sed vestra rebus et operibus benignitas consolatur. Doluistis vicem nostram, et calamitatem Ecclesiæ, et pauperum Christi coesulantium nobis angustias sic habuistis, ut vestras. Præmia fraternæ charitatis et veræ compassionis fructum vobis in illa die retribuet justus Iudex, qui misericordibus in gratia uberi misericordiam pollicetur. Non abiistis post aurum, quo nuper ad

læsionem nostram, et apostolicæ sedis confusionem capti sunt quidam, quorum patrocinio receptis litteris apostolicis, quas lectitari facit in utriusque regni compitis, rex Anglorum se de Romana Ecclesia gloriatus est triumphasse. Nec immerito. Voti siquidem compos effectus est, et nunc in Ecclesia Dei, nemine contradicente, pro libito debacchatur, sperans, quod Deus avertat, dominum papam vel me pro voto suo interim moriturum. Nihil enim est, quod magis desideret, quam alterutrius mortem. Invitatus ad patientiam, sed hanc jam quadriennio habuimus in passionibus maximis expositi cum coexsilibus nostris, in fame et siti, in frigore et nuditate, ad omnem impetum fortunæ sævientis. Quis enim coexsulantium infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? Sed quod gravius cruciat, Ecclesiam in miserabilem redigi servitutem, sine mœrore nec videre nec eloqui possum. Patiior itaque, sed invitatus, quia compatiior, et utinam compatiatur domini nostri cardinales, qui omnes patientiam prædicant, sed alii de virtutis conscientia, alii ad culpæ suæ dissimulationem. Novit utique Dominus qui sint ejus, et Ecclesia jam sentit ex parte, qui non sint ejus. Nam rex Anglorum prædicat, qui sui sint, nec tacitum est quod et quibus erogatum sit aurum, sed munera ejus spolia nostra, spolia pauperum Crucifixi, imo ipsius Christi spolia sunt, imo minima portiuncula spoliiorum. Quid ergo eis qui tyrannorum manibus Christum spoliant respondebit in illa die, quando vivos et mortuos judicabit, singulis et universis testimonium conscientia perhibente? Nec hæc dicta credantur, quod alius patientiæ terminus esse debeat, quam corona, vel quia nos exsules et proscripti Christi in causa ejus non disponamus ante mori, quam vinci, sed quia necesse habemus nostro et aliorum dominorum, et amicorum consilio in tantis angustiis sublevari. Nam qui nostræ potestatis suspensionem in arbitrium regis Anglorum contulit, scilicet donec redeamus in gratiam ejus, nobis omnem pacis præcludit viam. Invitaverat nos per comitem Flandrensem ad colloquium suum, sed cum ei nuntii sui rescriptum hoc apostolicum porrexissent, adeo elatus est, ut Deum et homines pari furore contempserit, sed præ cæteris Romanos. Placeat itaque dilectioni vestræ, quam Deus necessitati Cantuariensis Ecclesiæ patrocinari disposuit, impetrari a domino papa per vos et alios amicos Dei, ut aut suspensionem hanc solvat, aut terminum coarctet scribeus regi Francorum, etc.

EPISTOLA XLVI.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis HUMBALDO Ostiensi episcopo.

Clarissimi oratoris præclara sententia est: quod primo decipi incommodum, secundo omnino stultum; tertio, turpe. Sed utinam nuntii regis Anglorum, dolis et minis armati, sedis apostolicæ religio-

nem ter quaterque non elusissent, si tamen de circumventionem queri possunt, qui scientes et prudentes per dissimulationem criminis publice peccantibus delinquendi audaciam præstiterunt. Quomodo enim potuit Ecclesia Romana, quæ in universum orbem providentiæ suæ oculos circumducit, et ad quam provinciarum negotia referuntur, ignorare, quod lippis et tonsoribus notum est, quod in plateis prædicatur, quod cantatur in compitis Ascalonis? Proscriptionem meam et meorum jam quinquennio pertuli, ad vos tam Ecclesiæ quam proprias deploravi injurias, coexsulantium mihi funera in Christo, pro quo passi sunt, dormientium partim vidistis, et plura audistis. Et tamen regis Anglorum, cujus in depressionem Ecclesiæ et sanctorum conculcationem manus extenta est, furor nondum cohibetur a vobis. Ubi quæso, pater, vestri sacerdotii zelus, quo se patriarchæ, prophetæ, apostoli, et apostolici viri principatibus et potestatibus opposuerunt pro domo Domini, stantes in prælio in die discriminis, et per fidem regna vincentes? Nunquid hæc scripta sunt, ut fabulæ sint narrantium, non exemplum morum et forma vivendi? Hæc enim prædicatorum volvuntur in ore, sed, quod sine rubore et dolore non eloquor, quod vita convincit, non habentur in corde; aut certe, si retinentur in conscientia, quasi quædam in animo scribuntur justissime eorum, qui bona docent et non faciunt, damnationis argumenta.

Et quidem mihi præ cæteris timeo, ne sanguis Ecclesiæ tandiu, et tam atrociter, et palam afflictæ, et adhuc inultæ, cito requiratur a me: eo quod in brevi stabimus omnes ante tribunal Christi, sine acceptione personarum reddituri rationem de operibus et dissimulationibus nostris. Sed regem, quod ratio exigebat, ut convinceretur inallitia ejus, voluistis sæpius commoneri, et commonitus est per litteras et nuntios extraneos, per subdiaconos, per cardinales vestros, per episcopos, per abbates, et nunc tandem in fine anni quinti quasi peremptorio edicto per dominum Gratianum, et magistrum Vivianum, et semper facta sunt novissima ejus deteriora prioribus. Referet hoc dominus Gratianus, qui in tanta sinceritate et maturitate versatus est in hoc negotio, ut Dei et hominum magnam gratiam debeat meruisse. Nec per eum stetit, nec per nos, quod pax reformata non est. Sed quia rex modo ait, modo negat, et versibillitate Protea vincit, Gaufridus quoque archidiaconus jam fere factam impedivit pacem, persuadens regi, ut nulla ratione conponeret, nisi extorta obligatione servandarum consuetudinum, quas ut facilius obtineat, favorabiliore nomine nuncupat *dignitates*. Ego vero concedo, et gratum habeo, ut salvo ordine meo valeant et vigeant omnes regis et regni dignitates. Sed ut observantiam earum jurem, non acquiesco. Quippe qui nec canones, nec Evangelii mandata me impleturum jurare præsumo, nec populum terræ juramento hujusmodi video coarctatum. Laborat adhuc, ut ablata restituere, vel pro his satisfacere non compellatur, quod evidenter

injustum est, præsertim cum ipse palam confessus sit, quod ei de administratione cancellariæ non teneor. Nuntii supplebunt plura, quos, si placet, clementer audire, et petitiones nostras more solito promovere dignemini. Valeat dominus, et Pater meus.

EPISTOLA XLVII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus Ostiensi episcopo HUMBALDO. postea papa.

Sæpe quidem cogimur in vestre sanctitatis auribus ærumnas nostræ miseræ deplorare; quia illæ supra numerum et modum multiplicatæ sunt. Et præter vos nullus est, vel admodum rarus, qui nos consoletur in tanta tribulatione, aut spem solatii repprobitat. Taceantur ad præsens, quæ sustinimus funera propinquorum, sacerdotum Christi cædes et vincula, feralis edicti atrocitas, quo sævitia Herodiana sine miseratione conditionis, ordinis, ætatis, et sexus exterminavit et proscrispsit omnes, qui ex quacunque causa venerant in suspicionem, quod ad nos essent habitari charitatem, aut servaturi Deo et Ecclesiæ ejus fidem. Et ut diurnitate cruciatus circa cruoris invidiam Herodis vinceretur immanitas, vagientium cunas relegavit, a matrum seu nutricum sinibus avulsit parvulos lactentes et sugentes ubera. Nam quo magis protrahitur, acerbior est vis doloris, et quantalibet pœna in momentum contracta inanescit. Sufficere debuerat persecutori nostro, quod hactenus impune torsit Ecclesiam, quod nos et nostros sic afflixit exilio et proscriptione quinquennii, expectantes ut eum patientia nostra ad pœnitentiam provocaret. Antiquæ, si placet, revolvantur historiarum, veterum tyrannorum recenseantur gesta, nascentis Ecclesiæ percurrantur annales, nec facile occurret in omnibus persecutoribus ejus, qui sic unum hominem fuerit persecutus, ut tantam innocentium stragem tot exquisitis artibus studuerit adimplere. Cum ergo ipsorum testimonio tam evidens sit propositum ejus, qui licet, ut dictum est, tanta aviditate sitiatur sanguinem nostrum, avidius tamen appetit Ecclesiæ perimere libertatem, et auctoritatem apostolicæ sedis a finibus suis exterminare; mirabile est in oculis omnium sapientium timentium Dominum, qua ratione eum tandiu Romana Ecclesia sustinuerit, qua patientia audierit tot injusta et enormia postulante, cum illa divinitus instituta sit eradicare et disperdere omnem potestatem et altitudinem extollientem se in injuriam et contumeliam Christi.

Parcere subjectis, et debellare superbos,

fuit gentilium eminentia Romanorum: et certe Christi doctrina superbos humiliat, et exaltat humiles. Ecce, inquit, constitui te super gentes et regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes. Nunquid apud Petri successores, Christi vicarios, debet esse acceptio personarum?

Hæc utique non est apud Deum, qui unicuique suam principum quam plebeo respondet ad meritum. Quæram gloria est apud Deum, vel apud homines, pauperioribus jura decernere, et potentiores a maximis flagitiis et multis nulla juris auctoritate coercere? Certe vera justitia potentes potenter punit, et in his qui præsent, gravissimum eteret judicium. Quis unquam Romano pontifice sciente et vidente tanta licentia abusus est Ecclesiarum bonis, quanta nunc abutitur rex Anglorum? Ecce jam quinquennio possedit episcopatum nostrum, et omnium nostrorum bona: item Lincolnensem, Bathoniensem, Herefordensem, Eliensem episcopatus redegit in usus proprios. Landavensis Ecclesiæ possessiones fere omnes distribuit militibus suis. Bangorensis, quæ jam fere decennio episcopum non habuit, non patitur ordinari. Quid de abbatibus dicitur, quas detinet? Nam illarum numerus incertus est. Et hoc quidem se licenter facere gloriatur jure consuetudinum, quas Ecclesia Romana, ut omnium vestrum pace dictum sit, ab initio publice debuerat condemnasse cum auctoribus et observatoribus suis, tanquam Deo inimicas et contrarias perpetuæ legi. Si eis, Pater, voluissemus dedisse locum, nihil prorsus dispendii nobis provenisset aut nostris. Et adhuc si cedere voluerimus, ad omnem familiaritatem et gratiam regis, et totius regni dominium expeditissima patet via. Sed absit! ut propriæ utilitatis commercio publicam prodamus Ecclesiæ libertatem, sedis apostolicæ privilegium convellamus ab Ecclesia, et pro temporalium compendio subeamus dispendium æternorum. Et quia nolumus Ecclesiam dejicere, dejectionem nostram rex quærit a vobis. Quia legem Dei transfere nolumus, ut ei succedat iniquitas tyrannorum, quærit ut nos citra necessitatem, præter utilitatem, contra auctoritatem ad aliam Ecclesiam transferamur. Quia vero vocantem ad iniquitatis consortium sequi nolumus, petit nos evocari a vobis, ut in transitu possit nostri sanguinis cum iniquitatis suæ consortibus qualescunque exercere commercium.

Quid enim aliud sibi vult, quod Mediolanenses, Cremonenses, et Parmenses in exterminium nostrum mercede corruptos sollicitat? Quid Papiensibus aut aliis Italiæ civitatibus nocuimus nunquam, ut nostrum exsilium procurarent? In quo læsimus sapientes Bononiæ, qui nec sollicitati precibus et promissis, perniciæ nostræ, quam causam audierant, voluerunt dare consensum? Certe nos Robertum de Basvilla non proscrisperamus, et tamen sollicitationibus inductus est, ut nostram apud vos perpetuaret proscriptionem. Dolo tamen postea cognito, pœnitentia ductus rogavit, ne ipsius injusta petitio audiretur. Ricardus Syracusanus electus, corruptus accepta spe Lincolnensis episcopatus, persecutores nostrorum juvit opibus, armavit consilio, viribus roboravit. Nam et ipsi regi Siculo, intra cujus fines modo consistitis, ut eum caperent in perniciem Ecclesiæ et

nostram, filiam regis Angliæ copulandam in matrimonium promisserunt. Nonne frangentes panem, et familiam leoninam, et gentem latronum et alios Romanos potentissimos, quasi castra conductitia adduxerunt, ut non tam flecterent, quam frangerent Ecclesiam Romanam? Sed et pacem imperatoris et Saxonum repromittunt. Et quod omnes Romanos data pecunia inducent, ut faciant fidelitatem domino papæ, dummodo in nostra dejectione regis Angliæ satisfaciatur voluntati. Patet quam securum transitum, quam jucundum commeatum nobis diligentia hominis præparabat. Profecto non satis curabat, unde satisfaceret creditoribus nostris, unde sociis, si quis tamen inveniri posset, ad prociuctum itineris necessaria ministrarentur, unde sumptus itineris procederent, et solatia proscriptæ multitudinis, quæ post quinque exsilium egens et afflicta erat in tantis calamitatibus deserenda. Eadem sane diligentia procurantium hæc, quoniam regis nomen in hanc suspicionem deducendum esse non credimus, poterant hospitum utensilia toxicari, et difficile est vitam servare incolumem, cui insidiatur is, qui jus habet in familiam totam. Et ne in hac parte schedula protrahatur et verba, quoad vita comes fuerit, nos pro nulla unquam vocatione tot et tantis periculis ingeremus. Nam si quis ex quacunque causa mortem non detrectat, vitam facilius poterit ferro vel laqueo terminare.

Nuper autem misit idem rex nuntios suos, episcopum videlicet Sagiensem, et Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, ad Christianissimum regem sollicitans eum precibus et promissis, ut nos eiceret de terra sua. Sed vir Deo plenus respondit se hoc jus hæreditarium ab antecessoribus contraxisse, et semper fuisse consuetudinis regni Francorum, ut omnes pro Justitia exsultantes benigne recipiat, et eis debitæ humanitatis solatia impendat. Et dixit se nunquam tam laudabilem hæreditatem, et Deo gratam ex causa qualibet deserturam. Adjecit etiam, quod nos receperat de manu domini papæ, quem solum in terris habet dominum, et ideo nec pro imperatore nec pro rege, nec pro aliqua mundi potestate dimissurum, quin foveat nos et causam nostram, quandiu necesse fuerit quoniam Deus nobiscum est, et pro tuenda lege ipsius tot injurias et damna sustinemus. Hoc responso confusos dimisit, et nobis, quod ei Deus retribuatur, solito benignior et liberalior est, licet benignus et liberalis semper exstiterit. Dicit autem se probaturum in causa nostra sinceritatem et vigorem Ecclesiæ Romanæ, et veritatem domini papæ, cujus fidem et constantiam in eo commendat plurimum, quod regem Angliæ in petitionibus injustis ab eo, gaudet esse repulsum. Si tamen vera sunt, quæ audivit a rumigerulis, et dominus papa perseveraverit in eo quod ei promisit nobis. Sunt in parte adversa, qui nos ablatorum restitutionem petere dissuadeant, et si forte de pace agendum fuerit, omnia perfunctorie pertransire, non attendentes quam periculosum esset exemplo,

A cum lucro succensa cupiditas hinc animari possit, ut prohibitu releget et proscribat episcopos, et tandem in gratiam Ecclesiæ redeat, si quacunque jactura illius qualemcunque fecerit pacem. Nam hujusmodi dissimulatio cupiditas incendit potestates, et perversis hominibus præstat audaciam delinquendi. Meliusque nobis esset non fuisse natos, quam in Ecclesiâ induxisse pestem tam perniciosi exempli: præsertim cum illi facile sit damna rerum immunitatibus, privilegiis, et possessionibus incultis, et aliis beneficiis nostro præeunte consilio ex parte maxima compensare.

Neque hoc, si dominus papa nobis astiterit, difficile est extorqueri. Quia licet prætendat minas, totus terrore concutitur, ex quo contumaces episcopos, et alios malitiæ suæ complices, et satellites iniquitatis, Satanæ tradi vidit in interitum carnis. Nam si isti contriti fuerint, citius et facilius perdomabitur, et fulgura ejus in pluviam convertentur. Expertis credite, qui novimus hominis mores, qui portavinum pondus diei et æstus, nec adhuc pro Domino et Ecclesiæ libertate formidamus congressum, credite, inquam, quia ejus ingenii homo est, ut non possit nisi supplicii emendari. Et quia totius malitiæ ejus incensor episcopus Londoniensis, qui nuper in tantam prosiliit impudentiam, ut dixerit se Cantuariensi Ecclesiæ, cui professionem fecit, nullam, ex quo translatus est, debere obedientiam; gloriatur etiam, quod cathedram archiepiscopalem ad Ecclesiam Londoniensem transferri faciet: necesse est tantæ iniquitatis caput conteri, ut Anglicana Ecclesia convalescat. Opposuerunt se illi nuper scissuram Ecclesiæ molienti fratres et coepiscopi nostri, ad quos subvertendos de cismarinis partibus regis officiales attraxit, ut per eos affligantur, qui cum ipso recipere characterem bestię non acquieverint. Placeat itaque dignationi vestræ, quam in Cantuariensis Ecclesiæ patronatum dominus suscitavit, hæc ad mentem domini papæ reducere, et pro more vestro confirmare in subventionem Ecclesiæ fratres vestros, et impetrare, ut per nostrarum tolerantiam passio-num acquirat apostolica sedes Anglicanæ Ecclesiæ libertatem. Nam mori prælegimus in exsilio acerbitate pro Domino, quam videre Ecclesiam execrandis tyrannorum traditionibus profanari, et divinæ legis evacuari vigorem. Date veniam, quia verba protrahere protracta cogit necessitas, et nonnulla pars solatii est in aure dulcissimi Patris et piissimi domini proprias effundere calamitates. Siquidem:

Dulce loqui miseris, veteresque reducere questus.
Et ut hæc sæpius ad memoriam reducat, vestris provoluti pedibus affectuosius imploramus. Valeat semper sanctitas vestra, nostri memor ante Deum.

Hæc sunt nomina excommunicatorum, qui incorrigibiles et contumaces inventi, denuntiati sunt secunda denuntiatione: Gaufridus Cantuariensis archidiaconus, Robertus vicarius ejus, Ricardus de

Ivelcestre, Ricardus de Luci, Willelmus Giffard, Adam de Cheringis.

EPISTOLA XLVIII.

AD EUMDEM,

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Ostiensi episcopo.

Sicut ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur, it iterum fluant, sic ad agendas pietati vestræ gratias flexis genibus mentis debemus accedere, ut per vos in ministerio Ecclesiæ roboremur, qui a vestra miseratione post Deum vires accepimus, ne caderemus in manu hostili. Amici nostri et proximi nostri steterunt contra nos, persecutorum gladios acuentes, et ut nos confunderent et contererent, etiam sub ipsis facti sunt in arcum pravam. Sed fides vestra in camino tribulationis nostræ et pressura Ecclesiæ semper examinata clarescit, et charitas non quærens quæ sunt, sed quæ Jesu Christi, a Patre misericordiarum obtinuit pacem, quam mundus dare non poterat, aut sperare. Nos enim ad dominum nostrum regem Angliæ in humilitate debita accedentes, cum eo fecimus pacem cujus tamen tota substantia subsistit in spe, sed quæ auctore Deo non confundet. Nam ut res sequatur, qui cœpit, ipse perficiet. Instabant aliqui eorum, etiam qui columnæ Ecclesiæ videbantur, ut nos et totam causam Dei conferremus in arbitrium ejus, sed a nobis, Deo propitio, nec obtentum est nec obtinebitur, ut quæstionem damnorum, quæ Ecclesiæ Dei et nobis illatæ sunt, aut querelam consuetudinum, imo potius abusivum, aut divinæ legis, velint, nolint principes fidelibus observandæ custodiam in arbitrium hominis conferamus. Quantalibet enim potestas divinitus ordinata minor est eo, qui instituit eam, et impœnitentibus peccata dimitti non posse perspicui et perpetui juris est. Et si res ablata ab eo, qui solvendo est, non reddatur, constat pœnitentiæ veritatem non exhiberi, sed exerceri figmentum malitiæ mendacio palliatæ, aut, ut verius dictum sit, bis pollutæ. Error siquidem pristinus perseverat, et nova fraude calcatus cumulatur. Cætera supplebit nuntius, quem et petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, paternitati vestræ desideramus attentius commendari et promoveri.

EPISTOLA XLIX.

AD HYACINTHUM DIACONUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HYACINTHO cardinali diacono, salutem et cum summa devotione reverentiam.

Inundaverunt mala super capita nostra, contumeliis et injuriis supra modum afficimur, saturati sumus opprobrii: et qui insurgunt in nos forte vivos deglutissent nos, nisi quia ad summi consilii angelum et sanctam Romanam Ecclesiam confugimus, in qua post Deum spei nostræ summa consistit, a qua si, quod Deus avertat, ceciderimus, omni consilio destituti, quid nobis agendum sit, penitus ignoramus. Ut igitur eorum, quæ patimur,

A seriem plenius cognoscatis, mittimus ad vos magistrum Henricum, fidelem et familiarem nostrum et vestrum, ex cujus relatione status nostri miseriam perpendere poteritis. Et, si placet, credite ei in his, quæ ex parte nostra vobis dixerit, tanquam si ex ore nostro audiretis. Non differat, quæso, vestra discretio suum vobis aperire consilium, quoniam in arcto positi sumus, et a vobis, in quo maximam habemus fiduciam, tanquam amico nostro præcipuo et patrono, solatium expectamus. Valeat, et compatiatur nobis sanctitas vestra.

EPISTOLA L.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HYACINTHO diacono cardinali.

Ecclesiam Anglorum et nos posuimus in manibus vestris, ut profectus noster ad vestram, de cujus ope nitimur, gloriam rectissime referatur, et delatio nostra ad vestrum spectet dispendium, qui nos et nostra vestræ affectione promptissima devotimus voluntati. Persecutores Ecclesiæ eatenus in malitia processerunt, ut ultra progredi nequeant, sed velint, nolint deficient in se ipsis, nisi eis Ecclesia Romana in pernecium suam dederit vires. Fulmina eorum in tonitrua convertentur, et turbo ventositatis hujus facile solvetur imbre. In brevi futurum est, auctore Deo, ut viceritis, dummodo citam et certam possitis expectare victoriam. Mementote Pompæi vestri, quem Cæsar itidem vester insuperabilem esse dicebat, si tam bene sciret vincere, quam bene noverat pugnare. Egerat primo rex Angliæ, ut ad sedem apostolicam nulla fieret appellatio, suam schismatis cum schismaticis posuit portionem ministerio, imo perjurio Joannis de Oxeneford, qui nunc vestris audeat apparere conspectibus; sed eo nunc perductus est, ut coactus sit confugere ad sedem Petri, et domini papæ invocare nomen, quod ante inhibuerat invocari. Et quidem ad Ecclesiam Romanam recte confugeret, si declinaret injuriam, non inferret; si devotionem præsentaret Ecclesiæ, et non ipsius quæreret subversionem; si non plus noceret fictas amicitias et falsum spondens obsequium, quam nocuerit manifestum professus inimicum. Ecce dulcissime Pater et Domine, modo apparebit, qui viri sitis. Reducite ad mentem, quoniam

*Fistula dulce canit, volucrum dum decipit anceps:
Ne vos decipiant unmi sub vulpe latentes.*

Si quid unquam vestri contemplatione componendi in dispendium Ecclesiæ feceritis ad preces ejus vel munera, ipsemet in confusionem vestram, et apostolicæ sedis opprobrium, more suo præconabitur istud, et quod nunc sæpe et multis dicere consuevit, scilicet omnia Romæ esse venalia, tunc passim prædicari faciet super tecta. Utinam solus audissetis, quæ locutus sit de legatis illis quos recepit et etiam de illo quem simulat se amare, et quem denuo dicitur petisse legatum! Solus, inquam, et probra solutoris linguæ stultorum et credulorum

non infecissent aures. Benigne, si placet, suscipite nuntios nostros, per quos cetera audietis. Et compatiuntini sacerdoti, quem post illam, quam dicunt, appellationem capi violenter fecit, et coniecit in carcerem, cum postea non debuisset contra nos aut nostros aliquid inmovare, si appellati sumus, imo qui eo presente appellavimus, et jam biennio expectantes sententiam postulamus. Advertite qualiter ecclesias possessionibus et libertate spoliaverit, qua immanitate nos persequatur et nostros pro libertate Ecclesie, pro fidelitate sedis apostolice patientes, et paratos pati adhuc pro viribus, quas nobis Deus contulit. Presbyter, clericus Willelmi Papiensis, nuper promisit regi Anglie, quod ad voluntatem ejus definit dominus vester causam istam, accepta legatione. Sed certum sit, quod nos nec personam nostram nec causam Ecclesie credemus ei, cujus affectionem ad nos et regem pridem satis experti sumus. De vultu domini papae iudicium istud proliet, cui Ecclesia stat ant cadit. Stabit autem per misericordiam Dei, et auxilium et consilium vestrum.

EPISTOLA LI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HYACINTHO cardinali.

Quanto magis de vestre sinceritatis dilectione confidimus, tanto confidentius in negotiis nobis et ecclesie vobis commissae emergentibus ad vos, sicut ad unicum et extremum suffragium recurrimus. Inde est, quod de vobis, sicut de amico specialiter dilecto, indubitatum obtinentes fiduciam sinceritati dilectionis vestre ad memoriam reducimus, vos dignanter nos et ecclesiam nostram, imo vestram potius, sub vestra protectione admisisse, dignitates cujus et jura illibata servare nunc temporis necessarium est, et plurimum nobis et vobis expedit operum exhibitione demonstrare. Exhibitio enim operis, probatio est dilectionis. Nos igitur dilectionem vestram modis quibus possumus attentius exoramus, quatenus dignitates, libertates, et jura Ecclesie nostre intacta et illibata conservari, studio et prudentia vestra sollicitè procuretis. Sed de his hactenus.

Ecce, domine mi, litteras domini Papiensis, quas in initio adventus sui, non penitus pocompositis gloria carentes, nobis destinavit, has equidem poteritis inspicere, nec eas, ut credimus, nota cujusdam jactantiae invenietis omnino carere. Ejus vero adventum sperabamus vobis consolationem conferre et pacem qui potius nobis contulit desolationis augmentum, quam consolationis auxilium. Jactitat enim dominum papam ipsum in terram regis Anglie misisse principaliter ad terminandas questiones, quae inter nos et regem vertuntur, sicut Ecclesie Dei viderit magis expedire. Non credebamus, nec penes curiam Romanam hoc promerimus, ut ipsius subjiceremur arbitrii iudicio, quem curiae universitas nobiscum pariter bene novit nostrum esse inimicum et ecclesie nostre, necnon et hostem plusquam manifestum. Sed nos ut vobis veraciter dicimus ipsius in eter-

num declinabimus iudicium. De cetero omnem in vobis spem et fiduciam nostram secundo Deum ipsam penitus projicimus, attentius rogantes, ut cum per eum pacem et reconciliationem aliquam nullatenus speremus, sollicitudinem prudentiae vestrae ita efficaciter adversus eum apud dominum papam exhibeatis, quatenus personis, tam cismarinis, quam transmarinis, litteris suis firmiter praecipiat, et in virtute obedientiae injungat, ut sententiam quam in regem et terram ipsius rationabiliter promulgabimus, firmiter teneant et observent. Praeterea partes vestras diligentius interponatis, ut confirmationem primatiae nostrae, quam in primo adventu nostro Senonis dominus papa nobis concessit, per vos obtineamus. Valete et memores estote nostri, sicut sumus et vestri, et latorem praesentium, quanto maturius poteritis, et expedire, et ad nos transmittete, ecclesiae statum, domini papae, et vestrum nobis significantes, procuretis. Iterum valete.

EPISTOLA LII.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HYACINTHO cardinali.

Interemptorum pro causa Domini et Ecclesie libertate sanguis clamat ad Dominum; et miseri, qui residui sunt, omnes ad sanctitatis vestrae confugimus pedes in miseriis istis. Quot et quanta ab impiis Anglicana Ecclesia toto quinquennio isto pertulerit, soli illi noverint, qui experti sunt, quorum primus ego cum miseris coexsulibus meis proscriptis Christi Jesu. Ipse, cujus expugnatur haereditas, lex concutatur, profanatur sancta, sic causae suae cito propitius adsit, sicut conscientiae meae fidelissimus testis assistit, et pro innocentibus contra persecutores et oppressores eorum, quam promisit, ferat sententiam. Commonitus est rex Anglorum per litteras, per nuntios, per abbates, per episcopos, per subdiaconos curiae Romanae, per cardinales, et nunc tandem quasi peremptorio edicto, per dominum Gratianum, et magistrum Vivianum, qui quatenus profecerint, referente domino Gratiano, qui fideliter, modesta, et in omni sinceritate in hoc negotio versatus est, et aunc festinat ad vos, potestis audire. Non enim stetit per nos, quo animus pax reformaretur, sed per illum qui confidit in potentatu suo, in divitiis Ecclesiae, cujus impune diripit spolia, in dolositate suorum, et familiaritate quorumdam vestrorum, quos hactenus in perversitatibus protegendis habuit defensores. Nam quod mundus sentit, dolet, ingemiscit, nullus adeo iniquam causam ad Ecclesiam Romanam defert, quin ibi spe lucri concepta, ne dixerim odore sordium, adiutorem inveniat et patronum. Sed et hoc in monte Dominus videt, aut eujus tribunal citus omnes astabimus, de operibus et conscientis responsuri. In quo vero calculo nunc causa nostra resederit, si placet, audite: rex acquiescit, ut ego et mei redeamus ad nostra, domos scilicet vacuas, honorem Dei servaturi, salvis digni-

talibus suris, quarum nomine pravas illas intelligit consuetudines, quas audistis, et quas constat lege divina et auctoritate Ecclesie Romanæ esse damnatas. Nos autem admittimus, ut salvo honore Dei et fidelitate Ecclesie Romanæ, regni valeant et vigeant dignitates, quæ sub mensura divini honoris colibendæ sunt. Non enim ad illarum formam coarctandus est honor Dei. Sed ille non acquiescit, nisi absolute profiteamur sub religione juramenti observantiam dignitatum, quod nondum fecit nec minimus de populo terræ. Nec ad hoc alicubi arctatus est clerus, ut se vel sacros canones vel Evangelii mandata juret observaturum. Certe nec tutum esset, quia in multis offendimus omnes. Detrectat ablata restituere vel satisfacere, cum tamen et præfatis nuntiis domini papæ et aliis palam professus sit, quod de tempore cancellariæ non teneor illi. Hanc tamen detentionis injustæ præterdit rationem quod antecessores sui nostris, quos sæpe fugaverunt, redeuntibus nihil restituisse reperiuntur. Sed hoc falsum esse convincitur ex historiis, et attestatiõne vivorum.

Nunquid ergo colibendus non est, qui majorum violentias et impietates usurpat pro lege? Utique si, quod absit! in isto pravaverit, pessimum iniqui compendii cunctis gentibus, et sæculis relinquit exemplum. Releget ergo, et proscribat quot et quantos, et quandiu voluerit, et cum redierint, petitiones eorum hoc exemplo, imo jam lege excludet. Nam Deum testem invoco in animam meam, quod me magis movet perniciæ exempli, quam temporalium jactura rerum. Cum itaque novas et indebitas exigat obligationes, cum tam perversas sub nomine dignitatum vindicet consuetudines, non persuadeat vobis quispiam, quod ego pacis generem impedimentum, sed ille qui Dei subvertit legem et totam turbat Ecclesiam. Quidquid potero facere salvo ordine meo, et sine pernicie exempli, libenter faciam pro recuperanda gratia ejus, et pace mea. Sed absit, ut scilicet faciam contra Deum pro quiete momentanea, et non tam perituris quam pereuntibus bonis! Hæc diligentius scripsi paternitati vestræ plura tamen de necessariis, ne scripta fastidium generarent, in ore nuntiorum posita sunt, quos, si placet, ut consuevistis in benignitate recipite, et causam Ecclesie fovete ut vestram, quoniam Dei causa est. Et ego et parvuli mei sumus et erimus semper vestri.

Similiter domino Alberto presbytero cardinali.

Item domino Theodwino presbytero cardinali.

EPISTOLA LIII.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HYACINTHO cardinali.

Si laborantem agricolam oportet primum post reditas Deo primitias edere, justissimum est, ut vestram charitatem, quæ in sublevatione sanctæ Cantuariensis Ecclesie fere jam pereuntis, plus et diutius jam

laboravit, et quod magis est, fidelius et efficacius, laboris sui ab ea in omni gratiarum actione et exhibitione obsequii percipere fructus. Nam cum aliorum amicorum fere omnium fides esset exanimata, vos illorum animos a pusillanimitate in spem erexitis, solidastis manus dissolutas, genua debilia roborastis, et attentius auditor verbi, verus Christi discipulus, consors apostoli, hæres Petri, frater vestros, qui ad cultum justitiæ, et patronatum Ecclesie præordinati erant, exemplo confirmastis et verbo. Expetierat enim Satanas Ecclesiam Romanam in tribulatione vestra, sicut et nostra, ut emcribraret sicut triticum, et suos probaret, et convinceret infideles. Sed Christus de ipsa tentatione proventum operatus est lætæm, et utilem fidelibus universis, sed vobis, qui alios superastis in fide, præ cæteris gloriosum. Nos enim per gratiam Dei et vestram, cum domino rege Anglorum fecimus pacem, ad honorem Dei et Ecclesie, ut speramus, utilitatem, cujus formam lator præsentium vobis exponet, quem desideramus vobis attentius commendari, et petitiones, quas habet in manibus, qua consuevistis industria, promoveri.

(Vide etiam epistolam, quæ incipit : Satis superque, etc., ad Conradum et alios directam.)

EPISTOLA LIV.

AD JOANNEM CARDINALEM JOANNIS ET PAULI.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, JOANNI cardinali Joannis et Pauli.

Discretionis vestræ non exstat incognitum, quanta sinceritate fidei, obedientiæ devotione, et exhibitione obsequiorum Cantuariensis Ecclesia præ cæteris omnibus totius insulæ nostræ sedi apostolicæ semper adhæserit, nec ab ejus unquam, sive prosperorum blanditiis, sive turbiniibus adversorum, potuerit fidelitate divelli. Hæc vestro solebat gaudere patrocinio, et a vobis decessoris nostri tempore in tribulatione expectare solatium, et in opportunitatibus suis vestro consilio instrui, et auxilio roborari. Vobis devota erat, suisque connumerabat successibus, si dabatur facultas obsequendi, si ex merito suo vobis officiosa videbatur in aliquo. Nos quoque ipsi, qui ejus, dignatione divina, licet indigni, gerimus administrationem, sæpe, quod memori mente recolimus, operam dedimus et diligentiam, ut vestræ voluntati et vestrorum usibus serviretur : et utinam non excidisset a memoria vestra! Sed quia in hac parte videtur obliviosior, quam expediret nobis, rogamus ut salutem fratri nostro, quem officii vestri non credimus esse immemorem, credatis de nostra ad vos devotione. Si autem vobis in persona nostra post adeptum episcopatus gradum non servivimus, utique nobis voluntas non deficit, sed facultas. Sperabamus de vobis, præ multis, nostrum non auferentes, etiam differentes obsequium. Deceveramus nos, quod differebatur, cum accessione devotionis et obsequii amio et domino benigne præstolanti multiplicibus refusos. Unde miramur supra modum, quis vos

ab amore Cantuariensis Ecclesiæ et protectione nostra averterit, præsertim in causa Dei, quæ si periclitaretur, quod absit! totius Anglicanæ Ecclesiæ libertas deperiret, Romanæ sedis auctoritas arceretur ab Anglia, et ad nutum regis procederent universa. Si voluissemus ei ab initio in consuetudinibus, quas petit, consentire, nec vestro nec alterius interventu ad ipsum indigeremus. Vos videritis, an ad verba juratoris insignis, cujus fraudes, Deo propitiante, detectæ sunt, tam cito fuerit recedendum ab amico, tam facile Cantuariensis Ecclesiæ contemnendum obsequium. Illa tamen nec sic repulsa et læsa recedet a vobis, neque nos, si placuerit vobis, a vestro desistemus obsequio, quin accepto tempore honori vestro et vestrorum studeamus devotius inservire. Ilac itaque voluntate et conscientiæ securitate confisi rogamus attentius, quatenus Cantuariensem Ecclesiam se vobis offerentem non abiciatis, non deseratis causam Dei, quæ indubitanter est in manibus vestris, ne et vos deserat Deus, qui et de vobis, in quo iudicio judicaveritis, iudicabit. Experiatur nunc Cantuariensis Ecclesia veteris amici fidem, quia qui amicum in necessitate deserit, non illius amicus est, sed fortunæ. Unde vobis tanquam amico et domino fideli intimamus, quia non tantum vobis proderit illius juratoris et similium amicitias colere, quantum oberit, si Cantuariensis Ecclesiæ projiciatis obsequium. Nam servile ingenium est, quod duntaxat suppliciiis emendatur.

EPISTOLA LV.

AD EUNDEM.

Venerabili fratri, et utinam amico, domino JOANNI Neapolitano, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbytero cardinali, THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, miser ac miserabilis exsul, salutem, et sic transire per bona temporalia, ut æterna non demereatur

Verbum evangelicum est: *Qui non est mecum, contra me est, et qui non colligit mecum, dispergit.* Et nunc quidem quæ fuit unquam adversus sublimitatem vestram nostra iniquitas, quæ parvitas nostræ indevotio, ut non fieret nobis tempore tribulationis nostræ benigna vestra solertia, non faceret nobiscum vestra benevolentia, imo quod durius est, destititit aggravari manus vestra super exsulis et proscripti importunitates ac molestias, non continuerit opera vestra et industria semper accepto tempore miseri hominis augere miseriam? Non debuit certe talis testimonium conscientiæ fieri gloria vestra. Parcat itaque de cætero, si placet, parcat, quæso, et nunc tempus est ut parcat, cesseritque indignatio vestra infortunati hominis exaggerare infortunium, et innocentiam lacerare. Nam et si quando fuerim felix, pro modo temporis didici et nunc esse infelix, nec felicius est infelici, quam nosse sortem suam. Præterea quomodo unquam potuit a memoria vestra excidere, quod petitione domini regis Francorum in virgulto suo apud Au-

relianum, præsertim comite Theobaldo, suscepit nos vestra discretio de manu ipsius propria protegendum, ac de cætero fovendum adversus omnes homines, excepto domino papa? Quorsum evanuit ista susceptio? Non equidem credimus extunc temporis culpa ipsius regis aliqua excidisse, scimusque pro certo ex parte nostra nullum erga vos intercessisse delictum, quo debuerimus et gratiam vestram demeruisse, et promeruisse offensam. Ilac hæc tamen.

Cæterum ut veniamus ad rem, accedit Londoniensis cum multa acceleratione ad curiam, sicut dicitur, suusus a vobis, ut nemine de nostris ibi nuntiis invento, paucisque amicis, nunc blandis adulationibus, nunc promissionibus innumeris, nunc minis ac terroribus suis ac regis, ibi consequatur gratiam unde magis meruit recipere pœnam, inde absolutio-nem extorqueat, unde magis meruit reportare condemnationem. Nec prætentat quisquam vestrum hanc esse sedem misericordiæ, quæ frequentius pietatis intuitu consuevit misereri peccantibus, quam corripere delinquentes. Verum respondemus vobis, quod dicit Scriptura: *Amant se justitia et pax eatenus, ut qui facit justitiam, inventat pacem, et non aliter. Justitia etenim et pax invicem osculatae sunt.* Unum tamen est quod petimus super omnia, nunquam a mente vestra fieri alienum, quoniam semper protrahitur avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæque prædæ avidissima vorago, neque habendi fructu felix, et cupiditate quærendi miserrima.

Videte ergo, si placet, ne vos decipiat versuti hominis artificiosa malignitas, palliata religio, illicita curiositas, promissio vana, munera, quod absit, quæ excæcant oculos, et vim auctoritatis inclinant. Quorum finis interitus, quorum fructus pulvis et cinis, quæ exsufflata in ventum facile evanescent. Ne inhonesti lucri captura invitatus, scelus, quod vindicari debet in homine isto, auctoritate vestra tegatis.

Quid plura? Spiritus sanctus faciat vobiscum, ut ministerio vestro et confratrum vestrorum reveletur filius perditionis, convertatur iniquitas ipsa in caput suum. Dissipet Deus consilium Achitophel, et statuat eum contra faciem suam, ut recipiat in curia ista quod gessit inique, et reportet inde quod dignum est, ubi solet et debet exerci gladius beati Petri ad vindictam malorum, laudem vero bonorum. Quatenus sit inde gloria in cælis coram Deo et angelis ejus, et fiat pax in terra bonæ voluntatis hominibus.

Valent semel et semper vestra dilectio, ut inde sit melius nobis et miseris coexsulibus nostris, præsertim in instanti negotio.

EPISTOLA LVI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, JOANNI Neapolitano cardinali titulo Joannis et Pauli.

Sancta Cantuariensis Ecclesia diu et familiariter et patrocínio vestro gavisa est; et adhuc in spe vestræ miserationis et consolationis exsultat. Unde

ad sinum dilectionis vestre fiducialius transmittit miseros suos, qui fratrum suorum pro fide et libertate Ecclesie interemptorum neci superstitis relicti sunt. Sanguis interemptorum clamat ad Dominum, adversus persecutores et oppressores Ecclesie, et utinam non contra me, et contra illos qui se nobiscum opposuisse debuerant pro legibus paternis et domo Domini. Audite, si placet, et intelligite a nuntiis, qui nuper missi sunt, quanta evidentia duplicitatis et pravitatis convicta sit duritia regis Anglorum, et in quibus finibus Ecclesie causa resederit. Nunc enim, ut semper, stetit per regem, quominus pax reformaretur. Ego enim quatenus potero, salvo ordine meo, et fidelitate Ecclesie Romanæ, dignitates ejus fovendas et augendas libens admitto, sed non acquiesco, ut nova et perniciosa fidelitatis forma exemplo mei in Ecclesiam inducatur. Ablata mihi et meis, aut satisfactionem omni jure repeto, ne perniciem exempli, si tam manifesta rapina irrequisita remaneat, vertatur in legem, et tam posteris quam cœtaneis nostris præstet audaciam similiter delinquendi. Vos itaque, si placet, exsurgete in adiutorium jam fere deficientis Ecclesie, et persuadete domino papæ, et fratribus vestris, ne diutius tam manifestam injuriam Christi dissimulent, cui nobiscum sine personarum acceptione reddetis in brevi cunctorum operum rationem. Nam opportunitas sæpe, dum expectatur, elabitur. Et culpæ particeps est, qui quod potest corrigere, negligit emendare. Nuntii supplebunt cætera, quos si placet, pro Christo audiat in causa Christi. Et si forte Londoniensis episcopus et Gaufridus Ridel ad Ecclesiam Romanam venerint, eos velut antichristi membra tractate, qui jam mysterium iniquitatis suæ operatur in illis. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA LVII

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, JOANNI presbytero cardinali Neapolitano.

Fraternitatem vestram in Christo convenio, ut Anglicanæ Ecclesie assistatis pro Christo. Hæc enim mihi a vobis promissum indubitanter et gratanter recolo, quod mihi consilium, auxilium et patrocinium firmissime promisistis, ubicunque et contra quemcumque mihi iustitia suffragaretur. Nunc autem in quo calculo mea, imo Anglicanæ Ecclesie causa consistat, ex nuntiis domini papæ, domino Gratiano et magistro Viviano, et a venerabili Petro Carnotensi archidiacono potestis audire, et plane, si placuerit, cognoscetis quod non ego, sed rex et sui, more solito, pacis impedimentum attulerunt. Nam dignitates ejus, quantum salvo ordine meo et fidelitate Ecclesie Romanæ licuerit, servare paratus sum et augere, sed novam et perniciosam fidelitatis formam in Ecclesiam, Deo propitio, nunquam inducam. Ablata quidem mihi et meis restitui, aut Ecclesie satisfieri peto, quia nunc auctore Deo constat, quod ex nulla, vel injusta causa resident penes ipsum.

Nuntiis enim domini papæ, et pluribus aliis palam confessus est, quod de toto tempore cancellariæ nec pecuniæ nec administrationis illi debeo rationem. Agite ergo, si placet, ut tollatur exempli perniciem, quæ cœtaneos et posteros occupabit, si, quod absit! tam manifesta rapina et injuria Christi remanserit impunita. Jam enim convicta est duritia ejus, nec est quare debeat ulterius supportari, nisi qui fovet aut dissimulat errorem, in se ipsum alieni criminis provocet ultionem. Ego et cœcenses mei, imo Ecclesia Anglicana, pro ejus libertate persecutionem patimur, et proscripti variis tormentis injuriis. Deo de cætero committimus causam nostram, aut, ut rectius dixerint, suam, ut ipse, in cujus conspectu in brevi sine acceptione personarum, sine suffragio numerum stabimus reddituri de actibus et voluntatibus rationem, dijudicet inter nos, et persecutores et oppressores Ecclesie, et ad gloriam nominis sui promissionis, qua parvulos suos in presentia corporis consolatus est, citius exhibeat veritatem. Interim de promissione vestra et charitate præsumens, affectuosius supplico, quatenus miseros nostros presentium portitores benignius exaudiat, et causam Christi promoveatis pro Christo, si autem ad Ecclesiam Romanam venerint episcopus Londoniensis et Gaufridus Ridel, sic illos tractate, ut tractari debent, qui seminant inter fratres discordiam. Cantuariensis Ecclesia suum vobis præsentat obsequium, quod promptissima devotione vobis et vestris impendet, cum vestro patrocinio, quod speramus, eruta fuerit a tribulatione malorum et dolore.

EPISTOLA LVIII.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, JOANNI cardinali titulo Joannis et Pauli.

Andivit Ecclesia Gallicana vos in causa Ecclesie Anglorum mutasse sententiam, ut a patrocinio persecutorum, quos per ignorantiam fovebatis, credendo his, qui spem suam mendacium posuerunt, vestra discretio præ cæteris transiret in consortium illorum, qui patroni fuerant veritatis. Andivit, inquam, et letata est valde, quoniam hæc est mutatio dexteræ Excelsi et Ecclesie Dei ad libertatem, et nomini vestro proficiet ad gloriam sempiternam. Sermo gratæ in auribus omnium, sed gratissimus nobis et Ecclesie Cantuariensi, quæ semper vestro consueverat gaudere patrocinio, et se vestram in gratiam rediisse letatur. Justum est ergo, ut ad obsequium vestrum revertatur et cultum. Et nos propensiores operam dabimus et diligentiam, ut vestris devotissime jussionibus obsequatur. Fuimus enim vestri, et vestri esse desideravimus, prout quidem ad obsequium si rex Anglorum, quam corde gerimus, officiosam expedierit voluntatem. Nec dubium, quin a persecutorum nostrorum, quo vobis noxiores fuerint, patrocinio desistatis, quoniam iniqui, avari sunt, et fabri men faciorum: in omnibus negotiis circumventi amici, et credulos sibi. Et cum eos deceperit aut

teserint, solvuntur in risum, et quasi de hostibus triumphantes, de sua sapientia gloriantur. Valeat semper clara nobis in Domino vestra fraternitas. Valete.

EPISTOLA LIX.

AD MAINFREDUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, MAINFREDO cardinali, qui captus fuerat apud Anconam.

Gratias agimus Deo, qui vos ad consolationem Ecclesie sue eripuit de ore Leonis, et de manu bestie liberavit, et de omni expectatione Crevensis hæresiarchæ, et Frederici, et totius plebeculæ schismaticorum. Sensimus, ut ex animi nostri sententia loquamur, absentis vestræ dæmonia, qui ad petitionem regis Angliæ, nostro non præcedente merito, suspensi sumus, diè restitutionis nostræ, ut iactat, collata in arbitrium ejus, Domine mi, si fuissetis hic, vigor ecclesiasticus, ut spes est, non ita mortuus esset aut languidus, nec illi regi, nec complicibus suis, satellitibus Satanae, collata auctoritas in Ecclesiam interim debachandi. Sed nunc certum est, quod his perversitatibus toto conatu, quoniam timetis Dominum, et diligitis decorem domus ejus, studebitis obviare. Placeat itaque dilectioni vestræ impetrare a domino papa, ut suspensionem solvat, aut terminum coarctet, scribens regi Francorum et Ecclesie Gallicanæ paternis litteris, quod nisi rex Anglorum juxta compositionem suam et comminationem vobis pacem, et ablata cum Ecclesie libertate restituat, exinde nos in eum et terram suam officii nostri potestate uti concedat, et sententiam, quam in malefactores Ecclesie apostros tulerimus, ratam habendam esse decernat, et præcipiat ab omnibus terræ sue episcopis inviolabilem observari, donec satisfacere compellantur. Præterea precamur attentius, ut Ecclesie Cantuariensi in miserie sue solatium impetretis plenam reformationem primatus sui, ut præcipiatur archiepiscopo et Ecclesie Eboracensi, ut vobis obedientiam tanquam privati suo exhibeant. Cum enim ejusdem primatus per vos confirmationem obtinuerimus, honor erit vobis et gloria, si plenam robur obtineat constructio a vobis impetrata. Ut autem charitas vestra aliquod habeat tribulationis nostræ solatium, noveritis, quod Christianissimus rex fortunam nostram reputat suam.

EPISTOLA LX.

AD OTTONEM TITULO SANCTI NICOLAI DE CARCERE TULLIANO DIACONUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, OTTONI tit. S. Nicolai de carc. Tulliano diacono cardinali.

De vestre sinceritatis dilectione et fidei integritate multiplices vobis gratiarum actiones referimus, sicut ei de quo indubitanter confidimus, et quem iuter amicos nostros nobis charissimum et præcipuum reputamus. Memores quidem existimus, quod litteris benignitatis vestræ nobis multas grates retulistis; quia regem Francorum pro vobis ita diligenter intercellavimus, et quam potuimus ad negotium vestrum

effectui mancipandum operam assidulam. Indubitanter vero sciatis, quia penes regem et alios amicos nostros non solum in hoc, sed et in omnibus que poterimus, quantum divina gratia nobis indulserit, consilium et auxilium ad honorem vestrum efficaciter impendimus. Memoriter enim tenemus et semper tenebimus, quoniam ex quo nostri notitiam habuistis, propter regum amorem, aut principum favorem nullatenus nos voluistis deserere, aut pro alicujus emolumentum cupidine nos a dilectione vestra alienare. Sicut autem vobis per magistrum Papiensem significavimus, talis hora fuit, qua, ut litteras vestras reciperet, pro magnitudine pecuniæ regem nollemus interpellasse, tum pro pudore quem habuimus, tum pro tergiverzatione quam ex ipso rege perpendimus. De eo quod causa legationis, vel sicut legatus terram suam ne ingrederemini vobis interdixit, fecit quod voluit, nec deberetis idcirco irasci, quia sicut discretio vestra melius novit, non mirum debet videri, si is qui facilis est in dicendo, facilis sit in mutando. De pace nostra facienda non possumus non admirari, quæ protractu temporis videtur protelari, et juxta quorundam opinionem, quasi quodammodo enervari. Cujus rei causa dilectionem vestram propensius exoramus, quatenus ad eam reformandam inter nos et regem adeo diligentem et efficacem operam studeatis adhibere, ut ab omnipotenti Domino condignam possitis retributionem recipere, et nos de cætero efficacis vestræ teneamur omni tempore obnoxiores permanere. Valeat sanctitas vestra in longa tempora.

EPISTOLA LXI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, OTTONI cardinali.

Audite adventu magnitudinis vestræ, proscriptorum Christi coexulantium nobis exhilaratus est cœtus, et quasi ad consolationem Ecclesie et cleri liberationem de cœlo missus sit angelus, exsultavit, et gratias egit omnis Ecclesia sanctorum. Et licet multis suspectus sit collega vester, dicentibus quod acceptor est personarum et munerum, et domini regis intimus fautor, ut ei velit in omnibus patrocinari, et nos, imo Ecclesiam Dei consolere, et jugulare spoliis nostris: nominis tamen vestri, virtutum rectius dixerim, clarescit opinio, ut angelum Domini cum Moyse, id est, Spiritum sanctum in lege prævium habeatis, qui custodiat vos semper, et Deum recentem habere non patiat, ut verbo Dei aut munus, aut personam præferatis, aut causam. Non est, inquit propheta, Deus in conspectu ejus, inquinata sunt viæ ejus in omni tempore. Unde et vos per vias mundas, et vias planas iturum esse Ecclesia Anglicana non ambigit; quia per vias rectas iter habiturum indubitanter confidit. Nec veretur, ne in prostitutionem justitiæ accipiatis suppellectilem nostram, qui scitis, quod pecuniam sic acquisitam non

licet mittere in corbonam, quia pretium sanguinis A fessus est nuper rex Anglorum coram rege Christianissimo, archiepiscopis, episcopis, proceribus et omnibus qui aderant, quod nil aliud quæritant quæsit a nobis nisi observantiam consuetudinum, quarum plures apostolicæ sedis convellunt majestatem et Ecclesiæ præjudicant libertati. Qualiter autem res processerit, latores presentium plenius indicabunt. Et quia noluimus in consuetudinum suarum verba simpliciter et absolute jurare, discessit indignatus, non sustinens honoris Dei vel ordinis nostri vel divini juris aliquam fieri mentionem. Supplicamus itaque bonitati vestræ de qua, sicut de nobis ipsis confidimus, quatenus nobis assistatis in causa Domini, et necessitatem nostram imo Ecclesiæ Dei, quam a nuntiis audietis, sicut nostra et omnium spes B est, apud dominum papam expedire studeatis.

Non habet eventus sordida præda bonos.

Insultant nobis quamplurimi, et præcipue nostri, imo Ecclesiæ adversarii, dicentes recte contra nos missum esse cardinalem Sancti Petri ad Vincula, ut ministerio ejus Petrus denuo vinculetur, cum tamen ego interim credam, quod familiaritas, quam cum domino rege in nostra depressione contraxit, ad Ecclesiæ proficiet liberationem, et salutem regis, et gloriam Dei. Unum tamen est, quod plurimum vereor, ne quis fratrum, de quibus Apostolus queritur, egressi a facie Domini collectas pridem agrestes coloquintidas immisceat pulmentario prophetarum, ut sensum divinum agrestibus porcorum, id est voluptuose viventium, subruat cibus, et mentem legis imaginatio vitæ subvertere moliantur. Sed cum ab uno de filiis prophetarum mortem esse in olla vir Dei audierit, farinam grani, quod pro nobis in terra mortuum est, ut multum fructum afferat, in ollam projiciet, ut innatæ malitiæ germen bonis de cætero nocere non possit. Ego vos arbitror virum Dei nobis a Domino destinatum, qui desolatam in Anglia lætifficet Sunamitidem, et potentem Syrum curet a lepra, et Giezitas adhærentes ei debita crimini condemnatione percellat. Si his amotis gloriosum nostrum regi revocaveritis, illico, ut spes est, pœnitentibus, fatebitur culpam, et humiliter satisfaciens Ecclesiæ restituet libertatem, et pacem, et nobis omnibus ablata cum integritate, securitate et gratia. C Nec ultra contendet de conservandis consuetudinibus, quas, ut taceam damnationem, quam eis perpetuæ leges infligunt, dominus papa Senonis de unanimi fratrum consilio, vobis, ut opinor, audientibus, condemnavit, nec exigit juramenta, quæ salva fide et religione observari non possunt. Sed hæc vobis plenius innotescant, cum episcopos videtis Balaamitas, non omnes dico, sed plurimos, qui vana vident et stulta, nec aperiunt unde ad pœnitentiam debeat provocari. Hi contra nos, imo contra Ecclesiam loquuntur sedentes in porta, et psallit in nos etiam, qui non bibit vinum. Quia ergo in vos omnium oculi directi sunt, honori Dei et paci Ecclesiæ, si placet, insistite, et præscribite quid nos facere oporteat, ut Ecclesia Dei debita gaudeat libertate. Nihil enim est, quod salva conscientia et honestate fieri possit, quod non libentissime faciamus pro recuperando amore domini regis. Chaos inter nos firmatum est, ut nullus nostrum ad vos valeat pertransire, etiamsi velit, et sumptus habeat. Valeat semper dominus meus, et proscriptorum misereatur.

EPISTOLA LXII

AD EUNDEM.

Dominus Cantuariensis, OTTONI cardinali.

Gratias, non quas debemus, sed quantas interim possumus, agimus dilectioni vestræ, quæ pro nobis, imo pro Ecclesia Dei multa sustinuit, et nos pro viribus consolata est in omni tribulatione nostra. Con-

AD SABINUM EPISCOPUM.

(*Vide epistolam ad Conradum Moguntinum et alias directam, quæ incipit: Satis superque, etc.*)

EPISTOLA LXIII.

AD THEODWINUM.

Interemptorum pro causa Domini, etc. (*Simus est epistolæ quam ad Hyacinthum cardinalem direxit.*)

(*Vide etiam epistolam aliam quæ incipit Ecclesiæ mol., etc., ad Albertum et Theodwinum missam.*)

EPISTOLA LXIV.

AD WILLELMUM PAPIENSEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus WILLELMO Papiensi salutem et contra principum insolentiam fortitudinem.

Litteras celsitudinis vestræ nuper accepimus, speciem mellis in initio propinantes, venenum in medio, oleum in fine. In quibus continetur vos ad partes istas nunc temporis descendisse ad terminandas quæstiones inter dominum regem Angliæ et nos, prout expedire videbitis. Non credimus vos ad hæc venisse, nec certe vos ad hoc suscipimus, multis ex causis, quas loco et tempore opportuno manifestabimus. Verumtamen si quid boni et pacis per manum vestram nobis acciderit, Deo gratias et vobis. Valeat celsitudo vestra, ut inde nobis sit melius.

EPISTOLA LXV.

AD EUNDEM.

Venerabili domino, et amico de meritis diligendo D WILLELMO, Dei gratia tituli Sancti Petri ad Vincula presbytero cardinali, et apostolicæ sedis legato, THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et contra principum insolentiam fortitudinem

Gratias habemus dilectioni vestræ, quod litteris celsitudinis vestræ parvitatem nostram nunc tandem visitare dignatus estis, quæ quidem ex præsentis temporis statû pensatur a multis, non ex præterito, quam Deus in tuturo de misericordia sua, cum voluerit, et dignum judicaverit, erigere poterit in meliorem. Quod dicitis, sicut videtur multis, vos in varia proposita circa dilectionem nostram esse distractum, hoc factum fuisse utilitatis nostræ causæ, ne haberemini suspectus a rege, quo minus fieret

devotus Romanæ Ecclesiæ, minusque benignus ad faciendam nobiscum pacem, novit Deus, qui inspector est cordium, ipseque rei manifestabit effectus. Si vero nunc temporis descendistis in terram suam, prout litterarum vestrarum habet continentia, ad decidentias questiones, quæ inter nos et ipsum vertuntur, sicut magis expedire videritis Ecclesiæ, hoc certe possibile est. Verumtamen credimus nos pro certo nosse, ad quid veneritis, et ad quid debeamus suscipere. Unde est quod discretionem vestram quam plurimum exhortatam cupimus esse in Domino, ut sic vos in hoc negotio habeatis, ut inde sit honor Deo, relevamen Ecclesiæ, gloria vobis in populo et gente. Si vero aliquid boni et pacis nobis et Anglicanæ Ecclesiæ per operam vestram et industriam acciderit, gratias Deo, et vestræ sollicitudini. Et utinam pio compassionis attendatis affectu, quanta nos et Ecclesia Anglicana sustinuerimus gravamina, et adhuc sustineamus, quantumque lædatur universalis Ecclesia in nostro gravamine. Ad hoc quidem negotium universorum respiciunt oculi, ipsiusque finem expectant, in quo vel sumet sibi cornua principum insolentia, vel quod dignius est, sustinebit defectum. Et utinam magis patiatum defectum, quam ex adventu vestro resumat vires. Valete, et ut nobis sit melius et Ecclesiæ, valete semper.

EPISTOLA LXVI.

AD EUNDEM.

Venerabili domino et fratri in Christo charissimo WILLELMO, Dei gratia tituli Sancti Petri ad Vincula presbytero cardinali, et apostolicæ sedis legato, THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et contra principum insolentiam animi fortitudinem.

Ex litterarum vestrarum tenore perpendimus et vos illustrissimi domini nostri regis Francorum meram obtinuisse gratiam, et obtenta gaudere. Quod quidem gratum habemus et tenemus acceptum, eoque amplius, quod in hac parte nec instantia vestra, et aliorum amicorum nostrorum frustrati sumus, et quod petebamus, nostrum successit ad votum. Unde sicut sua residet in animo nostro gratia grata, petimus ob ipsius amorem et reverentiam, cuius, sicut dicitis, circa nos et negotium nostrum sollicitudo non modica est, quod retribuat ei, qui facere potest, bonorum retributor altissimus. Sit nobis vestra gratior impensa, quam quidem, etsi a multis retro temporibus affectuose affectavimus, nunc pro certo domini Carnotensis, et magistri P..... Papiensis interventu effectuosorem imploramus, ut gaudere debeamus de impetrata, et sentiat Ecclesia, quæ nobiscum vexatur nimis injuriose, et nos cum ipsa de benevolentia vestra provectum, et ex provectu recipiamus quod justum est. Scimus equidem et firmum tenemus, quoniam sicut paria delicta mutua compensatione abolerentur, sic vicissitudines gratiarum devotione mutua connectuntur. Satis credimus dictum esse

A sapienti. Præterea de pace futura, cuius spes melior vobis promittitur, omnipotenti Deo, dummodo fiat Ecclesiæ commodo et nostro. Quod utinam alius attendatis, et animis vestris inseratis argutius, curantes ne vana spe deludamini, et falsis promissionibus sollicitudo vestra evacuetur. Revera verum est, quoniam sapiens dissimulat in tempus. Sed proverbialiter dicitur: *Dum expectatur tempus, fugit, labitur e manibus, nec redit ad votum.* Et medicus: *Dum dolet, accipe.* Ego vero dico vobis, quod opto non facile transeat aures nostras, nec lubricè labatur ab animo vestro, fortunam præsentem, quæ nulla vestris parat conspectibus, pressis manibus tenete: utimini ea pro tempore, lubrica enim est, nec invita teneri potest. Hæc hæcenus. B Cæterum de adventu vestro Parisiis triduo ante, si placet, nobis renuntiate, ut si forte equitatas invenire poterimus, quæ apud nos hoc tempore propter guerram tenuiter habentur, discretioni vestræ loco congruo occurramus, et fruamur desiderato colloquio vestro. Sin autem, quod absit! mittamus vobis aliquem familiarium nostrorum, qui renuntiet nobis statum vestrum, et quo divertere disponatis. Valete nostri non immemor, ut melius sit inde nobis et miseris nostris.

EPISTOLA LXVII.

AD EUNDEM.

Venerabili domino et fratri WILLELMO, Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero, THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, ac miserabilis exsul, salutem, et sic agere ut vivat in Domino.

Non credebam me tibi venalem proponendum emptoribus, ut de sanguine meo comparares tibi compendium de pretio iniquitatis, faciens tibi nomen et gloriam. Alias tibi curandus esset provenus, si non status tui nimis periculosi oblitus, fortunæ ludibria pensares dissimiliter. Sed forte ut id ageres efficacius, fortunam meam præsentem in consilio habuisti, cuius dum tristia spectas, lætiora quandoque sperare debueras. Alternæ enim sunt rerum vicissitudines, et sicut de successibus prosperis lapsus est facilis, sic et in contrarium. Nec prudentiam tuam latere credo, licet hoc experimento non senseris, nihil esse tam firmum, cui non sit periculum e vicino, sic et versa vice. Hæc idcirco tibi scribo, ut subito fortunæ casus diligentius de cætero examines, examinatos observes, observatis indulgeas. Illis certe casibus exponenda non fuerat Petri navicula, quæ, etsi sæpius concuti, convelli non novit; quæ, etsi pluries jactata fluctibus, non submersa consurgit. Hujus itaque si veri piscatoris, si optimi gubernatoris verus vis esse discipulus, nauta bonus, sicut serenitatis gratiam multoties tibi fecit aura serena, sic ingentis tui vires, in valescenti tempestati omnes ingenii tuos vires, te ipsum etiam animo forti sub omni discrimine opposuisse debueras. Si enim de manu ejus

gratanter suscepti pacifica, cur non patienter tolerabis adversa, forte ad momentum expiratura? Sic et magister ille Petrus Princeps apostolorum resistendo principibus, non cedendo, sed dissipando pacem iniquitatis sanguine suo, nomen meruit in terris, et in cælis gloriam. Sic crevit vigor Ecclesie, quam crederetur extinguere. Hæc etiam in summa tibi opto, sic agas feliciter, ut vivas in Domino. Vale, ut et inde melius valeam.

EPISTOLA LXVIII.

AD RUNDEN.

THOMAS Cantuariensis, WILLELMO Papiensi.

Festinat ad reditum dominus Gratianus, qui cum magistro Viviano ad hoc destinatus est ad regem Anglorum, sicut indubitanter accepimus, ut duritia ejus, si nobis pacem non reformaret, manifestius convinceretur. Qualiter autem in negotio processum sit, ex nuntiis referentibus, auctore Deo, plenius audieritis, et si placet, magistrum Petrum Carnotensem archidiaconum, virum quidem litteris et honestate conspicuum, interrogate; quoniam et ipse mansuetudinem et modestiam præfati regis expertus est, et qua devotione Romanam veneretur Ecclesiam. Sed et vos ipsi præsentem audistis et vidistis, quomodo premit Ecclesiam, et mores hominis rerum experientia familiaris didicistis. Quid ergo amplius ad convincendam duritiam ejus pro Ecclesia desideratis testes? Ipsi enim, prout credimus, ab ore hominis audistis, et operis publicatione, ut speramus de vobis, irviti vidistis blasphemiam. Unde ad serenitatis vestræ patrocinium fiduciaius recurrit misera Ecclesia Anglicana, supplicans ut ei feratis opem, ne in hac tribulatione deficiat. Reducite, si placet, ad animum, quomodo me et causam Ecclesie receperitis de manu Christianissimi regis Francorum, qui superstites miseros nostros secure confugere præcepit ad pedes clementie vestræ. Nam magna pars proscriptorum Christi, pro fide et libertate Ecclesie agonizantium, de mundo subtrata est, et apud Patrem misericordiarum sanguinis sui, qui injuste effusus est, implorat ultionem. Hæc, ut confidimus, assistit vultui Dei, nos qui residui sumus, adventum aut vocationem Domini præstolantes, interim quarta possumus supplicatione clamamus ad vos, ut vestra intercedente industria justitiam suam Ecclesia consequatur et pacem. Quoniam juris consequentia residuum apud regem sine satisfactione impune bona Ecclesie, quæ diripuit, cum ille, sicut nuntiis domini papæ et pluribus aliis palam confessus est, de toto tempore cancellarie, cujus aliquando simulabat deberi rationes, nunc nihil exigat, sed hoc prætendat, quod sui meis antecessoribus, quos sæpe fugaverunt, nihil redeantibus reddiderunt. Hoc tamen, ut pace ejus dictum sit, ex multis rationibus constat non esse verum. Sed ne perniciem exempli vertatur in legem, omnibus modis occurrendum est. Nomine dignitatum damnatas nititur consuetudines instaurare. Sed ut

A omnia prava suspicionis occasionem a me auferam, quatenus potero, salvo ordine meo et fidelium Ecclesie Romanæ dignitates ejus libenter observabo, et eas in Domino multiplicare curabo et augere. Sed absit, ut exemplo mei nova faciende fidelitatis forma in Ecclesiam inducatur, præsertim perniciosa. Nec vos latere creditur, quanta me immunitate persecutus sit Londoniensis episcopus, toties hujus discordie incensor, cui, si placet, tanquam inobediendi et excommunicato vos pro domo Domini opponatis, quoniam in depressione illius et Gualfredi Ridel, ut spes fidelium est, cessabit tempestas. Cætera posita sunt in ore nuntiorum, quos, si placet, benigne recipite, et causam Christi, quam portant pro Christo, promovete. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA LXIX.

AD RUNDEN.

Venerabili domino et Patri charissimo WILLELMO, Dei gratia S. R. E. presbytero cardinali, THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesie humilis minister, salutem, et sinceræ devotionis obsequium.

Nobis in aere sanctitatis vestræ verba multiplicare non expedit, cum sinceritas vestra prona sit in patrocinium veritatis, et malitia partis adversæ lateri nequeat ante oculos sapientis, et ignominiosum reputet charitas amicum pro libertate Ecclesie diutius afflictum consolatione debita non recreare. Hæc de vobis est fiducia Christianissimi regis, hæc nostra, qui per ipsum redivimus in gratiam vestram. Hæc spes fidelium prædicanium gloriæ nominis vestri. Hæc igitur animati et roborati supplicamus attentius, quatenus juxta quod promissis domino regi Francorum, viriliter exurgatis in auxilium Ecclesie et nostrum, et ecclesiasticæ libertatis et apostolicæ sedis hostes data divinitus sapientia conteratis. Facile enim est, si Romana Ecclesia jam paratam decreverit acceptare victoriam, ut fugiant et dispereant inimici a facie ejus. Nam terribi latebras quærunt, et nesciunt quo se vertant.

EPISTOLA LXX.

AD RUNDEN.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus WILLELMO Papiensi cardinali.

Veritas obumbrari quidem, sed extinguere non potest, et lux post tenebrarum molestias gratias accipitur. Utinam et vobis ab initio constituisset, quod nunc ex ipsius persecutoris nostri testimonio omnibus notum est! Nuper enim coram rege Christianissimo, archiepiscopis, episcopis, comitibus, proceribus, et omnibus qui aderant, publice professus est hæc solam esse causam exsilii et proscriptionis nostræ, quod nolebamus ei consuetudines observare, quas antecessores nostri consueverant decessoribus ejus. Adjecit etiam constanter, quod nihil aliud quidquam quærebat a nobis, nisi ut hoc simpliciter et absolute promitteremus ei in verbo veritatis, ita scilicet, ut non adjiceremus: *Salvo ordine nostro, vel*

honore Dei, vel aliquid eorum, quæ honestatis et conscientię possent incolumitatem tueri. Et quia nolimus absolute promittere consuetudines, quarum aliqua sedis apostolicę auctoritatem evacuauit, et Ecclesię perimunt libertatem, discessit rex paos infecta. Supplicamus itaque dilectioni vestrę, quatenus patrocinium Cantuariensis Ecclesię, imo justitię indefatigate suscipiatis. Et sicut nobis benignitas vestra promisit in discessu vestro, pro libertate Ecclesię et persona nostra, qui ad obsequium prompti sumus, stare, ut decet honestatem vestram, non gravemini, sed et opponatis vos his, quos veritati et justitię constat hactenus fuisse oppositos, et nuntiis nostris in his, quæ vobis ex parte nostra proposuerint, indubitanter credatis.

EPISTOLA LXXI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, WILLELMO Papiensi.

Justum est, ut Ecclesia Cantuariensis, quæ post Deum vestra et paucorum amicorum industria et labore venit ad portum, vobis et vestris in omni devotione et exhibitione obsequii se obnoxiam recognoscat. Nam inter præcipuos et primos amicos et dominos vobis ascripsimus, quod Dei præeunte auxilio erepta est a tribulatione malorum et dolore. Transistis pro ea maria, penetrastis et superastis Alpes, in partibus nostris pugnastis ad bestias, et in ipsa curia, ubi validius et acrius expugnabamur, sæpe et diu portastis pondus diei et æstus; et tandem quia labor vester erat in Domino, sapienter et viriliter triumphastis. Sensimus hoc nuper in concordia, quam inivimus cum domino rege Anglię, cujus formam, si placet, a latore præsentium audiatis, et petitiones, quas per eum domino papę porrigimus, solita bonitate promoveatis, habeatisque hominem attentius commendatum.

EPISTOLA LXXII.

AD UNIVERSOS ECCLESIÆ FILIOS. CHARTA PROTECTIONIS ET LIBERTATIS ECCLESIE CHRISTI CANTUARIENSIS CONCESSA.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicę sedis legatus, omnibus ad quos præsens scriptum pervenerit, salutem et benedictionem.

Præteritorum casus temporum idcirco litterarum memorię commendantur, ut per transacta mala vel præsentia futura cautius valeant evitari. Ad omnium igitur notitiam volumus pervenire, quod sancta Cantuariensis Ecclesia, a cujus uberibus coaluimus, quæ nos auctore Deo, licet indignos, in id quod sumus promovit, in alium capitis nostri, multis calamitatibus et anxietatibus variis usque in septennium pressa est, quod fere tota novit Latinitas, et adhuc iniis et damnis innumeris quotidie fatigatur. Quæ cum sol esse soleat occidentis, et in nostris temporibus ejus offuscata est charitas, quodlibet tormentum, sed etiam mille mortis genera, si tot occurrerent, li-

berentius exciperemus in Domino, quam sustineremus sub dissimulatione his diebus mala quæ patitur. Nos itaque, licet parati sumus pro pace illius et indemnitate caput et corpus persecutoribus exponere, et ne pereat vel quid modicum pendat, perire, quidquid de nobis contingat, indemnitati tamen ipsius in futurum prospicere volentes, ipsam Ecclesiam cum omnibus personis, terris et tenementis suis, pertinentiis et proventibus, libertatibus quoque et dignitatibus suis, sub Dei protectione et curie Romanę et nostra ponimus, prohibentes ex parte Dei, sub perpetuo etiam anathemate, ne quis jura Cantuariensis Ecclesię absque consensu totius capituli monachorum Cantuariensis, aliquo integumento vel causa alienare præsumat. A sæculis enim inauditum est, quod aliquis Cantuariensem Ecclesiam læserit, et non sit contritus vel correctus a Christo Domino. Raptores igitur et alienatores possessionum, dignitatum et rerum, et detentores, consentaneos quoque et participes, et quicumque secreta capituli malitiose revelaverit alicui hominum, usque ad condignam satisfactionem perpetuo anathemate condemnamus, nec volumus pati ut aliquis alterius professionis vel ordinis secretis capituli misceatur. Ea quoque specialiter, quæ ad dilectos filios nostros monachos ejusdem Ecclesię pertinent, videlicet: villas, possessiones, earumdemque villarum et possessionum ecclesias et exenia cum pertinentiis et proventibus, sicut in suis continentur munimentis, iis in perpetuum confirmamus. Obsequium quoque suorum et servicium ponendi vel auovendi, omniumque quæ ad eos pertinent, tam intus quaz: extra, liberam concedimus et confirmamus in perpetuum disponendi libertatem, sicut iis melius et utilius visum fuerit de communi consilio capituli sui. Quatenus, sicut eandem habemus in possessionibus nostris, secundum chartas regum, libertates, similem habeant in portionibus potestatem, salva nobis et successoribus nostris regulari disciplina. Adiciamus ad hæc auctoritate qua fungimur, et indulgemus, ut in malefactores Ecclesię, si semel et secundo communiti noverint emendari, suspensionis, excommunicationis et anathematis ferant sententiam. Et ut liceat iis omni tempore contra omnia gravamina sedem apostolicam appellare. Et, quia minantur adversarii quod sedem metropolitanam vel priuatis Anglię, quæ a tempore beati Gregorii per sanctum Augustinum in Cantuarria statuta est, alias velint transferre, sub perpetuo prohibemus anathemate, ne quis hominum aliquo integumento vel causa unquam hoc attentare præsumat. Prohibemus etiam ne episcopi Cantuariensis Ecclesię suffraganei, vel abbates ubi consecratorum quam in Ecclesia Cantuariensi, cui tenentur ex professione et debita subjectione, nisi de communi consensu totius capituli monachorum Cantuariensium, nec christiana vel oleum per Cantuariensem provinciam dividendum aliunde quam ab Ecclesia Cantuariensi, aliquo tempore percipiatur. Volumus etiam et obscuramus

in Domino, ut monachi Cantuariensis Ecclesiæ A suffraganeis ejusdem Ecclesiæ, episcopis, scilicet et abbatibus, omnem reverentiam exhibeant et honorem. Ipsi quoque episcopi monachos Cantuariensis Ecclesiæ in vera quæ Deus est diligant charitate. Dignum siquidem est et consonum rationi, ut qui eidem Ecclesiæ Cantuariensi debita tenentur ex professione simul et subjectione, veram adinvicem observare debeant dilectionem, salva nobis et successoribus nostris debita reverentia et auctoritate. Clericis quoque et laicis, qui coxsules nostri facti sunt et participes laboris, omnia jura sua, redditus et ecclesias confirmamus et obsecramus in Domino, ne quis iis injuriam vel molestiam faciat. Si quis autem hominum hujus nostræ confirmationis paginam infringere vel Ecclesiam Cantuariensem in aliquo vexare vel diminuire voluerit, vel dilectis filiis nostris, monachis aliquam inferre voluerit molestiam, æternam Dei et nostram habeat maledictionem, nisi ante mortem cum restitutione ablatorum condignam fecerit restitutionem. Omnibus autem diligentibus et foventibus eam, Dei Omnipotentis optamus gratiam et sanctorum omnium, qui in Ecclesia Cantuariensi requiescunt societatem et nostram donamus benedictionem. Amen!

EPISTOLA LXXIII.

AD SUFFRAGANEOS CANTIÆ PROVINCIÆ.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis venerabilibus fratribus suis, Londoniensi, cæterisque totius Cantuæ provinciæ episcopis, sic transire per bona temporalia, ut non amittant æterna.

Fratres mei dilectissimi, quare non consurgitis mihi adversus malignantes? Utquid non statis mecum adversus operantes iniquitatem? An ignoratis quoniam dissipabit Dominus ossa eorum qui hominibus placent? Confundentur, quoniam Dominus sprevit eos. Satis novit discretio vestra, quoniam error, cui non resistitur, approbatur: et veritas, cum minime defensatur, opprimitur. Videturque, testante Gregorio, consentire errori, qui ad rescandam, quæ corrigi debent, non occurrit. Iude est quod dominum regem Angliæ satis superque sustinimus, nec ullum ex eo sustentiam nostræ assensu est Ecclesia Dei compendium. Periculosum et intolerabile de cætero nobis visum est tantos illius, officialiumque suorum circa Ecclesiam Dei et ecclesiasticas personas excessus, ut hactenus, impunitos relinquere: præsertim cum sapissime nuntiis et litteris, modisque aliis, prout decuit, studuerimus eum a perverso proposito suo revocare. Et quoniam vix ab eo auditi sumus, nullatenus tamen exauditi, scriptum illud, in quo illæ, non consuetudines, sed potius pravitates, quibus perturbatur et confunditur ad præsens Anglicana Ecclesia, continentur, ipsiusque Scripti auctoritatem, invocata Spiritus sancti gratia, publice condemnavimus et cassavimus. Universos etiam observatores, exactores, consiliatores,

A seu defensores earum excommunicavimus. Omnesque vos episcopos a promissione, qua contra institutionem ecclesiasticam ad earum observationem tenebamini, auctoritate Dei et nostra absolvimus. Quis enim dubitat sacerdotes Christi, regum et principum, omniumque fidelium patres et magistros censi? Nonne miserabilis insanix esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum potestati suæ subicere, a quo credit se non solum in terra, sed etiam in cælis ligari posse et solvi. Proinde ne in hujus sententiæ commissum incidamus, auctoritatem ipsius scripti, ipsumque scriptum cum pravitatibus, quæ in eo continentur, in irritum duximus et cassavimus. Præsertim his: Quod non appelletur ad sedem apostolicam super aliqua causa, nisi licentia regis. Quod non liceat archiepiscopo vel episcopo exire de regno, et venire ad vocationem domini papæ, sine licentia domini regis. Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui teneat de rege in capite, sine licentia regis, vel terram ipsius vel officialium suorum sub interdicto ponere. Quod non liceat episcopo coercere aliquem de perjurio vel fide lesa. Quod clerici trahantur ad sæcularia judicia. Quod laici, seu rex seu alii, tractent causas de ecclesiis vel decimis. Et alia in hunc modum.

Denuntiamus etiam excommunicatum, et ex nomine excommunicamus Joannem de Oxeneford, qui in hæresim damnatam incidit, præstando juramentum schismaticis, quo schisma jam fere emortuum in Alemannia revixit; communicando etiam illi nominatissimo schismatico Reginaldo Coloniensi; et quia contra mandatum domini papæ et nostrum Saresberiensis Ecclesiæ decanatum sibi usurpavit. Quod quidem factum, tam juri contrarium, quam Ecclesiæ Dei exemplo perniciosum, penitus cassavimus, et revocavimus in irritum, præcipientes episcopo Saresberiensis et capitulo in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis sui, ne de cætero visis litteris nostris ex eo facto eum decanum haberent.

Similiter et Ricardum De Ivelc. denuntiamus excommunicatum, et excommunicavimus, eo quod in eandem hæresim damnatam incidit, communicando eidem Reginaldo Coloniensi schismatico; machinando etiam et fabricando omnia mala eorum schismaticis et Teutonicis illis in perniciem Dei et Ecclesiæ, et præsertim Ecclesiæ Romanæ ex pactis contractis inter dominum regem et ipsos.

Excommunicamus etiam Ricardum de Luci, et Jocelinum de Baill., qui pravitatum illarum auctores et fabricatores extiterunt.

Radulphum etiam de Broc, qui bona Ecclesiæ Cantuariensis, quæ alimenta de jure sunt pauperum, occupavit et detinet, hominesque nostros, tam clericos quam laicos, cepit, et in captione tenet.

Hugonem quoque de sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, qui ejusdem Ecclesiæ Cantuariensis

bona et possessiones absque conniventia nostra occupaverunt, et tenent.

Omnesque etiam qui de cætero in possessiones et bona Ecclesiæ Cantuariensis contra voluntatem nostram et consensum manus violentas extendent, eadem excommunicationis sententia innodavimus, juxta illud papæ Lucii : *Omnes Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores a liminibus ejusdem matris ecclesiæ anathematizamus, damnamus atque sacrilegos esse judicamus. Et non solum eos, sed etiam eis consentientes, quia non tantum qui faciunt rei judicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pœna et agentes et consentientes comprehendit. Et alibi dicit Scriptura : Qui consentit peccantibus, et alium peccantem defendit, maledictus erit apud Deum et homines, corripieturque increpatione sævissima. Et iterum : Si quis peccantem defendit, acrius quam qui peccavit corceatur.*

Sane in domini regis personam ferre sententiam adhuc distulimus, expectantes si forte divina inspirante gratia respiciatur ; in proximo tamen laturi eam, nisi citius resipuerit. Et inde est quod fraternitati vestræ mandamus, atque in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus viros prætaxatos, qui a nobis excommunicati sunt vos quoque, prout decet, excommunicatos et habeatis, et denunciari faciatis, juxta illud decretum Honorii papæ : *Curæ sit omnibus episcopis excommunicatorum omnia nomina tam vicinis episcopis, quam suis parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præ foribus ecclesiæ cunctis venientibus inculcare, quatenus in utraque diligentia excommunicatis ubique ecclesiasticis adiutus denegetur, et excommunicationis causa omnibus auferatur.* Tibi autem, frater episcopo Londoniensis, in vi obedientiæ injungimus, quatenus litteras præsentis alii venerabilibus fratribus et coepiscopis nostris omnibus de provincia nostra manifestes et ostendas. Valet in Christo, et pro nobis orate instanter.

EPISTOLA LXXIV.

AD EOSDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis et apostolicæ sedis legatus venerabili fratri GILBERTO Lon. ep. cæterisque Cantix provincix episcopis universis salutem.

Si curamus esse quod dicimur, et nostri nominis, qui appellamur episcopi et pontifices, nosse volumus significationem, oportet nos jugi sollicitudine considerare et imitari vestigia illius, qui pontifex in æternum a Deo constitutus se ipsum pro nobis Patri obtulit in ara crucis, et de summa cælorum specula omnium actus et actuum intentiones jugiter speculatur, tandem unicuique redditurus secundum opera sua. Vices enim illius in terris gerendas suscepimus, adepti sumus gloriam nominis, honorem dignitatis, fructusque laborum spiritualium temporariter possidemus, apostolis et apostolicis viris in ecclesiarum fastigiis succedentes, ut nostro ministerio peccati et mortis destruat imperium, et in fide

et profectu virtutum coalescens ædificium Christi crescat in templum sanctum in Domino. Et quidem episcoporum multus est numerus. Qui docendi et pascendi sollicitudinem et instantiam diligentiore promissimus in consecratione, et verbis quotidie profitemur, sed utinam fides pollicitationis de testimonio operis convalescat ! Messis utique multa est, nec ad eam colligendam et congregandam in horreum Domini unus sufficeret aut pauci. Ex quo lege divina cæpit agi populus Dei in Hebræorum dumtaxat gente consistens, judices oportuit multiplicari, et esse plures correptores vitiorum, et morum correctores, quia legislator solus tantæ multitudinis onera non poterat sustinere. Electi sunt itaque, mandante Domino, septuaginta seniores, et adducti ad ostium tabernaculi, quod præfigurabat Ecclesiam. Acceperunt a Deo partem spiritus Moysi, per quem lex intelligitur, ut prophetarent, et populi examinerent et deciderent causas : majoribus tamen reservatis, et referendis ad examen illius, cui totius legis erat credita dispensatio. Et si Scripturas perscrutemur attentius, inveniemus hos Hebræorum præpositos exstitisse, quos ab exactoribus Pharaonis in Ægypto legimus flagellatos, adeo ut tædio affecti, et variis attriti supplicii nomina sua coram Ægyptiis fetere quererentur. Quia tamen patientiam habuerunt, et Moysi obtemperantes acquieverunt verbo Dei, hoc præeunte gratia per fidem et jugem laborum experientiam meruerunt, ut cum Moyse præficerentur populo, cujus salutem procuraverant : et qui studiose audierant, doctores ex discipulis redderentur.

Sed et in initio nascentis Ecclesiæ, sicut beatus docet Apostolus : *Christus cælos ascendens, ut adimpleret omnia, quosdam quidem dedit apostolos, quosdam prophetas, alios evangelistas, alios pastores et magistros, ad instructionem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Neque enim omnia uni committenda erant officia, sed unumquodque membrum suo donandum erat officio, ita tamen ut caput, in quo velut in arce et quodam capitolio virtutum omnes congeruntur sensus, et universis et singulis provideret, et ei vicissim omnia famularentur pro ratione suæ conditionis. Doctor gentium, qui gloriatur se non ab homine, neque per hominem Evangelium didicisse, sed instructum esse a Christo, post annos quatuordecim ascendit Hierosolymam, et cum Ecclesiarum principe de fide contulit, ne forte in vacuum curreret vel cucurrisset. Et ut plurimum patet exemplis, singula Evangelii flumina ad mare, unde orta sunt, redeunt, ut iterum fluant. Siquidem fons paradisi unus est, sed in plura rescinditur flumina, ut undique irriget terram.

Quis Romanam Ecclesiam caput omnium Ecclesiarum et fontem catholicæ doctrinæ ambigit esse ? Quis claves regni cælorum Petro traditas esse ignorat ? Nonne in fide et doctrina Petri totius Ecclesiæ structura consurgit, donec occurramus omnes Christo in virum perfectum, in unitate fidei et agnitione Filii

Dei? Necessè quidem est multos esse qui plantent, A multos qui irrigent, quoniam hoc exigit processus verbi, et dilatatio populorum, cum et antiquus populus, cui unum sufficiebat altare, plures ex necessitate magistros habuerit, nedum modo in concursu et affluentia gentium, quibus Libanus non sufficit ad succendendum, et animalia non modo Libani, sed nec totius Judææ sufficerent ad holocaustum. Sed quicumque sit qui rigat aut plantat, Deus nulli dat incrementum, nisi illi qui plantavit in fide Petri, et doctrinæ ipsius acquiescit. Sane ad eum maxima populi iudicia referuntur, a Romano examinanda pontifice, et dispositi sub eo matris Ecclesiæ magistratus, quatenus in partem sollicitudinis acciti sunt, creditam exercerent potestatem. Ut sacerdotes, quod in plebe sibi commissa expedire non potest, ad episcopum referat, qui negotia supra se ad archiepiscopum reducit aut ad primatem, a quibus quidquid maximum fuerit, Romano pontifici reservatur. Ordinem hunc Petrus docuit: hunc usque modo catholica servavit Ecclesiâ, nec unquam, auctore Domino, quidquid moliat iniquitas, subvertetur.

In regno autem Anglorum, quod sine dolore multo ad mentem reducere, aut sine lacrymis dicere non valens, multum præsumitur adversus Petrum. Sedis apostolicæ, quantum in perversis potestatibus est, attentatur et periclitatur auctoritas, dum illi, quos necessitas pro compendio pœnitentiæ, vel remedio causæ, aut visitationis debito compellit ad dominum papam iter arripere, ab itinere suo præpediunt, spoliantur, tractantur atrocius, et transfretare prohibentur, vel ab his qui occasiones quærunt ut faciant mala, coacti ideo illicita de præpediendis clericis et pœnitentibus præstiterunt sacramenta. Manus itaque violentas injicientes in clericos facto suo anathematis condemnationem incurrunt. Inde est, quod nos sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate utentes, fraternitati vestræ apostolica auctoritate in virtute obedientiæ, in periculo ordinis vestri præcipiendo mandamus, quatenus de cætero hoc fieri inhibeatis, et eos qui in clericos manus violentas injiciunt, publice excommunicatos denuntietis, et per episcopatum vestrum denuntiari faciatis, et conterminalibus coepiscopis vestris, ut hoc ipsum in episcopatibus faciant suis, domini papæ et nostra præcipiatis auctoritate.

Ad hæc eodem modo, et sub eadem interminatione præcipimus, ut his qui appellantes, aut pœnitentes, ad dominum papam vel ad nos tendentes, impediunt, aut redeuntes a domino papa vel a nobis, denuntietis quoniam sententiam anathematis incurrunt: tam hi qui hæc faciunt in propria persona, quam regis officiales, qui ad hoc facinus compellunt alios. Hos autem, qui coacti de transeuntibus impediendis juramenta illicita præstiterunt, ab hoc juramento absolvimus, ut a tanta iniquitate desistant postmodum, et de commisso pœnitentes discant potius Deo quam homini de cætero obedire. Si quis

A autem ecclesiæ suæ justitiam promovens, et apostolicæ sedi fidem servans, dispendia reformati, anemerit, quoniam Ecclesia virtutes, quam momentaneas opes longo tutius et utilius thesaurizat. Christus, qui Ecclesiæ Romanæ præcedit, omnes adversarias eolibet potestates. Et qui potentes potenter pœnit, omnem decrevit puniri inobedientiam. Non humiles tamen adducens in iudicium, sed gloriosos terræ humiliat Ecclesiæ ministerio, adversas quam nec portæ inferi prævalebunt.

Pudeat vos, dilectissimi, iniqua exercere iudicia, ut juxta quod nobis insultant proceres regni, si pauper offendit in minimo, illico a nobis et officialibus nostris ab Ecclesia excludatur; si dives committit crimina, non conveniatur vel verbo, ut in sic decernentes possit illud ethnicum retorqueri:

Et tantum miseris irasci numina possunt.

Providete vobis et ecclesiis vestris, ne si hæc injuriam Romanæ Ecclesiæ ulterius dissimulaveritis, merito videamini adversus eam cum impiis conspirasse, et appellantium præclusisse vias. Nec de dispendio ejus vestrum quæratis compendium. Memortote potius, quomodo salvi facti sunt patres nostri, quomodo et quibus tribulationibus Ecclesia creverit et dilatata sit: quas procellas evaserit navis Petri, quæ Christum habet vectorem. Qualiter ad coronam pervenerint, quorum fides ex tribulatione clarius elucescit. Sic Moyses meruit populi principatum; sic septuaginta iudices assecuti gratiam prophetalem; sic David sublimatur in regem; sic apostoli constituti sunt iudices orbis. Sic omnium sanctorum turba processit, ut perpetuo verum sit, quia non coronatur, nisi qui legitime certaverit, et de deliciis sæcularis exilii nullus sit omnino transitus ad delicias regni. Tibi autem, frater Londouensis, datus in mandatis et in virtute obedientiæ et in periculo ordinis vestri apostolica auctoritate præcipimus, quatenus præsentibus litteris aliis fratribus et coepiscopis nostris comprovincialibus adhibita celeritate et diligentia ostendas, et quod in his continetur districte observari facias. Vale!

EPISTOLA LXXV.

AD EOSDEM.

D THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis venerabilibus fratribus suis, universis Cantuariensis provinciæ Dei gratia episcopis, si tamen universi scribunt, salutem, et id agere quod mandatum agunt.

Fraternitatis vestræ scriptum, quod tamen de prudentiæ vestræ communi consilio non facile credimus emanasse, nuper ex insperato suscepimus. Cujus contentia plus videtur habere mordacitatis, quam solatii; et utinam magis esset emissum de pietatis studio, de charitatis affectu, quam de obedientia voluntatis. Charitas enim non quærit quæ suis sunt, sed quæ Jesu Christi. Erat quippe de jure officii vestri, si veritatem habet Evangelium, quod quidem habet, si recte agitis ejus officium, si fideliter ejus

negotium geritis, ejus representatis signoram, magis A me solum derelinquitis in causa Dei? Quare vos ipsos vobis ipsis opponere curatis in causa ista, quæ nulla specialior est Ecclesiæ?

Deo obedire quam hominibus, patri quam domino: ejus exemplo, qui factus est Patri obediens usque ad mortem. Mortuus itaque est ipse pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur ejus vestigia. Commoriamur ergo et nos ei, ponamus animas nostras pro liberanda Ecclesia a jugo servitutis, et oppressione tribulantis, quam ipse sustulit, cujus comparavit libertatem sanguine proprio, ne si secus egerimus, merito comprehendat nos illud evangelicum: *Qui amat animam suam plus quam me, non est me dignus.* Optime nosse debueratis, quoniam si justum est, quod præcipit imperator, ejus debetis exsequi voluntatem; si vero contrarium, respondere: B

Quoniam oportet nos magis obedire Deo quam hominibus. Unum vobis dico, ut salva pax vestra loquar, multo tempore silui, expectans si forte inspiraret Dominus vobis, ut resumeretis vires, qui conversi estis retrorsum in die belli. Si forte saltem aliquis ex omnibus vobis ascenderet ad adverso, et opponeret se murum pro domo Israel, simularet saltem inire certamen contra eos, qui non cessant quotidie exprobrare agmini Domini. Expectavi, non est qui ascendat. Sustinui, non est qui se opponat; silui, non est qui loquatur; dissimulavi ego, non est qui vel simulatione certet. Reposita est mihi de reliquo querelæ actio, ut merito clamare habeam: *Exsurge, Deus, judica causam meam.* Vindica sanguinem Ecclesiæ, quæ viscerata est, quæ facta est oppressione exanimis. Superbia enim eorum, qui oderunt ejus libertatem, ascendit semper, nec est de cæteris qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Utinam, fratres dilectissimi, is esset nobis affectus in defensionem libertatis Ecclesiæ, qui paret et propinatur nobis in ejus confusionem litteris vestris, ut credimus, minus legitime appellatoris! Verum fundata est ipsa supra firmam Petram, nec est qui eam possit evellere, etsi concutere. Ut quid ergo queritis me confundere? Imo vos ipsi in me: imo et me vobiscum; hominem qui suscepi omne in me periculum, sustinui tot opprobria, toleravi tot injurias, expertus sum etiam proscriptionem pro omnibus vobis. Expediebat quidem unum affligi pro ecclesia ista, ut vel sic excutatur a servitute. Discutite mente simplici causam istam, examinate negotium, diligenter attendite quis ejus debeat esse finis, ut deducta majestate imperii, postposita penitus personarum acceptione, quarum Deus acceptor non est, faciat ipse vobis intelligere, quid est quod egeritis, quidque quod intenditis agere. Auferat ipse Deus velamen de cordibus vestris, ut cognoscatis quid agere debeatis! Dicat ex omnibus vobis qui noverit, si unquam post meam promotionem alicujus vestrum tuli bovem aut asinam, si alicujus pecuniam, si alicujus causam inique judicavi, si alicujus vestrum dispendio comparavi mihi compendium: reddo quadruplum. Si vero non est quod offenderim, ut quid

me solum derelinquitis in causa Dei? Quare vos ipsos vobis ipsis opponere curatis in causa ista, quæ nulla specialior est Ecclesiæ?

Nolite, fratres, nolite vos ipsos et Ecclesiam Dei, quantum in vobis est, confundere, sed convertimini ad me, et salvi eritis. Dominus enim dicit: *Nota mortem peccatoris, quantum ut convertatur, et vivat.* Stete mecum viriliter in prælio, apprehendite arma et scutum, et exsurgete mihi in adiutorium. Accingimini gladio verbi Dei potentissimi ut simul omnes fortius et validi valeamus una resistere pro officii nostri debito adversum malignantes, adversum operantes iniquitatem, adversum eos qui querunt tollere animam Ecclesiæ, quæ est libertas, sine qua nec viget Ecclesia, nec valet adversum eos, qui querunt hæreditate sanctuarium Dei possidere.

Festinemus ergo simul omnes id agere, ne ira Dei descendat super nos, tanquam super negligentes pastores et desidios. Ne reputentur canes muti, non valentes latrare. Ne exprobetur nobis a transcutibus: *A senioribus Babylonis egressa est iniquitas.* Revera si me audieritis, scitote quoniam Dominus erit vobiscum, et cum omnibus vobis in æternis viis vestris ad faciendam pacem, et defendendam Ecclesiæ libertatem. Alioquin judicet Deus inter me et vos, et Ecclesiæ confusionem requirat de manibus vestris. Quoniam velit, nolit mundus, necesse est ipsam stare firmiter in verbo Domini, in quo fundata est, donec veniat hora ejus, ut transeat de hoc mundo ad Patrem. Judicabit Deus de eo, quod reliquistis me solum in certamine, nec est qui velit mecum ascendere ad pugnam ex omnibus charis meis. Scilicet adeo, ut cogitet quilibet vestrum vel dicat: *Væ soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem se!* Sed reposita est mihi hæc spes mea in sinu meo, quoniam solus non est, cum quo Dominus est, qui cum ceciderit, non collidetur; supponit enim ipse Dominus manum suam.

Ut itaque veniamus ad rem, dicite, fratres mei, exciditne a vestra memoria, quid ageretur mecum, et cum Ecclesia Dei, dum adhuc essem in Anglia? Quid in exitu meo, quid post exitum, quid etiam agatur diebus istis? Quid maxime apud Northampton, cum iterum judicaretur Christus in persona mea ante tribunal præsidis, cum aretaretur Cantuariensis ob injurias sibi et Ecclesiæ Dei passim illatas, et sine delectu, Romanam audientiam appellare, et bona sua, quæ male diebus suis, cum sint bona pauperum, patrimonium crucifixi, quæ potius est sunt commendata, quam donata, sub Dei ponere protectione et Ecclesiæ Romana? Quis unquam, etsi aliquando injuste proscriptam divina declaravit clementia, vidit, audivit Cantuariensem judicari, condemnari, cogi ad sudejussionem in curia regis, a suis præcipue suffraganeis? Ubi est inventa ista juris vel canonum auctoritas adversa, imo perversitas? Ut quid enormitas ista non parit vobis erubescitiam, erubescitiam non immittit confusionem, confusio non elicit poenitentiam, poenitentia non

excutit satisfactionem coram Deo et hominibus? Ob
 tot quidem et tantas Deo et Ecclesie ejus illatas
 injurias in me, et mihi propter Deum, quas susti-
 nere non debui salva conscientia mea, nec sine
 discrimine vite meae potui emendare, nec dissimu-
 lare sine anime periculo, elegi potius declinare ad
 tempus, ut habitarem salubrius in domo Domini
 quam in tabernaculis peccatorum, donec completa
 esset iniquitas, revelarentur corda iniquorum, et
 manifestarentur cogitationes cordium. Ita tot inju-
 riarum illatio fuit causa appellationis meae. Hæc fuit
 occasio recessus mei, quem dicitis inopinatum, qui
 magis secundum ea quæ proponebantur adversum
 me, et quæ agebantur necum, si veritatem loqui-
 mini qui novistis, debuisset fuisse inopinatus, ne
 impediretur præcitus. Sed Domino vertente casus
 adversos in melius, prospectum est domini nostri
 regis honori et suorum, ne quid fieret in me in ipsius
 ignominiam et generationis suæ. Melius etiam con-
 sultum est his, qui suspirabant in necem meam,
 qui sitiebant meum sanguinem, et qui aspirabant ad
 fastigium Ecclesie Cantuariensis, ut vulgo dicitur
 et creditur, in nostram perniciem, utinam minus
 ambitiose quam avide! Appellavimus et appellati
 sumus, rebus Ecclesie Cantuariensis, nostrisque,
 et nostrorum, sicut juris exigit ratio, in tuto man-
 entibus, nostram prosecuti sumus appellationem.

Si nobis discedentibus, et in discessu nostro tur-
 bata sunt, prout dicitis, sibi imputet qui causam
 dedit, qui hoc procuravit. Facientis procul dubio
 culpa hæc est, non recedentis; persequentis, non
 declinantis injurias. Damnum enim dedisse videtur,
 qui causam damni dedit. Quid plura? Præsentavi-
 mus nos curiæ, nostras et Ecclesie exposuimus
 injurias, adventus nostri causam et appellationis
 exposuimus: non adfuit qui nobis responderet vel
 in aliquo. Expectavimus, nec venit qui nobis ali-
 quid objiceret. Nulla adversum nos reportata sen-
 tentia antequam veniretur ad regem; nobis adhuc
 de more expectantibus in curia, si forte nobis ali-
 quid opponeretur, ad nostros accessum est officia-
 les, interdictum est eis, ne in aliquo super tempo-
 ralibus nobis obedirent, ne nobis vel nostris quid-
 quam ministraretur ab ipsis contra mandatum regis
 et conscientiam; te, frater Londoniensis, cum Ri-
 cardo de Iwelcester, et Eboracensi, sicut dicitur,
 dictante sententiam. Festinatum est inde ad domi-
 num regem; viderit ipse, in caput ejus convertatur,
 qui hæc dedit consilium. Sine judicio, sine ratione,
 post appellationem, nobis etiam adhuc in curia mor-
 rantibus, spoliata est Ecclesia, spoliati sumus et
 nos cum nostris, proscripti et ipsi clerici cum laicis,
 viri cum mulieribus, mulieres cum infantulis in
 cunabulis. Addicta sunt fisco bona Ecclesie, patri-
 monium crucifixi; pars pecunie conversa in usus
 regios, pars in tuos, frater Londoniensis, si vera
 sunt quæ audivimus, et tuæ Ecclesie. Quam, si ita
 est, exigimus a te, præcipientes tibi in virtute obe-
 dientiæ, quatenus infra quadraginta dies post ista-

rum susceptionem litterarum, quicquid inde dabitur,
 vel in usus ecclesie tuæ conversum est, remota
 omni occasione et dilatione, infra tempus prænomi-
 natum nobis integrum restituas. Iniquum enim est
 et juri valde contrarium ecclesiam ditari de alterius
 ecclesie incommodo. Si laudas auctorem, scire de-
 bes super rebus ecclesie ablatis eum legitime non
 posse præstare auctoritatem, qui violentam fecit
 injuriam.

Quo ergo jure perverso, quo canonum ordines
 transposito poterunt se tueri raptores sacrilegi, ho-
 norum ecclesiasticorum invasores, non restituti
 ablatis ecclesie? Opponentne appellationis obstacu-
 lum? Absit! Quæ nova, imo quæ juri contraria in-
 troducit in ecclesias istas? Videte quid agatis
 B Certe cadet in vos faba ista; et in ecclesias re-
 stras, si non melius vobis prospexeritis. Periculose
 enim ageretur cum Ecclesia Dei, si raptor sacrile-
 gus, alienorum honorum invasor, maxime Ecclesie,
 tutus esset adversus eam appellationis auxilio. Fru-
 stra enim juris implorat auxilium, qui juri non obtem-
 perat, imo qui est juri contrarius; suntne istæ injuria,
 quas addimus injuriis, labores quos, laboribus adje-
 C mus quia ista et alia enormia, quæ fiebant et quæ fiunt
 in ecclesia ista, non sustinimus, quia gravati ap-
 pellavimus, quia recessimus a curia, quia aui-
 sumus super injuriis Ecclesie et nostris conquiri,
 et super his omnibus non tacemus, quia ista parum
 corrigere? Periculose ecce affligitur, cui sal-
 tem conquerendi solatium denegatur. Vos amici
 mei, qui altiora sapitis inter alios, qui geritis res
 aliis prudentiores, quoniam solent filii hujus sæ-
 culi prudentiores esse filiis lucis, ut quid decipitis
 fratres vestros et subditos? Quare inducitis eos in
 errorem istum? Quæ auctoritas, quæ scriptura con-
 tulit hanc principibus prærogativam in ecclesiasti-
 cis, quam vos vultis eis conferre? Nolite, fratres,
 nolite jura regni et Ecclesie confundere. Discretæ
 quidem sunt potestates istæ, quarum unam vim et
 potestatem sortitur ex altera. Legite Scripturas, et
 invenietis quot et qui periere reges, qui visi sunt
 sibi sacerdotale officium usurpare. Providet ergo
 vestra discretio, ne ob istam pressuram divina res
 atterat injuriam. Quam, si venerit, non effugietis
 de facili.

Consulte etiam domino nostro regi, qui quis
 comparatis gratiam Ecclesie dispendio, ne, quod
 absit! pereat ipse, et domus ejus tota, sicut perire
 qui in consimili deprehensi sunt delicto. Si vero ab
 hoc incæpto non destiterit, qua animi conscien-
 tia non puniemus istam, qua puritate conscientie ista
 dissimulabimus? Dissimulet quidem qui hæc habet
 dissimulandi auctoritatem, non ego, ne veniat in
 animam meam ista dissimulatio! Invenitis litteras
 vestras, imo aperte dicitis me regno reclamante,
 Ecclesia etiam suspirante et ingeniscente, fuisse
 promotum. Scitis quid dicat veritas? *Os quod men-
 dacium scienter loquitur, occidit animam.* Verba
 vero sacerdotis semper comitem debent habere re-

ritatem. Deus bone, nunquid non erubesceret aliquis de plebe ista dicere? Consultite conscientias vestras, advertite formam electionis, consensum omnium ad quos spectabat electio, assensum principis per filium suum, et per eos qui ad hoc missi sunt. Filii etiam cum omnibus primatibus regni. Si aliquis eorum contradixit, si reclamavit vel in aliquo, loquatur qui noverit, dicat qui est conscius. Si vero inde turbatus fuerit aliquis, non dicat pro sua molestia toti regno et Ecclesiæ factam fuisse injuriam. Litteras quoque domini regis et omnium vestrum diligentius attendite, postolantes nobis cum multa instantia pallium, et obtinuisse. Sic se habet rei veritas. Verum si quem torsit invidia, si quem afflixit ambitio, si cui tam pacifica, tam legitima, tam sine contradictione facta electio dolorem et amaritudinem impressit animi, eatenus ut ob hoc machinetur et velit turbari omnia, indulgeat ei Dominus et nos, eo quod culpam suam minime taceat, suamque animi indignationem in conspectu omnium publice confiteri non erubescat.

Dicitis ne de exsili sublimatum ab ipso in gloriam. Non sum revera.

. *atavis editus regibus*

Malo tamen is esse, in quo faciat sibi genus animi nobilitas quam in quo nobilitas generis degeneret. Forte natus sum paupere tugurio? Sed, cooperante divina clementia, quæ novit facere misericordiam cum servis suis, quæ eligit humile et confundat fortia, in exilitate mea, antequam accederem ad ejus obsequium, satis copiose, satis abundanter, satis honorifice, sicut ipsi novistis, prout quis abundantius inter vicinos meos et notos, cujuscunque conditionis fuerint, conversatus sum. Et David, de post fetantes assumptus, constitutus est ut regeret populum Dei, cui aucta est fortitudo et gloria, quoniam ambulavit in viis Domini. Petrus vero de arte piscaria electus, factus est Ecclesiæ princeps, qui sanguine suo meruit pro nomine Christi in cælis habere coronam, et in terris nomen et gloriam. Utinam et nos similiter faciamus! Successores enim Petri sumus, non Augusti. Novit Dominus, quo intuitu nos ipse desideraverit sublimari. Respondeat ei sua intentio, et nos respondebimus ei pro officii nostri debito, fidelius per misericordiam Dei in severitate, quam qui blandiantur ei in mendaciis. Meliora enim sunt verbera amici quam fraudulenta oscula inimici.

Impingitis nobis ingratitude notam per quamdam insinuationem: credimus, quia nullum peccatum criminale est quod importet infamiam, nisi processerit ex animo. Unde si quis homicidium invitus commiserit, etsi homicida dicatur et sit, non tamen homicidii reatum incurrit. Sic dicimus: etsi domino nostro regi obsequium debeamus jure Domini, si teneamur ad reverentiam præstandam jure regio, si hominum sustinimus, si filium paterno affectu convenimus si in conventum, non auditi et dolentes, necessitate officii censuram severitatis exercemus,

A plus credimus nos pro ipso facere et cum ipso quam contra ipsum: plus ex eo promereri gratiam quam ingratitude notam vel penam. Sæpissime certe beneficium confertur invito. Unde commodius ejus prospicitur indemnitati, qui etsi non alias; urgente necessitate revocatur a perpetracione delicti. Præterea defendit nos ab ingratitude nota pater noster et patronus, qui est ipse Christus. Jure paterno tenemur ad ejus obedientiam, qua non observata punimur justa exhereditationis pœna. Potest enim pater exhereditare filium ex justa causa. Ipse enim dicit: *Si non annuntiaveris impio iniquitatem suam, et moriatur in delicto suo, sanguinem ejus de manu tua requiram.* Ergo, si delinquentem non convenimus, si non audientem non corripimus, si pertinacem non coerchemus, committimus in mandatum, et tanquam inobedientie rei jure exhereditamur. Jure patronatus, quia ejus sumus liberi; quoniam, cum essemus servi peccati, facti sumus liberi justitiæ per ejus gratiam, obligamur ei ad reverentiam et obsequium. Unde quoniam nemini, nisi salva ejus fide, tenemur obnoxii, si sit contra eum in dispendium Ecclesiæ pertinaciter, merito, si non punimus commissum pro ea parte sollicitudinis, in quam vocati sumus, collatum revocabit a nobis ob ingratitude notam ipse solus beneficium, ex quo vere apparebimus ingrati.

Proponitis nobis periculum Ecclesiæ Romanæ, jacturam temporalium. Periculum quidem nostrum et nostrorum, nec sit mentio de periculo animarum. Intentatis etiam comminatorium de recessu domini regis, quod absit, a fidelitate et devotione Romanæ Ecclesiæ! Absit, inquam, ut unquam domini nostri regis devotio et fides ob temporale commodum vel incommodum a fidelitate et devotione discedat Ecclesiæ! Quod quidem criminale et damnabile esset in privato, nedum in principe, qui multos secum trahit post se. Absit etiam, quod quis ejus fidelis hæc unquam cogitare debeat, nedum dicere supinus aliquis, nedum episcopus! Videat itaque discretio vestra, ne oris vestri verba inficiant aliquem, vel plures, in animæ suæ dispendium et damnationem, ad instar calicis aurei, qui dicitur Babylonis, interius et exterius veneno illiniti, de quo cum quis biberit, non timeat venenum, cum viderit aurum, et sic in publicum veniat vestri operis effectus. Ille enim, qui non fallitur, opus furtivum producit in lucem, et machinationes denudat iniquas. In tribulatione quidem et sanguinis effusione consuevit Ecclesia crescere et multiplicari. Proprium enim est Ecclesiæ, ut tunc vincat cum læditur, tunc intelligat cum arguitur, tunc obtineat cum deseritur. Nolite ergo, fratres, super ipsam flere, sed super vos ipsos, qui factis vobis nomen, sed non grande ex hoc facto et dicto in ore hominum; qui provocatis in vos Dei odium et universorum; qui paratis innocenti laqueum; qui cuditis novas et ingeniosas rationes in subversionem libertatis Ecclesiæ. Fratres, per misericordiam Dei in vanum laboratis. Stabit enim ipsa Ecclesia, etsi sæpius concussa, in ea fortitudine et firmitate, in

qua firmiter fundata est, donec veniat generale A
dissidium, donec filius ille perditionis surgat, quem non credimus de partibus occidentalibus ascensurum, nisi perverse mutatus fuerit ordo rerum, et series Scripturarum. Si vero de temporalibus agatur, plus timere debemus animæ periculum quam temporalium. Scriptura vero dicit: *Quid prodest homini totum mundum lucrari, animæ vero suæ sustinere dispendium?* Periculum itaque nostrum et nostrorum penitus abjicimus. Non enim timendus est ille, qui corpus perdit, sed qui corpus et animam.

Arguitis nos super suspensione venerabilis fratris nostri Saresberiensis episcopi, et excommunicatione Joannis illius schismatici ex decani, prius, ut dicitis, inflicta pœnaliter, quam de cognitione processa legitime, quam de ordine iudiciorum canonice prodita. Respondemus, quoniam utrumque istorum notavit iusta pœnæ sententia, illum suspensionis, excommunicationis istum. Si perfecte tenetis negotii seriem, si recte attenditis iudiciorum ordinem, non erit, ut credimus, hæc vestra sententia. Hoc quidem habet auctoritas, quæ vos latere non debet, quoniam in manifestis et notoriis non desideratur ista cognitio. Perpendite diligentius, quid actum sit a Saresberienſi super decanatu post domini papæ prohibitionem et nostram, sub excommunicatione factam, et tunc rectius intelligetis, si de manifesta inobedientia suspensio recte sequitur. Unde beatus Clemens: *Si prælatis suis non obediunt cujuscunque ordinis universi, omnesque principes tam inferioris quam superioris ordinis, atque reliqui populi, non solum infames, sed etiam extorres a regno Dei, et consortio fidelium, et a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt.*

De Joanne de Oxeneford dicimus, quia diversis modis excommunicantur diversi: alii lege eos denuntiant excommunicatos, alii sententia notati, alii communicatione et participatione excommunicatorum. Illum vero, quoniam incidit in hæresim damnatam communicando schismaticis, et domini papæ excommunicatis, reatumque et maculam excommunicationis in se contraxit, quæ pestis more lepræ inficit et intingit, consimilique pœna facientes et consentientes confundit, et quoniam contra domini papæ mandatum expressum, et nostrum sub anathemate, decanatum Saresberienſem excommunicatus usurpavit, denuntiavimus et excommunicavimus, et excommunicatum firmiter tenemus. Et quod de eo factum est in decanatu, et super decanatu, cassavimus, et cassatum tenemus, sicut et dominus papa jam ipsemet cassavit auctoritate octavæ synodi, cujus hæc est sententia: *Si quis palam vel absconſe cum excommunicato locutus fuerit, aut junctus communionem, statim in se contrahit excommunicationis pœnam.* Et concilium Carthaginienſe dicit: *Qui communicaverit cum excommunicato, si clericus est, deponatur.* Videat ergo discretio vestra, ne quis vestram cum eo communicaverit. Calixtus enim papa dicit: *Excommunicatos quosque a sacerdotibus*

nullus recipiat ante utriusque partis examinationem justam, nec cum eis in oratione, aut in cibo, aut potu, aut osculo communicet, aut Ave eis dicat. Quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverint, juxta apostolorum institutionem simili excommunicationi et ipsi subiacent. Hic est ordo canonicus, non canonibus, ut credimus, incognitus, sed auctoritate canonum fultus.

Et ne miremini, si quandoque condemnatur absens, legite Paulum, qui absens publice fornicantem cum noverca sua non convictum testibus, non confessum, etiam absentem, cujus crimen omnes sciebant, et non arguebant, sicut nos istius, quem non de jure defendit regia potestas, ejecit a cœtu fidelium, et iudicavit eum tradi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, sicut et nos istum. Cæterum quoniam hoc tempore in partibus illis multa hujusmodi, et satis gravia, in absentia nostra sunt enormia, quæ de cætero, licet absentes corpore, præsentem tamen auctoritate, salva animi nostri conscientia præterire nec debemus, nec possumus incorrecta, tibi frater Londoniensis, qui nosse debueras illud Gregorii septimi: *Si quis episcopus fornicationi presbyterorum aut diaconorum, vel crimini incestus, in sua parochia, pretio, precibusve, sive gratia interventente consenserit, vel commissum auctoritate sui officii non impignerit, a suo suspendatur officio; illudque Leonis: Si qui episcopi talem consecraverint sacerdotem, qualem esse non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis jus ulterius non habebunt, nec ulli unquam sacramento intererunt, quod immerito præstitierunt: quoniam in istorum sententiam canonum, sicut pro certo audivimus, deliquisti dupliciter, mandamus tibi, et in virtute obedientiæ mandando injungimus, quatenus, si hæc est, infra tres menses post istarum susceptionem litterarum, venerabilium fratrum vestrorum coepiscoporum consilio de tanto excessu sic studeas temperare correctioni et satisfactioni, ne cæteri tuo exemplo in consimile delictum incidant, et nos pro negligentia tua debeamus tibi severius mandatum proponere.*

Opponitis nobis contra metum gravaminum non remedium per appellationem, sed impedimentum, quo minus, sicut intelligimus, exerceamus adversum malefactores, et invasores bonorum ecclesiasticorum, disciplinæ censuram ecclesiasticæ; ne in dominum nostrum regem, vel terram suam, in personas vestras et ecclesias, aliquid statuamus eo ordine, quo progressi sumus contra Saresberienſem, sicut dicitis, et ejus decanum. Absit a nobis, ut aliquid in eum vel terram suam, vel in vos et ecclesias vestras inordinate stauerimus vel statuamus! Sed quid est, si eo delinquitis modo, vel consimili, quo jam deliquit Saresberienſis, nunquid hac appellatione potestis suspendere auctoritatem nostram, ne in vos vel ecclesias vestras evertatis disciplinam exerceamus, si delicti enormitas hoc

exiget? Advertite diligentius, si hæc legitima appellatio, et quæ sit hæc appellationis forma? Scimus quoniam omnis appellans aut suo nomine appellat, aut alieno. Si suo, aut a gravamine quod ei inferitur, vel quod timet sibi inferri. Certum tenemus, quod nullum vobis gravamen, Deo gratias, a nobis illatum est, unde debeatis ad appellationis confugere remedium. Nec credimus vos ad præsens habere causam adversum nos aliquam, quæ specialiter vestra sit. Si contra metum gravaminum, ne quid de cætero statuam in vos vel ecclesias vestras, videte si sit iste metus qui debeat cadere in homines constantissimos, si hæc sit appellatio quæ debeat suspendere omnem auctoritatem et potestatem nostram, quam habemus in vos et ecclesias vestras. Creditur vero a sapientibus, credimus et nos eam nullius esse momenti, tum quia formam appellationis habere non videtur, tum quia rationi consentanea non est, imo totius juris penitus auxilio destituta.

Si alieno appellastis nomine, aut domini regis, aut alterius. Si non alterius, domini regis. Si domini regis, certe nosse debuerat discretio vestra, quoniam introductæ sunt appellationes ad propulsandam injuriam, non ad inferendam: ad sublevandos oppressos, non ad amplius opprimendos. Unde si quis non confidentia justæ causæ, sed causa afferendæ moræ, ne contra eum feratur sententia, appellaverit, hujusmodi appellationem non esse recipiendam. Quis enim erit Ecclesiæ status, si subversa ejus libertate, si rebus ejus occupatis ac detentis, episcopis a propria sede expulsis, vel non pacifice cum omni securitate omniumque ablatorum restitutione admissis, raptores, occupatores, invasores, ne coerceantur, libere appellaverint, et se defenderint per appellationem? Quæ erit ista Ecclesiæ destructio? Videte quid agatis, quidque dicatis. Nonne vicarii Christi estis, nonne vices ejus in terra geritis, nonne vestrum est convenire, corripere, coercere malefactores, ut vel sic desistant Ecclesiam Dei persequi? Utquid non nimis est, si ipsi sævierint in Ecclesiam, nisi et nos pro eis vobis ipsis et Ecclesiæ in perniciem opponatis? Quis unquam audivit hæc mirabilia? Et audietur et prædicabitur in omni populo et gente, suffraganeos Cantuariensis Ecclesiæ, qui cum metropolitano suo ob defensionem Ecclesiæ, ejusque libertatis, haberent vivere et mori, omniaque sustinere dispendia, velle ad mandatum regium, quantum in ipsis est, suspendere potestatem ipsius et auctoritatem, ne severitatis disciplinam exercent in delinquentes adversus Ecclesiam. Unum certe scio: duorum personam simul gerere non recte potestis, appellantium et appellatorum. Vos estis qui appellastis, vos estis adversum quos appellatur. Nonne una est Ecclesia, et vos de corpore ejus estis? En certamen satis legitimum, satis canonicum, ut qui membra sunt Ecclesiæ, ineant certamen cum capite suo, quod est Christus. Timeo, fratres, ne, quod absit! dicatur de

A vobis: *Isti sunt sacerdotes, qui dixerunt: ubi est Dominus? Et tenentes legem nescierunt eam.* Præterea discretionem vestram latere non credimus, quoniam non solent audiri appellantes, nisi quorum interest, aut quibus mandatum est, aut qui negotium gerunt alienum. Interestne vestra, ut non coerceantur delinquentes adversus Ecclesiam? Absit! Imo certe contrarium. Si vero qui subvertit Ecclesiæ libertatem, qui bona ipsius invadit et occupat, ac in suos convertit usus, in sui defensionem minime super hoc auditur appellans, et multo minus pro eo appellantes. Ergo nec domino regi suffragatur a vobis pro ipso edita, nec videtur vobis prodesse pro ipso appellatio emissa. Unde si in hoc casu appellare non potest, nec mandare, sic nec vos super hoc ab ipso mandato suscipere. Adjicimus etiam vos in parte ista nullatenus ejus gerere posse negotium. Nemo enim episcoporum alterius contra se negotium gerere potest, maxime in oppressione Ecclesiæ, cujus ipse defensor est: et præsertim cum generaliter laeditur Ecclesiæ conditio. Ergo si nec vestra interest appellare, nec super hoc mandatum valetis suscipere, nec alienum gerere negotium, nec auditur appellatio vestra, nec de jure tenetur.

Estne igitur ista devotio, et consolatio vestra, fraternæ charitatis affectus metropolitano vestro, pro vobis omnibus exultanti, a fraternitate vestra exhibitus? Indulgeat vobis Deus hanc inclementiam. A ignoratis, fratres, quod chaos magnum in fraudem legis et canonum inter nos et vos firmatum sit, ut non possit aliquis de vestris sine discrimine capitis, vel captionis, vel truncationis membrorum, ad nos transire, etsi de nostris aliqui liberius possent, si vellent, ad vos transmeare? Et idcirco miramur, quem ordinem exigitis, ubi nullus ordo circa nos, vel circa ecclesias vel ecclesiasticas personas, seilicet horror, qui utinam sempiternus non sit, et injuriæ observantur, cum spoliati simus, et nostri? Quorum quidam, tam clerici quam laici, capti redempti sunt post appellationem nostram factam apud Northamptonam, et vestram adversum nos. Cum etiam post istam, quam dicitis, appellationem edictum generale sit propositum, sicut dicitur, ut nemo de nostris inventus sit in terra Anglicana, qui non capiatur: nemo vestrum vel aliorum amicorum nostrorum litteras nostras vel nuntios audeat suscipere. Et hæc reverentia appellationi debita, exhibita, et observata, infra cujus tempus, si justa est, nil innovari oportet: vos ipsi videritis. Quo ergo jure, quo ordine desideratis a nobis litteras vestras et nuntios benigne suscipi et audiri? Non hoc ideo dicimus, quidquid nobiscum agatur et cum nostris, ut quidquam circa personam domini regis vel terram suam, circa personas et ecclesias vestras unquam inordinate fecerimus, vel per Dei misericordiam facturi simus.

Credebamus quidem, si recte intelligitis, si cupitis utiliter Ecclesiæ subvenire, de nimis ordinata et organica patientia magis a vobis culpari, quam de severitate

mora commendari. Mora enim trahit ad se periculum, quia nimis ordinata patientia plus habet remissionis quam commendationis, plus vitii quam virtutis. Et inde est, quod breviter vobis dicimus et asfirmamus constanter, dominum nostrum regem nullatenus fore injuste gravatum, si adversus eum, a domino papa et a nobis ipsis legitime litteris et nuntiis ac sæpissime conventum, satisfacere cum possit nolentem, severitatis censura processerit. Non enim injuste gravatur, quem jus punit legitime, Et ut omnia brevissimo sine concludam, certum tenete, quoniam raptores, invasores, occupatores honorum Ecclesiæ, ejusque libertatis subversores nec tuetur juris auctoritas, nec appellatio defendit. Præterea, fratres, si cupitis ej prodesse, prout justum est, quod et nos cupimus, novit Deus qui scrutator est cordium, procurate ei subvenire illo modo, quo non offendatis in Deum, non in Ecclesiam, non in ordinem vestrum. Quo etiam expeditius et salubrius animæ suæ periculum, quod jam in foribus est, valeat evadere. Hæc idcirco diximus, si inspirante ei divina clementia, de consilio vestro satisfecerit Ecclesiæ, gaudebit ipsa de filii sui reversione, et cum gratiarum actione et devotione multiplici parata fuit, et est semper eum suscipere : gaudebimus et nos.

Judicium vero vestrum, quo dicitis eum satisfacere volentem, paratum etiam satis dare, si super aliquo de libertatibus Ecclesiæ inter ipsum et nos, sicut dicitis, orta est contentio, quod quidem satis miramur, si alicui vestrum hoc est in dubium, cum toti fere mundo sit notum, quoniam non est consentaneum rationi, imo penitus juri contrarium, si non suscipimus imo quia non suscipimus, in quo delinquimus? Estne causa ista sufficiens, estne peremptoria? Estne sæpissime et canonice conventus, non satisfaciens, injurias superaddens injuriis, severitate divina coreceatur? Absit! Scimus enim vos nulla ratione in hac causa judicis officio inter ipsum et nos fungi posse. Tum quia adversarii ejus estis, et esse debetis in ea ob defensionem libertatis Ecclesiæ, cujus partis defendendæ, officii vestri necessitate, cura vobis commissa est, et sollicitudo credita : quam si negligenter omittitis, si periculose dissimulatis, vos ipsi videritis. Tum quia non legimus superiores ab inferioribus metropolitanos maxime a suis suffraganeis, judicari posse. Tum quia nobis et Ecclesiæ quidam vestrum suspecti sunt : utinam non omnes : diversis rationibus, quas in præsentii tacemus.

Audiat itaque dominus meus postulationem fidelis sui, consilium episcopi, patris exhortationem, ut beneficiat ei Deus, et augeat dies ejus, et annos filiorum ipsius in tempora longa! Permittat ecclesiam suam frui pace et libertate sub ipso, tanquam sub rege Christianissimo, Ecclesiam Romanam uti jure et libertate in terra sua, quam habere debet, et habet in cæteris regnis! Restituat Cantuariensi Ecclesiæ et nobis jura sua et libertates, et omnia ablata cum pace et securitate nostra, ut libere et quiete possimus Deo militare sub ipso, et ipse debeat obsequio

A nostro uti, prout ei placuerit, salvo honore Dei et Ecclesiæ Romanæ, et ordine nostro! Istæ sunt dignitates regiæ, leges optimæ, quas petere debet rex christianissimus et observare, quibus gaudere debet, et sub ipso florere Ecclesia. Istæ sunt leges obtemperantes legi divinæ, non derogantes, quas qui non observaverit inimicus Dei constituitur. *Lex enim Domini immaculata, convertens animas.* De legibus enim suis dicit Dominus : *Leges meas custodite.* Et propheta : *Væ qui conduunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitias, ut opprimerent pauperes in judicio et vim facerent causæ humilium populi Dei.* Non erubescat ergo dominus meus redire ad cor, humiliari in cordis contritione et humilitatis mansuetudine coram Domino, satisfacere ei et Ecclesiæ ipsius de illatis injuriis! Cor enim contritum et humiliatum Deus non despicit, sed amplectitur sincerius. Sicut et sanctus David, qui cum peccasset, humiliavit se coram Domino, petivit misericordiam, et obtinuit veniam. Sic et rex Ninivæ et civitas tota, cum interminata esset subversiois severitas, quoniam in cinere et cilicio humiliavit se Domino, mutata sententia meruit ultionis censuram contritione cordis et lacrymarum compunctione redimere.

Non hæc, fratres, vobis scribimus, ut facies vestras confundamus, sed ut, lectis litteris nostris et intellectis, valeatis et velitis officii vestri necessitates fortius et validius exercere. Opto vos de cætero semper melius ægere, ut sit vobis pax celerior, et amplior libertas Ecclesiæ. Orate pro nobis, ut non deficiat in tribulatione fides nostra, sed et secure possimus dicere cum Apostolo : *Quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque aliqua creatura poterit nos sepe- rare a charitate Dei, quæ subjecit nos tribulationi, donec veniat qui venturus est, qui faciet nobiscum misericordiam suam, et ducet nos in terram promissionis, terram fluentem lacte et melle, quam non dabit nisi diligentibus se.* Valete omnes semper in Domino, et instantius oret, petimus, pro nobis tota Anglicanæ Ecclesia.

EPISTOLA LXXVI.

AD OMNES EPISCOPOS ANGLIÆ.

D THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et sedis Apostolicæ legatus, venerabilibus fratribus et amicis in Christo charissimis, omnibus episcopis per Angliam et Walliam constitutis, salutem, et in his quæ Dei sunt, felici perseverare proposito.

Ad nos iterato perlatum est verbum absconditum, et sæculis omnibus abscondendum, scilicet quod nobiscum de pace cum domino nostro rege tractatur, et in injuriam sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ et nostram suadetur ei, ut per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archiepiscopi filium suum faciat coronari. Nos quidem ex conscientia nostra ad reformationem pacis in Domino nos semper obtulimus, parati etiam nunc domino regi et filio suo debitum honorem et reverentiam in Christo per omnia exhibere : et si

domino regi placuerit, pro debito officii nostri inungere et coronare in regem, sicut antecessor noster ipsum dominam nostrum, cujus incolumitatem Deus ad honorem suum et utilitatem cleri et populi in omni prosperitate per longa tempora tæatur, dignoscitur consecrassse. Unde major et evidenter injuria matri nostræ Cantuariensi Ecclesiæ irrogaretur et nobis, si hoc alius cujuscunque instinctu usurpare præsumeret. Prohibet hoc auctoritate, qua cunctis præminet, summus pontifex, sicut ex litteris ejus, quas vobis mittimus, potestis advertere, et ei qui hoc attentare præsumperit, si quis tamen est, periculum honoris, officii, et beneficii patenter immi-
nere deantiat. Nos etiam ipsius auctoritate freti universitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis et beneficii sub anathemate præcipiendo mandamus, ut hoc nullus vestrum attentet, nec attentanti assistat, sed apostolica auctoritate quilibet vestrum exquisita diligentia opportunitate inhibeat præsumptori, ne hoc usurpet, et a communione illius abstineat. Valete semper, dilectissimi fratres in Christo.

EPISTOLA LXXVII.

AD FILIOS ECCLESIE PER CANTIAM CONSTITUTOS.
CHARTA DE LIBERTATIBUS ECCLESIE.

THOMAS, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, Anglorum primas et apostolicæ sedis legatus, omnibus sanctæ matris Ecclesiæ fidelibus per parochiam nostram Cantix constitutis, salutem.

Cum ecclesiarum jura nostræ jurisdictioni subditarum sollicitè debeamus conservare, eademque minuere præsumentes festina et digna animadversione punire, majori tamen vigilantia Ecclesiam Cantuariensem, cui nos divina præfecit misericordia, ejusdemque libertates ac dignitates, ab antiquo ei jure competentes, integras et illæsas nos convenit conservare. Unde universitati vestræ, clericis tamen specialius, auctoritate qua fungimur inhibemus, ne quis ullum ex parochianis suis vel alium quemlibet, qui in cæmeterio Cantuariensis Ecclesiæ se sepeliri petierint, vel amici sui pro eo, impedire præsumat. Clericus etiam, in cujus parochia defunctus erit, usque ad Ecclesiam corpus defuncti comitetur. Quod si noluerit, monachi libere defuncti corpus ad Ecclesiam obsequiis rite peractis deferant et sepeliant. Porro eadem quoque auctoritate inhibendum esse sancimus, quod si quis in prædicta ecclesia vel infra ambitum murorum, ecclesiam et curiam nostram et monachorum, cui gentium homicidium vel furtum fecerit, sanguinem fuderit, personam quamlibet dicto vel facto injuriaverit, vel alicui illicitum commiserit, ne quis archidiaconus, decanus vel præpositus, ullave justitia ecclesiastica seu sæcularis se intromittere præsumat. Soli enim personæ archiepiscopi et monachis ecclesiæ nostræ correctionem et satisfactionem delictorum in memoratis locis contingentium reservanda esse constituimus. Quod si quis hanc nostram constitutionem infringere præsumperit, vel veniæ contravenire attentaverit, Dei omnipotentis indigna-

tionem et nostram procul dubio se noverit incursum !

EPISTOLA LXXVIII.

AD OMNES QUI CONT. D. PAPAM JURAUERUNT.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, omnibus in Anglia constitutis, qui contra dominum papam Alexandrum juraverunt.

Sciatis, charissimi, quod ex multa tribulatione et angustia cordis scripsimus, non quidem ut vos contristemus, sed ut intelligatis, quantam charitatem habeamus abundantius in vobis. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Christi Jesu. Unde cognitis, quæ tam corporis proxime quam animæ vestræ periculo, et ad ipsius quidem Dei injuriam vestris inaudita temporibus gesta sunt, non modicum contristamur, et confundimur propter vos. Patet siquidem fama vulgante, qualiter dominum papam, qui ipsius Christi imaginem gerit, et me pariter, qui licet indignus, pater tamen et episcopus animarum vestrarum sum constitutus, abjuraveritis. Hoc enim præ cæteris, quæ in exemplum justii judicii Dei jam pluribus annis sustinimus, nobis ad incredibile pressuræ nostræ augmentum accessit. Illud quippe tam detestabile, tam flagitiosum juramentum, quantum jam generat scandalum mundo, offensam Deo, vobis culpam, nobis afflictionem! Præpositos siquidem a Deo abjurare, ipsius qui præpositos constituit injuria est, et non nostra, qui præficimur, sed potius ejus, qui præfecit, inonoratur potestas, et evacuatur obedientia. Quod profecto vitium, vobis confidentur dico, sed lacrymabiliter propter vos, idololatricæ par et simile est, ut ait propheta : *Quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatricæ nolle acquiescere.* Unde et statuto veteris legis tales tanquam veri idololatricæ corporalis mortis reportabant sententiam. Vos autem fecisse videmini, quod deterius est, qui non solum repugnatis, sed etiam repugnatos vos juramento firmatis. Illud denique quale est, oves pastores abjicere? Profecto qui pastores suos deserunt, jam lupus invasit. Et nisi pastor, quem abjuraverunt, nunc protegat, depascet eas in finem : multa Scripturarum testimonia et sanctorum exempla in vestri detestationem delicti possent induci.

Verum tanti excessus enormitas etiam extremæ intelligentiæ hominibus claret. Si tamen non spontanei, sed inviti accessistis, in parte quidem excusatur peccatum, sed non excusatur omnino. Satius enim fuisset corpus ipsum perdere, quam juramentum tam execrabile perpetrassse. Unde filii mortis universi vos, quæ juxta quod propheta ait de populo suo : *Et vos plagis inimici percussi estis, castigatione crudeli.* Verum ad manifestandam sollicitudinem quam pro vobis habemus ad Deum, vulnere tam sævo fomentum, quod solum nunc superest, adhibere curavimus, et de tam illicito juramento poenitentes, illos præsertim qui non spontanei, sed coacti juraverunt, vice beati Petri, apostolorum principis, et Romani pontificis, et nostra absolvimus; venerabili-

bus fratribus nostris diocesanis episcopis, et etiam minoribus sacerdotibus, ubi sedes episcopales vacare contigerit; vices nostras in exteriori satisfactione jam dictis pœnitentibus injungenda committentes, omnes id scite volentes, vos tali juramento nequaquam esse obnoxios, nec ut pareatis obligari, ne instar Herodis sub prætextu pietatis efficiamini impij, et juramento excusetis scelus ipso deterius, juxta quod quidam ait : *Non est observandum juramentum, quo malum incaute promittitur*. Et item : *In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incaute rovistis ne facias*. Et multa, quibus nunc supersedeo, his consonantia sunt.

In fine autem obsecro vos ego vincetus in Domino; obsecro quidem vos tanquam filios mihi semper in Christo amplectendos, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, ut ipsius Christi primo fidem tenentes, postea ipsius obediatis præpositis, subjacentes eis : *Ipsi enim pro vobis vigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Scire autem volo vos, fratres, quia et juramenta illicita, et cætera enormia multa, quæ pravis suggestionibus in oppressione justitiæ et veritatis circa nos facta sunt, ipsa favente veritate magis eventiant ad ipsius profectum. Veritas enim claudi et ligari potest, viuci vero non potest, quæ et suorum paucitate contenta est, et multitudine hostium non terretur. Spiritus autem consilij et sapientiæ det vobis id ipsum sapere in alterutrum, ut unanimes uno ore honorificetis pastores et episcopos animarum vestrarum, quos constituit ille magnus pastor ovium in sanguine æterni testamenti Jesus Christus, et per charitatem Spiritus sancti, ut patri vestro jam naufraganti orationis vestræ manus porrigatis, ut liberer ab infidelibus, prohibentibus etiam, ne in ecclesia pro me in carcere fiat oratio, quæ tamen commune fidelium et infidelium suffragium est.

Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis, quia male præstito juramento respueritis, et condigne et humiliter pœnitueritis. Cæteros vero Deus aut cito convertat, aut temporaliter affligat, quousque respuerint, et condignam pœnitentiam egerint.

EPISTOLA LXXIX.

AD SUFFRAGANEOS SUOS.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, suffraganeis suis.

Gratias ago Deo meo, cui nunc servio in vinculis meis, quod obedientia vestra jam in Dei ecclesiarum orbe divulgata est. Hæc est nunc gloria mea, quod nunc habitamus in sano rejecto illo infelicissimo Juda, velut putridissimo membro amputato, per quem in nostro corpore tantum scandalum venit, qui velut jumentum inquietum in junctura non trahebat, sed unitatis nostræ turbabat juvendum. Unde gloriam illi dantes, qui virtute sua Catholicæ suæ columnas confirmavit, rogamus vos, fratres amantissimi, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in ipsum, ut non cito moveamini a nostro

A sensu, neque terreamini, neque per ipsum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam ab Ecclesia missam. Hæc ideo dixerim, quia multi veniant, et certe scio neque dubito, quod aliqui jam venerunt, qui velut pestilens ventus adducti mendaciorum aurogine terram corrumpunt. Sunt enim isti prophetæ Baal, missi ut decipiant populum, et ut religiosa mendacia dictorum facilius fidem inducant. A prophetis Hierusalem ista egreditur pollutio supra terram. Ecce enim professionis nostræ sunt, qui persequendo nos movent pedes suos, et non quiescunt, qui epistolas mendacio plenas in orbem dirigunt, aures audientium polluunt, et linguis suis nos toto orbe consecantur. Facti enim divitiarum servi, ad dominorum nutum, a quibus se sperant accepturos, comitorum instar servorum, modo ajunt omnia, modo negant. Verum dolorem id temperat, quod jampridem mater nostra interiorem hanc viscerum passionem sustineat. Unde et Dominus ipse hujusmodi prophetis, qui etiam sub statu veteris legis pauci non erant, comminatur in propheta : *Ecce, inquit, cibabo eos absynthio, et potabo felle*. A prophetis enim Hierusalem egressa est pollutio super terram, neque ab ista agritudine penitus sanabitur, donec is venerit, qui sanabit omnes languores, et renovabit ut aquilæ juventutem suam. Vos quidem, fratres, nolite audire prophetas istos. Radulphus vero Landavensis qualisqualis archidiaconus, et Ricardus Barre dicuntur principes prophetiæ. Nolite, inquam, credere. Propheta quippe vaticinij sine monstrabitur. Et scietis indubie quod in brevi nec in longos profecto dies, Domino faciente, sermones vult in tempore visitationis peribunt. Cum enim jam particularis discessio venerit, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, de instantia Domini diei nulla quæstio est. Vos autem state et confortamini in Domino, ne dies ille tanquam fur vos comprehendat. Ecce enim dedit vos Deus hodie in civitatem inunitam, et in columnam ferream, et in murum æneum super omnem terram, regi terræ, et principibus ejus, et populo terræ. Si bellaverint adversus vos, non prævalebunt, quia Dominus erit vobiscum. Unde nos de obedientia vestra non minimum confidentes, firmiter vobis injungimus, et in D virtute obedientiæ præcepti nostri auctoritate inhibemus, ne in novas obligationes juramenti, seu etiam pollicitationis a vobis exactæ declinetis. Alioquin vos, quod Deus avertat, in inobedientiæ rotam prolapsos adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. De cæterò, fratres, orate, ut rumoribus fabulorum oppressis, et multiplicis fraudulentæ doli, veritas Dei currat, et clarificetur per nos, et liberemur ab importunis et malis hominibus, qui jamdiu veritatem Dei in mendacio detinuerunt. Et Deus patientiæ et solatii det vobis id sapere in alterutrum, secundum Jesum Christum, ut opera nostra invicem portantes, unanimes, et uno ore honorificemus Patrem Domini nostri Jesu Christi, et sponsam ejus matrem nostram, sanctam et apostolicam Ecclesiam.

EPISTOLA LXXX.

AD CLERICOS ET LAICOS CANTIÆ.

THOMAS Cantuariensis, clericis et laicis per Cantiam constitutis.

Noverit universitas vestra, dilectissimi fratres, quod nos ex justis et manifestis causis publice excommunicavimus Gilbertum Londoniensem episcopum, Randalphum de Broc, et alios quorum nomina superius scripta sunt. Denuntiamus ergo vobis, sicut charissimis filiis et fratribus nostris, ut ab eorum communione, donec resipiscant et condigne satisfaciant, prorsus abstineteis. Præterea noveritis quod vos a subjectione et obedientia Gaufridi archidiaconi et Roberti vicarii ejus absolvimus; et prohibemus, ne iis obedientiam aut reverentiam exhibeatis, donec super crimine inobedientiæ condigne satisfaciant nobis et Ecclesiæ Dei, quam plurimum læsisse noscuntur; nec eorum exactiones sustineatis ulterius. Non turbetur cor vestrum in his, neque formidet, quia, Deo propitiante, contra malignantium tergiversationes et appellationum subterfugia sedis apostolicæ munimine tuti sumus.

EPISTOLA LXXXI.

AD CLERICOS CANTIÆ.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, omnibus clericis per Cantiam constitutis, et in Christiana communione degentibus, salutem, et *Deo potius quam hominibus obedire.*

Novit vestra discretio pro parte, quot et quantas injurias Ecclesiæ Dei et vobis et nobis intulerit dominus rex Anglorum, et quandiu ipsum et suos in multa patientia sustinuerimus, expectantes ut eum nostra mansuetudo ad poenitentiam provocaret. Nunc autem quia ille domini papæ et nostra patientia semper abusus est, et in periculum animæ nostræ redundabit si tantas Christi injurias ulterius dissimulaverimus, universitati vestræ in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo ordinis et beneficii, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi prædictus dominus noster rex infra purificationem beatæ Mariæ Ecclesiæ Dei et nobis debitam satisfactionem exhibuerit, extunc penitus a divinatorum celebratione cessatis, excepto baptismo parvulorum, poenitentia, et viatico, quod pro necessitate conficiendum est, clausis ecclesiæ januis, et laicis personis exclusis, sine campanarum pulsatione et solemnitatibus, quas tempore quietis et lætitiæ exercere Ecclesia consuevit. Præterea Gaufridum Ridel et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestria, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Nigellum de Saccavilla, et Adam de Cheringis excommunicatos et evitandos esse sub eadem interminatione denuntiare præcipimus: et ne quis parochianorum vestrorum Roberto vicario, quem beneficio ecclesiastico privavimus, deinceps obediat, auctoritate domini papæ et nostra prohibemus; et ne exactionibus, quas exercere solitus est, ulterius acquie-

scant. Ad hæc nisi Joannes decanus Saresberiensis, et Wido decanus Walthamensis, et Joannes Cumin, et Radulphus Landavensis archidiaconus, et Wimarum alumnus comitis Hugonis, infra nativitatem Domini Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfecerint, publice denuntietis eos tanquam excommunicatos extunc esse vitandos. Omnes autem, qui ecclesias vel ecclesiastica beneficia de manu laicorum accipiunt, qui clericos et ecclesiasticas personas ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuntios et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt, qui ad evitandam legitimam correctionem, ut justitia ecclesiæ opprimatur, ad sæculi confugiunt potestates, qui traditiones hominum et potentum usurpationes sive abusiones divinæ legi præferendas prædicant, aut præferri compellunt, et sacerdotes alienæ ordinationis, qui post exitum nostrum sine auctoritate nostra præsumpserunt, sive concessionem usurpantium vices nostras habuerint, sive non, in episcopatu nostro divina celebrare, nisi postquam hæc eis denunciatio innotuerit, a tanta præsumptione destiterint; illos etiam qui eos de cætero admiserint in ecclesiis suis, hoc, inquam, omnes excommunicatos esse publice denuntiare præcipimus. Ne timeatis, dilectissimi filii, a multitudine vel facie eorum, quia plures nobiscum sunt quam cum illis, vobisque cito de cælo dabitur consolatio, sanctis omnibus procurantibus apud Deum, ut adversarios Ecclesiæ ad gloriam nominis sui mature convertat aut conerit. Perseverantiam fidei et obedientiæ vobis divina gratia largiatur, sine qua, ut nostis, coronam justitiæ nullus assequitur.

EPISTOLA LXXXII.

AD DECANOS CANTIÆ.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, decanis Cantiæ.

Novit dilectio vestra, quomodo in perniciem Ecclesiæ dominus rex, sedis apostolicæ patientia et nostra semper abutens, deteriora præcedentibus malis semper adjecerit. Inde est quod vobis in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium in ecclesiis jurisdictionis vestræ omnia divina, præter baptisma parvulorum et poenitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, hujus interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis ab omnibus inviolabiliter observari. Ad hæc sub eadem interminatione præcipimus, ut procuretis, quomodo litteræ nostræ conventui Cantuariensis Ecclesiæ præsententur.

EPISTOLA LXXXIII.

AD WILLELMUM SUBPRIOREM ET CONVENTUM CANTUARIENSEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, et apostolicæ sedis legatus, dilectissimis in Christo filiis, WILLELMO subpriori, et ODONI, et cæteris fratribus, qui in sancta Cade-

tuariensi Ecclesia Domino famulantur, salutem, et pacem, quam sicut mundus nescit, ita solam Christus agnoscit.

Quot et quanta pro honore Dei, pro libertate Ecclesie, pro sedis apostolicæ reverentia, et privilegiis ejus conservandis huc usque parvitas nostra pertulerit, vestra quidem non potest ignorare nec dissimulare debet fraternitas, quæ licet nostris et Christi pauperum nobis in ipso coexulantium necessitatibus, ut oportuit, nondum communicaverit, tamen acerbiter exsilii, proscriptionis injurias, contumelias detractorum, persecutorum atrocitates, dolos insidiantium, tyrannorum vires in personam et domum nostram solutius, acrius, et pertinacius effusas, ex relatione multorum audivit, et partim oculata fide conspexit. Cæterum in omnibus his gravissima fuere nobis pericula, quæ pertulimus a falsis satribus, prætendentibus pacis officia, et obsequia pietatis, et clam tendiculis operantibus. Tendebant laqueos et acuebant ut gladium linguas suas, et aliorum machinas erigebant, ut nobis et nostris prorsus de cœtu viventium deletis, sanctæ Cantuariensis Ecclesie titulum abolerent, et ei auferrent honoris et præminentie gloriam, quam sanctorum, qui in ea requiescunt, constat sanguine, et laboribus multis et magnis acquisitam. Retribuet illis Dominus secundum opera eorum, et secundum nequitias adinventionum ipsorum. Horum inventor et signifer exstitit ab initio Londoniensis ille, qui primus scidit Anglicanæ Ecclesie unitatem in perniciem ecclesiasticæ libertatis et nostram. Regis et officialium suorum animos armavit et manus; deinde fratri et amico nostro Eboracensi archiepiscopo assistens et coherens, quosdam de fratribus nostris exquisita calliditate circumvenit, ut contra matrem suam, cui ad fidem et obedientiam ex professione tenebantur astricti, domino papæ pro antedicto archiepiscopo, qui ex quo a Cantuariensi Ecclesia in archiepiscopatum promotus est, ei semper quantas scivit et potuit, tetendit insidias, scriberent, quatenus ei liceret crucem suam salutiferæ crucis æmulam, quia in stipite elationis posita est, per provinciam nostram deferre, ut ad parilitatem Ecclesie Cantuariensis quodammodo videretur accedere.

Parcat illis Deus, qui circumventi sunt, et eos qui circumvenerunt, aut compulerunt simplices et infirmos fratres, ad honorem suum aut convertat, aut conerit. Reticeamus ad præsens, quod morosius esset enarrare, quot et quantis, et quibus sollicitationibus et machinamentis exsilium et proscriptionem nostram, cum jam dicto archiepiscopo, et Ricardo de Luci, et Ricardo tunc Pictaviensi archidiacono, præsentate nuntio domini papæ, dictavit, et fecit jam protelari in annum quintum, et tyrannorum ministerio Christi pauperes innocentes compellat vivere miserabiliter relegatos, ne propriam injuriam prosequi videamur. Hæc fecit ille Cantuariensis Ecclesie filius, verus utinam. Hæc fuit

A exhibitio fidei sacerdotis, et episcopi professi fidem et reverentiam. Hæc opera fratris, amici, familiaris, adhærentis lateri et ordini nostro, qui emergentibus Ecclesie necessitatibus nobiscum primus fuit in concilio sacerdotum. Diu, dilectissimi, tacuimus, et eo usque dissimulavimus in periculis et criminibus tam manifestis ut sanctis habentibus spiritum Dei, et viris discretis videretur potentia nostra ignaviae et remissionis potius nomine digna, quam virtutis. Ille autem quid fecit? Errorem ejus, ne furorem dixerimus, quo mentis malitiam patefecit, inviti loquimur, neque vos patienter audietis, qui alterum Absalon in sanctæ civitatis subversionem plane cognoscetis armari, ut hæreditatem vestram et sanctorum, quibus vestra clarescit ecclesia, gloriam transferat ad Aquilonem. Similis illi, qui usurpatione gloriæ, non conformitate bonitatis Altissimo voluit coæquari. Gloriarum enim, quod cathedram episcopalem Londoniis statuet, et quod Ecclesie Cantuariensi nullam debet obedientiam, quia ex quo translatus est, nec iteravit professionem. Quid ad hæc turbamini, et cogitationes ascendunt in corda vestra, ut lacrymas nequeat læsa pietas continere? Scimus enim, quia nullus vestrum est, aut admodum rarus, et eidem patricidæ comparandus, si quis tamen ad hanc vocem non ingemiscat, cujus animum non exulceret et pertranseat vis doloris, et qui corde et visceribus extractis non mallet præmori, quam videre quod præsumptuosus ille minatur. Sed nutu divino contigit, ut se proderet iniquitas ejus, et qui præcipitare decrevit innocentes, debitam properet ad ruinam, et cum auctore suo pro usurpatione gloriæ irreparabilem excipiat casum. Quis enim contra sanctorum sedem Ecclesiam Cantuariensem, a sæculis tam immaniter insurrexit, et non est præcipitatus ex alto? Quot et quantos persecutores vestros præcipitavit Dominus ante faciem vestram? Itaque consolamini, fratres, experti quod major sit arrogantia Moab, quam fortitudo ejus; et prope est ex quo diuturnos tumultus exercet, ut in nocte vastetur et conticescat. Sed nunquid vos, quibus fere præ cæteris tanta paratur injuria, dissimulabitis ulterius, et a vindicta, quoniam Deus suæ ultor injuriæ et nostræ læsionis, cum his qui terram Merob inhabitant, continebitis manus? Sed tenetis quod scriptum est: *Maledicite terræ Merob*, dixit angelus Domini. Et illem quidem jam apprehendit maledictio, quoniam calpis exigentibus traditus est Satanæ in interitum carnis, et caractere bestię insignitus, a fratribus et coepiscopis, qui rectum sapiunt, evitatus, ne eos ex participatione lepræ macula damnationis inficiat. Accingimini ergo filii potentes, et estote parati contra subversionem ecclesie vestræ in prælium. Si quis Domini est, jungatur nobis, et quisquis conatibus ejus favet animo, manifeste cohareat illi. Amodo namque duobus dominis servire non poteritis, aut episcopis obedire, quia Dominus ventilabrum judicii sui misit in terram, ut grana a

paleis discernantur. Qui vero illi cohæserint, Deo propitiante similes ei erunt in interitum carnis, facti in combustionem et cibum ignis. Nulli enim de cætero parcemus, quin pro modo culpæ exercentur et ratio vindictæ. Unde quia universitatem vestram, quod Deus novit, sincera charitate diligimus, et pro jure matris nostræ S. Cantuariensis Ecclesiæ, ut præsens indicat dies, si res exigat, decrevimus animas ponere, vobis consulendo, monendo, et in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus duos de fratribus vestris quos ad hoc, vestro communicato consilio, necessarios decrevimus, præparetis, ut sufficienter instructi cum nuntiis nostris possint occurrere homini tam malitioso: et ex rescriptis privilegiorum nostrorum dominum papam et curiam Romanam sufficiant præmunire, et in auditorio ejus expugnare, et proterere publicæ salutis hostem. Nunc enim apparebit, qua fide, qua devotione, quo zelo quisque vixerit hactenus, et militaverit ecclesiæ suæ. Dissimulavimus culpas eorum, qui excommunicatis nostris communicaverunt, licet nomina eorum pro magna parte teneamus expressa, sed de cætero nisi cautius egerint, dissimulationi non erit locus. Excommunicati vero sunt, quorum nomina subscribuntur, inferius, nobisque tam de justitiæ, quam de clementia sedis apostolicæ indultum est, ut nullius appellacionis obtentu differamus in eos rigorem ecclesiasticum exercere. Nam dominus papa cognita malitia adversantium, quæ per se patens est, et justitiæ nostra, quæ cunctis liquet, ita procul dubio in causa nostra procedit, sicut in fratris uterini necessitate judicat procedendum.

Eramus ad consolationem vestram ampliora dicturi, sed consulta ratione substitimus, interim expectantes et orantes, ut fiat omnium nostrum cor unum et anima una in Domino, ne aliquis quæ sua sunt quærat, sed quæ Jesu Christi, et quod publicæ utilitati expediat, et libertati Ecclesiæ et dignitati in posterum. Comfortamini pusillanimes, quia prope est ut videatis gloriam Dei, et confusionem et ignominiam eorum, qui Ecclesiam Dei persequuntur. Non confidat quis in mundana suppellectili, vel satellitum familiaritate, quia

Non habet eventus sordida præda bonos.

Et infidelium nulla est fides. Et ne a nobis districtius exigatur, si eorum qui Ecclesiam persequuntur, et quos, ut pœnitentiam agerent, in multa patientia jam fere toto quinquennio supportavimus, maguas et manifestas culpas ulterius dissimulaverimus, fraternitati vestræ denuntiamus nos publice excommunicasse Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, et Robertum ejus vicarium, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffar, Ricardum de Luci, Adam de Cheringe, et item eos qui officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laica acceperunt, vel ea usurpaverunt propria temeritate. Similiter et illos qui domini papæ nuntios vel nostros, ne Ecclesiæ necessitates

prosequantur, impediunt. Vobis ergo auctoritate domini papæ et nostra mandamus, quatenus eos tales habeatis in archiepiscopatu nostro et haberi faciatis, quales haberi solemniter excommunicatos sacrorum canonum disciplina præscribit.

EPISTOLA LXXXIV.

AD EOSDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectis in Christo filiis, WILLELMO subpriori, et toti conventui Cantuariensis Ecclesiæ, salutem. et in fidei et obedientiæ virtute constantem perseverantiam.

Lamentati sumus quinquennio cum propheta stupentes præ dolore et admiratione, quomodo dominæ gentium, provinciarum princeps, et quondam numerosa filiorum sobole, et populorum affluentia gloriosa, et, quo gloriosior, et illustrior est Britanniarum mater, nutrix et propagatrix in Christo, tandiu in solitudinem, miseramque in servitutem redacta sit, ut nec libertatis audeat meminisse, nec ad quod fundata est, gentibus edisserere legem Christi, et publicare ecclesiasticas sanctiones. Supervacaneum erit referre, præsertim vobis, qui præsentibus vidistis, et audistis atroces injurias, et quæ sine miseratione et omni reverentia juris adversus Deum et Ecclesiam præsumpta sunt. Sperabatur quod nostra dominum regem patientia posset ad pœnitentiam provocare: sed, quod sine lacrymis enuntiare non possumus. immanitas ejus ab impunitate semper ascendit, et ex dissimulatione factus est inhumanior. Timemus ergo ne sanguis ejus, et jam fere deficientis ecclesiæ de manu nostra merito requiratur, si tantus excessus remanserit ulterius impunitus, et irrequisitus a nobis. Nam et Heli ob id periisse describitur, quod filiorum videns et increpans culpas, uti maluit affectione et mansuetudine patris quam severitate et auctoritate pontificis.

Ne ergo nos ex criminis dissimulati consensu justitia reos damnationi deputet ante Deum, vobis in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo officii, gradus et beneficii, apostolica et nostra auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus nisi infra purificationem beatæ Mariæ virginis Ecclesiæ satisfecerit, et tam illi quam his qui pro ea exsulant aut proscripti sunt, debitam reddiderit pacem, a divinis cesset officiis, excepto quod exclusis laicis sine solemnitate campanarum et ecclesiasticæ lætitiæ signis, voce demissa canonicus mos viris religiosis indulget. Nec timeatis eos, qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electorum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt, quia in hoc consistorio patenter judicabit Dominus quos in futuro debeat corouare. Illos autem qui ecclesias et ecclesiastica beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum, qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuntios et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt, qui tra-

ditiones hominum divinæ legi præferendas docent, A et usurpationes sive abusiones potentum cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi, et nominatim Gaufredum Cantuariensem archidiaconum, et Robertum v carium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Wilelmum Giffard, Nigellum de Saccavilla, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis publice excommunicavimus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus correxerit rex Angliæ, exinde personæ ejus, quod inviti dicimus, in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus auctore Domino, non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit, quod qui virgæ parcat, odit filium. Ad hæc eadem auctoritate sub eadem interminatione præcipimus, ut Joannem decanum Saresberiensem, Widonem B decanum Waltham, Joannem Cumin, Radulphum Landavensem archidiaconum, Wimarum presbyterum alumnum comitis Hugonis, a die Nativitatis Dominicæ tanquam excommunicatos evitetis, nisi Ecclesiæ Dei quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris, ut timorem Dei præferentes humano, vobis acquiratis coronam gloriæ, et exemplum obedientiæ et fortitudinis feliciter ad cœvos transmittatis et posteris.

Similiter Ricardo priori, et capitulo Dovræ, et Cantuæ monasteriis.

EPISTOLA LXXXV.

AD EOSDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, WILLELMO subpriori et conventui Cantuariensi.

Quot et quantas persecutiones jam per sex annos gratis pertulerit Ecclesia Anglicana, tanto certius agnoscitis, quanto acerbius ipsa rerum experientia pro magna parte sensitis. Quia ergo dominus rex, dum in multa patientia sacræ Romanæ Ecclesiæ et nostra provocatur ad pœnitentiam, non modo non corrigitur, sed semper adjicit deteriora prioribus, ne sanguis ejus et compereuntis Ecclesiæ requiratur a nobis, universitati vestræ in virtute obedientiæ, sub periculo ordinis et gradus præcipiendo mandamus, quatenus in Ecclesia Cantuariensi cessetis infra quindecim dies a susceptione præsentium ab omnibus divinis, excepta pœnitentia morientium et viatico, quod januis clausis, et laicis exclusis, sine campanarum pulsatione et omni solemnitate lætitiæ conflicti religionis favor exposcit. Præcipimus autem, ut auctoritate nostra de hujus specialis mandati tenore utentes, omnibus decanis per archiepiscopatum constitutis denuntiatis in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii et beneficii, quatenus in omnibus ecclesiis jurisdictionis eorum hujus interdicti sententiam, quantum in eis est, faciant inviolabiliter observari. Vos Deo potius quam hominibus obedientes gratia Dei custodiat.

Similiter abbati de Faversham, et aliis abbatibus, et prioribus per archiepiscopatum constitutis, nisi quod non tenentur aliquid præcipere decanis.

EPISTOLA LXXXVI.

AD GAUFREDUM RIDEL ARCHIDIACONUM CANTUARIENSEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus GAUFREDO Ridel archidiacono Cantuæ.

Expectavimus tempore longo fidelitatem tuam, devotionem, et obedientiam. Sed quia fidelitas tua parum nobis huc usque attulit emolumentum, devotio minus exhibuit gratiæ, obedientia nihil tibi comparare debuit meriti, mandamus tibi, et in virtute obedientiæ, ac in periculo ordinis tui et possessionum tuarum præcipimus, quatenus post susceptionem litterarum nostrarum infra quadraginta dies conspectui nostro te repræsentes, servaturus domino fidem, patri devotionem, obedientiam archiepiscopo tuo, ut vel sic discas officii tui necessitates exercere, cujus, utinam digne emolumenta senseris.

EPISTOLA LXXXVII.

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, et apostolicæ sedis legatus, GAUFREDO inobedienti, archidiacono Cantuariensi, consultius sibi prospicere propter inobedientiam.

Misimus tibi jam pridem præceptorias sub interminatione pœnæ, sub dilatione quadraginta dierum, quatenus infra eosdem ad nos venires, satisfactorus nobis pro officii tui debito. Mittimus nunc correctorias, et merito punitorias, si non veneris responsurus nobis de inobedientia, satisfactorus de communicatione excommunicatorum nostrorum, excepturus de utroque quod meruisti. Hujus rei exequendæ damus tibi diem peremptorium, quadagesimum equidem a præsentatis tibi litteris nostris, sive fraude tua minus a te receptis, sive præsumptione refutatis. Veni, ut evadas pœnam pro non veniendo. Accelera, ut lætetur Ecclesia de conversione tua. Ne confundaris, ut sentias commodum de confusione, ut convertaris, sit tibi quod meruisti.

EPISTOLA LXXXVIII.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GAUFREDO archidiacono Cantuariensi.

Justum est ut ei, qui in manifesto inobedientiæ crimine perseverat, a subditis obedientia subtrahatur. Et qui scienter communicat his quos excommunicatos esse non ambigit, se ipsum ex nefanda participatione eorum condemnationi immergit. Nos autem miramur supra modum, quæ temeritate præsumas in clericos et parochianos Ecclesiæ Cantuariensis magisterium gerere, et nostrum videlicet episcopale officium, investituras ecclesiarum faciundo, et tradendo curam animarum, quam ipsis archidiaconis sanctorum Patrum decreta subtrahunt, exercere, et plebanas ecclesias onerare variis exactionibus, præsertim cum te publice excommunicaverimus, sicut ipsum Londoniensem, Ranulphum de Broc, et reliquos quorum nomina superius scripta sunt. Clericos quoque et parochianos nostros

ab obedientia et reverentia tua prorsus absolvimus, donec memor fidei et juramenti quod nobis præstitisti, cum satisfactione condigna redeas ad obedientiam nostram. Prohibemus autem auctoritate domini papæ et nostra, in virtute obedientiæ, in periculo salutis et ordinis, ne de cætero te intromittas de archidiaconatu nostro, donec a nobis absolvi merearis. Hoc autem tam tibi quam omnibus notum sit, quod omnes investituras ecclesiarum, quæ in absentia nostra factæ sunt, auctoritate domini papæ et nostra in irritum revocamus, et tibi interdiciamus, ne parochianos Ecclesiæ Cantuariensis tua communione, contamines. Et quidem, Deo propitiante, contra malignantium tergiversationes et appellationum subterfugia, sedis apostolicæ munimine tuti sumus, subjicientes et illos anathemati, qui ex mandato domini regis, aut propria temeritate nostra vel nostrorum occupaverunt bona, aut in proscriptionem innocentium, aut pauperum, Ecclesiæ Christi depopulationem, conciliis, aut delationibus, aut dolis ipsius regis animum investigaverunt. Et item eos, qui nuntios domini papæ et nostros, ne prosequantur Ecclesiæ necessitates, impediunt. Præcipimusque eos a participatione fidelium abstinere, donec resipiscant et condigne satisfaciant.

EPISTOLA LXXXIX.

AD GUNTHERIUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GUNTHERIO dilecto suo.

Rediens ad nos Gilbertus canonicus, quem miseramus ad curiam, indicavit nobis Magistrum Hervæum super negotiis nostris nihil hactenus effecisse, sed spei bonæ promissionibus detineri. Ecce autem tempus et locus, in quo, favente Deo, prædicta negotia facile poterunt consummari. Dominus enim et amicus noster Moguntinus electus magnus est modo, sicut esse debet, in oculis domini papæ, et facillime nunc ab eo, quidquid petierit, impetrabit. Scripsimus igitur ei, ut ipse apud dominum papam pro nobis sit, postulans instanter ab eo, ut negotia nostra celerius ad finem debitum perducantur. Nec enim scimus quid superventura dies pariat. Instet igitur, et cum omni sollicitudine curam gerat vigilantia tua, ut dum memoratus amicus noster, dominus electus Moguntinus, præsens est, negotia nostra, prout Magistro Hervæo dictavimus, effectui mancipentur. Diligenter autem observa, ne ad notitiam Willelmi Papiensis, sive Joannis Neapolitani negotia ipsa perveniant. Et ne forte negotiorum qualitas memoriam tuam effugerit, petiit nostra est, ut dominus papa nobis et Ecclesiæ nostræ pristinum primatus ex integro restituit dignitatem, et præcipiat firmiter atque constituat, ut Elboracensis archiepiscopus, remota appellatione, crucis honore præ se ferendæ deposito, jure primatus nobis et ecclesiæ nostræ subjectus sit, nec ullatenus de cætero prædictum crucis honorem in provincia nostra sibi audeat usurpare. Præcipiat quoque nihilominus at-

que constituat, ut remota similiter appellatione, abbas S. Augustini nobis professionem faciat, et in ecclesia nostra, si fieri potest, vel alibi benedictionem pastorem de manu nostra recipiat. Ut igitur ad ista nobis impetranda præfatum dominum et amicum nostrum, dominum Moguntinum, totis viribus impellere studeas, et volumus et rogamus. Si enim, quod absit! præsentis temporis opportunitatem vacuam abire permiserimus, nunquam forsitan huic similem nancisci poterimus.

EPISTOLA XC.

AD JOANNEM CANTUARIENSEM CLERICUM SUUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, JOANNI Cantuariensi, salutem.

Quomodo de novo facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio et illusio his, non modo qui in circuitu nostro sunt, verum etiam omnibus fere gentibus utriusque regni, et Francorum et Anglorum, et forte imperii, qualisque fama, ne dicamus infamia, et scandalum circumvolat per aures et ora omnium in dominum papam, unde magis dolemus, Deus novit, quam de propria persona, et in totam curiam graviter invehendum, et insultantium, et opprobria inexpiabilia improperantium, ex subscriptis aliquatenus poteris perpendere, et domino papæ, et amicis, si qui tamen sunt, secretius intimare. Ecce Joannes de Oxeneford, et alii regis nuntii a curia redierunt, extollentes se supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus; dicentes se impetrasse in curia quidquid desideraverunt: videlicet, quod rex exemptus sit a potestate omnium episcoporum, præterquam domini papæ, quoad excommunicationis inodationem; et quod habiturus sit legatum quem petivit, Willelmum scilicet Papiensem, qui inimicus noster est plus quam manifestus, cum plenitudine potestatis in omnem terram regis, ut ædificet, et plantet, et præsertim eradice, et evellat, omni remedio appellationis sublato, et maxime ad decidendam principalem, quæ inter regem et nos vertitur, causam; et omnes incidentes, omni exceptioni, omne de cætero, ut dicitur, præjudicium allaturas. Et cum hac pompa, cum hoc fastu rediit Joannes de Oxeneford in Angliam. Et cum applicuisset in portu quodam, invenit ibi prope fratrem nostrum Herefordensem episcopum. auram prosperam ad transfretandum, fortius saltem expectantem: quia palam non poterat, prohibitus a ministerialibus regis ex parte regis, et litteris ejus. Quo invento, inhibuit ei primo ex parte regis ne transiret, deinde ex parte domini papæ. Episcopo autem quærente, sicut nuntius suus, qui ad nos postea venit dominum suum excusaturus, nobis retulit, utrum super hoc litteras domini papæ haberet? dixit, se habere, quibus inhibebat dominus papa et ei et aliis episcopis Angliæ, ne venirent ad vocationem nostram, neque in aliquo nobis obedirent, quousque veniret legatus de latere domini papæ, a rege impetratus, qui et causam super appellatione

quam fecerant, et causam etiam principalem inter regem et nos, et omnes alias incidentes cum plenitudine potestatis, remoto omni appellationis obstaculo, terminaret. Cumque instaret episcopus, ut litteras inspiceret, dixit se non habere præmanibus quia miserat eas cum impedimento suo usque in Wintoniam, quæ distat a portu Hamtonæ per duodecim milliaria. Misit itaque episcopus, habito consilio cum suis, Wintoniam cum Joanne Magistrum Edwardum clericum suum, virum probum, ut credimus, et fidelem, qui vidit litteras una cum Londoniensi episcopo, similiter transfretare volente. Qui Londoniensis, visis litteris, prorupit in vocem gratulandus dicens: *De cætero Thomas meus non erit archiepiscopus.* Adjecit etiam Joannes: Quia privilegiata erat persona, ne de cætero posset a vobis excommunicari, nec etiam conveniri nisi in præsentia domini papæ, et liberam se habere potestatem donandi decanatum Saresberiensis Ecclesiæ cui vellet, et in omnibus imminutam et suspensam esse nostram dignitatem et jurisdictionem usque in adventum legati venturi. Hæc omnia mandavit nobis episcopus per capellanum suum, canonicum regularem, virum religiosum, quem miserat ad nos, excusaturum, quare non venerit ad vocationem nostram. Vocaveramus enim eum semel, et secundo et tandem tertio, cum peremptorio edicto, quatenus infra purificationem nobis exhiberet præsentiam suam, tanquam vir magnæ auctoritatis, et familiaris regi, tractaturus de pace inter regem et nos, si quomodo fieri posset.

Hæc omnia paratus erat canonicus jurare, se ita accepisse ab ore episcopi, nobis ex parte ejus significanda. Quæ si vera sunt, tunc procul dubio suffocavit, et strangulavit dominus papa, non modo personam nostram, sed et se, et omnes ecclesiasticas personas utriusque regni: imo etiam utramque Ecclesiam, tam Gallicanam quam Anglicanam. Quid enim exemplo hoc pessimo non audebunt cæteri principes terrarum adversus ecclesiasticas personas? Ad quem recurrent? Quomodo confidere poterunt de Ecclesia Romana, quæ nos pro ipsa stantes et usque ad sanguinem decertantes, ita deseruit, et destituit? Quid erit, si manentibus his inauditis, et detestandis privilegiis, et emancipationibus tam personæ regis quam aliorum, sub quocunque prætextu contingat, quod Deus avertat, ut decedat dominus papa, vel ut in urbe turbata fuerint omnia?

Certe transferentur hæc in hæredes, nec poterunt avelli a manibus eorum. Et quod deterius est, alii principes hoc exemplisimilia extorquebunt privilegia, et emancipationes ab Ecclesia, velit nolit ipsa; et sic peribit omnis Ecclesiæ libertas, et episcoporum jurisdictionis atque potestas, cum non sit qui cohibere possit, vel coercere tyrannorum flagitia, quorum tota intentio est, hodie grassari in Ecclesiam Dei, et ejus ministros; nec desistent, quousque eos, sicut et alios, in servitutem redegerint. Quis tamen erit finis, adhuc nescimus. Verum id scimus, quia supra mo-

A dum gravamur, sive vera sint, sive non, quæ proponuntur. Non enim obediunt nobis, nec respiciunt nos in aliquo sicut solent, vel episcopi, vel abbates, vel alii de clero Angliæ, jam quasi certi super depositione nostra. Verum securus sit dominus papa, quod nulla ratione intrabimus terram regis litigaturi, nec stabimus iudicio inimicorum nostrorum, et præsertim Papiensis, qui non sinit, nisi sanguinem nostrum, ut attingat sedem nostram, quæ revera, ut accepimus, ei promissa est, dummodo a vobis possit liberari. Est et aliud, in quo gravamur, quia nobiles viri tam proceres, quam episcopi, et alii prælati de regno Francorum, jam quasi desperati de nobis, coæsules nostros quos misericorditer sustentabant, nobis remiserunt, qui frigore et fame de cætero peribunt, sicut et quidam jam perierunt. Hæc omnia domino papæ diligenter insinua, ut remedium aliquod contra hæc mala nobis provideat, sicut petimus; si quid zeli Dei in eo remansit, quod adhuc speramus; et utinam spes non confundatur. Vale, et quam citius poteris, nuntium nobis istum remitte, per quem de his et aliis certioremur, utpote in arcto constituti, si vera sunt, quæ proponuntur.

EPISTOLA XCI.

AD ALEXANDRUM ET JOANNEM FIDELES SUOS.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ALEXANDRO et JOANNI fidelibus suis, salutem.

Ante discessum vestrum innotuit vobis, nos misisse canonicum regularem de S. Joanne ad dominos cardinales cum transcripto litterarum domini papæ de excommunicatis nostris sub juramento absolvendis in hanc formam, ut omnia nobis et nostri ablata restituerent; alioquin in eandem, in qua prius fuerant, reponerentur sententiam. Postea vero ipsas litteras domini papæ ipsis cardinalibus per dominum Osbertum subdiaconum curiæ misimus, ad quas per præfatum canonicum nobis responderunt, quod prædicti excommunicati, quorum nomina eis in schedula expresseramus, ex regis mandato et ejus auctoritate reditus nostros et nostrorum perceperant, et ideo non posse, dum in terra ejus moram facerent, in illos justitiam exercere: adjicientes etiam nomen nostrum ipsi regi adeo esse odiosum ut nec ipsi nec alii audent de nobis cum eo loqui, nec eum super his, quæ ad nos spectant, aliquo modo convenire. Dixit etiam dominus Otho ipsi nuntio secretius, quod etiam apud vos secretum sit, nemini præterquam domino papæ et fidelioribus amicis nostris revelandum, quia pro nihilo mandaret eis dominus papa aliquid hujusmodi, quod esset contra regem, quem dum moram facerent in terra sua, nec pro ipso papa, nec pro alio eum aliqua ratione offenderent. Et ideo omnimodis expedit, imo plus quam necessarium est, ut omnem quam poteritis, operam adhibeatis, et pro viribus apud dominam papam efficiatis, quatenus sæpe dicti cardinales revocentur, et a terra tota ipsius regis sub pænæ interminatione exire compellantur. Sed et de Londo-

niensi et Saresberienſi memoriter teneatis, et effice-
re ſatagatis, quod vobis injunximus. Litteras
etiam domini regis pro nobis, et litteras cardina-
lium, quas per prætaxatum canonicum nobis miſe-
runt, et litteras domini Ottonis privatas, quas et
apud vos privatas eſſe volumus, dōmino papæ dūn-
taxat oſtendendas, per latorem præſentium vobis
mittimus.

Ad hæc ſignificatum eſt nobis per aliquem, quia
juxta quod Willelmus Papienſis ſuggreſſit regi, et
forte aliis, niſi præſenſiſſet de voluntate domini
papæ nos poſſe transferri, id nunquam rex in quo
modo eſt, propositum arripuiſſet, nec in eo ſtetis-
ſet. Verum ſciat dominus papa et alii amici noſtri,
quod et eis conſtanter et firmiter proponatis, quia
permitteremus nos potius interfici, Deus novit, qui
ſcrutator eſt cordium, quam pateremur nos a matre
noſtra Cantuarienſi Eccleſia cum vita avelli, cum
nos enutrierit et exaltaverit in id quod ſumus. Unde
et pro nihilo ad id operam darent, quia citius
quodvis ſubiremus diſcrimen. Adjiciatis etiam, quia
ſi non eſſet aliud, niſi quod aufert homo ille poſ-
ſeſſiones eccleſiæ noſtræ, et aliarum eccleſiarum in
terra illa, mallemus, Deus ſcit, mori quavis morte,
quam turpiter vivere, ipſo nec impune ſerente, et
debitam a nobis pœnam, niſi forte ſatisfecerit, non
reportante.

EPISTOLA XCH.

AD ROSDEM.

THOMAS Cantuarienſis archiepiſcopus, JOANNI et
ALEXANDRO clericis ſuis.

Quæ in colloquio regum in octava S. Martini apud
S. Dionyſium habito geſta ſunt, plenius agnoſcatis
ex reſcripto litterarum, quas domino Senonenſi
transmiſimus. Sed quia verebamur ſtadium, non-
nulla quæ ibi deſunt, ei domino et amico noſtro per
vos communicanda litteris præſentibus curavimus
exarare. Nam ſic ei res facilius innoteſcet, cum
viva voce ferre poſſitis plurima, quæ litteris illis
minime cenſuimus inferenda. Exegerunt a nobis
dominus Rothomagienſis, et epicoſopus Sagiienſis,
qui pacis reformandæ mediatores eſſe debuerant,
quatenus exprimeremus immobilium nomina poſſe-
ſionum, quas nobiſcum Eccleſiæ Cantuarienſi re-
ſtitui petebamus, ad quod reſpondimus nos, qui
tanto tempore abſentes fuimus, et caruimus omnino
gentis et terræ noſtræ commercio, ſcire non poſſe,
quas terras dominus rex aut officiales ejus aliena-
verint aut diſtraxerint, ſed omnes nobis reſtitui vo-
lebamus, quas antecenor noster bonæ memoriæ
Theobaldus archiepiſcopus habuit, quoad vixit, et
nos ipſi, quando ad regimen Cantuarienſis Eccleſiæ
acceſſimus, et poſtea quando profecti ſumus ad
concilium Turonenſe, et ſemper, antequam rex nos
et Eccleſiam perſequeretur.

Et præter iſtas petivimus et petimus terram, quam
Henricus de Eſſexia tenebat de nobis, quia illo ex
tali cauſa exhæredato, in dominium et proprietatem
Eccleſiæ redire debuit, ſicut illæ quas de rege tene-

bat, ad illum redierunt. Fendum quoque Willelmi
de Ros nobis abſtulit, contra juramentum quod regi
Stephano præſtitit, quando eum adoptavit in filium,
et accepto hominio ejus ipſum regni inſtituit hære-
dem. Juravit enim tunc ſolemniſter et publice, quod
terras, quas rex Stephanus, dominus et adoptionis
jure pater ſuus, Eccleſiis contulerat, eis perpetuo
conſervaret. Abſtulit etiam nobis terram de Munde-
ham, quam contra Deum et ſalutem ſuam, et omnem
æquitatem Joanni Mareschallo contulit, qui nutu
divino, ut ſcitis, beatiffimo Anſelmo ſuam vindicante
injuriam, cum liberis ſuis, quos prædæ futuros ſuc-
ceſſores opinabatur, poſt paucos dies defunctus eſt.
Has autem tres poſſeſſiones, ſcilicet Henrici, Wil-
lelmi, et terram quam Joanni contulit, expreſſe peti-
vimus et petimus, malentes exſulare perpetuo, quam
iſtis ablatis diſpendioſam Eccleſiæ facere pacem.
Mediatores autem nos in bona ſpe terrarum reſtituen-
darum verbis ponere nitebantur, ſed circa mo-
bilia, quæ abſtulit, loquebantur tepidius, quamvis
Sagiienſis, et Magiſter Vivianus nobis mille marcas,
ſi pax procederet, reſtituendas aſſererent. Hoc enim
ſe dicebant accepiſſe ex ore ejus. Nos autem exegi-
mus medietatem ablatorum ad neceſſarios uſus,
domini papæ vel religioſorum conſilio de reſiduo
parituri. Quia ſuper omnia perniciem veremur
exempli, et ſaluti noſtræ timemus, pariter et illius:
noſtræ quidem, ſi tantum ſacrilegium diſſimula-
tione ſoverimus; illius vero, ſi non reſtituat cum
ſolvendum ſit, aut ſatisfaciat de ablatis, quia in
tali caſu conſtat prorsus non dimitti peccatum, ſi
non reſtituatur ablatum. Sunt autem variæ ſpecies
compensationum, quas et ille implere ſufficit ſine
magno ſui diſpendio, et nos parati recipere. Nam
ut ei remittamus, impœnitenti præſertim, quod
Eccleſiæ Dei abſtulit, divina nos protegente clemen-
tia, nullis unquam machinationibus obtinebit. Si
tamen pœnituerit, et de parte ſatisfecerit, nos eum
de reliquo pro devotione, quam exhibebit Eccleſiæ,
et charitate, quam ad nos habebit, ſupportabimus in
omni patientia. Quia tam Romanæ quam Anglicanæ
Eccleſiæ expedit, ut aliquid habeat penes ſe, quod
ei tumultus et ſeditiones molienti recte poſſit
opponi. Alioquin quiſquis eum prorsus expedit,
immanitatem ejus armabit ad eccleſiam jugulan-
dam. Nunc autem in eo calculo conſtitutus eſt, et
imminentem ſibi et terræ ſuæ ſententiam adeo
timet, ex quo dominum Senonenſem et Gratianum
illum, cujus memoria in utroque regno in gloria et
benedictione eſt, cognovit ad curiam proficiſci, ut
nihil domino papæ negare audeat quidquid ſimulet
et minetur, ſi in terras ejus ciſmarinas aggravare
decreverit manum ſuam, et nuntios ejus confuſos
remiſerit. Nec oportebit, ut ſententia ſortiatuſ effectum
quod ſola comminatio facillime quidquid
intentatum fuerit, obtinebit. Miſit nuper in Angliam
Gaufredum Ridellum, ut torqueat perſonas eccle-
ſiaſticas, et ad inobedienciæ crimen nefariis obliget
ſacramentis. Is cum Ricardo Pictaviensi archidia-

coro, et alijs officialibus regni, præcepit ex parte A regis, ut omnes episcopi Londoniæ convenirent, præstituri cautionem de servando edicto regis, ne quis nuntium aut litteras domini papæ vel nostras, inconsulto rege recipiat; ne pareat interdicto, si fuerit promulgatum; ne sententiam anathematis in aliquem fidelium regis ferre præsumat. Sed nullus episcoporum vel abbatum præter illum emissarium S. Augustini, in illo conciliabulo officialium comparere voluit, eo quod prælegerunt incurrrere publicæ potestatis offensam, si eam declinare nequiverint, quam derelinquere legei Dei. In primis ergo dominus Wintoniensis publice protestatus est, et solemniter prædicat se mandatis apostolicis, et Ecclesiæ Cantuariensis, cui ex professione fidem et obedientiam debet, cum omni devotione, quoad vixerit, per omnia pariturum: et ut item faciant, clericis suis indicit. Imitatur eum episcopus Exoniensis, ad omnem promptus obedientiam, et se in religiosorum collegio recepit, donec transent iniquitas. Norwicensis vero prohibitus ex parte regis, præsentibus officialibus, excommunicavit comitem Hugonem, et alios, prout sibi fuerat imperatum: et descendens a pulpito, cambucam, baculum scilicet pastoralem, super altare posuit, dicens se visurum, quis in terras vel res ecclesiæ suæ manus extenderet. Ingressusque claustrum cum fratribus vivit.

Cestrensis vero similiter exsequi paratus est imperata, et ut ab officialibus tutus sit, recessit in illam partem episcopatus sui, quam Wallenses inhabitant. Ex quo perspicuum est dominum papam ad gloriam Dei et perpetuum honorem apostolicæ sedis in Anglia triumphare, ut ibi floreat et fructificet auctoritas ejus, si in vigore perseveraverit, nec rejecerit coronam sibi divinitus præparatam. Nescit enim impietas quo se vertat, et semper, ut sui, perhibent, habet ante oculos dominum Senonensem, et filium gratiæ Gratianum. Ad cujus gloriam plurimum proficit mora, quam fecit Vivianus, qui nunc tandem dolos expertus est illusoris, et malitiam ejus, et fraudes varias non destitit apud nos in compitis prædicare. Quod cum in Ecclesia Romana fecerit, si tamen fides in homine est, etiam testimonio ejus amplius justificabitur dominus Gratianus in operibus suis. Vos autem et per vos et per dominum Hyacinthum elaborate, ut secundum quod promisit confutet nuntios illusoris sui. Et si hoc fecerit, et vobiscum fideliter ambulaverit, litteras, quas pro eo scribimus, porrigatis domino papæ. Quia sicut pro certo didicimus, nunc in recessu regem perfidiæ constanter arguit, et famam, quam prius læserat, ex magna parte redemit. Si vero voluerit ingredi duabus viis, quod tamen non credimus, quia pecuniam dicitur respuisse, et litteras retineatis, et ne nocere valeat, estote solliciti. Sollicitaverunt nos quidam ex conscientia et mandato regis, ut ad ipsum in Normanniam proficiscamur: nec hoc detrectamus implere, si nobis in confinio terrarum, ut promissum est, occurrerint, qui nobis et nostris

sufficiant præstare securitatem. Vos autem instate, ut dominus papa inibeat, ne novam, et præter morem Ecclesiæ Gallicanæ et Anglicanæ præstemus cautionem, ne a forma, quam regi scriptam misimus, dominus papa recedat; ut partem condoncentem ablatorum nobis restitui præcipiat; ut terreat regem metu interdicti in terris cismarinis; et regi Anglorum diligentius scribat, quatenus nos recipiat in osculo pacis; et jubeat in alijs litteris, ut terras ablatas, quas prænominavimus, sine quibus pax esse non potest, Ecclesiæ Cantuariensi restituat. Item prohibeat ne aliquem, nisi præstito secundum morem et formam Ecclesiæ juramento, ab anathematis vinculo præsumamus absolvere. Quoniam inter jura consuetudinum, quas vendicat contra Deum, si credatur expertis, manifeste cognoscetur hoc fere esse perniciosissimum. In quo si a præsumptione sua ceciderit, non magis speramus, ne sæpius confundatur, insistet cæteris. Ad hæc ut dominus papa christianissimo regi de consolatione nostra gratias agens, scribat exhortatorias et animatorias, interserens in eis quantum sit crimen sacrilegii, Ecclesiæ bona diripere, et sine justa causa personas ecclesiasticas exquisitis occasionibus fraudare suis bonis, et quod peccata sine poenitentia et satisfactione, præsertim cum tempus adest et rerum copia suppetit, non dimittitur. Quoniam si res ablata, cum reddi possit, non redditur, phantastica poenitentia est, et non vera quæ proficiat ad salutem, sed accumulat damnationem.

Mittimus vobis petitionem, quam porreximus regi, a qua nullo modo recedatis, nisi possitis meliorare causam, et litteras quas misimus magistro Viviano, et quas ille, ut accepimus, misit Anglorum regi. Quo plenius instructi negotium Ecclesiæ possitis commodius promovere. Si garrulorum quispiam præsumat arguere, quod terram ejus volumus ingredi, nisi nos recipiat in osculo pacis, Robertus de Sillio redeat in mentem ejus, quem nec pacis osculum publice datum, nec fides corporaliter regi Francia præstita fecit esse securum: nostræque cautelæ, nisi rationis expertus sit, ut credimus, illico veniam dabit. Nos et vos dirigat Dominus, ut faciamus in omnibus ipsius voluntatem, et sive per prospera sive per adversantia nobis, debitam ecclesiæ suæ restituat libertatem. Hæc Patri nostro domino Ostiensi, et cætera quæ Senonensi archiepiscopo scripsimus, significabitis ex parte nostra, deinde ex consilio ejus reliquis amicis nostris, qui expectant et procurabunt redemptionem Israel.

Lexoviensis episcopus, nos, ut scitis, persequitur, amici tamen indutus nomine, et Simonis sui, quem sub episcopi professione vivendo semper expressit, formam imitatus, dantis arma Danais in Amazonas, et Amazonibus tela in Danaos ministrantis, ut sua quieti provideat, nunc viris ecclesiasticis in seculares, nunc sæcularibus in ecclesiasticos arma ministrat. Inspicite litteras, quas modo pro Londoni-

niensi episcopo, ejus merita nostis, scribit, et ad mentem reducite, quæ nobis consuevit dare consilia, et alterum plane videbitis Sinouem inter Danaos et Dardanos discurrentem. Nam et iste, si virtutem nominis attendatis, Si non est, fovens est, et non in sinu suo : lingua concinnat dolos, et ex abundantia cordis fere semper in amicorum causis et negotiis fidei voluit, terit, et replicat *Sic et non*. Presbyter clericus domini Papiensis idem perseveravit in causa nostra, qui fuit ab initio. Quod quid sit, non latet, ut credimus, dominum Gratianum. Nam et illi, dum præsens esset, astiuit, et regi postea semper adhasit.

EPISTOLA XCIII.

AD EOSEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ALEXANDRO B et JOANNI nuntiis suis.

Solliciti estote circa negotium nostrum, et contra adversarios nostros cautelam et continuam vigilantiam habeatis, præsertim adversus illum spurium, fornicarium, et ecclesiasticæ pacis inimicum, sacerdotis filium, Reginaldum de Saresberia, qui personam nostram, in quantum potest, diffamat ubique, et deturpat, dicens nos proditorem esse, et sibi fidem nostram dedisse quod patrem ejus non læderemus in aliquo. Quod utique ipsi non plus, quam cani faceremus. Dicit etiam, quod si dominus papa decederet, faceret nos deleri de libro vitæ, jactans curiam Romanam ita venalem esse, ut interuentibus muneribus quid velit, possit impetrare. Suggestit etiam regi Anglorum hujusmodi petitiones facere domino papæ, ut alicui episcopo in Anglia committeret auctoritatem coronandi filium ipsius regis, et consecrandi episcopos, ut vel sic dominum papam deciperet. Cui cum respondisset rex se, ut credebat, a domino papa petitiones illas non posse impetrare, respondit Reginaldus : Dominus papa ut stolidus et fatuus agat, nisi petitionibus tuis satisfecerit. Rogamus idcirco dilectionem vestram, de qua sine dubio confidimus, ut cum Hugotione Romano amico nostro, qui de Francia Romam profectus est, et cæteris amicis nostris et vestris pro nobis, sed et pro justitia et libertate Ecclesiæ viriliter stetis, et ad hoc vigilanter tota intentione laboretis, ut ille commentor fraudis, machinator doli, D factor falsitatis, sua pravitate opinione frustratus undique confundatur, et ita ejus iniquitas per vos detegatur et in eum redundet, ut doleat se ad curiam venisse, et a suæ iniquitatis teste, quem assidue gerit in pectore, merito torqueri dignoscatur. Nam sicut bene novistis, si dominus papa petitionibus regis in hac parte, quod Deus avertat, aliquo modo acquieverit, sciat indubitanter auctoritatem Ecclesiæ Romanæ in Anglia in perpetuum perituram, ita ut auctoritatis apostolicæ aliquis ibi mentionem facere non audeat. Si vero dominus papa, prout sibi expedierit, nuntios ejus confutatos et proposito suo frustratos dimiserit, sciat nos in proximo, per misericordiam Dei, pacem habituros. His enim duobus

articulis, videlicet coronationi filii sui, et consecrationibus episcoporum insistit rex Anglorum, et valde arctabitur ad pacem nostram faciendam, si constantiam domini papæ viderit. Inter cætera vero caveatis, ne cum prærenomato Hugotione in præsentia cardinalium sive aliorum aliqua verba super negotio nostro habeatis, sed cum opportunitatem habueritis, secretius cum ipso de executione negotii tractetis. Ita quidem ut non possit deprehendi vos aliquam cum ipso familiaritatem habere.

EPISTOLA XCIV.

AD ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, et sedis apostolicæ legatus, venerabili fratri ROGERIO Eboracensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato, salutem et utriusque vitæ successus.

Discretio vestra plenius novit, quod Deus in eos vindex est, qui acceptæ gratiæ immemores retribuunt mala pro bonis, et eos, quos exigentibus meritis colere et venerari debuerant, accepta occasione nocendi, lædere non formidant. Quot autem et quanta bona a S. Cantuariensi Ecclesia acceperitis, et qualiter illa vos promoverit ad summum sacerdotii gradum, in auribus reverentiæ vestræ non necesse est replicare ; tum quia fere omnibus notum est, tum quia incredibile est quod hæc a pietatis vestræ memoria possint excidere. Et quidem adhuc eadem mater vestra parata est, quandiu vestræ visum fuerit sanetitati, amoris et reverentiæ cultu prosequi, quod cœpit in vobis, optans et orans sibi ab eminentia vestra rependi vicissitudinem pietatis. Nec stabit per nos, quin solliciti simus servare vobiscum unitatem spiritus in vinculo pacis. Et licet simus exsules et proscripti pro Domino, speramus quia, illo propitiante pro quo patimur, vobis poterimus obsequii vicem referre in Domino. Percipimus autem susurrii venas, quod sinceritatem vestram quidam in injuriam S. Cantuariensis Ecclesiæ animare et armare nituntur, ut filio domini regis, cujus vias Deus dirigat in beneplacito suo, diadema imponatis, et ipsum contra fas promoveatis in regem. Quod quia contra dignitatem Cantuariensis Ecclesiæ, si forte, quod absit, præsumeretur, esse manifestissime constat, hoc tam vobis quam omnibus episcopis Angliæ dominus papa, sicut ex litteris ejus, quas vobis transmittimus, perspicuum est, interdicit : et nos, ne ab aliquo attentetur, auctoritate apostolica prohibemus, super hoc adversus omnem animam hoc molientem appellantes, diemque præsignimus purificationem S. Mariæ. Et ne quis eorum, qui jurisdictioni nostræ metropolitico aut legationis jure subjecti sunt, huic temeritati assistat, in virtute obedientiæ, et sub anathemate penitus inhibemus.

Similiter omnibus episcopis Angliæ.

EPISTOLA XCV.

AD EUMDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico

ROGERIO, Dei gratia Eboracensi archiepiscopo, et A sedis apostolicæ legato, salutem, et pastorales excubias feliciter adimplere.

Quantis calamitatibus diutius afflicta sit Mater nostra, a cujus uberibus coaluimus, et quæ utrumque nostrum auctore Deo in id quod est, promovit, sancta Cantuariensis Ecclesia, fraternitatem vestram latere non potest, præsertim, cum totus fere Latinus orbis contritiones ejus hactenus contra fas et æquum, et supra omnem modum invaluisse cognoverit. Expectaveramus correctionem domini regis, quem clementia summi pontificis et patientia nostra, et divini judicii, quod maxime fidelis anima reveretur, timor, debuerant ad pœnitentiam provocasse. Sed ille Dei misericordia et hominum patientia quoad causam hanc semper abutens, damna damnis indesinenter adjecit, et atrocissimas injurias gravioribus cumulavit injuriis. Ne ergo sanguinem ejus in compereuntis Ecclesiæ ob nimiam patientiam et injustam dissimulationem de manibus nostris requirat Dominus, fraternitati vestræ litteras apostolicas destinamus, rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, et unitate charitatis, et fœdere pacis ecclesiasticæ, et auctoritate domini papæ, per fidelitatem, quam sedi apostolicæ debetis, denuntiantes, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium per totam provinciam vestram, quæ in potestate præfati regis est, omnia divina, præter baptismum parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari. Ne vos, quod absit, cum his qui in scelere suo perituri sunt pœna damnationis involvat. Porritori vero istarum prospicite, sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Fraternitatem vestram per vias rectas deducat Altissimus, et faciat participem illorum, quibus in Evangelio promissum est regnum cœlorum.

EPISTOLA XCVI.

AD CONRADUM MOGUNTINUM ARCHIEPISCOPUM ELECTUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, CONRADO Moguntino electo, se et quod sibi.

Rediit nuntius noster, quem miseramus ad curiam. Adhuc pendent negotia nostra, et spei bonæ promissionibus detinentur. Verum quoniam in hujusmodi negotiis dilatio periculose nonnunquam admittitur, ad specialem amicum nostrum nos converterimus, ut ipse pro nobis sit, et pro parte nostra laboret, enixius implorantes. De cujus persona si forte, quod absit, dubitatis, cui loquimur ipse est; vos, inquam, specialis et unicus, præcordialis et intimus amicus noster in Domino, cui negotia nostra cum tota fiducia commendamus, orantes, si tamen apud talem amicum precibus opus est, ut ea promoveri, et ut in præsentia tua ad finem debitum perducantur, modis omnibus instare dignemini. Ecce enim tempus et locus, in quo petitiones nostræ repulsam nullo modo patientur. Sicut ergo vitam et

animam nostram diligitis, ita petimus ut pro nobis et ecclesia nostra sollicitus esse curetis, postulantes instanter a domino papa, ut in recompensationem omnium laborum nostrorum, quos ambo pro fide et unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ sustinimus, nobis et Ecclesiæ nostræ pristinam primatus restituat dignitatem. Juxta quod vobis præscripsimus, et clerici nostri Herveus et Guntherius vobis præscribent. Rogamus præterea, ut nos de statu vestro erga dominum papam, et dominos cardinales, et ipsorum erga vos, per nuntium vestrum, si ipse moram feceritis, celerius certificare curetis. Sciatis autem quod de nostris nihil audivimus. Valete.

EPISTOLA XCVII.

AD EUMDEM ET SABINUM, HYACINTHUM ATQUE HENRICUM CARDINALES.

Dominus archiepiscopus CONRADO Moguntino archiepiscopo et SABINO episcopo, JACINTHO et HENRICO sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, salutem et promptam ad obsequium voluntatem.

Satis superque sustinui, domini patres, correctionem regis Angliæ expectans, nec ullum omnino patientiæ meæ fructum inveni. Exsecutus sum circa eum et nuntiis et litteris et modis aliis quidquid debui, sed ipse, patientia et sollicitudine mea semper abutens, magis magisque procedit in deterius, conculcans et deprimens Ecclesiam Dei, neamque personam inexorabili odio persequens interim, ut abbati Cisterciensi jam scripserit, ut sicut abbatia ordinis sui quæ in ipsius potestate sunt diligit, ita nos et coexules nostros a beneficio et familiaritate ordinis alienet. Cum igitur excessus et impietas ipsius et ministrorum ejus difficile quidem explicari, sed difficilior credi possit, periculum tam meum quam ipsius attendens, perniciosas illas non tam consuetudines quam pravitates, quibus perturbatur et confunditur Anglicana Ecclesia, scriptum etiam et auctoritatem scripti quo fuerant confirmatæ, publice condemnavi, tam observatores quam exactores et paternos earum fautores, etiam et consiliatores seu adjuutores, quicumque fuerint sive clerici sive laici, generaliter excommunicans et episcopos nostros a juramento, quo ad earum observantiam violenter astricti fuerunt, absolvens. Sunt autem hæc quæ in scripto illo specialiter condemnavi. Quod nec appelletur ad sedem apostolicam qualicumque de causa absque assensu regis. Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui teneat aliquid de rege in capite, vel terram ejus vel officialium suorum sub interdicto ponere absque licentia ipsius regis. Quod non liceat episcopo coercere aliquem de perjurio vel fide læsa. Quod clerici vel viri religiosi trahantur ad judicia sæcularia. Quod laici seu rex seu alii tractent causas de Ecclesiis vel decimis. Quod non liceat archiepiscopo vel episcopo venire ad vocationem domini papæ sine licentia regis, et alia in hunc modum.

Nominatim etiam excommunicavi Joannem de

Oxenford qui communicavit schismatico et excommunicato illi Reginaldo Coloniensi, quique contra mandatum domini papæ et nostrum, usurpavit sibi decanatum Saresberiensis Ecclesiæ, et in curia imperatoris pro schismate renovando præstitit juramentum. Similiter et Ricardum Ivelchester denunciavit excommunicatum et excommunicavimus eo quod incidit in eandem hæresin damnatam, communicando nominatissimo schismatico illi, machinando et fabricando omnia mala cum schismaticis et Teutonicis illis in perniciem Ecclesiæ Dei, et maxime Ecclesiæ Romanæ ex pactis contractis inter regem Angliæ et ipsos: et Ricardum de Luci et Jocelinum de Baill., qui regiæ tyrannidis fautores et hæreticarum illarum pravitarum fabricatores existerunt: Randalphum de Broc et Hugonem de sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, qui possessiones et bona Ecclesiæ Cantuariensis absque licentia et consensu nostris sibi usurpaverunt. Excommunicavimus etiam omnes, qui de cætero in possessiones vel in bona Ecclesiæ Cantuariensis manus contra voluntatem et assensum nostrum extendunt. Ipsum tamen regem nondum personaliter excommunicavimus, exspectantes adhuc correctionem ejus, quem tamen excommunicare non distitemur, ni celerius resipuerit.

Unde dilectionem vestram instantius precor et moneo, ut constanter in hac parte vos habeatis, dominum papam studiosius commonescentes, ut quod a nobis factum est, ratum habeat, alioquin et auctoritas apostolica minuatur ultra modum in partibus illis, et libertas Ecclesiæ, quæ jam ex maxima parte deperit, tota sine dubio deperibit. Ecce enim crescunt hæredes ipsius regis, qui paternæ crudelitatis imitatores existent, nisi perniciose genimina cum immenso vigore severitatis ecclesiasticæ fuerint radicitus amputata. Ego autem multo magis vellem non solum usque ad sanguinem, sed usque ad ipsam mortem resistere, quam in Ecclesia Dei tam flagitiosa piacula diutius impunita relinquere. Sciatis autem dominum Rothomagensem et quosdam alios regi in faciem dixisse, nullum ex eis contra mandatum domini papæ communicaturum, quin potius sententiam, si in eum et terram ipsius lata fuerit, ad jussionem domini papæ firmiter observabunt. Scimus autem et certum habemus, quod obstinatio regis citissime frangeretur, si in terram ejus cismarinam districta sententia poneretur.

EPISTOLA XCVIII.

AD EUNDEM.

Dominus Cantuariensis, C. Moguntino archiepiscopo.

Omnia nostra ideo vestra reputamus, quia nos ipsi omnino vestri sumus. Sufficere debet hoc ad persuasionem. Petimus itaque ut nostræ prospiciatis necessitati, quam ex rescripto litterarum quas domino papæ mittimus facile advertetis. Illud enim mittimus vobis, non minus de vobis confidentes quam

A de nobis: quia de vestris negotiis æque sollicitamur ac nostris.

Ecce Joannes ille schismaticus de Oxeneford, qui perjurio suo nostrum, quantum potuit, procuravit exilium, sedem apostolicam appetit, ut eam circumveniat et subruat æquitatem. Rogamus ut respondeat ei iniquitas sua, et domi sentiat esse Petrum, qui quidquid iterato dejiceret eum coram regibus et principibus ausus est impugnare. Discat prophetam esse in Israel qui tempore accepto justitias judicet. Presbyter clericus domini Papiensis regi Anglorum nuper promisit quod dominus suis legatione accepta causam, quæ inter nos et ipsum vertitur, ad voluntatem ejus definiet, et de nostra depositione jam gloriantur palam hostes Ecclesiæ persecutores nostri et imo Christi. Nos autem nisi inevitabilis necessitas cogat, nullius excipiemus iudicium nisi domini papæ, magis Ecclesiæ subversionem Anglicanæ et Romanæ confusionem timentes quam nostram. Vigilate igitur apud dominum papam et Cardinales ut saluti suæ prospiciant coram Deo et honori coram hominibus. Nam quidquid in alterutra parte fecerint, memoriale erit in sæculum sæculorum.

EPISTOLA XCIX.

AD EUNDEM.

Animæ suæ dimidio, salutem, quam sibi, et amplio-rem, quam sibi sit minima.

Inter optimam conscientiam et durissimam fortunam constitutus ignoro, quomodo et animo meo et tempori parcam. Angit me animi mei amaritudo periculo meo dicere quod sentio, urget me temeris importunitas periculo Ecclesiæ silere quod non debeo. Deus bone, quo me vertam? Utrobique certe periculum est. Ad dicendum etiam sine periculo non sufficio, dicendo cum Ecclesiæ discrimine deficio, tacendo cum ipsa pereor. Verum ne Ecclesiæ periculo peream, et ego dolendo dico rem dolendam nimis. Capta est urbs inclyta, quæ jam fere totum subegerat orbem, subversa humana gratiæ aviditate. Et quæ gladio perire non poterat, occidentali veneno infecta succumbit. Proh dolor! Ipsius occasu sit undique dispendium libertatis Ecclesiæ compendio temporalium. Itur in ipsius ruinam per anfractus divitiarum: prostituta est ut fornicaria, quæ multorum libidini patet in platea, fornicantur cum ea qui libet potentum, ut subacta cedat ambitioni concipiens iniquitatem, et pariens pressuram immeritis. Væ nobis! Quid faciemus? Urbis ruit auctoritas, et cervix nostra quomodo non flectetur? Exclusis filiis admittuntur privigni, ut bonis maternis utantur extranei, quibus alendi erant legitimi hæredes. Et quæ benigne in sinum suum susceptura erat oppressos, in visceribus charitatis curatura languentes, opprimentes elevat, mole gravaminum conterit depressos. Quo erit nobis refugium de cætero, si non præstita satisfactione meruerint inde absolvi, unde amplius erant condemnandi; si exterserint tanquam re bene gesta remissionem, qui meruerant ultionem; si re-

portaverint de indulgentia gloriam, qui conscii de A merito expectabant poenam? O utinam non me reperisset sors ista superstitem, ne viderem mala gentis nostræ, et sanctorum; nisi quia, ut Scriptura dicit, necesse est amore justitiæ temporaliter multa pati justos mala. Haberet tamen aliquid solatii, si radice amaritudinem compensaret dulcedo fructuum. Solent enim dura principia meliori fine concludi. Verum ne quid desit ad coronam, hac tempestate cedit nobis in contrarium, ut qui dura sentimus initia, evacuata spe boni, more contrario expectemus duriora. Exclusi enim sumus a sinu matris, clausa sunt nobis patris viscera, detraxit immeriti beneficii spolia, tulit male conscius rem bene conscii, comprehendit piger bene currentis bravium, rapnit puniendus legitime certantis coronam. Ego vero miser in quo deliqui, quid mali promerui? Si supra opinionem hominum devotionem exhibui, si contra voluntatem amicorum fidem servavi, si relictis omnibus devotionis affectu, contemplatione fidei nudus, et abjectus cum meis miseris secutus patrem meum et dominum, exposui me omni periculo, eritne ista confusionis nostræ retributio, restauratio perditorum, radice amaræ dulcedine fructuum compensatio? Annon erunt ista de cætero in ore vulgi remunerationis iniquæ proclamatio? Videt Deus, examinet ipse, judicet hanc juris æquitatem. Res miranda nimis, res admiratione stupenda, cuditur jus nomini, imo, ut verius dicam, juri contrarium, justitiæ et æquitatis perimens auctoritatem. Transit in jus persecuti persecutoris temeritas, ut excipiat poenam de victoria donandus, reportet gloriam merito inglorius, vincat vincendus. Nunquam fuisset ista legatio tantorum ministra malorum, in tot exsulum fabricata perniciem miserorum, totius Ecclesiæ percipientura compendium. Certe nec si se ruperint, poterunt ne avellere Christo juvante a tramite justitiæ, a liberatione servitutis Ecclesiæ, pro ea parte sollicitudinis, in qua vocatus sum, a charitate Dei, quæ nos subjecit tribulationi, donec veniat justus iudex, qui aqua lance dispensabit utrique, juveni pariter et seni, regi ac privato, omnibus æque prout quisque meruerit. Hunc expeto iudicem, hunc injuriarum nostrarum ultorem expeto, fultus optima conscientia, securus devotione sincera, solidatus in fide vera, certus amore justitiæ sustinentes injuriam nulla debere ratione confundi; zelo vindictæ confringentes cornua persequentium Ecclesiam spe remunerationis æternæ nullatenus posse privari. Hæc animæ meæ scribo dimidio, ut sentiat amici dolentis angustias, patientis pellat dolores, pereuntis pressuras tollat. Non est enim dolor, sicut dolor meus. Traditus namque prædicor in manus inimicorum, proditus ad voluntatem invidorum, lacerandus dentibus malignorum, perimendus unius meorum iudicio persecutorum. Res nefanda nimis, sui crudelitate horribilis, sui malignitate odibilis, sui facilitate contemptibilis, sui iniquitate damnabilis in æternum. Suffecisso debuerat, Papiensibus Italiam subvertisse,

nisi et orbem cum Ecclesiæ libertate sua cura perimerent. Habere vobis scribere plura, si non confectus injuriis, et contumellis affectus timerem dolorum meorum relatione mentis vestræ turbare quietem, exaggerare sollicitudines, infestare jactantiam, quam expedit mihi valere, ne peream. Valeat ergo pars sana mei, ut convalescat ægrota. Festinet mihi subvenire, ne tota depereat, ut inde recipiat in terris gloriam, et in cælis coronam. Valeat iterum et semper, habeatque fidem, si placeat, huic nuntio, cæterisque per Dei misericordiam in brevi venturis.

EPISTOLA C.

AD EUMDEM.

B Animæ sanæ plus quam dimidio THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ miserabilis exsul, salutem, et se totum, deducta miseria, cujus semper expertes amicos esse desidero.

Consoletur vos Dominus in omnibus angustiis vestris, qui vicem meam et coexulantium mihi dolistis ut vestram, et, quod rerum experientia didici, proscriptionis et multimodæ miseriæ stimulos studistis ab Ecclesia Dei, et paupercola domo nostra totis viribus propulsare. Suspensionem nostram in utriusque regni compitis quasi voce præconia jactat rex Angliæ, et in testimonium confusionis meæ, quo me reddat magis onerosum et odiosum hominibus, litteras apostolicas profert. Gloriatum et terminum sibi datum, donec me recipere velit in gratiam, quod, si licerit, facturus est ad Kalendas Græcæ, id est nunquam. Monetis ut interim patienter feram, virtutem patientiæ magnis laudibus prædicatis, et non cogitatis non deesse, qui de latere illud comicum ingerat: *Omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus*. Tu autem si hic sis, aliter sentias. Quis enim jugulatur doloris expertus, nisi stupidus et insensatus? Sed et hoc, quoniam ita necesse est, quoad Domino visum fuerit, fortem animum tolerare jubebo: non autem ego, sed gratia Dei mecum. Sinceritatem quoque, et amicitias, et diligentiam dominorum cardinalium commendatis: et ego quidem de quibusdam eorum non distido, præsertim in causa Dei, et Ecclesiæ Romanæ, potius quam mea vel meorum. Retribuat illis Deus bona, quæ faciunt et facturi sunt proscriptis exsulibus Christi. Alios autem revocet, ut sentiant id ipsum in Domino, nec ad subversionem justitiæ, et ignominiam sedis apostolicæ; et suam damnationem munera captent, facientes ex calumnia quæstum, et sequantur retributiones. Sed et illi se mihi et meis compati scribunt. Ethicus vero subridens ex adverso respondet: *Omnes competuntur, nemo succurrit*. Et quidem recte. Opera enim, quæ ipsi faciunt, testimonium perhibent de eis. Consultitis ut modis omnibus elaborem mihi pacem reformare tyranni, persecutoris et tortoris Ecclesiæ. Sed viam pacis præclusit mihi Ecclesiæ Romanæ, et quidam cardinalium, quorum ille, sine

jacitat, consiliis agitur. Nuper enim, data spe pacis, me per comitem Flandrensem jam secundo fecerat ad colloquium evocari, cum sui et cardinalium suorum nuntii a domino papa redeuntes, et suspensionis meæ litteras porrigentes, ei dederunt cornua, quibus possit, quoad voluerit, et pacem rejicere, et interim Ecclesiam Dei tanquam auctoritate sedis apostolicæ ventilare. Scribitis quod in dispendium Ecclesiæ Romanæ laborat fortuna rescindere potentissimarum civitatum Italiæ unitatem. Quare hoc, anime mi, credis accidisse, nisi quia Deo liberatori vestro non condignas agitis gratias, sed quæritis quæ vestra sunt, quasi manus vestra excelsa, et non Dominus anni præteriti magnalia gesserit? Nec pro nobis hoc dixerim et aliis, qui recta gradiuntur via, sed pro his, qui Ecclesiam Dei persecutoribus exponunt, et luera sectantur. Et quia Cantuariensis Ecclesia fere destructa est, et ego et coæsules mei attenuati et afflicti supra modum precor attentius, ut adhibitis amicis impetretis a domino papa, ut in solatium miseræ reformet primatum Ecclesiæ Cantuariensis, etc.

EPISTOLA CI.

AD EUMDEM.

Animæ suæ dimidio, salutem quam sibi.

Desiderio magno expectabamus in dies audire nuntium salutis de domino papa, de vobis et de fratribus vestris. Expectavimus, nec venit qui bonum afferret aut certum nuntium. Et quoniam animo desideranti nihil satis festinatum est, mittimus ad vos datorem præsentium ut recurrente littera aut per eundem citissime cognoscamus utrum, sicut fama divulgante apud nos in pluribus disseminatur locis, magnificaverit Dominus facere misericordiam cum Ecclesia sua et vobiscum, dissipando et contendo persecutores Ecclesiæ suæ et vestros. Quod quidem certius credendum credimus, quoniam solet ipse terribilis esse apud principes terræ et terribilis in consiliis super filios hominum, qui militant adversus eum et impugnant Ecclesiam; et nunc, ut credatis verbis Psalmistæ dicentis: *Nolite confidere in principibus nec in filiis hominum, in quibus non est salus*: tempus est ut postposito favore principum, prætermissa fiducia quam habebatis in hominibus, ei soli firmiter de cætero adhæreatis, qui non derelinquit sperantes in se; in eo solo spem ponatis, qui novit dissipare consilia principum, in ipso faciatis virtutem, quoniam si fidem ei servaveritis, ad nihilum deducet omnes inimicos Ecclesiæ et vestros. Facite ergo iudicium amodo et justitiam omni petenti, omni patienti injuriam ut, sicut ad desideria vestra liberavit vos Dominus ab instanti periculo quod jam erat in foribus ab oppressione tribulantis, subveniatis et vos injuriam sustinentibus, reprimendo constanter tyrannorum sævitiam, puniendo delinquentes. Sic exaltabitur Dei Ecclesia, resurgat ipsius vigor, qui multo jam tempore languet depressus. Hoc facite, ut gaudium sit vobis eorum

PATROL. CXG.

A Deo et angelis, honor et gloria in populo et gente, revelamen Ecclesiæ. Hoc hactenus. Cæterum ut cognoscatis nobis jam accidisse quod verebamur, quod prædicabamus jam quasi in manifesto esse de præsumptione domini Willelmi Papiensis et ipsius insolentia, videte litteras suas statim in adventu suo ad nos transmissas, in quibus ipse gloriatur, sicut ipsi perpendere potestis eum nunc temporis in terram regis Angliæ descendisse ut cum domino Odono decidat quæstiones quæ vertuntur inter ipsum regem et nos, prout magis videbit expedire Ecclesiæ. Præterea mandavit domino regi et suis in damnum nostrum et confusionem se venisse ad faciendum voluntatem suam. Si in viridi hæc facit, quid faciet in arido? Nunquam fuisset auctoritas ista, unde generatur scandalum populo, dispendium Ecclesiæ, nobis confusio, qui potius solatio egebamus, ut qui jam triennio cum tot generibus hominum exsiliis sustinuvimus incommoditatem, alienis cum rubore vivimus elemosynis: nec credebamus eum venisse ad decidendas quæstiones inter regem et nos, nec sic a domino papa et a vobis hoc intellexeramus, sed ad pacem nostram faciendam, si quo modo permitteret eam Deus fieri opera ejus et industria, quod tamen minime credimus, cum ipse totus sit regius et paratus omnimodis ad gratiam suam consequendam et « quocunque modo rem. » Multoties vero proposueramus domino papæ et vobis, et adhuc firmiter proponimus, nonquam per Dei misericordiam in aliquo nos subituros ejus iudicium vel examen, qui de sanguine nostro sibi quærit facere commercium, de pretio, utinam non iniquitatis, quærit sibi nomen et gloriam. Petimus ergo ne addatur dolor dolori nostro et discrimen discrimini, quatenus si aliqua dilectioni vestræ cura est de nobis, per vos et per amicos vestros in aliquod desolationis nostræ solatium evacuetur ejus potestas circa nos et negotia nostra, si quam tamen habet, quod non facile credimus, quia, novit Deus, ante permitteremus nos excommunicari et manere in excommunicatione usque ad diem obitus nostri, quam extra curiam Romanam subiremus ejus iudicium vel examen in aliquo. De plano enim contra canones est ejus subditiioni, qui ob gratiam regis inimicus noster fuit et est, sicut patet et « lippis et tonsoribus, » qui quæ ad hanc potestatem obtinendam super nos multiplicitate laboravit ingenio. Semper recusavimus eum iudicem apud dominum papam per nuntios nostros et adhuc recusamus et omni tempore recusabimus. Efficiat ergo benigne et constanter sollicitudo vestra quod petimus. Valetate semper ut nos bene valeamus et experiamur, si placet, in hac petitione nostra et in aliis quas vobis transmisimus, benevolentiam vestram et desiderii nostri fructum.

EPISTOLA CII.

AD FULCONEM DECANUM ET CAPITULUM REMENSE.

Dominus Cantuariensis, FULCONI decano Remensi, totique capitulo,

Quoniam in corpore, et de corpore Christi consti-

tuti, alter alterius membra sumus, mutuis obsequiis nobis invicem deservire, piaque necessitudine *alter alterius onera portare* debemus: tanto nimirum affectuosius, quanto firmiter ad idem præter catholicæ communionis vinculum speciali quoque clericalis professionis nexu tenemur astricti. Ut præsertim quando nos adversis dispensatio supernæ miseriationis erudire decrevit, casibus ingruentibus occurrant fraternæ charitatis cum hilaritate solatia: tanto promptius atque gratantius exhibenda, quanto comprehenduntur esse et imminente necessitate magis debita, et fervente tribulatione opportuniora. Inde est, quod possessionibus nostris pro voluntate principis atque domini nostri in præsentiarum destituti, præsentium latorem magistrum Philippum de Calcia, clericum nostrum, morum conversatione et litterarum notitia commendabilem, qui quoniam inter procellas, quæ exanderunt, nobis, sicut debuit, adhæsit, rebus suis est expoliatus, serenitatis vestræ charitati transmittimus, attentius obnixiusque rogantes, quatenus intuitu Dei, amorisque nostri, atque obsequiorum gratia, ei, dum instantis exilii necessitas ingruerit, in necessariis, prout ipsum decet, ipsi provideatis. Nos enim, quod ei boni feceritis, velut nobis impensum, feremus: et secundum quod pro loco et tempore patuerit occasio, prono promptoque affectu pariter et effectu, mutua benedictionum exhibitione, debita cum devotione respondebimus. Valeat et vigeat charitas vestræ fraternitatis.

EPISTOLA CIII.

AD EUMDEM FULCONEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Fulconi decano Remensi.

Audita promotione vestra plurimum exhilarati sumus, non dubitantes factum esse a Domino, cuius opus est unire fidelium voluntates, ut eorum sit cor unum et anima una, quod de vobis tanto laudabilius, quanto unanimus fecit Remensis Ecclesia. Qui ergo tot animorum vota direxit in eligendo, ille vobis in ministrando gratiam largiatur, ut sicut eam honorum omnium fontem et fomitem prædicastis, sic ad gloriam Dei eandem præventricem et adjutricem in omnibus operibus sentiat. Optamus hoc vobis, et pro vobis oramus, licet indigni simus pro alio exaudiri, qui propria non sufficimus delere commissa. Verumtamen de misericordia ejus præsumimus qui pro impiis mortuus est, quod ad preces confitentium peccatorum (*sic*); qui ut diffidentes revocaret ad veniam, et fugientes traheret ad salutem, persecutores et hostes quadam violentia charitatis, manente tamen arbitrii libertate, urgeret ad gratiam, dorsum posuit ad flagella, crucis ignominiam suscepit et pœnam, et ex his quæ passus est, scholam rectæ fidei et veræ virtutis instituens, persuasit mundi pericula pro veritate gratanter amplectenda, et electis nullum esse cum mundi voluptate commercium. Hinc et nobis amplior est fiducia, quia

A parvitas nostræ misericorditer preces admittet, pro quo persecutionem patimur, dati in opprobrium et derisum his, qui ignorant Deum, versi in lædium etiam his, quibus nondum fuimus onerosi.

B Dispersi sumus cum exsulibus nostris in omnem ventum, solique sunt miseræ nostræ participes, qui ab Apostolo didicerunt communicare necessitatibus pauperum Christi, quibus etsi pro merito suo et voto nostro non sufficimus rependere quod mereatur, certissimum est, quod mercedem optimam consequentur cum accessione gratiæ et gaudii in misericordia uberi. Contrahunt enim cum eo debitore, qui et centuplum cum æterna gloria reddere consuevit, et calicem aquæ frigidæ irremuneratum relinquere dedignatur. Cæterum quia nos adhuc flagellantis patris verbera compriment, et persecutoris nostri nondum mansuescit immanitas, rogamus attentius, ut in vestris et sanctorum, qui vobis noti sunt orationibus nostri memoriam exsillii haberi faciatis, ut nos pro cuius lege contendimus in agone, sine peccato conservet, ne deficiat fides nostra, et persecutores nostros, si prædestinati sunt, convertat, et expediat ecclesiam suam. Hoc ipsum per vos deposcimus ab Ecclesia Remensi, quam sincera diligimus charitate, agentes ei gratias de honore et amore, quem nobis exhibuit in coexulibus nostris, magistro Philippo, Radulpho, et aliis, quorum necessitatibus communicasse dignoscitur. A vobis autem hoc specialiter cogitur nostra necessitas postulare, quatenus adolescentem latorem præsentium, sororis nostræ filium, exhibeatis in domo vestra, et litteris insistere compellatis in scholis grammaticorum, ut vestris necessitatibus et vestrorum provideat pauperum pater et iudex orphanorum,

EPISTOLA CIV.

AD ROTRODUM ROTHOMAGENSEM ARCHIEPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Rotrodo archiepiscopo Rothomagensi.

Sicut novit vestra prudentia, multo jam tempore correctionem domini regis exspectavimus, nec ullum adhuc in eo diligentæ vel sustinentiæ nostræ fructum invenimus. Unde et congrue, licet cum interno mentis dolore, dicere cogimur: *Sustinuimus pacem, et non invenimus; quæsiimus bona, et ecce turbatio*. Discrimen ergo tam nostrum, quam regis ipsius attendentes, si excessus tantos impunitos, ut hæcenus, vellemus relinquere, damnavimus nuper atque cassavimus scriptum illud, in quo hæreticæ fidei pravitates continentur. In irritum duximus præsertim hæc: *Quod non liceat episcopo* etc. Ut *superius in epistola ad Moguntinum directa et in plerisque aliis* continetur usque: *ni respuerit*. Omnes, inquam, istos vinculo anathematis innodavimus. Quos etiam volumus et rogamus, ut et vos excommunicatos denuntietis. Excommunicavimus etiam omnes, qui in possessione et bona Cantuariensis Ecclesiæ absque voluntate et assensu nostro de cætero manns extendent.

EPISTOLA CV.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus Rothomagensi archiepiscopo.

Meminit vestra discretio, qualiter ex mandato nuntiorum domini papæ, juramento præcedente, nostros excommunicatos absolveritis, scilicet Gaudredum Cantuariensem archidiaconum, Nigellum de Sacca-villa, et Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis Ecclesiæ, quæ per hanc dispensationem credebatur citius provenire. Nos autem id æquanimiter interim sustinentes, in omni mansuetudine fidem promissionis expectavimus usque ad terminum, quem dominus papa præfixerat nuntiis, ut redirent. Et quia pax secuta non est, præfatos Gaudredum, Nigellum, Thomam, elapso termino publice excommunicavimus, vobisque secundum sacrorum canonum institutiones denuntiamus, ut eos per provinciam vestram, prout ecclesiastica disciplina præscribit, tanquam excommunicatos faciatis a cunctis fidelibus evitari. Ediximus etiam more canonico, quatenus Joannes decanus Saresberiensis, et Guido decanus de Waltham, et Joannes Cumin, et Radulphus archidiaconus de Landaf, et Wimarus presbyter infra octavam beati Martini satisfaciant Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis, quia tunc, auctore Deo, eos excommunicabimus, nisi interim satisfecerint. Excommunicavimus etiam illos, qui nuntios domini papæ aut nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt.

EPISTOLA CVI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ROTROND Rothomagensi archiepiscopo et ejus suffraganeis.

Sacrorum canonum auctoritate præcipitur, ut quilibet episcopus excommunicatorum suorum nomina denuntiet vicinis episcopis; qui suis parochianis indicent, ut ipsis excommunicatis aditus ecclesiasticus ubique præcludatur, et excusationis causa omnibus auferatur. Nam qui etiam illis, qui se conqueruntur iniuste ligatos, ante utriusque partis justam examinationem scienter communicaverint in oratione, au cibo vel potu, aut osculo vel etiam Arte dixerint, aut sermonis commercium exercuerint, nisi qui ad eorum conversionem debeat pertinere, juxta sacram canonum institutionem, cui ex proposito impium, et pertinaciter obviare hæreticum est, excommunicationi simili subjacebunt. Scienti constitutiones Ecclesiæ loquimur et tenenti, qui zelum legis habens docet eum prætimere, qui corpus et animam potest mittere in gehennam. Nec diffidimus, quin apostolicæ sedis decreta, quorum observationem in ipsa consecratione professio pontificis exprimit, sæcularium potestatum præferatis edictis. Nec persuaderi potest, quod humanus dies prudentiam sanctitatis vestræ possit impellere, ne contemplatione cujuscumque damni vel commodi imminuentis, velit cum aliquibus criminosum iniqui-

A tatis inire consortium. Audivimus autem, et quasi certum tenemus, quod excommunicati nostri, quos ex justis et manifestis causis, urgente necessitate officii, et persuadente ratione juris excommunicavimus, ad provinciam vestram frequenter accedunt. Unde nostrum et vestrum præcaventes periculum, eos secundum Ecclesiæ normam nominibus propriis curavimus designare, ne ex eorum participatione labem damnationis commissa vobis Ecclesia contrahat.

Hæc autem sunt eorum nomina: Gilbertus Londoniensis episcopus, etc. Denuntiamus ergo vobis ex parte domini papæ et nostra, quatenus, prout canonum censura præscribit, eos studiosius evitetis, et per provinciam vestram denuntiatione publica faciatis a cunctis fidelibus evitari. Sunt et alii solemniter vocatione citati a nobis, quos auctore Deo in die Dominicæ ascensionis excommunicabimus, nisi interim condigne satisfacere curaverint Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis: sunt Gaudfredus Ridel Cantuariensis archidiaconus, Robertus vicarius ejus, Ricardus de Ivelcestre, Ricardus de Luci, Adam de Cirringis, et Willelmus Giffard. Eos quoque simili sententia condemnavimus et excommunicavimus, qui bona Cantuariensis Ecclesiæ et clericorum nostrorum sive ex mandato domini regis, sive ex propria temeritate occupaverunt, aut qui in proscriptionem innocentium, aut depopulationem pauperum Ecclesiæ Christi malignis consiliis et delationibus, et versutiis ejusdem domini nostri regis animum instigaverunt, aut nuntios domini papæ et nostros, ne prosequantur Ecclesiæ necessitates, impediunt, donec respiscant, et condigne satisfaciant. Næc se quisquam fraudulentia verborum, aut prætextu subreptæ absolutionis, aut innocentie conetur excusare; quia impœnitentes aut persistentes in scelere, aut voluntate peccandi, non apostolus, non angelus, non quæcumque potestas potest absolvere coram Deo, qui eos iudicii severitate condemnat, quos Ecclesia Satamæ tradit. Diu, et utinam non nimium, tantas Christi injurias et contumelias dissimulavimus, expectantes ut patientia nostra fructum penitentiae operaretur in illis; sed quia superbia et impietas eorum ascendit semper, de cætero potestate divinitus collata utemur, Deo propitiante, sedis apostolicæ auctoritate muniti contra appellationum subterfugia, et malignantium tergiversationes.

EPISTOLA CVII.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Rothomagensi archiepiscopo.

Gratias agimus dilectioni vestræ, quæ nostri curam gerit; sed utinam vestra sollicitudo in illa, quam dicitis, episcopi Londoniensis absolutione mandatam domini papæ non excessisset! Scitis enim, quid vobis in communi negotio sine collega licuerit: præsertim cum ille nondum conventus fuerit, nec constabat quod ille, si conveniretur, non posset ad-

esse, qui nec conventus est, cum tunc demum alteri vestrum aliquid in hac causa licuerit, si alter adesse non posset. Hanc enim conditionem dominus papa inserit, quam constat non exstitisse, ut exinde fortasse constet sapientibus, an aliquid actum sit deficiente conditione. Sed quid ista protrahimus? Vos scitis quid egeritis, et nos Deo auctore, quid vobis competat, non ignoramus. Quod autem præcipitis esse secretum, quomodo secretum esse valeat? Procurant qui possunt: si qui tamen. Quia antequam mandatum vestrum reciperemus, apud vos cantilabatur in compitis, et apud vos ipsius Londoniensis diligentia divulgatum est, qui in civitate nostra et in ecclesia solemniter divina celebravit.

EPISTOLA CVIII.

AD CAPITULUM ROTHOMAGENSE.

Venerabilibus fratribus G..... decano, archidiaconis, et toti clero, et populo Rothomagensi, THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et utriusque vitæ successus.

Ad vestram credimus pervenisse notitiam, qualiter dominus Gratianus et magister Vivianus nuntii domini papæ, excommunicatos nostros, scilicet Gaufrédum, Ridel, Nigellum de Saccavilla, Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis absolvi fecerint, accepto prius ab eis juramento, quod mandato eorum stare deberent; et quia post absolutionem eorum pax, ut debuit, secuta non est, imo per aliquem eorum qui absoluti fuerant, ut dicitur, impedita, præfati nuntii domini papæ infecto negotio redeuntes, dederunt in mandatis venerabilibus Patribus, Rothomagensi et Burdigalensi archiepiscopis, præcipientes auctoritate Domini papæ et sua in virtute obedientiæ, quatenus præfatis Gaufrédo, Nigello, et Thomæ denuntiarent in virtute juramenti, quod præstiterant, ne fruerentur collatæ sibi absolutionis beneficio, nisi infra festum beati Michaelis tunc imminens esset pax Ecclesiæ reformata; sed se gererent excommunicatos, ex quo constaret eis nos in illos anathematis tulisse sententiam. Quia ergo infra terminum illum Ecclesia non obtinuit pacem, sed illius sunt auctæ et multiplicatæ injuriæ, sæpius dictos Gaufrédum, Nigellum, et Thomam anathematis vinculo innodavimus, vobis et aliis ecclesiis secundum canonum instituta denuntiantes, ut caveatis illorum communionem, quousque mereantur absolvi. Siquidem vobis non est incognitum, quod qui scienter excommunicatis communicare præsumit, se ipsum laqueo similis damnationis astringit. Morem quoque canonicum exsequentes denuntiavimus Joanni decano Saresberiensis, Guidoni decano Waltham, Joanni Cumin, Radulfo Landavensi archidiacono, Wimaro presbytero, quatenus Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis infra octavam beati Martini satisfaciunt, quia nisi interim satisfecerint, eos extunc auctore Domino excommunicabimus. Excommunicavimus etiam omnes illos, qui nuntios domini papæ et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt. Toto jam quin-

quennio molestias exsilii, proscriptionis injurias, et multiplices nos et nostros persequentium, et patientiam provocantium stimulos in multa mansuetudine sustinimus, sed injuriam Christi, et tantas Ecclesiæ lacerationes non audemus ulterius sustinere, ne nostræ, quod absit! desidiæ vel negligentiae merito debeat imputari, quia ex dissimulatione reus convincitur ante Deum, qui pro debito officii culpas non reprimat aut arguit subditorum. Si vero dominus rex, et quicumque nos læserunt, in reformatione ecclesiasticæ pacis debitum honorem Deo reddiderint, et charitatis officia studuerint adimplere, nos per gratiam Dei singulis sinceræ charitatis affectione jungemur, et sua in Domino jura cuique curabimus illibata servare; sed regi operosius et efficacius, tanquam Domino amantissimo, et omni jure cæteris in mundanis omnibus præcellenti. Solum Deum, et quæ Dei sunt, illi et suis, si permiserit, censemus præferendum, et voluntati ejus sic obtemperamus in omnibus, ut solus ordo collatus a Domino, qui sine dispendio salutis, divinæ legis, et Christiæ institutionis prævaricationes non admittit, nobis permaneat illæsus et illibatus. Det vobis Deus cor, ut colatis eum, ipsius fideliter implendo voluntatem, et habendo memoriam nostri in orationibus, elemosynis, et Deo placitis operibus vestris. Illud ethicum ad mentem reducite: *Quia mors æquo pede pulvis regum turres, et pauperum tabernas.*

Similiter scriptum est omnibus episcopis Normanniæ, ut archiepiscopo; et capitulis, ut Rothomagensi.

EPISTOLA CIX.

AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Reverendo Patri et amico charissimo, WILLELMUS Dei gratia Senonensis archiepiscopo, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, quidquid devotio potest exsulis et proscripti.

Impossibile est ut animus quiescat impii, quem conscientiae stimulus semper exagitat, perpetuumque timorem incutit, ne per singula momenta recipiat quod meretur. Sic æstantem jugis sollicitudo premit, et dum omnes homines, etiam bene promeritos et amicissimos, suspicionibus lacerat, ex propria culpa perfidiæ putat aliis deesse, quam in conscientia non habet fidem. Sic rex Anglorum, audita perfectione vestra, suæ conscius iniquitatis, et verius zelum legis, et perseverantiam virtutis, quam habetis et exercetis in Domino, supra modum timet ne in terram ejus cismarinam sanctitati vestræ legatæ committatur, quia in tota Ecclesia Gallicana ei alios non occurrit, per quem malitia ejus reprimi possit aut conteri. Sed nec in Ecclesia Romana veretur aliquem, sicut sui testantur, præter dominum Gratianum. Quia si gloriatio ejus vera est, quotquot alii ad ipsum ex quacunque causa accesserint, ad nutum ejus, et interdum non sine nota sinistra opinionis, convertibiles inventi sunt. Quia ergo dominum Gratianum in comitatu vestro redire didicimus adeo turbatus est, ut animi motum dissimularet

nequiverit, dicens quod per vos cogendus erit ad pacem, aut cum magno sui suorumque dispendio perpetuam ignominiam subiturus.

Evocavit itaque magistrum Vivianum per suas, et domini Rothomagensis, et Gaufridi Ridelli litteras. Eique, sicut idem Vivianus in publica plurimorum audientia confessus est, corporaliter fidem dedit, quod in pace Ecclesiæ reformanda domini papæ mandatum et ipsius consilium sequeretur. Fecit et litteras signari sigillo suo, quas ostendit quibus voluit, promittens in illis, quod pro amore domini papæ nobis redderet Cantuariensem Ecclesiam, et possessiones ablatas nobis et nostris, et pacem et securitatem, ut ad tractandum pacis verbum, quam vestro et domini Gratiani metu, quidquid alius gloriatur, querere videbatur, præfatum Vivianum validius perurgeret. Sed de ablatis non faciebat aliquam mentionem, nisi quod innuebat, quod si illius in reformatione pacis sequeremur arbitrium, nos collocaret in capite regni, et nulla ratione pateretur egere. Revocato autem magistro Viviano, et verbis ejus habente fidem, simulata devotione profectus est ad sanctum Dionysium, re autem vera, ut faceret quod pene fecit, id est ut regem Christianissimum circumveniret. Convenit enim inter eos in colloquio apud S. Dionysium, ut ei alendum et instituendum traderet Ricardum filium suum, et ut comitem S. Ægidii Turonas evocaret, eidem Ricardo responsurum super comitatu Tolosano. Siquidem locus ille prudenter commodissimus visus est, ubi subsidiarii partium tutissime conveniant, et litigantium natales libere protestentur. Et qui jus dicturi sunt, quam ratio exegerit partem, alteri sine trepidatione vel aliqua cunctatione condemnent.

Nos ad illud colloquium compulerunt accedere dominus rex Franciæ, et magister Vivianus, et alii sapientes, ut nobis Parisiis constitutis, et illo apud S. Dionysium existente, posset de vicino pax nostra commodius tractari. Ubi cum illum sæpe dictus Vivianus instantius et diligentius conveniret, ut impleteret promissionis fidem, resiliit more suo, et talem se Viviano exhibuit, ut ad nos rediens pluribus assidentibus palam dixerit, quod hominem adeo mendacem se vidisse vel audisse non poterat recordari. Sed et ipsi præsentibus, multis audientibus, sicut ab eis post accepimus, quæ fuerant dicenda non tacuit. Imo duplicitatem ejus patenter arguens, ex magna parte, quam prius læserat, redemit famam, conquerens quod adeo captus fuerat dolis ejus. Quod quidem vobis ideo intimamus, ut si ad Ecclesiam Romanam rediens partes illusoris fovere præsumpserit aut fraudes oculare, rei veritatem domino papæ et cardinalibus vestra dilectio possit fidelius intimare. Nam, sicut autem divino contigit, ut re strenue gesta rediret dominus Gratianus, et ut vos, quem Deus firmissimam columnam, ut sæpe loquimur, in Ecclesia sua posuit, et qui mores hominis plenius nostis, ad sedem apostolicam acciperetis iter; sic ejusdem autem creditur accidisse, ut Vivianus, quidquid ha-

beret in animo, ad illustrandam justitiam Ecclesiæ et dilatandam gloriam Gratiani, remanserit in Francia; ut rex Anglorum per fautorem suum hominibus, quos decipere consuevit, amplius innotescat, et fallacia verborum dominum papam et curiam, ei huc usque nimis credulam, de cætero minus solito circumscribat.

Cum vero præfatus Anglorum rex a S. Dionysio recedens prope montem Martyrum transitum faceret, illuc occurrimus, petentes ab ipso per venerabiles viros, dominum Rothomagensem et episcopum Sagiensem, et alios quosdam, qui se verbo ingesserant, quatenus nobis pro amore Dei et domini papæ, et nostris gratiam suam, pacem, securitatem, possessiones et ablata restitueret, offerentes nos paratos esse exhibere illi quidquid archiepiscopus principi debet. Ille autem respondit se ex animo libenter remittere ex parte sua offensas et querelas, si quas contra nos habuerat: et de his, quæ proponere vellemus adversus eum, paratum esse stare iudicio curiæ domini sui regis Francorum, vel iudicio Ecclesiæ Gallicanæ, aut scholarium Parisiensium. Quo audito, respondimus nos curiæ domini regis, si ei placeret, aut Ecclesiæ Gallicanæ non refutare iudicium, malle tamen, si illius sederet animo, cum illo amicabiliter componere, quam litigare. Et si ecclesiam et possessiones nobis et nostris vellet restituere, et gratiam, et pacem, et securitatem præstare nobis in osculo pacis, parati eramus hæc recipere, postulantes ut mobilium ablatorum medietatem Ecclesiæ redderet ad solvenda nostra et nostrorum debita, ad sarta tecta reficienda, ad instruenda prædia, et reparandas varias Ecclesiæ necessitates, quæ ad summum calamitatis officialium suorum depopulatione et fraude perducta est. Et ne vota nostra modum viderentur excedere, et ut pacta ad declinandam lubricitatem hominis in scripturam redacta fidelius tenerentur, ei petitionem, quam vobis scriptam mittimus, ad nuntiorum suorum arbitrium castigatam et temperatam fecimus offerri, ut omnibus innotesceret nos nullam pacis, quæ Ecclesiæ Dei tolerabilis sit, detrectare conditionem. Sed ille, audito scripto, et ab omnibus propter nimiam modestiam approbato, materna respondit lingua: sic anfractus verborum, quod familiare habet, invertens, ut simplicioribus videretur universa concedere, cautioribus autem perversas, et non ferendas immiscere conditiones. In uno tamen consentiunt universi, quod nos in osculo pacis recipere non acquievit. Subintulit ergo Christianissimus princeps, quod pro tanta quantitate auri, quantum ipse est, non consuleret ut terram ejus, nisi prius accepto publice pacis osculo, ingrederemur. Et comes Theobaldus adjecit, quod stultissima præsumptio esset multis circumstantium sibi invicem dicentibus et reducentibus ad animum, quid Roberto de Silliaco acciderit, quia nec ipsum osculum ad pacis et securitatis custodiam satis firma cautio videretur: Sed nec istud responsum suum nobis per præfatos

episcopos pacis, ut sperabatur, mediatores, aut per alios significare curavit; imo nobis præstolantibus responcionem versus Medontam deflexit iter. Allatus est autem ei in via dominus Philippus, benedictus filius Christianissimi regis, quem, ut aiunt, qui attulerant, subtristis vidit, tenuiter allocutus est, et cum festinatione dimisit. Deus tamen præelecti pueri sui inspiravit animam, et linguam formavit, et direxit, ut cum astantium admiratione festinantem ad discessum moneret et rogaret, quatenus diligeret regem et regnum Franciæ, et ipsum, quia per hoc Dei et hominum gratiam consequeretur. Comitatus est autem eum dominus rex Franciæ usque Medontam, et inde usque prope Paciacum, expectans ut juxta conductum traderet Ricardum filium suum. At ille se hoc facturum promisit in colloquio Turonensi, in quo manifeste deprehenderunt dominus rex et sui, quod res cum eis agebatur in dolo. Et sicut ex consequentibus signis visum est, in minori charitate discesserunt ab invicem, quam ab initio convenissent. Nec creditur colloquium illud, quod ille captat, esse futurum, quia machinatio hæc multis patet impedimentis. Nos sine responso ejus ad loca consolationis nobis divinitus provisa reversi sumus, spem nostram projicientes in eum, qui non deserit sperantes in se, et dilectionis vestræ solatium præstolantes. Rex autem Angliæ ad magistrum Vivianum postea nuntium misit, et viginti marcas, ut aiunt, rogans ut se iterum intromitteret de pace reformanda. Sed ille, sicut pro certo accepimus, et pecuniam respuit, et respondit ei litteris, quarum dilectioni vestræ exemplum mittimus. Nec est quod ipsum ad pacem tantopere urgeat, quantum metus ille, quem de vestra et D. Gratiani protectione concepit. Nec Vivianum captat ob aliud, nisi ut vestras et Gratiani non incidat in manus. Nobis etiam relatum est, quod Ægidium Rothomagensem archidiaconum, et Joannem de Oxeneford, et Joannem Sagiensem misit ad curiam ut impediant ne vobis in terram suam legatio concedatur, aut aliud quod ei vel comiti Flandriæ possit esse molestum. Vos nuntiorum personas pro parte novistis, sed fortasse plenius nostri, qui nostri gratia vobiscum sunt. Cum ergo de vestra sinceritate et domini Gratiani, quam expertus est, fidem tantus hominem illum timor invaserit, luce clarius est, quod si eum dominus papa ab initio tenuisset auctoritate summi pontificis potius quam sustineret pia mansuetudine patris, jam Ecclesia Dei a multis diebus serenata fuisset, et detenuisset furor hominis, qui fugientes et imbelles sine miseratione persequitur, et viriliter resistentibus cedit. Miseriæ nostræ conditionem pro parte, quia fastidiosum esset recensere singula, deploravimus in auribus vestris: vestræ dignationis et charitatis erit impetrare a domino papa ut Ecclesiæ Dei et nobis, et miseris nostris, expedientem et se dignam provideat pacem, quia in eum oculi omnium directi sunt, expectantes quid factururus sit in causa ista. Si raptor ablata non restituerit aut

A satisfecerit, si novam et præter Ecclesiæ morem a nobis obligationem extorserit, præsertim auctoritate summi pontificis, pernicios exempli non debetur in sempiternum, sed a nobis transferetur in alias nationes. Quid autem minus exigi potuit, quam id quod de suorum arbitrio contracta et castigata continet subscripta petitio? Sane, si dominus papa vel tandem nuntios ejus confusos remiserit, et in terras ejus cismarinas aggravare proposuerit manum suam, nihil volet præcipere, quod non sine difficultate et mora valeat obtinere. Nam proceres Ecclesiæ favent, solique clerici, quam venenosis consiliis seminaverunt, furoris pertinaciam rigant exhortationibus, et instigationibus fovent et promovent. Quorum alii in Anglia debacchantur in tormentis Ecclesiæ, alii vero crebris discursionibus nunc apostolicam sedem, nunc adversus Ecclesiam publicas orbis Latini sollicitant potestates. Quod autem sine dolore et stupore non dicimus, sæculi potestates ad tanti flagitii consortium nequeunt inclinare, sed in Ecclesia Romana semper inveniunt aliquos, quos scelerati propositi se gloriantur habere consortes.

EPISTOLA CX.

AD WALTERUM ALBANENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, WALTERO Albanensi episcopo.

Otiosum est in auditu ejus verba prætereundum, qui ex paucis multa perpendere consuevit, et magistra charitate amicis justa petentibus non deesse. Quod in multis et magnis frequenter experti, ad sinum clementiæ vestræ latorem præsentium, cum omni fiducia destinamus, tam ipsum quam petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, sanctitati vestræ affectuosius commendantes, et rogantes attentius, ut eas dilectio vestra solita bonitate studeat promovere. Audietis, si placet, ab ipso, qualiter cum domino rege Anglorum fecerimus pacem ad honorem Dei, et, ut speramus, Ecclesiæ utilitatem, et dilatandam apud Anglos auctoritatem apostolicæ sedis. Nuntius supplebit cætera, quæ hic scienter et de industria reticentur.

EPISTOLA CXI.

AD GAUFREDUM AUTISSIODORENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GAUFREDO Autissiodorensi episcopo.

Secutus fidem vestram potius quam rationem meam, non sine labore mei et meorum, quos de diversis locis evocaveram, accessi usque Pontisarram, cum omni humilitate reformandæ pacis, que sperabatur, acceptans occasionem. Ubi receptis litteris vestris, quibus me et meos innotuit esse delictos, persuasus sum, ne de cætero credam omni spiritui, et ne tam facile coxsules meos, Christi pauperes et proscriptos, affligam amplius discursibus vanis et sumptibus magnis. Et si mihi credidissetis vera dicenti, utrique nostrum utilius esset prospectum. Nunc autem insipiens factus sum: quis me coegerit, quis induxerit, plenius scitis. Nec hoc

dico, quod vobis impensæ Deo sollicitudinis non habeam gratiam, sed ut uterque nostrum de cætero cautius negotietur, et verba meminerit esse verba. Si ergo aliud audieritis, ne miremini. Et quia fidem vestram secutus sum, offerens me ad omnem conditionem pacis in Domino, precor ut qualiter mecum actum sit et agatur, per vos innotescat domino Cisterciensi, qui reconciliationis hujus, ne delusionis dicam, vobiscum est institutus procurator. Expedi enim honestati vestræ et illius, ut veritas pluribus innotescat. Valete.

EPISTOLA CXII.

AD DAVID BANGORENSEM ARCHIDIACONUM.

THOMAS, Dei gratia Cant. archiep. et apos. sedis legatus, DAVID dicto archidiacono Bangorensis Ecclesie, salutem et cordis oculos salubriter aperire.

Mater tua, Bangorensis Ecclesia, ab annis multis luget proprio viduata pastore, et qui eam consolari debuerant, acerbiores inimici facti sunt inter angustias. Quorum tu præambulus et signifer esse diceris ab his, qui et matris Ecclesie miserias ingemiscunt et bona illius in abusus filiorum et filiarum suarum queruntur esse conversa; et quod intolerabilis est, ordinationem Ecclesie tuis machinationibus lacrymabiliter asserunt impetiri. Unde, quia tantæ præsumptionis excessus ulterius dissimulare nec possumus nec debemus, tibi in virtute obedientie præcipiendo mandamus, quatenus ad nos, omni excusatione cessante, juxta mandatum apostolicum infra quatuor menses post harum susceptionem litterarum accedas, nostris monitis et præceptis in Domino pariturus, aut exinde, si neglexeritis, officio et beneficio ecclesiastico irreparabiliter privandus, et si nec sic respueris, Satanæ tradendus in interitum carnis. Siquidem apostolicum nos oportet implere mandatum, et naufragantis Ecclesie periculis maturius subvenire. Te monitis obtemperantem in beneplacito suo gratia Dei custodiat.

EPISTOLA CXIII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Bangorensis archidiacono.

Grate suscepimus litteras dilectionis tuæ, et gratias inde tibi referimus. Sed hæc esse poterit summa occasio, qua tibi majores et uberiores gratiarum actiones referre habebimus, si te circa pacem Ecclesie Dei, et clericorum disciplinam sollicitum audierimus. De eligendo vero episcopo hæc tibi et fratribus tuis mandamus, ne de aliquo fiat electio vel nominatio, donec visis litteris nostris et nuntio consilium nostrum super hoc negotio audieritis. Nos enim, prout Dominus concesserit, ad pacem Ecclesie Dei et vestram modis omnibus studium adhibere curabimus. Audivimus clericos vestros ad alienas provincias ordinationis causa migrare, quod utrum verum sit scire cupientes, per fidelitatem, qua nobis teneris, præcipimus, ut nos inde certos reddas. De præsen-

tium autem latore, qui ad vos per multa pericula venit, hæc tibi mandamus et præcipimus, ut ecclesiam suam et decimas plenarias eum in pace habere facias, et ab injuriis et violentiis, quas ei decimarum causa infert Arthurus de Chargis, immunem facias, eumque de cætero ab ejus inquietatione cessare compellas. Quod si facere contempserit, infra purificationem beatæ Mariæ suam nobis præsentiam satisfactorum exhibeat.

EPISTOLA CXIV.

AD EUMDEM ET CANONICOS BANGORENSES.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus archidiacono, et canonicis Bangorensibus, salutem quam meruerunt.

Perlatum est ad aures nostras, vos in Deum, et nos, et Ecclesiam Cantuariensem, matrem vestram, gravissime et sine meritis deliquisse. Quia, sicut nobis assertum est, machinamentis Arthuri et sociorum suorum consilium pariter et assensum vestrum in damnum Cantuariensis Ecclesie, quæ mater vestra est unanimiter præbuitis. Nec, ut credimus, tam detestabile factum, tam nefandum facinus aliquatenus factum fuisset, nisi vos consilium et assensum in eo dedissetis. Sed tibi, David, loquimur: a memoria tua non debuit ullatenus excidisse, quod noster juratus es, similiter et Cantuariensis Ecclesie, nec tu aut canonici Bangorensis Ecclesie debuissent consensisse, ut episcopus Ecclesie suæ, si quis tamen ibi esset, in Hiberniam ivisset, et ibidem sacramentum recepisset, quasi a novo metropolitano sibi constituto. Et idcirco mandando tibi præcipimus, et in periculo beneficiorum et ordinis injungimus, ut tu cum filio tuo, et tribus aut quatuor de majoribus et potioribus personis Ecclesie, mediante quadagesima, nostro te conspectui repræsentes, responsurus et satisfactorus de his et aliis, quæ tibi objicientur. Nihilominus universitati vestræ præsentium significatione præcipiendo mandamus, et in periculo beneficiorum et ordinis vestri vobis injungimus, quatenus infra præscriptum terminum vos nobis repræsentetis. Nos enim de episcopi vestri electione vobiscum tractabimus. Prohibemus etiam vobis apostolica auctoritate et nostra, ne de electione episcopi interim aliquid faciatis, aut quemquam eligatis.

EPISTOLA CXV.

AD EOSDEM CANONICOS.

Quia Ecclesiam Dei liberam esse decet, et præsertim in electionibus celebrandis obtinere debet unanimitas fratrum, non violentia potestatis, vos a juramento, quod contra bonos mores et sacrorum canonum disciplinam Owenus Wallenstun princeps dicitur extorsisse, ut nullum scilicet vobis in episcopum nisi de ipsius eligeretis arbitrio, dominus papa clementer absolvit, præcipiens ut quem vobis assignaverimus, omni appellatione et contradictione postposita, pontificem recipiatis. Inde est quod universitati vestræ in virtute obedientie præcipi-

Quo mandamus, quatenus juxta quod vobis nuntii nostri intimaverint mandatum apostolicum cum omni diligentia exsequamini; scituri quod si neglexeritis, in personas vestras anathematis, et in ecclesiam et loca quæ inhabitatis interdicti sententiam, auctore Domino, proferemus. Valete.

EPISTOLA CXVI.

AD BATHONIENSEM CLERUM ET POPULUM.

Vobis, dilectissimi fratres, etc. (*Vide infra similem epistolam ad clericum et populum Cicestrensem directam.*)

EPISTOLA CXVII.

AD HILARIUM CICESTRENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Cicestrensi episcopo.

Quia dominum regem Angliæ satis superque sustinimus, nec ullum ex eo sustentatiæ nostræ fructum percepimus, periculosum et intolerabile nobis omnino visum est tantos illius et officialium ejus excessus jam ex hoc, ut hactenus, impunitos relinquere: præsertim cum et nuntiis, et litteris, et modis aliis studuerimus, nec potuerimus eum a perverso proposito revocare. Proinde scriptum illud, in quo illæ non consuetudines, sed potius pravitates continentur, quibus perturbatur et confunditur Anglicana Ecclesia, publice damnavimus et cassavimus, et ipsius scripti auctoritatem. Universos etiam observatores et exactores earum, consiliatores et adiutores, seu defensores excommunicavimus: et episcopos nostros a promissione, qua tenebantur ad observationem earum, absolvimus. Auctoritatem etiam scripti, et ipsum scriptum, et quæ in ipso continentur, in irritum duximus. Et præsertim hæc: *Quod non liceat episcopo*, etc. Ut supra (*in epistola ad Moguntinum archiepiscopum directa et in aliis*) usque: *Nisi resipuerit*.

Unde est, quod mandamus vobis, et in virtute obedientiæ præcipimus, ut eos qui a nobis excommunicati sunt, vos quoque, prout decet, excommunicatis et habeatis, et denuntiarum faciatis, juxta illud decretum Honorii papæ: *Curæ sit omnibus episcopis excommunicatorum nomina tam vicinis episcopis quam suis parochianis pariter indicare eaque in celebri loco posita præ scribis ecclesiæ cunctis venientibus inculcare, quatenus in utraque diligentia excommunicatis ubique ecclesiasticus aditus denegetur, et excusationis causa omnibus auferatur.*

EPISTOLA CXVIII.

AD CLERUM ET POPULUM CICESTRENSEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, priori et ROBERTO archidiacono, et toti clero et populo Cicestrensis Ecclesiæ, Christianam communionem habentibus, salutem, et *Deo potius quam hominibus obedire.*

Vobis dilectissimi fratres, esse non potest incognitum, quod et atrocitate criminis et temporis diuturnitate jam fere totum Latinum replevit orbem. Taceantur ad præsens, quas vidistis et doluistis, inno-

centium proscriptiones, sileatur honorum Ecclesiæ confiscatio inaudita, atrocitatem suppliciorum, concussionem pauperum, quæ referri nequeunt, animus et lingua dissimulet, tantum publicæ libertatis, et salutis nostræ, qui Christi tam patentes injurias animis diu siluimus, et exempli perniciem non curavimus, ut oportebat, delere publice, pariter deseamus. Luctus enim communis esse debet, ubi exhonatur Dominus ac redemptor, et judex omnium Christus; ubi libertas Ecclesiæ perimitur; ubi publica salus in periculo est. Lugent Ecclesiæ pastoribus destitutæ; sine sacramentorum plenitudine decedunt parvuli; ecclesiarum et virginum consecratio cessat; non est in populis multis qui criminosos confitentes excipiat ad consolationem; non est qui publice penitentes absolvat ad veniam; non est qui errantium delicta debita correctione redarguat; qui causas possit examinare et finire majores; qui promoveat quos necessitatibus suis desiderat Ecclesia promoveri, nisi forte conductus quis alienus episcopus, aut enactus, lege Domini prohibente, falcem mittere in alienam messem. Ubi vero majores Ecclesiæ pontifices suos habent, et in minoribus necessaria provisiva sunt subsidia sacerdotum, ab officiis suis publicæ potestatis edicto et violentia suspenduntur, cum in majores personas, aut quantumcumque beneficii aut officii a domino rege habentes, eis curam pastorem exercere non liceat, nisi venia impetrata.

Hæc autem quantum divinis obviat institutis, et universorum saluti derogent, verbis astruere supervacuum est, cum res ipsa tardioribus etiam perspicua sit, nedum vobis qui sensus habetis exercitatos in lege Domini. Plurima, ne simus onerosi, consulte reticemus, quæ quisquis fidelium non attendit, cæcus est; qui non dolet, caret sensu, qui proficiat ad salutem. Dum ammonitus est dominus noster rex per litteras, per nuntios, per episcopos, per abbates, per subdiaconos curiæ per clarissimos cardinales, ut tam male præsumpta corrigeret, plenum in multa amaritudine ecclesiæ dolentis et languentis effluxit quinquennium, et non est inventus qui causam apud ipsum relevaret ex omnibus charis ejus. Quodque magis dolendum est et stupendum, quod sine gravi mœrore non recolimus aut dicimus, quidam de clarioribus episcopis infideles inventi sunt, et arma iniquitatis opo auxilii et consilii persecutoribus contulerunt.

Si recolatis, dilectissimi, quæ in injuriam Christi, et in depressionem Ecclesiæ, nostramque et nostrorum contritionem sub hac tempestate gesta sunt, juste, ut credimus, mirabimini, quod tam patienti animo potuimus hæc omnia tolerare, præsertim cum a multo tempore, sicut multi noverunt, plenam habuimus potestatem reprimendi et coercendi persecutores nostros. Quorum tamen tanta fuit immanitas, ut antiqui mitius egerint in confessores Christi, quorum si prisce revolvatis historias, cognatos et amicos nequaquam lædebant, nisi ex publica confessione consortes haberentur et tituli. Quia ergo nec dantur

nitate patientiæ, nec multa humilitatis exhibitione A præfati domini nostri ira deferbuit, sed ab impunitate pertinacior et atrocior factus est, tantos excessus ejus irrequisitos ulterius prætermittere non audemus. Nam dissimulatio culpæ comparatur assensui; et facientes et consentientes pari pœna lex divina condemnat. Inde est quod vobis, dilecti filii, decane, archidiaconi, et qui archidiaconorum geritis vices, in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi sæpeditus dominus rex infra purificationem beatæ Mariæ memoratas enormitates debita satisfactione correxerit, et Ecclesiæ debitam cum libertate et dignitate reddiderit pacem, extunc prorsus cessetis a divinis, et ea per totum episcopatum vestrum penitus in omnibus ecclesiis B eadem auctoritate, et sub eadem interminatione celebrari prohibeatis; excepto baptismo parvulorum, et pœnitentia, et viatico, quod clausis januis, et laicis personis exclusis, confici licet sine campanarum pulsatione, et solemnitate cantus et lætitiæ, quam in diebus jucundis consuevit Ecclesia exercere. Nec timeatis eos, qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electorum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt, quia in hoc confessorio patenter judicabit Deus, quos in futuro debeat coronare.

Illos, autem, quæ ecclesias et ecclesiastica officia vel beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum, qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt, qui domini papæ nuntios C et nostros, ne necessitates Ecclesiæ prosequantur, impediunt, qui traditiones hominum divinæ legi præferendas docent, et usurpationes sive abusiones potentium cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi, et nominatim Cantuariensem archidiaconum Gaufridum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Nigellum de Sacca-Villa, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis publice excommunicamus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus suos correxerit rex Anglorum, exinde personæ ejus, quod inviti dicimus, in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus, auctore Deo, non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit: *Quod si virgæ parcat, odit filium.* Ad hæc eadem auctoritate, et sub eadem interminatione præcipimus, ut Joannem decanum Saresberiensem, Guidonem decanum Waltham, Joannem Cumin, Radulphum Landavensem archidiaconum, Wimarum Presbyterum alumnum comitis Hugonis a die natiuitatis Dominicæ, tanquam excommunicatos evitetis, nisi infra Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris, ut timorem Dei præferentes humano, vobis acquiratis coronam gloriæ, et exemplum obedientiæ et fortitudinis feliciter transmittatis ad posteror.

In eandem formam clero et populo Lincolnensi.

Et clero et populo Bathoniensi.

EPISTOLA CXIX.

AD RICARDUM COVENTRENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri RICARDO Coventrensi episcopo salutem.

Scripseramus vobis et aliis fratribus nostris ut suspederetie denuntiationem excommunicatorum nostrorum, donec innotesceret a nuntiis domini papæ qui ad reformationem pacis Ecclesiæ venerant, si possent eam juxta formam quam dominus papa præscripserat, impetrare a domino rege. Sed quia dominus rex mandatis apostolicis non acquiescit, et nuntii infecta pace revertuntur, vobis in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus præfatos excommunicatos nostros, scilicet Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestrja, Willelmum Giffard, Joannem Cumin, Nigellum de Saccavilla, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, Thomam filium Bernardi, denuntietis excommunicatos esse et eos per parochiam vestram, prout canonum censura præscribit, præcipiatis ab omnibus fidelibus evitari. Similiter denuntiate excommunicatos esse, qui ecclesias aut officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laicorum accipiunt, et qui nuntios domini papæ vel nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur impediunt, et qui personas ecclesiasticas divina celebrare contra prælatorum suorum obedientiam cogunt. Quia omnes ipsos justo anathemate catholica et apostolica damnat Ecclesia. Vale.

EPISTOLA CXX.

AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, H. Dunelmensi episcopo.

Noverit vestra fraternitas, quod nos ex justis et manifestis causis, urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, publice excommunicavimus Gilbertum Londoniensem episcopum, et Jocelinum Saresberiensem, et reliquos, quorum nomina superius scripta sunt. Denuntiamus ergo vobis auctoritate domini papæ et nostra, ut eos, prout canonum censura præscribit, denuntiatione publica faciatis per episcopatum vestrum a cunctis fidelibus evitari. Non turbetur cor vestrum in his, neque formidet, quia contra tergiversationes malignantium et appellationum subterfugia, Deo propitiante, sedis apostolicæ muniminè muniti sumus. Hæc sunt nomina excommunicatorum: Ranulphus de Broc, etc.

EPISTOLA CXXI.

AD ÆGIDIUM EBROICENSEM ELECTUM.

THOMAS archiepiscopus Cantuariensis, ÆGIDIO Ebroicensi electo.

Exhortationis vestræ litteras ea devotione suscepimus qua comperimus scriptas, intuentes eas ex charitatis adipe prodiisse et formatas spiritu discre-

tionis et singulas apices præferre timorem Dei. Quia autem, ut scribitis, os iniqua loquentium cum ampliori solito licentia dilatatur apud vos, vetus quidem apud nos querela fuit, sed detractorum numerosior populus, et excogitata detractationis signa quæ gratis diu protulimus, frontem nostram assiduitate patientiæ validius attriverunt, nobis ad animum reducentibus quod in filios prophetarum totus Israel linguas exacuit et ubique domus exasperans est. Sed nunquid ideo Deuteronomium a tabernaculo Domini sacerdotes ejicient, inferentes altare Damasci cum profanis ritibus nationum? Utique non fiet sine enormi periculo prophetarum, ut recedente ab iis spiritu sancto cogantur a mulieribus divinam inquirere voluntatem. Manet quidem prælatos Ecclesiarum dura provincia, ut Deo et hominibus placere non possint, et Apostolus, ut ipse de se testatur, si hominibus placuisset non fieret servus Christi. Unde, si sub tanto onere timetis et ingemiscitis, non miramur; sed metum relevat consolatio Scripturarum, cum constet quia Bezeleel vix decennis tabernaculum illius operosioris diligentiae et magnificentioris impensæ, quod Ecclesiam tanta varietate circumdatam præfiguratur, Deo mandante construxit, et David de post fetantes electus est ab illo, qui nascentis Ecclesiæ jaciens fundamenta, infirma mundi elegit ut fortia quæque confunderet, et ignobiles extulit, ut in judicio sedeant cum principibus et senatoribus terræ.

Vos tamen non dubitamus et sanguine generosum esse quod ad mundi gloriam spectat, et confidimus vitam vestram sicut litterarum et facundiæ, ita et virtutum titulis longe clarius illustrari, et utinam manus nostras extendere possimus ad os vestrum, id est quod monetis operibus adimplere. Ad quod petimus orationum vestrarum suffragiis adjuvari, votum habentes bona nostra, si qua sint, vobis apud Deum et homines prodesse sicut nobis. Dominum vero regem sincere diligimus et ei et liberis suis per omnia serviemus in Domino, fidelius obsequentes quam illi qui ponunt pulvillum sub omni cubito et cervicali subjiciunt omni capiti impinguentes illud oleo peccatoris. Et quidem sic esse dies Domini qui instat declarabit. Vos interim nos vestri dilectores ut consuevistis diligite, quia, Deo auctore, apud nos charitas vestri nec tepuit nec tepescet. Valete

EPISTOLA CXXII.

AD NICELLUM ELIENSEM EPISCOPUM ET RIC. ARCHIDIACONUM SUUM.

THOMAS Dei gratia, etc. venerabili fratri NICELLO, eidem gratia episcopo Eliensi, et RICO archidiacono suo, salutem, et dirigere prudenter in futura prospectum.

Sacrorum canonum disciplina præscribit, ut episcopi excommunicatorum suorum nomina provincialibus denuntient, ne una ovis morbida gregem fidelium contaminare possit. Nos autem ex speciali mandato domini papæ comitem Hugonem anathe-

matico vinculo innodavimus, et præcipimus ut sententiam, quæ ex summi pontificis processit arbitrio, faciatis prout canonicis edictis decretum est, in omnibus episcopatus vestri ecclesiis publicari. Secuti quoque auctoritatem sedis apostolicæ, quam habemus præ manibus, excommunicavimus Gilbertum Londoniensem, et Jocelinum Saresberiensem episcopos, Randulphum de Broc, et cæteros ut supra. Præcipimus itaque vobis in virtute obedientiæ, et in periculo dignitatis et ordinis, quatenus tam præfatum comitem, quam jam dictos episcopos, et cæteros prænominos, faciatis per totam diocesium vestram publice denuntiari excommunicatos, et a cunctis fidelibus, prout ecclesiasticæ doctrinæ vigor exigit, evitari. Quod si unus vestrum, quacun-
B impediendo necessitate, non potest exsequi, alter id modis omnibus, sicut honorem et officium diligit, exsequatur. Tu vero, fili archidiacone, tibi diligentius in hac parte provideas, ne a te districtius exigatur, si sub prætextu infirmitatis episcopi, mandatum domini papæ et nostrum minus fuerit adimpletum, aut ecclesia, quæ nunc, ut fama est, ex tuo pendet arbitrio, tua culpa perniciem contrahat, aut enorme dispendium patiat. Valete in Domino.

EPISTOLA CXXIII.

AD ROBERTUM HEREFORDENSEM EPISCOPUM

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, venerabili fratri ROBERTO, eadem gratia Herefordensi episcopo, salutem et per omnia benefacere.

Si litteræ nostræ fraternitatis tuæ excitaverent sollicitudinem, utinam nec affectu desidem repetissem, nec circa officii suscepti effectum minus vigilarem. Elegi ego abjectus esse anathema pro omnibus vobis, opprobrium hominum et abjectio plebis, ne viderem mala sanctorum, et dissimulare injuriam gentis nostræ, exspectans si quis forte ex omnibus vobis zelans legem Dei, Ecclesiæ libertatem saltem affectans, exiret post me et veniret, ut non daremus cornua peccatoribus. Et ecce tu, quem credebam mihi a Domino datum esse, ut mecum ædificares, evelleres, et plantares, propinas mihi stimulum in ruinam, solatium in desolationem, prædicans humiliationem, imo defectionem, annuntians bonum, cum undique sit perturbatio, in perniciem Ecclesiæ et clericorum. Et cum deberes animi vacillantis firmare constantiam, sustinere mecum congressum ad defendendum patrimonium Crucifixi, ad reprimendos et expugnandos hostes Ecclesiæ, instillare auribus meis, inspirare animo meo, ut obsecrarem instantius, arguerem arctius, et increparem durius. Quod si me non audirent, exclamare certe debueras contra me: Exsurge, quare obdormis? Exere gladium beati Petri, vindica sanguinem servorum Christi, qui effusus est, injurias Ecclesiæ, quæ in nobis et nostris fiunt tota die.

Exciditne a memoria tua, quantis sim afflictus injuriis, quibus contumeliis affectus, cum in persona mea contra omnem auctoritatem, contra omnem jus

formam, iterum judicaretur Christus ante tribunal principis? Non revoco certe ad animum propriæ personæ injuriam, etsi Ecclesiæ. Attende diligentius, altius in corde tuo repone, quid ageretur ante exitum meum, quid in exitu, quid postea, quid etiam agatur singulis diebus in terra illa circa Dei Ecclesiam, et ejus ministros. Qua animi constantia dissimulare potes tu, de quo sperabatur, quod esses redempturus Israel, a servitute liberaturus Ecclesiam? Et nunc quia tanto tempore tacuisti, doleo super te, frater, filii mi primogenite. Timeo ne succedat tibi, qui tollat tua primogenita, et auferat primogeniti benedictionem : quod absit a te! Veruntamen etsi hactenus nimium siluisti, resume vires, filii charissime. Clama, ne cesses, exalta vocem tuam contra eos, immitte eis timorem, mitte contritionem, excute satisfactionem, ne ira Dei descendat super eos, et tota gens pereat, vel, quod absit! majores in gente. Ultio enim divina jam in januis est. Hæc tibi scribo, non ad confusionem tuam, sed ad cautelam, ut sultus auctoritate Dei et nostra, de cætero valeas et velis officii tui necessitates fortius et validius exercere. Hoc unum in summa scire te volo, per misericordiam Dei non extorquebitur a me Ecclesiæ confusio. Præterea gratias tibi ago, quod vel nunc visitasti me, et solatio tuo confortasti. Quid plura? Unum est, quod sine multa animi mei amaritudine sustinere non valeo. Fleo siquidem super dilectissimo domino nostro rege. Timor enim et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ, eo quod videam domino meo regi tribulationem et angustiam imminere. Nec mirum. Commovit enim Ecclesiam Dei, et conturbavit eam, ostendens clero suo dura, et potans eum vino erroris. Propterea dicit ei Dominus : *Ubi sunt nunc sapientes consiliarii tui, qui dederunt tibi consilium insipiens? Qui dicebant : Filius sapientium tu es, filius regum antiquorum, quorum consuetudines observandæ sunt in Anglia. Quas qui non observaverit, non est amicus Cæsaris. Hostis est coronæ. Reus judicio.* Sed certe, quod magis est, amicus est crucis Christi. Quoniam vix his qui condunt leges iniquas, et scripserunt injustitias, ut opprimerent pauperes in judicio, et vim facerent causæ humilium populi Dei; ut essent Ecclesiæ et viduæ præda eorum, et clericorum, aliorumque diriperent bona. Quid facient in die visitationis et calamitatis de longe venientis? Ad cujus confugient auxilium, et ubi derelinquent gloriæ suas, ne incurventur sub vinculo, et cadant cum interfectis? Ubi sunt nunc sapientes ejus? Procedant, annuntient ei, et indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Anglia. Stulti facti sunt sapientes ejus, emarcuerunt principes ejus, deceperunt Angliam, angulum populorum. Dominus immiscuit in medio ejus spiritum vertiginis. Errare fecerunt Angliam in opere suo, sicut errat ebrius, vomens et tremens. Et non erit Angliæ opus, quod faciat caput et caudam. Quia comedunt Jacob, et locum ejus desolaverunt. Et dixerunt : *Hæreditatē possideamus sanctuarium Dei, expro-*

*brando sacerdotibus et principibus ejus. Quo confugietis a manibus nostris, aut in quo est vobis fiducia? Quare recessistis, et obstitistis præceptis nostris? O quam inanes cogitationes istæ, quam pessimæ operationes in conspectu Domini! Videt quidem, quoniam vanæ sunt. Ipse enim irridebit sic cogitantem, sic operantem, prospiciens quod prope veniat dies ejus, et jam in januis sit. Et dicetur : *Ecce homines, qui non posuerunt Deum adiutorem suum, sed speraverunt in multitudine divitiarum suarum, et prævaluerunt in vanitatibus suis. Sed frustra hæc faciunt. Non relinquet Dominus Ecclesiam suam, clerum suum sine defensore, sine ultione gravissima. Fundata est enim supra firmam petram : petra autem est ipse Christus, qui eam proprio sanguine suo fundavit. Certe si non ista emendaverint, non ferent ea impune, quoniam conculcaverunt Sancta sanctorum, domum Dei, sacerdotes ejus injuriis affliciendo, verbisque probrosis. Hi sunt, quibus ipse Dominus ait : *Dii estis et filii Excelsi omnes; et alibi : *Qui vos odit me odit; qui vos spernit, me spernit; qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Revertantur ergo ad cor, abjiciant mala ista a se, agant pœnitentiam cum summa humilitate. Alioquin verendum, quod absit! ne cito veniat Dominus noster, adducens super eos et terram eorum gladium retributionis et ultionem gravissimam. Ecce veniet Dominus noster et non tardabit et salvabit nos. Ipse equidem nunquam derelinquit sperantes in se. Propheta enim dicit : *Spera in Domino et fac bonitatem et pascere in divitiis ejus. Et alibi : *Expecta Dominum, et viriliter age; confortetur cor tuum et sustine Dominum; citoque liberaberis de laqueis reuantium et a verbis asperis.* Et, ut cætera omnia debito fine concludam, quoniam ostendit nobis Dominus, quæ et quanta oporteat nos pati pro nomine suo et pro defensione Ecclesiæ, necesse habemus, ores tu et tota Ecclesia tibi commissa instanter pro nobis, ut quod nostris meritis non valeamus, tua et sanctorum virorum intercessione, qui in dictione tua sunt, sustinere valeamus, et ob id gratiam sempiternam consequi mereamur. Vale et confortare. Valeat et tota Anglicana Ecclesia, et confortetur in Domino, ut et nos bene valeamus.****

EPISTOLA CXXIV.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ROBERTO Herefordiensi et ROGERIO Wigornensi episcopis.

Et ratio juris et fidei ac honestatis vestræ sinceritas et sacrarum juge exercitium litterarum nobis facile persuadent, quod nullius turbinis impetus charitatem vestram a fide et obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ poterit separare : ad quam cum ex institutione Filii Dei, Ecclesiam in se petra solidissima fundantis, omnis anima teneatur, arctiori quidem vinculo astrictus est ordo pontificum, qui in consecratione de observatione legis divinæ et sacrarum canonum, et de obedientia mandatorum sedis apo-

stolicæ, et eorum a quibus munus consecrationis accipiunt, verbo et scripto specialiter profitentur. Sed et nos Ecclesiæ Romanæ pro comprovincialibus nostris non ambigimus obligatos, cum illa utriusque vestrum electionem procreaverit, et nostro ministerio consecrationem. Unde etiam vos personæ nostræ magis oportet esse obnoxios, nedum apostolicæ sedi, cui fidem et obedientiam solus infidelis, aut hæreticus, aut schismaticus subtrahit. De vestra itaque fide et obedientia plenissimam fiduciam obtinentes, fraternitati vestræ litteras apostolicas mittimus, ut vobis et per vos aliis fratribus vestris innotescat, quoniam dominus papa nobis vices suas commisit in regno Anglorum.

Loquimur scientibus et docentibus legem, et quos non credimus esse de numero eorum, qui tenentes legem Dominum nescierunt: et non in fraudem Scripturæ, quæ solvi non potest, sed propriæ salutis quærunt, ut impugnando fidem fideles videantur, et habeantur jurisperiti, cum perdentes se et alios perdiderint jura, et putentur filii esse obedientiæ, cum qualicumque prætextu inobedientiam suam potuerint colorare; sed frustra. Quia non est sapientia, non est consilium contra Dominum, qui jam testimonio patenti operis cœpit revelare consilia cordium, et parvulos suos jugiter consolatur, nec permittit eos tentari supra id quod possunt. Clamat terra adversus impios, et cœli revelabunt iniquitatem eorum. Consolamini itaque, consolamini, dilectissimi, dicit Dominus, quia in proximo est, ipso auctore, liberatio vestra. Et nisi fides vestra defecerit, salus nobis in januis est, et jam præ foribus ecclesiarum vestrarum pulsat, ut admittatur. Interim vobis in virtute obedientiæ apostolica auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus adhibita celeritate et diligentia procuretis, ut fratres nostri et coepiscopi conterminales vestri, Wintoniensis videlicet, et Bathoniensis, Saresberiensis, Cestrensis, Exoniensis, Menevensis, vestra sedulitate cognoscant nobis legationis officium, sicut ex litteris domini papæ patet, esse commissum. Sed ante eas fratri nostro episcopo Londoniensi cum litteris nostris a vobis eadem auctoritate ostendi præcipimus, ut ipse eas et comprovincialibus et Dunelmensi ostendat. Quia in periculum vestrum, imo et aliorum omnium vertitur, nisi hoc domini papæ et totius Ecclesiæ negotium fidelius et diligentius geratur.

EPISTOLA CXXV.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ROBERTO episcopo Herefordensi.

Pervenit ad aures nostras querimonia, quod canonici de Brumfeld circumventionem quadam et dolo facti sunt monachi in monasterio de Gloucestria: quodque possessiones et bona Ecclesiæ hac occasione translata sunt ad prædictum monasterium. Canonicus etiam quidam ipsius Ecclesiæ, qui iter arripuerat veniendi ad nos, ut super tam enormi facto

A nobis conquereretur, sicut accepimus, captus est et incarceratus. Super qua re fraternitati vestræ mandamus, quatenus rei veritatem simul cum Wigornensi episcopo diligentius inquiretis et investigetis, eamque nobis insinuare litteris vestris non differatis. Damus etiam vobis in mandatis, atque in vi obedientiæ præcipimus, quatenus a præsentium litterarum susceptione infra duos menses, omni excusatione et occasione remota, iter veniendi ad nos arripiatis. Habemus enim de magnis et arduis Ecclesiæ negotiis tractare vobiscum, ad quæ expedienda plurimum indigemus vestra præsentia. De cætero noverit fraternitas vestra, quod nos damnavimus atque cassavimus scriptum illud, in quo hæreticæ illæ pravitates continentur, et in irritum duximus quæ in eo scripta sunt. Et præsertim hæc: quod non liceat episcopo excommunicare, etc.

EPISTOLA CXXVI.

AD GODEFRIDUM LANDAVIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS archiepiscopus Cantuariensis, GODEFRIDO Lanelvensi episcopo.

Apostolicis sine contradictione et mora parendum est institutis, et cum omni celeritate et diligentia mederi convenit languoribus et periculis animarum. Inde est quod mandatum apostolicum exsequentes fraternitati vestræ mandamus quatenus juxta præceptum domini papæ redeatis ad Ecclesiam cui vos præfecit Dominus, aut ipsam resignando curam ejus cedatis alteri qui auctore Deo præesse valeat et prodesse. Alioquin Ecclesiam illam non sustinebimus ulterius pastore proprio viduari; sed ordinati illius juxta quod in mandatis accepimus intendemus. Valet.

EPISTOLA CXXVII.

AD EUNDEM.

Vestra fraternitas ignorare non debet quod privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Vos autem, sicut accepimus, in alienis episcopatibus Ecclesiarum vacantium alienas oves solvere præsumitis et ligare, et petitione laicorum aut aliorum quibus sacramentorum dispensatio non incumbit ecclesias dedicatis et exercetis alia quorum non accepistis ab apostolica sede vel matre vestra Cantuariensi Ecclesia potestatem. Quod tanto creditibilis videtur quanto certius constat vos sine speciali mandato Romani pontificis dudum quod minime licebat, quantum in vobis fuit, absolvisse excommunicatos nostros non observato tenore litterarum domini papæ. An hoc recte feceritis, vestra discretio providebit, quoniam oportebit super his reddere rationem. Nam persistentes in scelere et voluntate peccandi qui Ecclesiarum bona diripiunt et iis incubant violenter, nec ipse Petrus coram Deo posset absolvere. Ne ergo cuiuscunque instinctu de cætero similia præsumatis, prohibemus in virtute obedientiæ, in periculo dignitatis et ordinis, ne curam pastorem et episcopale officium extra proprium episcopatum ulterius exercentis; sed ea sitis potestate con-

tenti, quam vobis Ecclesiæ contulit in ordinatione vestra. Hoc autem vobis non interdiciamus qui ad preces coepiscoporum vestrorum quibus communicare licuerit, vices eorum cum necessitas exegerit in rebus licitis impleatis; sed vos ab ecclesiarum vacantium et episcoporum qui excommunicati sunt officio præcipimus abstinere et curam pastorem exercere quatenus facultas adfuerit in proprio episcopatu.

EPISTOLA CXXVIII.

AD LINCOLNIENSEM CLERUM ET POPULUM.

Vobis..... (Vide similem epistolam ad Cicerones directam.)

EPISTOLA CXXVIII.

AD GILBERTUM HEREFORDIENSEM POSTEA LONDONIENSEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, venerabili fratri G. eadem gratia Herefordiensi episcopo, salutem.

Quam sit nobilis et famosa præ cæteris regni hujus civitatibus civitas Londoniæ, nulli nostrum incognitum est; in qua videlicet ob publicam regni negotia et domini regis conversatio et procerum regni soleant frequentiores esse conventus. Inde est, quod Ecclesia Londoniensis suo jamdudum orbata pastore, talem sibi desiderat episcopum subrogari, qui civitatis ipsius excellentiæ honestæ vitæ merito, litterarum scientia, rerum quoque prudentia sæcularium adæquetur. Magna itaque super hoc deliberatione habita, convenerunt in hoc unanimis cleri postulatio, voluntas domini regis et nostra, ordinatio quoque apostolica, ut ob communem regni utilitatem et Ecclesiæ necessitatem, ad Ecclesiæ Londoniensis regimen transferri et in ea curam et sollicitudinem pastorem gerere debeatis. Suscepto igitur in hoc domini papæ mandato, ipsius vobis auctoritate injungimus, quatenus postulationi Londoniensis Ecclesiæ, quæ de vestra ad eam translatione in præsentia domini regis et nostra unanimi totius cleri assensu celebrata est, assensum præbere non differatis, et ad ejus regimen tanto devotius et maturius accedatis, quanto ipsa tantæ personæ consilio et gubernatione dignoscitur indigere. Ad hoc fraternitatem vestram commonemus attentius, ut ad quod trahit vos obedientiæ necessitas, vestræ quoque dilectionis contemplatio affectuosius invitet, ut quem nobis sinceræ dilectionis conjungit affectus, loci quoque vicinia ad nostras et Ecclesiæ Dei necessitates commodius valeat exhibere. Valete.

EPISTOLA CXXIX.

AD GILBERTUM LONDONIENSEM.

T. Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri GILBERTO quondam Dei gratia Herefordiensi, nunc vero eadem gratia Londoniensi episcopo, salutem.

Noli graviter ferre, dilecte in Domino frater, quod tibi majus onus imposuimus, quod te ad majoris ecclesiæ curam vocavimus, confidentes id divina misericordie salubriter fuisse provisum. Hoc mores tui,

A hoc nota religio, hoc sapientia data desuper, hoc opus bonum, quod in Herefordiensi Ecclesia operatus es promeruerunt, ut dicatur tibi: « Amice, ascende superius: super pauca fuisti fidelis, merito supra multa constitueris. » Non homini rudi et inexperto navigationis sicut ex humilitate scribis, navim Petri commisimus, verum illi qui jamdiu exercitatus in flumine, amodo debet eandem in alto gubernare. Lucerna accensa, quæ quasi sub modio abscondebatur, jam super candelabrum posita est, ut longe lateque luceat in domo Domini. Cantuariensi Ecclesiæ, quæ in regno Anglorum est sicut caput in corpore, Londoniensis familiaris adhæret præ cæteris, ad quam te Deo auctore transtulimus, ut e vicino matris tuæ Cantuariensis Ecclesiæ, cui debes omne quod potes, nobiscum possis onera sustinere. Præterea, cum dominus papa tibi specialiter curam animæ domini nostri regis commiserit, ubi te sedere magis decet quam in regia urbe, quo crebrius propter negotia publica veniens, frequenter tuis instruat colloquiis et consiliis solidetur. Venire ergo ne formides, quo virtus tua te vocat, quo Dominus præcipit, de ope nostra et auxilio, quanta debetur amico et coadjutori, consolationem percepturus. Credimus siquidem hanc esse mutationem dexteræ Excelsi, eamque a divinæ dispositionis fonte emanare, non modo ut Ecclesia Cantuariensis in negotiis suis fortius tanto nitatur auxilio, verum etiam ut imperfectum nostrum, quod in multis videmus, tua beatitudine suppleatur. Utinam si fieri posset, priori die Dominico Londoniam venisses, ut tuum adventum digno suscipere honore, ubi tunc præsentem aderamus. Nunc autem, quoniam negotia nostra illinc nos avulsere, archidiacono nostro vices nostras commisimus, adjuncto etiam illi domino Rossensi, [si præsens adesse poterit. Valeat in Christo fraternitas tua, dilectissime frater.

EPISTOLA CXXIX.

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis venerabili fratri GILBERTO eadem gratia Londoniensi episcopo magis in Christo gloriari quam in sæculo, amplius sperare in Domino quam in mundi amplexibus.

Licet tibi jam diu et plura scribere debuerimus, quoniam materia multa est, eligimus ad præsens dicendi compendium, ut inter hæc initia brevibus tibi, quod sentimus, aperiamus. Nulla forsitan præ nobis, vel pauca, sed aliqua tibi de te, et pro te in instanti mandare curamus, reducendo tibi ad memoriam, qua conscientia sustinueris, qua animi patientia dissimulaveris injuriam Deo illatam in nobis, nobis propter Deum, tibi etiam in nobis, dum traheretur iterum ante tribunal principis, cum iterum pararetur Dominus Jesus crucifigi in nobis. An ut tua, te et tuos servares illæsos ab onere confiscationis, ac incommoditate exsili? Certe non sic se Christus servare voluit, cum etiam animam suam

pro suis poneret, quorum ipse frater et caro est, A nobis relinquens exemplum, ut et nos similiter faciamus. Non sic apostoli, qui non timuerunt fidem Christi et nomen protestari coram principibus et potestatibus sæculi, in vitæ suæ discrimen et carnis. Hæc tibi dicimus de radice charitatis, non de rancore aliquo, ut vel sic revocetis ad animum, et de conscientia macula, vitioque patientia, si tamen in ea vitium esse potest, quam certius, ut pace tua dixerimus, credimus debere dici de more loquendi remissionem vel negligentiam, penes te confundaris commodius, de sustinentia non parum exemplo damnosa, et apud Deum ac homines effectuosius repares famæ tuæ integritatem, affectuosius pœnitendo de hujus patientia vitiose commisso. Hujus rei gratia hortari te cupimus, ne gloriam mundi quasi stantem aspicias, ne plus tibi, aut pro te, aut pro tuis tua diligas, quæ revera non tua, sed Christi pauperum esse debent, et sunt, ut ad verum veniatur; et sic te et tua, ea tua quæ sic dicimus, perdas, ne blandiens præsens prosperitas sui finem tibi abscondat, et adversitas sine fine succedat. Alternæ enim sunt rerum vicissitudines, facilisque de successibus prosperis lapsus est in contrarium. Ne lætitia temporalis luctum tibi æternum, et operiat quem parit, et pariat quem operit. Ne mors longe a te esse putetur, et præoccupet improvidum, et vita, dum expectatur, deserat male conscium. Sicut scriptum est: *Cum dixerint, pax et securitas, tunc subito venit interitus, tanquam in utero habentis, et non effugiet.* Hæc nos tibi scripsisse credas ad majorem cautelam, ut habita tecum ratione præteritorum, præsentium, et futurorum, sic corrigas errata, ut de correptis gaudeas, et de gaudio tuo fraterna tibi charitate congaudentes, fructum gaudii et nos consequamur sentiendo, et sentiamus consequendo. Valete.

EPISTOLA CXXX.

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesie humilis minister GILBERTO eadem gratia episcopo Londoniensi, quod semel hoc iterum, sic transire per bona temporalia, ut non amittat æterna.

Mirandum et vehementer stupendum, virum prudentem, sacris litteris eruditum, præsertim religionem habitu præferentem, adeo manifeste, ne dicam irreverenter, et timore Dei postposito, aversari veritatem, justitiæ resistere, et ad omne fas nefasque confundendum, statum sanctæ Ecclesie, quam ipse fundavit Altissimus, velle evertere. Veritas est quæ dicit: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Non sani igitur capitis esse dignoscitur qui intentat ei ruinam: homini similis montem magnum fune circumligatum tentanti dejicere. Sed nunquid ira vel odio defervui, ut exacerbatus jaculari compellar hujusmodi verba in fratrem meum, et collegam, et coepiscopum meum? Absit. Sed de litteris tuis, quas mihi per archidiaconum tuum destinandas accepi, talia collegi. Neque enim de spinis uvas, aut fœcus de tribolis colligere potui.

Ut clareat, an ita sit, proponamus eas, et continentiam earum in lucem proferamus. Finis collatus principio similitudinem scorpionis conformat: illud blandiens ad nos ingreditur, ille pungens nos acerbe, silentium nobis imponere machinatur.

Quid enim aliud est primo recognoscere debitam nobis subjectionem, et subjectioni coherentem obedientiam promittere, deinde ne obedire debeas, ad appellationem convolare? Nunquid apud me sunt, *Est et non*, dicit Apostolus. Sed neque apud apostoli deberent esse discipulum. Necessario acceperunt discipuli a Domino potestatem calcandi super serpentes et scorpiones. Habitat enim Ezechiel et hodie cum scorpionibus. Et illud vide quo sensum dixeris: *Ad appellationis remedium confugimus.* B Christi sequelam te dicit: in hoc dicto secus inveniris. Omnium enim malorum nostrorum efficax, imo efficacissimum remedium commendavit nobis Christus obedientiam, non solum verbo, sed evidentissimo exemplo factus obediens Patri suo usque ad mortem. Et tu qua fronte appellas remedium obedientia impedimentum? Quod non remedium, sed detrimentum rectius habet nominari. Sed et qua fiducia hoc præsumis? Sperasne te habiturum defensorem ad non obediendum illum, qui vindicandi in omnem inobedientiam et officium accepit et præceptum? Male est hoc sperare de eo, et in ipsum graviter offendere. Poterant te retardare ab hujusmodi præsumptione, quas jam passus es, prima et secunda repulsio. Viva quippe vox tua primum, et deinde litteræ tuæ ad persuadendum compositæ expertæ sunt quam firmiter stet, quam sit vicarius Petri, quem non precibus, non donis, nec comminationibus, vel promissis movere potuisti. Sed tertio attendendus est, ut Domini sui exemplo tertia attentatione triumphum reportet.

Porro ut nihil decasset gravaminis, defixisti terminum tuæ appellationi anni fere spatium. Nec misertus es nostri exsilii, vel laboris sanctæ Ecclesie, sponsæ Christi, quam ipse sibi suo sanguine acquisivit. Et ut hæc omittam, non omittenda tamen, providere debneras, cui te favere dicit, domino nostro regi, qui, quandiu sic ager in nos, vel in Ecclesiam Christi, nec ad bella procedere, vel in pace degere sine animæ suæ periculo poterit. Ad reliqua transeamus. Quædam commemoras turbata esse in discessu et ex discessu nostro. Timeanturbationis hujus auctores et consilarii, ne et ipsi turbentur. Magnis me laudibus extollis quasi de bono principio meæ peregrinationis. Et quidem sapientis est famam non negligere, et discreti est nulli magis de se quam sibi credere. De injuriis insimulor, quasi illatis domino nostro regi. Sed quia nullam designas ex nomine, nec ego scio cui respondere debeam. Quia igitur superficie tenus accusor, superficie tenus in hac parte me excessor. Hoc tamen interim accipe responsum: Quia nullus mihi conscius sum, nec propterea justificatus sum. De comminatorio minaris, quod nos in eam com-

misimus. Quis pater videt filium aberrare, et tacet? Quis virga non percutit, ne gladium incurrat? Desperat pater de filio, quem comminatione non corripit vel flagello. Absit autem ut tecum sentiamus dominum nostrum regem, impatientem correptionis, ad exterminationem apostasiæ lapsurum. Non enim Patris cœlestis plantatio eradicabitur.

Navam concutit sævissima tempestas. Clavum teneo, et ad somnum me vocas. Congeris et statuis ante oculos nostros beneficia nobis a domino nostro rege collata, et de exili me commemoras ad summa provectum. Ut autem his aliquantisper respondeam, in insipientia mea tamen, de quam exili putas! Si tempus, quo me in ministerio suo præstituit, respicias, archidiaconatus Cantuariæ, præpositura Beverlaci, plurimæ ecclesiæ, præbendæ nonnullæ, alia etiam non pauca, quæ nominis mei erant possessio tunc temporis, adeo tenuem, ut dicis, quantum ad ea quæ mundi sunt, contradicunt me fuisse. Quod si ad generis mei radicem et progenitores meos intenderis, civis quidem sucrum Londonienses, in medio concivium suorum habitantes sine querela, nec omnino infirmi. Sed ut aliquando, mundi tenebris semotis, judicemur a lumine veritatis, quid gloriosius, nasci de mediocribus vel etiam infimis, an de mundi magnatibus et honoratis, cum dicat Apostolus: *Inhonestiora membra corporis nostri abundantiori circumdamus honore?*

Stemmata quid faciunt?

ait gentilis poeta. Quid habet dicere Christianus, episcopus, litteratus et religiosus? Sed fortassis de exiguitatis meæ memoria notam confusionis mihi objicere voluisti. Confundere vero patrem, quantum cedat in reatum, ipse videris ex præcepto, quod de honorando patre accepisti.

Pro gratia vero regis nobis commendanda, commemoratione beneficiorum ejus non multum fuit laborandum. Testem enim Deum invoco, nihil sub sole me gratiæ ipsius et salutis præponere: tantum salva sint quæ Dei sunt et sanctæ Ecclesiæ. Non enim aliter poterit feliciter regnare vel secure. Esto, quia ita est, multo sunt plura, et etiam ampliora, quam tua explicet oratio, beneficia ejus erga me. Debuine pro his omnibus, vel etiam si centuplicarentur, Ecclesiæ Dei libertatem exponere? Quanto minus pro famæ meæ, quæ sæpius a vero deviarat, conservatione. Si minus in aliis egi, in hoc nec tibi nec alii parco, nec angelo, si descenderit de cœlo, sed statim, ut audiero talia commentem, audiet ex me: *Vade retro, Satana, non sapi quæ Dei sunt.* Absit a me ista dementia. Avertat a me Deus dementia istam, ut aliquatenus persuadeam aliquibus tergiversationibus inire commercium de Christi corpore, unde ego Judæ venditori, et Dominus meus Judæis assimiletur emptoribus Christi.

De promotione vero mea, quam scribis factam matre domini regis dissuadente, regno reclamante, Ecclesia, quoad licuit, suspirante, hoc tibi respon-

A deo: quod regni reclamationem non audivimus, sed potius acclamationem. Dissuasio vero genitricis domini nostri, si qua fuit, usque ad publicum non prodiit. Potuit autem fieri aliquas ecclesiasticas personas ad eandem promotionem, ut solet, aspirantes suspirasse, cum se sentirent ab ea, quam conceperant, spe decidere: qui et hodie fortassis, in ultionem sui casus, præsentis dissensionis auctores sunt et consilarii. Sed *væ illis, per quem scandalum veni.* Prætaxatis vero obstaculis, et aliis, si qua fuerunt, divina prævaluit dispensatio, ut est: hodie cernere. Exigor itaque ab ea, quæ ipse est, justitia nulli omnino eum postponere, qui me statuit in gradu isto sua miseratione.

Illud etiam quod ad justificandum dominum regem videris proposuisse, judicavi non prætereundum leviter, vel absque discussione. Et utinam a justitia non dissentiret, et nostra adversus eum minus justa appareret querela! Dicis ipsum ad satisfaciendum semper fuisse paratum. Hoc te confidenter dicere, hoc te asseris prædicare. Sustine igitur paulisper, et ad interrogata responde. Illud quod dicis: paratum ad satisfaciendum, quo sensu intelligis? Illos, quorum se Deus dicit patrem et judicem, orphanos, pupillos, viduas, innocentes, et omnino quæ nos movet controversiæ ignaros, vides proscribi, et taces, clericos exterminari, et non reclamas; alios bonis suis spoliari et contumeliis affici, et non contradicis; servientes meos in vincula conjici et teneri, et obmutecis; matris tuæ Cantuariensis Ecclesiæ bona diripi, et non resistis; me patrem tuum gladios cervici meæ jam jam imminentes vix evasisse, et non doles. Sed quod deterius est, cum persecutoribus meis, et in me Dei et Ecclesiæ ipsius, et hoc non in occulto, stare non erubescis. Estne hoc satisfacere, perpetrata mala non corrigere, et malis deteriora de die in diem adjicere? Sed fortassis illud in contrarium intelligis, ut satisfacere sit voluntati impiorum deservire, secundum illud: *Inebriabo sagittas meas sanguine.*

Sed dicis mihi: *Pater mi, de quibus me calumniaris, absolvo me paucis. Tunicæ meæ timeo.* Verum est, filii mi, et nimis verum quod respondes. Et ideo gladium non habes. Quod enim scribis ipsnm paratum stare judicio regni sui, quasi condigna satisfactio sit hæc; quis est in terra, vel etiam in cœlo, qui de divina dispositione præsumat judicare? Humana judicantur, divina penitus inconcussa relinquuntur. Quanto melius, frater mi, illi salubrius, tibi securius intimares ei, et persuadere modis omnibus elaborares voluntatem Dei de conservanda pace Ecclesiæ suæ, de non appetendis his, quæ concessa non sunt ejus administrationi, de honorandis sacerdotibus Dei: nec qui sint attendat, sed cujus servi sint.

In Saresberiensem episcopum, et Joannem de Oxeneford, non decanum, ut dicis, sed decanatus invasorem, me præjudicio abusum calumniaris. Sed meminisse debuisti quædam manifesta præcedere ad judicium. Et motum te dicis. Quidni?

Luccalegon trepidat, paries cum proximus ardet.

Et utinam bene movearis ab eò, in quo non bene A fecisti! Sciat ergo et intelligat, te intimante, dominus meus, quia qui dominatur in regno hominum, sed et angelorum, duas sub se potestates ordinavit: principes et sacerdotes. Unam terrenam, alteram spiritualem; unam ministrantem, alteram præmi-nentem; unam cui potentiam concessit, alteram cui reverentiam exhiberi voluit. Qui vero his vel illis de suo jure subtrahit, Dei ordinationi resistit. Non indignetur itaque dominus noster deferre illis, quibus summus omnium deferre non dedignatur, deos appellans eos sæpius in sacris litteris. Sic enim dicit: *Ego dixi: Dii estis, etc.* Et: *Constitui te Deum Pharaonis.* Et: *Dii non detrahes, id est sacerdotibus.* Et de eo qui juraturus erat, loquens per Moysen, ait: *Applica illum ad deos, id est ad sacerdotes.* Nec præsumat dominus noster iudices suos velle judicare. Terrenis enim potestatibus non sunt commissæ claves regni cælorum, sed sacerdotio. Inde scriptum est: *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est.* Paulus etiam dicit: *Nonne angelos judicabimus? Quanto magis homines?*

Illud etiam, te suggerente, commemoretur domino nostro, dignum memoria et imitatione, quod in ecclesiastica Historia legitur de Constantino imperatore, cui, cum oblata fuissent scripto actiones contra episcopos, accusationis quidem libellos accepit, et accusatores convocans, in eorum conspectu eosdem incendit, dicens: *Vos dii estis a vero Deo constituti, ite et in'ter vos causas vestras disponite. Quia dignum non est, ut nos homines judicemus deos.* O magnum imperatorem! O discrete regnantem in terra! Quæ aliena sunt non usurpantem, et regnum æternum in cælo promerentem. Studeat itaque dominus rex tantum, tam discretum, tam felicem imitari principem, cujus et memoria laudabilis frequentatur in terris, et vita perpetua ac gloriosa habetur in cælis. Alioquin timeat, quod in Deuteronomio Dominus minatus est dicens: *Homo quicumque fecerit in superbia ut non exaudiat sacerdotem aut iudicem, morietur.* Ad hoc enim vocatus est, et in hoc ipsum temporalis regni pax et magnificentia, de qua nos communes, ministratur ei de cælo. Alioquin non salvatur rex per multam virtutem suam, nec si subdantur ei regna, et inclinentur nationes.

Sed hæc hæctenus. Quoscumque autem prætaxatarum habuisti conscriptores litterarum, quod tibi responsum est, noverint sibi esse responsum. De cætero, fratres, vos commonefacio, rogo et obsecro, ut vos non separent schismata, nec obnubilent simultates, sed sit vobis in Domino cor unum et anima una. Et audiamus illum qui dicit: *Pro justitia agnizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia. Et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Non obliviscamur illum districtum iudicem, ante cujus tribunal constitutos sola nos veritas judicabit, amoto timore et fiducia omnis terrenæ potestatis. Valeat in Domino sanctitas vestra.

EPISTOLA CXXXI.

AD EUMDEM GILBERTUM ET ALIOS EPISCOPOS ANGLIÆ.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GUARNO Londoniensi, et omnibus episcopis Angliæ.

Mittimus vobis litteras domini papæ, quibus præcipit sub anathematis interminatione, ut clericis nostris universa cum integritate reddantur, quæ eis ablata sunt, cuicumque commissa sint ex mandato regis. Inde est quod nos sub eadem interminatione vobis apostolica auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus infra duos menses post harum susceptionem quidquid exinde recepistis, nobis restitui faciatis, ne vobis juxta quod dominus papa comminatur, eveniat. Præcipimus etiam, ut parochianos vestros, qui eorum redditus aut bona abstulerunt vel receperunt, ad restitutionem eorum similiter compellatis.

EPISTOLA CXXXII.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GILBERTO Londoniensi episcopo.

Meminimus nos juxta constitutionem sanctorum Patrum vobis denuntiasse, quos propter injurias sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et Cantuariensi, et aliis ecclesiis in regno Angliæ illatas excommunicavimus, et in virtute obedientiæ præcepisse, ut eos tanquam excommunicatos per episcopatum vestram faceretis evitare, et hoc ipsum denuntiaretis fratribus et coepiscopis vestris. Quod si injunctum obedientie munus ad honorem Dei et Ecclesiæ Romanæ, et utilitatem Ecclesiæ, et salutem vestram, et fieri oportuit, fideliter implevistis, charitati vestræ congratulamur in Domino. Sin autem, dolemus quidem, non tam pro læsione nostra, quam pro domini papæ, et sedis apostolicæ injuria, et vestra: quod ad honorem suum et nobis salubriter Deus avertat incommodum. Licet enim plerisque remissa videatur manus et lenta indignatio summi pontificis, certe tamen efficax est et gravis, et exigentibus meritis insanabile vulnus interdum infligere consuevit. Non est enim sub sole, qui de manu ejus possit erere. Solus infidelis, aut qui eum errore superat hæreticus, aut schismaticus apostolicis obtreccat obedire mandatis. Scienti legem loquimur, et qui publice docet obedientiam omnibus victimis præferendam, ut non oporteat sapientem moveri, et præsertim in religione nutritum, et religionis exercitationibus tritum, quæ affectiones virtutum, aut virtutes affectionum obedientiam comitentur. Moliri potest quis fraudem contra animam suam, sed verbum Dei veritate, quam substantialiter habet, defraudari non potest, dicens: *Væ illis, qui justificant impium, et dicunt bonum malum, et ponunt tenebras lucem.* Et nunc quidem dicit illis *Væ*; sed in brevi *Væ* acerbissimum inferet: potentes quidem potenter puniens, et judicium durissimum exercens in eos, qui

inutiliter præsent, et impio impietatem annuntiare detractant. Tunc autem qui fideliter obediunt, triumphantes feliciter coronabit, et interim adversus injustitiam decertantes multipliciter consolatur.

Rogamus igitur et obsecramus in Domino Jesu, ut, quoniam mala adversus Ecclesiam multiplicaverunt in terra, et culpis nostris exigentibus nimis invulnerunt, exurgatis in adjutorium Ecclesiæ Dei, et gladium verbi, qui vobis creditus est, exeratis in virtute Spiritus sancti ad vindictam malorum et bonorum solatium, ne eum sine causa portetis et vos. Quos autem segniores vel tepidiores videritis ad justitiam faciendam, erigatis et animetis, vobisque dictum intelligatis a Christo in articulo passionis suæ; quoniam ab impiis iterum crucifigitur: *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Vos autem nos ad liberationem Ecclesiæ habebitis adjuutores et prævios, et in his, quæ ad honorem Dei pertinere noverimus, in nullo deerimus vobis, quatenus nobis vires divina clementia ministrabit. Sed et dominus papa debitam opem libenter impendet, et nobis jam, ut iniquitati possimus efficacius obviare, vices suas commisit in regno Angliæ, sicut ex litteris ejus, quas vobis transmittimus, potestis advertere. Mandamus itaque fraternitati vestræ, et in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis vestri, apostolica auctoritate præcipimus, quatenus eas fratribus et comprovincialibus vestris episcopis, et Dunelmensi episcopo ostendatis adhibita celeritate et diligentia, et easdem postmodum nobis restitui faciatis. Prædicta eadem auctoritate, et sub eadem interminatione jubemus, ut horum portitoribus, qui domini papæ negotium gerere dignoscuntur, debitum exhibeatis honorem, et eorum sic provideatis indemnitati, sicut honori vestro vultis esse prospectum.

EPISTOLA CXXXIII.

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, utinam vero fratri, GILBERTO Londoniensi episcopo, declinare a malo, et facere bonum.

Excessus vestros, dum licuit, supportavimus: et utinam mansuetudo patientiæ nostræ, quæ nobis ultra modum damnosa exstitit, in totius Ecclesiæ perniciem non redundet! Sed, quia patientia nostra semper abusi estis, et neque dominum papam, neque nos in verbo salutis vestræ voluistis audire, sed obduratio vestra in deteriora semper excrevit, nos urgente necessitate officii et ratione juris persuadente, ex justis et manifestis causis, anathematis sententia percellentes vos excommunicavimus, et a corpore Christi, quod est Ecclesia, donec condigne satisfaciatis, amputavimus. Præcipimus ergo in virtute obedientiæ, et in periculo salutis, dignitatis et ordinis, quatenus prout ecclesiæ forma præscribit, ab omni communione fidelium abstinenceis, ne vestra participatio gregem Dominicum contamineat ad rui-

PATROL. CXC.

nam, qui vestra doctrina erudiendus et exemplis informandus erat ad vitam.

EPISTOLA CXXXIV.

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, GILBERTO Londoniensi episcopo, utinam vero fratri, declinare a malo, et facere bonum.

Vestra debuerat meminisse prudentia, quanta vos affectione mater vestra Cantuariensis Ecclesia semper dilexerit, quanta diligentia sedis apostolicæ gratiam vobis conciliare studuerit, honori vestro et utilitati, tanquam saluti propriæ, semper invigilans; vos autem accepta facultate nocendi, adversus utramque calcaneum erexistis, et eis tanquam clavus in oculo, et sagitta in latere tanto perniciosius nocuistis, quanto minus cavebatur impietas religionis tecta velamine, et perfidia professionem fidei fallacius et fraudulentius impugnabat. Vos sæpe commonuimus, et utinam ad salubrioris verba consilii et exhortationis non intumisset, aut obdurisset cor vestrum. Scripsit vobis summus pontifex, ut paci reformandæ inter Ecclesiam et regem diligentiam impenderetis; sed, sicut publice notum est, per vos adversus Ecclesiam vehementior est excitata turbatio. Et quidem multa et magna ad condemnationis vestræ judicium præcesserunt, nisi sedes apostolica fraternitatem vestram in multa mansuetudine supportasset. Nos autem, licet gravissime læsi, molimina vestra contra Ecclesiam et nos, quandiu licuit, dissimulavimus, ut cunctis rectum sapientibus et habentibus zelum legis, excessisse modum videatur patientia nostra. Sed quia novissima vestra semper inventa sunt deteriora prioribus, et ulterius dissimulare non licuit, vos ex justis et manifestis causis anathematis sententia percellentes, a corpore Christi, quod est Ecclesia, donec condigne satisfaciatis, tanquam membrum putredinis resecevimus. Præcipimus ergo in virtute obedientiæ, in periculo salutis, dignitatis et ordinis, quatenus prout Ecclesiæ forma præscribit, ab omni vos communione fidelium abstinenceis, ne vestra participatio Dominicum gregem contamineat ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus et exemplis informandus erat ad vitam.

EPISTOLA CXXXV.

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, GILBERTO Londoniensi episcopo, utinam vero fratri, respiscere a malo, et Deo potius quam hominibus obedire.

Licet studia vestra, quibus ex proposito perniciem Ecclesiæ et nostram pro viribus hactenus procurastis, fidelium communionem demeruerint, et salutationis alloquium, nos tamen, quæ ad salutem vestram quam Deo teste cupimus, indubitanter credimus pertinere, vobis pro debito officii nostri sollicita charitate proponimus, reducentes ad animum!

quod qui terram Austri inhabitant, cum panibus etiam fugienti monentur occurrere. Et quod Christus, qui pastor et forina pastorum est, non justos venit, sed peccatores per pœnitentiam reformare, quam sicut ille nunquam reprobatur, sic semper aspernatur et damnatur, utramque examinans ex contritione cordis, et convincens ab operibus suis. Nam arbor ex fructu cognoscitur, et opera cujusque testimonium perhibent de eo. Sicut ergo inobedientiam vestram et contumaciam, ut cœtera parcentes interim laceamus, ulterius præterire non potuimus nec debuimus impunitam, sic conversionem vestram et condignos obedientiæ fructus charitate promptissima acceptabimus, omnium quæ contra nos commisistis, amplius non recordaturi, si de pœnitentiæ sinceritate et condigna satisfactione constiterit. Ad quam vos affectione paterna revocantes, monemus et exhortamur in Domino, ut ponatis cor super vias vestras, et opera digna episcopo de cætero faciatis, ne nos in executione vindictæ pro contumacia compellamur ad ulteriora procedere. Ad hæc vobis in virtute obedientiæ, in periculo gradus et ordinis præcipiendo mandamus, quatenus nobis sine dilatione remittatis litteras domini papæ super legatione nostra, quas vobis misimus, per vos fratribus et coepiscopis nostris communicandas. Et si eas, ut oportuit, communicastis, bene fecistis. Sia autem, procul dubio noveritis, quoniam et illarum suppressio districtius requiretur a nobis. Cor pœnitentis vobis divina misericordia largiatur. Si respiseritis, et ad satisfactionem festinaveritis, parcat vobis Deus, et celerius convertat.

EPISTOLA CXXXVI.

AD EUMDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili viro GILBERTO Londoniensi episcopo, coram facie sua fideliter ambulare.

Calamitates matris vestræ S. Cantuariensis Ecclesiæ tanto plenius agnovistis, quanto eas ab initio vicinius et planius inspexistis, corpore præsens, utinam non animo. Expectavimus toto jam fere sex annorum curriculo pœnitentiam domini regis, sed ille, quod sine dolore non loquimur, adeo misericordia Dei et sacræ Romanæ Ecclesiæ patientia semper abusus est, ut novissima ejus fierent in dies deteriora prioribus. Ne ergo ex nimia dissimulatione tam illius, quam pereuntis Ecclesiæ sanguis in districto examine requiratur a nobis, vobis præeunte auctoritate domini papæ, in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium per totum episcopatum vestrum, omnia divina, præter baptismum parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris, interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari. Et ut litteras domini papæ, quas vobis mittimus, fratribus et coepiscopis vestris, et vacantium ecclesiarum ca-

pitulis communicetis, et ab eis inspectas nobis remittere non differatis: portitori etiam harum prospicientes, sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Quæ nisi fideliter adimpleveritis, vobis perpetuæ damnationis sententiam noveritis irrefragabiliter imminere.

Eodem modo Saresberiensis.

EPISTOLA CXXXVII.

AD CLERUM LONDONIENSEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, decano, archidiacono, et clero Londoniensi, salutem, et a communione excommunicatorum fideliter abstinere.

Vestram latere non debet prudentiam, quod fere totus Latinus orbis agnovit, quam inique, sumpta opportunitate ex causa schismatis generalis, Gilbertus Londoniensis episcopus, frater noster, utinam verus, in causa Ecclesiæ versatus sit, et pacem ejus studuerit perturbare. Supportavimus enim eum in multa patientia hactenus, qua ille semper abuteus, jugis inobedientiæ crimen multiplicans excessibus incorrigibiliter cumlavit. Nos igitur, cui dissimulare non licuit, eum urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, publice excommunicavimus, et vobis præcipimus in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis et salutis, ut communione ejus, sicut Christi fideles decet, prorsus abstineatis. Similiter eos sub eadem interminatione præcipimus eritari, quorum nomina inferius scripta sunt. Similiter quoque sententia, Deo auctore, eos qui a nobis solemniter citati sunt, nisi interim satisfecerint, condemnabimus in die Ascensionis Domini, scilicet Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Ricardum de Luci, Willelmum Giffard, Adam de Cher, et eos qui ope vel consilio domini regis, vel mandato, vel propria temeritate, nostra vel clericorum nostrorum bona occupaverunt, et eos qui ope vel consilio domini regis animum adversus libertatem Ecclesiæ, et innocentium proscriptionem, et depopulationem instigare noscuntur, et qui nuntios domini papæ et nostros, ne prosequantur Ecclesiæ necessitates, impediunt. Non turbetur cor vestrum, neque formidet, in his, quia et contra tergiversationes malignantium et appellationum subterfugia, Deo propitio, sedis apostolicæ munimine tuti sumus. Hæc sunt nomina excommunicatorum: Jocelinus Saresberiensis episcopus, comes Hugo, Radulphus de Broc, Thomas filius Bernardi, Robertus clericus de Broc, Hugo de S. Claro, Letardus clericus de Norfolk, Nigellus de Sacca-Villa, Ricardus frater Willelmi de Hastinga, qui ecclesiam nostram de Manech etiam occupavit. Valet.

EPISTOLA CXXXVIII.

AD STEPHANUM MELDENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, Meldensi episcopo.

Merito dixerim cum propheta: *Vae mihi, quia*

tacui! Quia vulneris mei et doloris non revelavi molestiam illi, qui præ cæteris mihi et coxsulibus meis, Christi proscriptis, in regno Francorum consuevit adhibere medicinam, et necessariæ consolationis fomenta. Sed tanti silentii culpam probabilis error excusat, quia vester ab amicis reditus exspectabatur, et sperabatur in dies. Nutu vero divino crediderim accidisse, ut vos tam diu morari tum causæ necessitas, tum sanctæ Ecclesiæ Romanæ voluntas compulerit, ut ex longa conversatione et familiaritate contracta virtus vestra clarius elucescat, et de cætero possit egenis, quorum primus ego, efficacius opitulari apud apostolicam majestatem. Et jam quidem misera Ecclesia Anglicana experta est in multis necessitatibus pietatis vestræ subsidium, et unde vobis gratias agit, quotquot redeunt, vos eam sollicitudinem gerere perhibent in negotiis nostris, quam exerceretis in propriis, aut forte ampliorem. Quocirca fiducialiter ad vos, quanta possunt devotione, parvuli Christi confugiunt, et sancta Cantuariensis Ecclesia provolvit pedibus vestris, ut intercessionumstrarum suffragio ipsam et omnes cor terminas ejus eripiatis a laqueo mortis, quam sub honestæ pacis velamine persecutor noster intentat. Eo enim perductus est ad instantiam domini Gratiani, ut quod anno præterito respuerat, pro amore et prece domini papæ nunc admittat, honorem Dei scilicet salvum fore. Sed incontinenti adjecit: *Salvis dignitatibus suis.* Quarum nomine damnatas pridem, et perpetuo damnandas disponit consuetudines obtinere. Ea enim mens est mihi principis, ut tunc demum vigeat honor Dei, si dignitatibus, quas vindicat non refragetur. Alioquin illæ præjudicent. Gratianus autem intulit, quod ille salva libertate Ecclesiæ regni libertatibus potiatur, sed ad nomen libertatis Ecclesiæ, quod ante sibi in exactis conditionibus fuerat inauditum, pius rex Franciæ vehementer excanduit, et nomen hoc vix potuit sustinere. Jacitant sui restitutionem ablatorum nullam Ecclesiæ faciendam, eo quod antecessores sui, ut mentiuntur, nihil unquam restituerunt archiepiscopis et episcopis, quos ex pari causa sæpenumero fugaverunt. Et certe eo constantius petenda est, et petetur a nobis, quia malorum exempla citius invalescunt, et auctore Deo, quoad licuerit, declinabimus ad posteros tantæ enormitatis et sceleris transferre et perpetuare perniciem.

Conatur idem rex formam fidelitatis, quam clerici principibus facere consueverunt, evertere, non admittens in ultima clausula se obligantis ordinem salvum fore, sed *honorem Dei.* Quia persuasus est, ut aiunt, a grammaticis suis, quos in læsionem Ecclesiæ ascivit, quod honor Dei non minuetur, si clerici passim appellare et appellationes prosequi non permittantur; si ad singulas vocationes domini papæ vel legatorum episcopi vel alii vocati non accedant; ad quod tamen ex ordinis sui necessitate tenentur. Supplicamus itaque sanctitati vestræ, quatenus domino papæ persuadeatis, ut in dispendium

ecclesiasticæ libertatis nullam admittat pacem, neque nos compellat a damnorum repetitione desistere, neque tritam fidelitatis exemplo nostro faciat mutari formam. Nam quod semel obtinuerit, præsertim auctoritate Ecclesiæ Romanæ, sibi et liberis suis volet esse perpetuum. Ad hæc latores præsentium magistrum Godefridum, et magistrum Walterum, nuntios venerabilis fratris nostri Trundenensis archiepiscopi, ea, si placet, benignitate fovete et recipite, quas nos et nostros vestra charitas recipere consuevit. Valeat semper sanctitas vestra, et has mentis angustias et domino Ostiensi et domino Hyacintho communicare dignetur.

EPISTOLA CXXXIX.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus STEPHANO Meldensi episcopo, salutem, et modicum id quod devotio potest exsulis et proscripti.

Dilectioni vestræ super consolatione, quam nobis et nostris semper exhibuistis, non sufficimus reddere gratiarum debitas actiones. Reddet autem, qui potest, pro cuius honore persecutionem patimur, Christus. Et nos, si quid unquam potuerimus, ad vestrum et vestrorum, ut justissimum est, prompti sumus obsequium. Poterimus autem, propitiante Deo, qui Ecclesiæ suæ justitiam semper illustrat, et nunc, sicut a venerabili Patre domino Senonensi, et magistro Petro Carnotensi archidiacono potestis audire, malitiam et duritiam regis Angliæ manifestissime denudavit: filio gratiæ Gratiano secundum fidem suam, et in ea sinceritate, quæ causam tractavit Ecclesiæ, respondeat Deus. Quia apud eum acceptio personarum vel munerum nihil potuit, sed fideliter et prudenter ad honorem Dei et Ecclesiæ Romanæ usquequaque versatus est. Agite ei, si placet, gratias, et merita partium ab ipse diligenter audite. Nuntios nostros ad clementiam serenitatis vestræ dirigimus, quos si placet in causa Christi audite ut nos ipsos, et date operam ut dominus papa miseriam nostram ad gloriam Dei et honorem suum celerius consoletur. Oramus instanter, quatenus potest devotio miseri peccatoris, ut Deus prosperum faciat iter vestrum: et felices vobis ad optanda largiatur successus.

EPISTOLA CXL.

AD NIVERNENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus Nivernensi episcopo, sub alterius nomine propter insidias.

Dirigat Dominus gressus vestros, ut in causa Ecclesiæ, cujus executio vobis pro parte commissa est, non declinetis ad dexteram vel sinistram, sed via regia incedatis, ut nec sollicitationibus, nec minis, nec exquisitis dolis prævaleat adversus prudentiam et sinceritatem vestram, cujus tendiculas nullus unquam evasit, qui cum ipso contraxerit. Et nisi fallor, vobis pugnandum erit ad bestias, cum ipse episcopos abbates et viros discretos perducturus sit, ut per

eos expugnet constantiam vestram, si præsenserit quod vos promissis et blandiloquio circumvenire non possit. Quia ergo multiplices illius prolignii fucos non est facile deprehendere, quidquid dixerit, quaecumque figuram inducat, tam ipse quam omnia ejus vobis suspecta sint, et fallaciæ plena esse credantur, nisi quorum fidem manifesti operis exhibitio comprobabit. Si vero senserit quod vos aut promissis corrumpere valeat, aut minis deterrere, ut aliquid obtineat contra honestatem vestram et causæ indemnitate, illico apud eum prorsus vestra evanesceat auctoritas, et eritis tam illi, quam suis in contemptum, in fabulam, in derisum. Sin autem viderit quod vos a proposito flectere nequeat, furorem simulabit in primis, jurabit et dejerabit, Proteum imitabitur, et tandem revertetur in se, et nisi per vos steterit, exinde semper eritis in Deum Pharaoni. Homo inter cætera quibus innotuit, familiaribus et vicinis, in eo maxime gloriatur, quod explorator morum est, honorum insidiator, delusor et derisor, ut si forte verbum incautius alicui elabatur, statim adhibitis testibus quasi sub prætextu injuriæ suæ vel erroris alieni, fugam parat, ut recte recedere videatur. Cum ergo convenietur, erit in omni re adhibenda modestia, a multiloquio abstinendum. Articuli causæ summation colligantur, insistendum diligentius, ut respondeat ad proposita, quoniam ex consuetudine dyscolus est. Super omnia fugiendæ dilationes, quas ille semper consuevit inducere, et vos, urgente mandato apostolico, admittere non potestis: nec expedit ut consilium nostrum alicui innotescat, quia scorpiones sunt, qui faciem præferunt amicorum. Commodissimum vero videtur exordium a litteris, quas eis dominus papa transmisit, quibus testatur sibi per litteras et nuntios regis significatum esse, quod rex archiepiscopo Cantuariensi concesserat, ut ad ecclesiam suam in omni securitate redeat, et sui omnes ad sua, habituri possessiones suas omnes, sicut eas melius habuerunt, dum in gratia regis essent. Secundus articulus est, ut eundem archiepiscopum in osculo pacis recipiat: quæ forma solemnissima est in omni gente et in omni religione, et citra quam nusquam pax antea dissidentium confirmatur. Nec tam vicario filii regis osculo videretur archiepiscopus pacem recepisse a rege, quam in filii ejus gratiam rediisse. Quod verbum si semel audiretur in turba, patens est, quam facilis malignandi adversus pacem initam daretur occasio. Et si archiepiscopo, quod absit! secus accideret, rex sub prætextu negati osculi crederetur exemptus infamiæ.

Redeat in mentem Robertus de Silliaco, et alii qui per manum Christianissimi regis cum eo pacem fecerant, quibus si nec osculum publice datum, nec tanti mediatoris reverentia veram contulit pacem, nec mirabimini cur memoratus archiepiscopus publicæ religionis solemnem exigat cautionem. Cuiusque præmissorum articulorum rex noluit acquiescere, vos, si vultis, ut vobis in causa succedat,

A accipite licentiam incontinenti, et nisi mandato domini papæ acquiescens vos revocaverit, redire citius non differatis. Si autem acquieverit, exprimate nomina possessionum, sicut vobis in chartula exprimumur, nec admittatis delusiones et fabulas ejus quibus Ecclesiam conabitur mutilare bonis suis; quia dum passum pedis auferet, pacem cum archiepiscopo inire non poterit. Mavult enim proscribi perpetuo, quam eo consentiente vel in minimo proscritus Ecclesia. Quod si et hic detrectaverit et vos oblatam redeundi occasionem accipiatis. . . . Tertius articulus earumdem litterarum est, ut mille marcas per Vivianum promissas archiepiscopo incontinenti restituat, ut habeat unde possit apparatusi suo et suorum necessaria providere. Quas si se promissis inficiatur, reducite ei ad memoriam, quod eas similiter apud Montem Martyrum promisit episcopus Sngiensis, qui nullo modo mandati fines excederet. Si pertiniacius detrectat hanc pecuniam reddere, frontem vestram sentiat, sua, quamvis nimis attrita sit, duriores. Et antequam ab hoc desistatis articulo, reditum tanta procuretis instantia, ut omnes vos indubitanter credant transfreturos. Si tamen demum apparuerit quod nullo modo possit evinci, vos quasi regi condescendentes, hac petitione dilata et pecunia nulla ratione remissa, formam pacis, quæ in prioribus articulis præmissa est, recipiatis. Scitis enim ex litteris, quas vobis dominus papa transmisit, quod nullam remittenda pecuniæ habetis auctoritatem, qui etiam pace facta tenemini ipsum convenire super integra restitutione ablatorum, et pravis consuetudinibus abolendis. Nam ut in litteris ad regem missis expressum est, vos ad executionem pacis misit dominus papa, et ut per vos melioretur conditio Ecclesie, et archiepiscopus et sui in nullo lædantur. Nullam enim in hac parte habetis potestatem.

Quartus articulus est de absolutione excommunicatorum, in qua vobis duplex cautela necessaria est. Primo, ut nulla ratione id faciatis, nisi certa spe pacis et reconciliationis accepta. Secundo, ut nullum, nisi juramento solemniter et publice præstito, juxta mandatum apostolicum, absolvatis. Nec enim aliter eos potestis absolvere. Sed quomodo certam concipietis spem ab homine lubrico, cujus verba et juramenta eandem vim habent, et pari sunt hæc pensanda? Difficile quidem est, si tamen iudoci posset, ut aliqui magnatum regni plures, aut saltem unus, mandato ejus jurarent, quod formam pacis fideliter et sine malo ingenio rex exsequeretur, et ipsi si fidejussores existerent, posset hæc aliqua imago certitudinis interim credi. Verumtamen si ei persuaderi non potest, ut jam dictas præstari faciat cautiones, exigatur, ut patentibus litteris sigillo suo munitis hoc scribat archiepiscopo, et item aliis: in omnem modum domino papæ, et vobis similiter tertiis ne quid ex contingentiis emississe videamini, et nimia facilitate certi facine de promissione hominis, cui vix unquam sine periculo

creditur. Præterea possessiones Ecclesiæ tradat vobis, amotis satellitibus suis, et per vos ministris archiepiscopi. Hæc enim, licet securæ pacis non sint satis certa indicia, quia et contra scripta sua facile venire consuevit, et ministros archiepiscopi eadem qua solitus est, injuria posset ejicere, tamen quia spem firmiter obligationis obtinent, utcunque certam spem videntur polliceri: et diligentiam vestram, si impetrata fuerint, quidquid exinde contingat, a vitio levitatis poterunt excusare.

Quod si rex ista, scilicet attestationem scriptorum, et possessionum cessionem facere noluerit, restat, ut vos certam spem concipere non debeatis, nec ad absolutionem excommunicatorum procedere. Nam, etiamsi absoluti essent, tenemini ex mandato apostolico reponere eos in anteriorem sententiam, si pax, quod absit! secuta non fuerit. Et si hominem recte novimus, ab istorum absolutione exordietur, dicetque se neminem auditurum, nihil boni facturum, antequam absolvantur familiares sui. Dum hoc obtineat, fortasse modestiam simulabit, promittet grandia, et quasi sub specie religionis, quo innocentior credatur, peccata confitebitur, aliquas conscientiæ maculas deteget, quas tamen emendicatis aut ementitis virtutibus continuo diluere possit. Ex quo vero obtinuerit, inveteratam duritiam induet, et qui humiliter orabat, exinde nulla humanitate poterit exorari. Hæc ita esse persuadeant Gratianus et Vivianus, quibus se ille corporaliter præstita obligavit, quod illorum consilium de pace cum archiepiscopo facienda sequeretur, si excommunicatos absolvent. Quibus absolutis ita ab universis, quæ promisit, resiliit, ac si nec verbum cum eis habuisset. Quocirca et qui absoluti fuerant, in priorem excommunicationem reducti sunt, eo quidem justius, quo nequius pacem, cujus spe fuerant absoluti, studuerunt modis omnibus impedire.

Præcaveatis itaque, ne prosiliatis ad absolutionem, nisi certi de pace secutura, et ut cum eam feceritis, si tamen facturi estis, juramentum, secundum quod vobis præscriptum est, recipiatis ab absolvendis, denuntiantes eis, quod nisi exhibitam consecutione operum impleverint cautionem, omni excusatione et appellatione postposita in pristinam excommunicationis sententiam reducentur. Interim autem communionem eorum sollicitius evitatis, ne quod offendiculum detis infirmis, et vituperari faciatis ministerium vestrum, et impiis animatis ad contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, causæ Dei non mediocriter dispendium generetis. Si forte exegerit rex, ut archiepiscopus in terram suam redeat, possessiones suas et pacis osculum præsentialiter recepturus, procurate, ut quod in absentia ejus fieri potest, domos et possessiones suas Ecclesiæ ministri recipiant, qui possint redeunti necessaria præparare. Et ut aliqui de magnatibus terræ, quod episcopos quosdam libenter facturos esse non ambigo, veniant ad archiepiscopum ex mandato regis, qui ei con-

ductum et securitatem præsentent, ut sine impedimento possit inter eos reconciliatio, prout ipsam antea formaveritis, adimpleri. Alioquin archiepiscopus, nisi causa cognita et securitate accepta, nulum ejus inibit colloquium. Et si, quod de prudentia et constantia vestra credi non debet, rex vos circumvenerit aut compulerit, ut in læsionem Ecclesiæ aut proscriptorum Christi mandatum apostolicum excedatis, vobis certo certius sit, quod archiepiscopus nihil eorum quæ sic gesseritis, ratum habebit, nec contra conscientiam suam alicujus mortalium consilio acquiescet. Comitum Hugonem vobis nulla ratione licet absolvere, quia nihil ei cum causa ista. Ad hæc cavete, ne vos dilationibus protrahat ultra mandatum domini papæ, quia nullæ sunt hic partes vestræ. Cum vobis fuerit transfretandum, litteras originales, quas recepistis, non deferatis vobiscum, sed transcripta, quia insidias in littore posuit et exploratores gravissimos, qui litteras hujusmodi præripere consueverunt. Vos enim originalia recepistis, et ipsi regi denuntiavit dominus papa, quod vos missurus erat: nec tenemini, sed nec expedit, ut ei tam cito innotescat, quidquid vobis datum est in mandatis. Et quia incertum est, an metu sententiæ imminenti vobis aliquo cito redeundi paraturus sit impedimentum, necesse est, si placet, et si vultis, ut oportet, causæ prospicere, quatenus scribatis episcopis cismarinis juxta conceptionem litterarum domini papæ, præcipiendo, ut per parochias suas divina prohibeant celebrari, ex quo terminus regi indultus elapsus fuerit, eandemque litteras vestras committat domino Senonensi, qui, cum res exegerit, procurabit, ut vestrum mandatum ecclesiis publicetur. Hoc etiam apud regem plurimum valere poterit, si sibi persuasum fuerit, quod necessitas immineat cismarinis episcopis, mandatum apostolicum, quidquid vobis accidat, exsequendi. Sane quotiescunque vobis cum præfato rege ex quacunque causa fuerit contrahendum, redeant in memoriam vestram fratres templi et xenodochii Hierosolymitani, cardinales et nuntii domini papæ, Carthusienses et Grandimontani, Cistercienses et episcopi terræ suæ, quos omnes in variis contractibus, dum propriæ voluntatis quocunque modo malitiam adimpleret, etsi hoc plerumque non meruerint, notari tamen fecit infamia. Si quæsierit, an de rebus ablatis et illatis injuriis pacem sit perpetuo habiturus, si archiepiscopum, ut dictum est, revocaverit, intimare ei, ut nec vobis nec alii credat se citra pœnitentiam ab aliquo hominum posse absolvi, aut veniam promereri. Nam in Evangelio secundum Lucam ait Dominus: *Attendite vobis, si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, et si pœnitentiam egerit, dimitte illi, etsi septies in die peccaverit in te et septies in die conversus fuerit ad te, dicens pœnitet me, dimitte illi.* Pœniteat ergo, si vestro vel alieno fructuosam desiderat pacem, quia, ut ait Apostolus, *nulli contra veritatem aliquid licet.* Nec omnino dimittitur peccatum, nisi cum facultas

adsit, restituatur ablatum. Ant enim verba Christi A terram respicere dignatus est, pariter et anima mea superfluent, aut conversio, poenitentia, et vera confessio, necessaria sunt ad veniam promerendam.

EPISTOLA CXLI.

AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri W.... eadem gratia Norwicensi episcopo salutem, et in Spiritu sancto gladium Petri adversus persecutores Christi fideliter exerere, et feliciter exercere.

Se ipsum ad pœnam criminis obligare dignoscitur; quisquis divinitus accepta potestate perversis hominibus dat audaciam delinquendi ex dissimulatione vindictæ. Nam sanguis iniquorum de manu negligentis aut dissimulantis sacerdotis exquiritur. Spinæ et tribuli, sicut Scriptura docet, nascuntur in manu temulenti. Ne nos igitur ex dissimulatione manifestorum criminum reatus involvat, et in perniciem Ecclesiæ convincat nimium siluisse, comitem Hugonem, præcedente tamen mandato summi pontificis, vinculo anathematis innodavimus, præcipimusque ut eum per episcopatum vestrum publice faciatis excommunicatum denunciari, et subtrahi sibi, prout ecclesiastica disciplina præscribit, fidelium participationem. Ad hæc meminisse potest vestra fraterhitas, quoniam diu Londoniensis episcopi dissimulavimus culpas, qui, ut cætera taceantur, utinam tam impudens schismatis non fuisset inceptor: nec in subversionem ecclesiasticæ libertatis et juris animasset publicam potestatem, et ministros ejus armasset. Freti itaque sedis apostolicæ auctoritate eum publice excommunicavimus: episcopum quoque Sarisberiensem ex causa inobedientiæ et contemptus; et alios, quorum nomina subscripta sunt, ex variis et justis causis. Excommunicati sunt ergo Thomas filius Bernardi, Radulphus de Broc, Robertus de Broc clericus, Hugo de S. Claro, Letardus clericus de Norfleece, Nigellus de Sacca-Villa, et clericus frater Willelmi de Hastinga, qui ecclesiam nostram de Monechete occupavit. Præcipimus autem auctoritate apostolica et nostra, in virtute obedientiæ, et in periculo salutis et ordinis, ut eos per totam diœcesim vestram publice denunciari excommunicatos, et communionem eorum jubeatis ab omnibus fideliter evitari. Valete in Domin

EPISTOLA CXLI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, WILLELMO Norwicensi episcopo.

Quod nobis chara fraternitas vestra significavit in absolute nobilis viri Hugonis comitis, omnia solemniter et ex ordine juxta mandatum nostrum fore completa, non modicum gratulati sumus. De ove quippe perdita gaudium magno gavisi sumus, quod humeris pii pastoris per avia deserti sit reportata ad gregem. Quod vero adjecistis ad omnipotentem Deum vos erigere manus, qui his ultimis diebus

magnificat Dominum, qui magnifice egit nobiscum, statuens procellam nostram in auram, et motum fluctuum mitigans. A quo etiam nunc desideranter id oramus, ut mereamur videre vos antequam abeat et avoletis ab hac regione mortalium in illam æternorum, ubi sunt concives vestri et domestici Dei. Speramus siquidem, quod ex præsentia vestra non modicum impartietur pusillanimitati nostræ gratia spiritualis ad confirmandos nos, quia benedictus Deus, qui in his diebus posuit vos columnam domus suæ immobilem. De clericis illis interdictis, pro quibus illustris comes Hugo nobis scripsit, nihil in præsentiarum mutare statuimus, sed sic volumus eos manere, donec favente Domino nos ipsi veniamus, vestro super his et aliis Ecclesiæ negotiis consilio fruituri. Verum tamen huic præsentium bajulo propter mittentis reverentiam, proprio etiam ipsius compatiens labori, evangelizandi usum indulgemus, baptizandi quoque et tribuendi viaticum, si tamen ultima vitæ cogat necessitas. Valete.

EPISTOLA CXLIII.

AD EUNDEM.

Gratias agimus Domino Jesu Christo, qui nunquam sperantes in se deserit; sed solitæ suæ pietatis gratia misericorditer dignatur visitare, et a miseriarum calamitatibus poterit eripere. Inde siquidem est quod ad vestram cupimus pervenire notitiam, eos in die beatæ Mariæ Magdalænæ cum domino nostro Henrico illustri Anglorum rege, ad honorem Dei et ecclesiæ suæ, ad honorem regis pariter ac nostrum, honestam ac bonam pacem fecisse. Quod quidem vobis designavimus, quatenus de pace nostra facta consolationem non modicum habeatis, et de reditu nostro in præsentiarum gaudere possitis. Valeatis diu et semper, quem videant oculi nostri priusquam moriamur.

EPISTOLA CXLIV.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili fratri, et amicorum suorum in Christo charissimo JOH. Dei gratia Pict. epis. THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et se totum.

Charissime, utquid fecistis nobis sic? Utquid nos et vos strangulastis? Ecce dedistis homini illi occasionem detrahendi, et nobis et vobis malignandi adversum nos. Ecce animal cupidum gloriæ et nimis pronum in perniciem Ecclesiæ divulgari faciet et proclamari per plateas et in facie Ecclesiæ, quod nos absolute et præcise consilio suo submisserimus tacita omni conditione, nulla vel honoris Dei vel ordinis nostri habita mentione, quæ tunc procul dubio nulla ratione tacenda sunt, cum id potissimum agatur, ac id prorsus intendatur, ut in ignominiam et confusionem Ecclesiæ taceantur; quod apostatandi genus est plus quam manifestum. Non autem hoc modo vel sub hac forma a nobis a Stampis recessistis, si bene recoli-

tis. Scitis, si placet, quia diximus vobis in discessu **A** mutuo, quod huic duntaxat articulo insisteretis, quatenus homo ille juxta mandatum domini papæ nobis gratiam suam et pacem restitueret, et ecclesiam nostram in libera nostra dispositione nobis dimitteret. Et cum quærens a nobis, utrum vellemus recipere diem colloquii cum eo, si vellet nobiscum loqui, respondimus quia nullum diem loquendi cum ipso reciperemus, priusquam mandato domini papæ respondisset, ac etiam satisfacisset; verum postea libenter veniremus ad diem, et faceremus quidquid, *salvo honore Dei et ordine nostro, facere possemus.* Hoc modo, charissime, ab invicem discessimus. In his, si placeret, finibus stetisse debuissetis cum sciatis optime, nemo melius, quia ulterius nulla ratione procedere audeamus, nihil amplius secundum Deum facere possumus vel debeamus. Unde et vos, dimidium animæ nostræ, scire volumus, quia non est nobis consilium, sed nec quidem videtur tutum, vel diem recipere vel ad colloquium ejus venire, quousque mandatum domini receperit, et etiam si ei visum fuerit, idem effectui mancipaverit, ne forte quod absit! nobis dantibus occasionem frustratorie dilationis, merito etiam imputari possit et nobis, quominus ipsius papæ mandatum mandetur executioni, quod nullatenus nobis dignoscitur expedire. Bene semper valete.

EPISTOLA CXLV.

AD FROGERIUM SAGIENSEM EPISCOPUM

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, FROGERIO Sagiensi episcopo.

Gratias, quas pro tempore licet, referimus dilectioni vestræ, quæ nostri gerit sollicitudinem, et Cantuariensis Ecclesiæ, a cujus uberibus coaluimus, officiosam rependit charitatem. Utinam illa quandoque possit, Deo propitiante, et nos per illam, vestrum candelabrum promoveri, et vicem condignam reddere miserationi, quam cum paucis electis pro Domino nobis et nostris exhibetis afflictis. Et quidem de gratia Dei non diffidimus, quæ semper Cantuariensem præxit Ecclesiam, et tam cultores quam persecutores ejus consuevit beare vel punire pro merito. Nam licet Christus ejus sit benignus et patiens, tamen fortis et justus et certe redditor est. Et cum **D** vobis in multis teneamur obnoxii, in eo maxime nos emeruistis, quod vestro, ut scripsistis, intervenit dominus rex indignationem suam nobis remisit ex animo. De ejus quoque et sapientium, qui circa eum sunt, prudentia confidentes indubitanter speramus, quod contra matrem suam Cantuariensem Ecclesiam, quæ ipsum et antecessores suos promovit, nihil faciet contra salutem animæ suæ, et in perniciem filii, quem Dominus ab omnibus tueatur adversis. Scripsistis autem nuper, ut vobis et domino Tyrensi, redeuntibus a rege Francorum, Parisiis occurreremus. Et licet diem non præfixeritis, ut oportuit, nos tamen parati eramus iter arripere, quando vos audivimus in Norwanniam rediisse.

A Substitimus ergo stupentes, quod nihil nobis significare curastis, vel de reditu vestro, vel de itinere nostro. Nunc autem scribitis similiter, ut vobis redeuntibus occurramus, nec diem item designatis, quasi aut nos vestrum reditum possumus divinare, aut abundemus expensis, ut sine onere amicorum, qui nobis et nostri sæpe necessarii sunt, morari et expectare vos valeamus in domibus alienis. Inde est, quod vobis occurrere non possumus in incertum, licet proni simus, cum fructus itineris nostri apparuerit, ad dominum regem accedere, et ipsius, in quibuscunque secundum Deum et Ecclesiæ honestatem poterimus, obsequi voluntati. Valeat semper, et prosperetur in Domino chara nobis vestra fraternitas.

B

EPISTOLA CXLVI.

AD JOCELINUM SARESBERIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis venerabili fratri suo JOCELINO, eadem gratia Saresberienensi episcopo, visis litteris nostris, statim respiscere a malo, et de cætero constantius facere bonum.

Celebre proverbium est: *Facilius est vitare discordem, quam declinare fallacem.* Inde est, quod quamvis propter fallentium argutias, propter animi tui debilitatem, propter propositum tibi corporis tui et tuorum discrimen videaris aliquatenus excusabilis apparere, non ideo minus ratum habemus te graviter commisisse in domini papæ contemptum, merito incidisse in interdicti nostri sententiam, rem talem egisse, pro qua totus mundus habet clamare post te. Eo maxime quod contra domini papæ mandatum expressum, ne in Ecclesia Saresberienensi absque canonicorum ejusdem, exsulantium pro nobis et nobiscum, consensu et conscientia, nec per te, nec per clericos tuos, decanus ibidem constitueretur: contra nostram etiam prohibitionem, sub anathemate factam, decani noviter in ecclesia tua abusive creati intrusionem confirmaveris; cujus occasione juramenti, sicut vulgo celebre est, schisma jam fere emortuum revixit in Alemannia, quo credimus eum ipso jure hæresi damnata involvi, qui participatione illius grandis et insignis schismatici, Coloniensem loquor, excommunicationis in se provocavit sententiam auctoritate decreti Leonis: si quis hæreticæ communionis contagione se maculaverit, hoc in magno beneficio habeat, si adempta omni spe promotionis, in quo invenitur ordine permaneat. Unde quoniam novimus scienti fraudem minime fieri posse, et esse iniquum, omnique canonico juri contrarium, rem tam detestabilem, tum propter factum, tum propter personam, Ecclesiæ tuæ, rem ipsam tam incommodam, aliis exemplo tam perniciosam, ratam et firmam nullatenus posse manere, quoniam ipso jure non teneat, apostolica auctoritate et nostra, qua fungimur, ipsam electionem, imo intrusionem, de Joanne de Oxeneford in decanatum factam, tuamque super hoc ipso confirmationem et assensum in irritum revocamus, et totum

factum ipsum quassamus penitus. Et quia contra A communem Ecclesiæ formam, contra mandatum domini papæ, sicut prædiximus, lapsus ipse in hæresim damnatam, excommunicatus participatione excommunicari, ausus est decanatum ipsum recipere, ne temeritas invadentium impunita succrescat, in virtute obedientiæ tibi et canonicis tuis in periculo ordinis vestri mandando præcipimus, ne de cætero visis litteris nostris ex hoc facto eum decanatum habeatis; quoniam et tibi ad præsens excommunicatum denuntiamus, et ut eum talem denunties, firmiter injungimus. Præterea ne ex hoc commisso, quo in te severiorem provocasti sententiam, transeas impunitus, auctoritate Dei et nostra ab officio episcopali et sacerdotali te suspendimus, præcipientes ut a die susceptionis litterarum nostrarum infra duos menses veniendi B ad nos iter arripias, satisfactorius Deo et nobis de tanto excessu, de injuria tam perspicua. Ex quo resipueris et emendaveris delictum, sit tibi vale.

EPISTOLA CXLVII.

AD EUMDEM.

THOMAS venerabili fratri JOCELIHQ, Saresberiensis salutem.

Noverit Deus quam sincera dilectione et charitate personam vestram amplexati sumus, quantumque honorem vestrum et profectum in Christo affectavimus et procuravimus. Vos autem econtra, ut pro certo accepimus, quod tamen non sine dolore scribimus, in contemptum domini papæ et nostrum, et forte in proprium dispendium vestrum et ordinis C periculum et manifeste agitis nec suspensionis sententiam, quam ob inobedientiam in vos exercuimus aliquatenus observatis. Quod quam detestabile sit et exemplo etiam perniciosum, vestram minime credimus latere prudentiam. Unde et scire vos volumus quia nisi errata corrigatis et de duplici jam inobedientia maturius satisfaciatis, nos ulterius minime dissimulare poterimus quin tantos excessus gravius puniamus. Miramur etiam admodum quod scitis Willelmum capellanum nostrum in parochia vestra incarcerationum teneri in vinculis, nec inde justitiam aliquam hucusque exercuistis. Unde et fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, apostolica auctoritate sub anathematis interminatione præcipiendo mandamus, quatenus ipsemet a divinorum celebratione cessetis et totam parochiam vestram cessare faciatis, quandiu idem Willelmus in vinculis vel captione tenebitur, nec ante interdictum solvatis quousque sæpe dictum Willelmum a captione noveritis esse solutum, sedique apostolicæ et nobis et ipsi super tam enormi flagitio fuerit plenarie satisfactum. Vale.

EPISTOLA CXLVIII.

AD EUMDEM

Calamitates matris Ecclesiæ, etc. (Vide similem epistolam ad Gilbertum Londoniensem directam.)

EPISTOLA CXLIX.

AD CAPITULUM SARESBERIENSE.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis universo Saresberiensis Ecclesiæ capitulo scientiæ et consilii spiritum.

Super prudentia vestra non satis possumus admirari, quo ausu, imo qua temeritate quemdam ipso jure excommunicatum, utpote qui in damnatam hæresim incidit, illum etiam qui juramento suo in Alemannia perpetrato, sicut scitur ab omnibus, schisma renovavit, in decanum Ecclesiæ vestræ elegeritis, Joannem dicimus de Oxeneford, inconsultis etiam illis, qui nobiscum propter justitiam et Ecclesiæ libertatem exsulant. Præsertim cum sine ipsis ne id fieret, specialis inhibitio Romani pontificis ad vos pervenerit. Et nostra pariter processit, nescio tamen si ad vos usque pervenerit. Propterea, quod circa decanatum minus consulte actum est, imo contra omnem juris ordinem, quassamus penitus, et revocamus in irritum, mandantes vobis quod jam dictum Joannem excommunicatum habemus, et vobis excommunicatum denuntiamus, apostolica auctoritate et nostra inhibentes, ne jam prænominatum Joannem pro decano habeatis, nec ei obedientiam seu reverentiam decano debitam exhibeatis. Præcipimus etiam sub ordinis et beneficiorum vestrorum periculo, quatenus post susceptionem harum litterarum infra duos menses vos conspectui nostro præsentetis, satisfactorius super injuria et contemptu domini papæ, et nostri. Valete.

EPISTOLA CL.

AD RICARDUM SYRACUSANUM ELECTUM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, RICARDUS Syracusano electo

Humanitas vestra nos provocat ad audiendum, et nostris collata beneficiorum exhibitio nos vobis et vestris multipliciter reddit obnoxios. Hoc ergo officiorum ingressi commercium, urgente necessitate præsertim, cum benigno creditore contrahere non veremur, sperantes in Domino, quod nostra misericorditer debita et vobis solvet et aliis, qui se timentes, cum expedit, ab omni articulo necessitatis absolvit. Recepistis coexules et consanguineos D nostros, sed procul dubio ipsum recepistis in illis, qui se fideliter promittit redditurum, quidquid sui pauperum suorum fuerit erogatum. Vobis in his contraneorum vestrorum concessistis gratiam, gloriam promeruistis apud posteros, et nos emptius vestros constituistis. Et quia nobis ad præsens colloquium divina dispositio subtrahit, latori præsentium sic a vobis credi postulamus, ut nobis, cujus fidei creditum est, quod nequaquam litteris censuimus committendum. Est enim vir litterarum eruditione conspicuus, præditus morum gratia, monasticæ religionis sanctitate præsignis, et inter probatos Cluniacenses appetendæ perfectionis exemplar. Is Cluniacensis Ecclesiæ necessitate, et Christianissimi regis, et nostra mandata procurat. Et cum illum pro

debita reverentia receperitis, in illo, cujus minister est, et sanctissimum principem recipietis, et nos. Unum tamen est, quod in aure vestra secretius consuluisse, rogasse et obtinuisse desideramus, ut nobilis viri Stephani, Panormitani electi, revocationem diligenter procuretis apud regem et reginam, tum ob causas quas in præsentem de industria reticemus, tum ut præfati regis et totius regni Francorum gratiam vobis æternaliter comparetis. Valete.

EPISTOLA CLII.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, RICARDO electo Syracusano.

Multam nobis consolationem dilectionis vestræ litteræ attulerunt, quæ vestræ, quam plurimum exoptamus, salutis indices, eloquii venustatem fidei sinceritatem, prudentiæ gratiam præferabant, et quod his omnibus majus est, singuli apices fervore suo ad amorem Dei et honestatis cultum, non modo tepentem, sed et frigescentem animam poterant inflammare. Ex illis autem patenter innotuit, quod nec fortunæ temeritas, nec distantia locorum, nec temporis tractus exinanire potuit, imo nec infirmare, quam nec aquæ multæ prævalent extinguere, charitatem. Preces enim, et illas affectuosas, porrexistis pro nobis amico vestro domino Willelmo Papiensi: et utinam non incassum. Sed ille, si posset licitum libito cœquare, nobis esset clavus in oculo, et sagitta in latere, mortificans animas, quæ non moriuntur, et vivificans illas, quæ rejecerunt et projecerunt vitam. Parcat illi Deus et consortibus suis, ne in extremo examine noster et coexistum nostrorum, imo et ecclesiæ sanguis de manibus eorum requiratur, eo quod dederint cornua peccatoribus, et quantum in eis est, profanandam gentibus et conculcandam exposuerunt legem. Sed quid ista revolvimus, nisi ut Ecclesiæ compatiamini, et nobis apud Deum et Ecclesiam Romanam, si forte fuerit opportunum, præbeatis orationum suffragia? Facit contra eos testimonium majus Joanne, quia opera quæ faciunt, testimonium perhibent de eis. Ecclesia quidem liberabitur, et nos, quandiu placuerit Deo, libenter exsilii naufragium patiemur, dispersi in omnem ventum cum miseris nostris, quorum unus est lator præsentium G.... sororis nostræ filius, quem ubi auxilio vestro egerit, tanto vobis securius commendamus, quanto de vestra dilectione magis confidimus, agentes, Deo gratias, quod nos tanti fecit, ut pro eo totus sanguis noster et nostrorum exquiratur ad penam.

EPISTOLA CLIII.

AD ROGERIUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili et amico charissimo ROGERIO eadem gratia Wigorniensis episcopo salutem et intimæ dilectionis affectum.

A memoria tua non credidimus excidisse, nos anno præterito litteris et nuntio, quatenus ad nos venires,

tibi in mandatis dedisse, et in virtute obedientiæ firmiter præcepisse, tu vero mandatis nostris non obtemperasti, quia nondum ad nos venisti. Noverit itaque tua dilectio nos multis de causis intervenientibus tibi detulisse, et ut dilectio Filio pepercissem, tum quia novimus te matri tuæ Cantuariensi Ecclesiæ devotum esse admodum et fidelem, tum propter generis tui nobilitatem, tum etiam propter religionem personæ tuæ pariter et honestatem, tum etiam quia te totis cordis affectibus sincere diligimus. Et idcirco iterato tibi mandato præcipimus, et in periculo ordinis tui, et in virtute obedientiæ firmiter injungimus, ut ex quo in partes cismarinæ venisti, ab eis non recedas, priusquam ad nos venias, et nobiscum loquaris. Habemus enim tibi multa dicere. De cætero nihilominus tibi mandando præcipimus, ut de negotio quod inter te et Eboracensem vertitur, pariter et de omnibus excommunicatis sancti Oswaldi, et totius parochiæ ejusdem, nec prece nec pretio, vel propter minas alicujus, nec interventu etiam ipsius regis, aut cardinalis, sive cujuslibet alterius personæ, sine consilio et conscientia nostra aliquid facias, aut excommunicatos illos, sive aliquem illorum absolvas.

EPISTOLA CLIII.

AD EUNDEM.

Venerabili fratri ROGERIO Wigorniensis episcopo et salutem, et eum prætimere, qui potest et corpus et animam perdere in gehennam.

Dilectionis vestræ litteras diligenter inspeximus: consilium, quod necessitati nostræ vestra discretio fideliter ex proposito ministravit, libratim hinc inde rationibus, adhibita deliberatione perpendimus ex fraternæ charitatis dulcedine provenire, conjicientes quod fides vestra ulterius cohiberi non poterit, quin in conspectu principum, sicut viri generosi nobilitatem et religiosi pontificis zelum decet verbum Dei libere prosequatur. Agimus itaque gratias devotioni, congratulamur prudentiæ, propositum quo dominum regem pro nobis, imo pro causa Dei, solito vigilantius et instantius convenire decrevistis, plurimum approbamus, rogantes ut, quod in hac parte promittitis, citius aggrediamini, facia is frequentius, et nihil ex contingentibus omittentes, studiosius impleatis. Spes enim est, quod fideliter evangelizanti verbum adjiciet Dominus virtutem multam. Siquidem fidelis est in omnibus verbis suis, qui hoc pastoribus Ecclesiæ repromisit. Et quidem credibile est, nec aliud nobis persuaderi potest, quod si vos et alii fratres nostri eum ab initio, prout justum fuerat, convenissetis, nequaquam tantum in perniciem ecclesiæ pravorum consiliis licuisset. Sed quia nullus fuit aut rarus, quod sine rubore et genuitu non eloquimur, qui eum statueret contra faciem suam, et revocaret a consilio impiorum, res in id discriminis et infortunii delapsa est, ut se nequaquam putet ex quacunque causa corripendum, qui se in tantis præsumptionibus et tam manifestis in-

pietatibus recolit a nullo fuisse correptum. Nos autem ipsi diu silimus, et uisam animæ meæ nimium tantas Christi injurias dissimulanti non esset ex conscientia dicendum: *Væ mihi, quoniam tacui!* fuimus patientes cum Ecclesia Romana, quæ eum tanquam delicatum filium et tenellum in multa mansuetudine supportabat, ut patientia ejus nobilem, quod decens fuerat, animum ad pœnitentiam provocaret. Utinam non semper abusus esset patientia ejus et nostra. Et ne quid eorum, quæ gerenda videbantur a nobis, omissum dici possit, coram Christianissimo rege et optimatibus totius regni Franciæ humiliavimus nos, prostrati ad pedes ejus, causam totam quæ inter nos vertitur, salvo honore Dei in ejus arbitriam conferentes. At ille ut audivit honoris divini mentionem, adversus innocentiam nostram vehementer excaudit, et proponens quod voluit, aliq̄ue quod non debuit, quoniam, ut pace ejus dictum sit, res aliter se habebat, in contumeliam supplicis implorantis misericordiam, et cum omni devotione obsequium offerentis, famam nostram, quod ei remittat Deus, ut nos de ipso loco exsilii perturbaret, suis adinventionibus studuit onerare.

Audivimus omnia patienter, sperantes indignationem ejus mitigandam fore, si acerbiter, quam mente conceperat, sine contradictione penitus efflisset; præsertim cum domini papæ majestas interveniret, præfati regis et optimatum Franciæ diligentius intercedens adesset præsentia, et sanctissimi viri Carthusienses et Grandimontani, quos vel solos oportuerat pro sua reverentia exaudiri, misericordiam exactissime implorarent, denuntiantes ei familiariter et expressius quod oculata fide perceperant, nobis a domino papa restitutam et collatam animadvertendi in eum, et terram suam, et malefactores Ecclesiæ plenariam potestatem. In omnibus tamen his non est aversus rancor ejus sed usque in hodiernum diem permanet manus ejus extenta, in depopulationem Ecclesiæ crudescit amplius. Sed nec ipsum latet, quod nobis potestas restituta est cum hoc ex litteris apostolicis, quas in secundo colloquio recepit, certissime teneat. Verbum præterea, quæ continentur in illis litteris, nobis alia indulta sunt, quibus, auctore Deo utemur contra eum et alios Ecclesiæ persecutores, nisi ei reddiderit pacem. Et ea quidem innotescere poterunt, sicut desideratis, in brevi, si in voluntate Dei fuerit, ut colloquamur; aut aliquis e vestris ad nos transiens, cum illo communicari oporteat. Expectamus enim emendationem illius, quem potius ex alieno instinctu, quam spiritu proprio credimus tam immaniter in ecclesiam desævire. Eos ergo pro parte tradidimus Satanæ in interitum carnis, ex justis et manifestis causis, urgente necessitate officii, et ratione juris persuadente, ut in pœna membrorum sanetur caput, et ab inferni laqueis extrahatur, quibus se ipsum, dum Ecclesiam persequitur, incessanter astringit. Reliquos autem, sicut vobis denuntiatum est, Deo disponente ana-

A themate simili condecernabimus, nisi interim condigna satisfactione sententiam declinaverint imminuentem. Ipsi enim regi detulimus hæcenus, et in spe pacis adhuc differre disponimus, nec eum anathemati subjiciemus, aut regnum interdicto, dem hoc cum indemnitate salutis et salva constitutione sedis apostolicæ dissimulare licuerit.

Quod autem rogastis, ut vobis liceat excommunicatis communicare, quasi ut per hanc Dei offensam sit expeditior via ad gratiam regis et pacem Ecclesiæ reformandam, tanquam non sit a Deo, sed per humanam astutiam redintegrandam, mirum est quomodo venerit in animum sapientis, præsertim episcopi, quem oportet habere zelum legis, qui dissuadentem audivit Apostolum: *Ne mala faciamus, ut proveniant bona.* Quæ est societas luci ad tenebras? Quæ conventio Christi et Belial! Quis consensus templo Dei cum idolis? Quæ participatio fidei cum iniquitate? Sed timetis regem. Deus certe fuerat prætimendus. Paupertas horrore est, et proscriptionis injuria. Sed tales Christus confessores agnoscit eos, qui pro justitia persecutionem patiuntur, beatos esse denuntians, non eos qui croceis induti sunt, qui primos habent recubitus, qui salutationes excipiunt clariores, qui epulantur quotidie splendide, quibus mundus blandiens adulatur, ad singula eorum dicta vel facta clamans: *Euge, euge. Si hominibus placerem, ait vas electionis, Christi serrus non essem.* Quoniam qui hominibus placere desiderant, confundentur. Edicta fortasse recolitis, quibus publicus hostis censetur, qui contra regis voluntatem præsumit aliquem, ex quacunque causa, sententia anathematis condemnare. Sed nunquid excidit a memoria quod sacerdoti denuntiat Spiritus sanctus: *Quod nisi annuntiaveritis impio iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram?* Nonne qui corripientem non audit Ecclesiam, ut ethnicus habendus est et publicanus? Sed objicietis quod tempora mala sunt, quasi ea bonus non disposuerit Deus, et beati non sint, qui faciunt judicium et justitiam in omni tempore. Ne timeatis, ubi non est timor, frater amande: quia plures nobiscum sunt, quam cum illis. Et qui dat jumentis escam ipsorum, et vororum pullis, cultores suos in necessitate non deseret, et ut paucis nostrum expediamus consilium, consulite legem et prophetas, consulite Evangelium et Apostoli verba, sanctorum Patrum revolvite sanctiones, et horum omnium erit auctoritate perspicuum, quod sine dispendio salutis et ordinis non potestis excommunicatis communicare. Christus est qui denuntiat, quod *nemo potest duobus dominis servire, Deo et mammonæ.* Et profecto si ponamus contra nostra super vias nostras, et conscientias nostras subtilius excutiamus, maxima pars sacerdotum hoc in offensione potentum formidamus, ne nobis divitiæ subtrahantur, aut fallax, momentanea et umbratilis gratia. Neque hæc dicta vileantur, quasi cultricem mammonæ suspicemur nobilitatem vestram, quam constat præ honestate semper contempsisse

divitias, sed ut promptam obedientiam fidei vestræ, si tamen verbis incitari potest, ut in charitate amplius ferveat, exhortatione proposita reddamus promptiorem. De vestra igitur sinceritate plenam fiduciam obtinentes, præcipimus in virtute obedientiæ, et periculo salutis et ordinis, quatenus ante denuntiatos excommunicatos evitetis, et per episcopatum vestrum, prout canonum censura præscribit, denuntiatione publica faciatis a cunctis fidelibus evitari. Scitis quod melior est obedientia quam victimæ, et non acquiescendi voluntas idololatriæ comparatur. Contra tergiversationes adversantium muniti et tuti sumus. Nec dubium quod in brevi per gratiam Dei, veritas nos liberabit et vos. Persecutor jam quinquennio depopulatur Ecclesiam, proscrit innocentem, addicit clerum, sacerdotum, imo et pontificum, ne legem Dei loquantur, ora concludit; ecclesiasticæ potestatis, ne crimina puniantur, jura cohibet et extinguit, et a nobis, ut in tanta Christi contumelia sileamus, exigitur? Silent et silebunt profecto mercenarii, sed quisquis Ecclesiæ pastor fuerit, procul dubio jungetur nobis. Si ulterius dissimularem, timendum fuerat, ne ultor injuriarum Dei gladius in capita nostra merito convertatur. Nec moveamini, si non dispensamus ad preces vestras, quod dispensari non potest, quia nec Romanus pontifex hanc habet auctoritatem. Qui, quamvis excommunicatos licenter absolvat, novit tamen participationem eorum sibi jure perpetuo interdictam. Imponentes autem et persistentes in scelere et voluntate peccandi, non apostolus, non angelus licenter absolvit. Valet.

EPISTOLA CLIV

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, venerabili fratri ROGERIO, Wigorniensis episcopo, salutem, et pium in futura prospectum.

Inspectis litteris, quas nuper ab Anglia recepimus, potestis advertere, quam malitiose Londoniensis episcopus, qui nobis ab initio sedis in insidiis quærebatur animam nostram, ut auferat eam, nunc adversus matrem suam et nostram, sanctam Cantuariensem Ecclesiam, calcaneum erigat, et ei primogenituræ sortem, gloriam et nomen præripere molitur. Restiterunt ei nuper coram regis officialibus, quos in persecutionem Ecclesiæ excitabat, laudabiliter fratres nostri, seque ab illius communione suspendentes per parochias suas edicto publico præceperunt eum a cunctis fidelibus evitari. Et hoc quidem fecit primus venerabilis frater noster Norwicensis episcopus in synodo proximæ habita, deinde Cestrensis in episcopatu quo, et D. Wintoniensis, et Cicestrensis statim die sequenti, postquam litteras nostras receperant. Quia ergo nobilitatem et religionem vestram decet præ cæteris ornare Ecclesiam, honorificare ministerium vestrum, et pro matris, quæ vos in episcoporum consortio generavit, salute stare fortiter

A usque ad sanguinem, fraternitatem vestram, quæ nobis ex accepta consecratione tenetur amplius, et de qua magis ex conscientia virtutis et sanguinis generositate confidimus, rogamus, monemus et exhortamur in Domino, quatenus vestræ matri, cujus tam impudenti scelere salus appetitur, in tanta necessitate fideliter assistatis, et alterius Absalon vos opponatis impietati. Provideat etiam sinceritatis vestræ discretio, et charitas in Christo plurimum amplectenda, ut juxta tenorem præcedentium mandatorum, tam præfatum episcopum quam alios, qui vobis excommunicati esse denuntiant sunt, evitetis? et sicut fratres et coepiscopi nostri fecerunt, prout canonum sancit auctoritas, a fidelibus per episcopatum vestrum faciatis edicto ecclesiastico evitari.

B Et quia ad apostolicam sedem parricidalis hujus sceleris est atrocitas referenda, domino papæ scribite, qualiter filium pro salute matris contra fratrem Ismaelitam et sanguinarium scribere decet, quia licet cruorem propriis manibus non effundat, tamen nostrum et Christi pauperum sanguinem sinit. Et eum quidem suis consiliis effundit, sed abutens ministerio tyrannorum. Cætera in ore latoris præsentium posita sunt, quem in his, quæ vobis ex parte nostra dicet, audiat ut nos. Scribunt pro Cantuariensi Ecclesiæ episcopi Gallicani, sicut ex litteris domini Parisiensis potestis audire, sed vos scribetis expressius, qui tenemini arctius, et amatis ardentius. Hoc autem exprimat in litteris, quas mittitis ad dominum papam, qualiter præfatus Londoniensis receptis litteris apostolicis, quas ei de reconciliatione nostra fraternitas vestra transmisit, malignatus est, non modo nullum pro pace Ecclesiæ apud regem faciens verbum, sed secus faciens, et procurans seditionem, per se et regis officiales institit, ut episcopi, abbates, et universi ecclesiarum prælati, suo et subditorum nomine adversus mandatum apostolicum appellarent, cum tamen nobis indultum sit appellationibus hujusmodi non deferre. Sed Deo providente melius, evacuata est malitia ejus, non consentientibus ei viris religiosis, nec pro metu officialium, nec pro mandato publicæ potestatis, cujus in inferendo vim prætendebat auctoritatem. In hac sui necessitate fidei vestræ experimentum faciet ecclesia, et eximie virtutis Deo et hominibus gratissimum tam præsentibus quam posteris relinquitis exemplum. Nec vos terreant aut moveant blanditiæ vel minæ seductorum, cum certum sit, quod spes impiorum peribit, et pariet confusionem, et qui timet pruam, irruet super eum nix, Deum vero præmentibus nihil expeditum deest.

EPISTOLA CLV.

AD EUNDEM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico ROBERTO Wigorniensis episcopo, salutem, et perseverantem in fidei zelo, et sinceræ charitatis fervore profectum.

Vir illustris Robertus comes Gloucestrie, pater

vester, cum plures haberet filios, vos ampliori præ cæteris affectu traditur dilexisse, eo quod vos in senectute genuerit, et totum, prout indoles pollicebatur, prudentiæ suæ et virtutum fomitem Dei cooperante gratia transfudit in sobolem, quam utpote pretiosissimum ab ineunte ætate Domino consecravit. Intueimini, quam prudens, quam fidelis, quam magnanimus, quam constans fuerit ille, qui florentis, pugnacis, gratiosi, generosi regis, et opulenti, ejusdemque Normannorum ducis, et Boloniæ comitis vires aggressus oppressit. Et non modo regno privatum, sed et captivum conjecit in vincula, atque fortunam indignantem habita fidei et virtutis ratione contempsit, ut pro reparandi sacramenti religione nulla exhorruerit subire pericula, et tandem captus Incarcerari maluerit, quam soror ejus et domina juris sui dispendium pateretur. Qui, licet invidia fortunæ captus fuerit, vinculatus tamen judicio sapientium tantus habitus est, ut liberationem ejus commutandam et emendam censuerint rege et regno. Contemplatio viri clarissimi vobis adjiciat animos, et eum qui vos generosi sanguinis titulo illustravit, cœtaneis et posteris repræsentate moribus et virtute. Huc accedit colendæ virtutis nobilior titulus, pontificalis apex, qui sicut episcopale officium fideliter adimplentes, ampliori gloria et honore coruscantes illustrat, sic timidos et ignavos abjectiori vilitate reddit inglorios. Sal enim infatuatum ad nihilum utile est, sed tanta abjectione vilescit, ut nec stercoribus comparetur, quibus agrorum infecunditas propulsatur. Nam, ut ait martyr Cyprianus: *Episcopus si timidus est, actum est de eo. Actum*, inquit, quia cum ipsum timor mundanus infecerit, superest ut ad omnia salubriter agenda inutilis reddatur. Charitas ergo timorem hunc expellat, ut populi ducem expediat, quia deficientis timore ducis exhortatio nequaquam militum potest animos ad fortia roborare. Et quidem nutu divino credimus accidisse, ut vos ad propulsandam matris vestræ, sanctæ scilicet Cantuariensis Ecclesiæ, injuriam diebus his contingat transfretare, quo præsentialiter resistere possitis eis, sicut nobis promisistis, qui eam gratis diutius afflixerunt, et adhuc sine causa quærunt animam ejus, ut auferant eam. Quod ut Dei præeunte gratia commodius facere valeatis, vos litteris domini papæ, tanquam armis bellicis, præmuniendos esse decrevimus, ut fratrum nostrorum corda possitis efficacius in Domino confirmare. Rogamus itaque et obsecramus in Domino Jesu Christo, et in virtute obedientiæ, et in periculo officii, honoris, et beneficii præcipimus, quatenus litteras apostolicas, quas vobis mittimus, ostendatis venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archiepiscopo, et aliis fratribus et coepiscopis nostris, et inhibeatis auctoritate domini papæ, ne præfatus Eboracensis filio domini regis consecrationis munus dare, aut coronam, si hoc ab eo petitum fuerit, præsumat imponere. Sub eadem interminatione præcipimus, ut similiter hoc inhibeatis episcopis Londoniensi et

A Saresberiensis, et cæteris, si quis hoc ausus fuerit attentare. Hoc autem, Deo teste et iudice, non in domini regis, aut filii sui, aut cujuscunque vel Ecclesiæ vel personæ ex conscientia nostra mandamus injuriam, sed ex necessitate, qua cogimur Ecclesia Cantuariensis jura pro viribus conservare. Parati enim sumus, si domino regi placuerit, filium suum coronare pro debito officii nostri, et utique honorem debitum et reverentiam exhibere. Non vacillet in his implendis, frater charissime, fides vestra, quia fidelis est Deus, qui vos supra vires tentari non patietur. Confidite ergo in ipso, qui vicit mundum, et meminertis, quoniam qui timet pruinam, irret super eum nix, et qui declinat arma ferrea, frequenter incidit in arcum æneum. « Degeneres animos timor arguet, » et fortiter ausos juvabit gratia, gloria coronabit. Quidquid agant alii, nobis persuasum est, quod constantiam vestram nullius turbini impetus franget, quod quæ de ore vestro processerunt, et tam vestro quam episcopi Lexoviensis scripto continentur, et sub utriusque charactere impressa sunt et expressa, non erunt irrita. Absit enim, ut generosus sanguis sit animæ degenerantis habitaculum, ut per vos tituli patrum obliterentur, ut quæcunque trepidatio mentis aut ignavia operis evincat patris, qui vos omnibus liberis prætulit, errasse iudicium, et antiquæ charitatis excludat affectum. Nam ut pie creditur a fidelibus, ille feliciter in Deo, quam in liberis vivit, et studiosis operibus aut reprobis gratiam ejus promereri potestis aut demereri.

EPISTOLA CLVI.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, venerabili fratri HENRICO, Dei gratia Wintoniensi episcopo, scientiæ et consilii spiritum.

Quanto vobis compatiamur affectu, is optime novit, qui scrutator est cordium. Scimus quidem quam multa sint et magna, quæ vos turbent et moveant, et quam nulli vel pauci sint, qui spiritum vestrum roborent, et in hac tempestate confirmet. Sed viriliter agite, confortetur cor vestrum, ne inimici vestri prævaleant, et dolis et circumventionibus suis vos involvant. Capite potius vulpes, quæ vicem demoliuntur. Inter colubros siquidem et tortuos itinere incendentibus necessaria est serpentina astutia. Hæc vobis loquimur ut fratri, et dilecto in Christo.

Verum habemus aliquid adversum vos, in quo ob excessum vestrum non modicum tristati sumus. Si quidem pro certo accepimus, quod crucem vestram auream ab Ecclesia vestra alienaveritis, quod satis improvide et contra omnem canonum censuram factum interpretamur. Alienationes siquidem hujusmodi prorsus a canonibus inhibentur. Propterea vobis mandamus, et mandantes in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus infra quadagesimum diem post litterarum nostrarum susceptionem, præfatum

crucem ad jus ac dominium Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidetis, studeatis modis omnibus revocare. Quod si non effeceritis, ad præsentiam nostram a quadragesimo illo die infra duos menses, super causa alienationis factæ satisfactorius venire non differas. Valeat fraternitas vestra

EPISTOLA CLVII.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico charissimo, HENRICO Dei gratia Wintoniensi episcopo, salutem, et perseverantem in defensione matris Ecclesiæ zelum.

Vestra discretio non potest ignorare quæ sub oculis vestris, imo in conspectu circumjacentium remotarumque gentium, adversus Ecclesiam in regno Anglorum præsumpta esse noscuntur. Et quod sine timore divini iudicii non eloquimur, verendum est, ne dissimulatio nostra culpas auxerit præsumptorum, et impunitas aluerit audaciam delinquendi. Quinquennium jam exegimus exules, et proscripti: innocentes, sine miseratione ætatis et sexus, sine reverentia conditionis aut ordinis, privati bonis, addicti exsilio, variis et atrocibus injuriis affecti sunt, sancta profanantur, bona diripiuntur Ecclesiæ, sacerdotes prohibentur implere legem Domini, et quas professi sunt exercere canonicas sanctiones. Et sub prætextu regis dignitatis pravitates obtinent, quas pridem sancti Patres in diebus suis, et in nostris sedes apostolica condemnavit. Sæpe commonitus est dominus rex, ut ista corrigeret, per episcopos, per abbates, per subdiaconos curiæ, per cardinales; et nunc tandem quasi peremptorio edicto per dominum Gratianum subdiaconum et notarium apostolicæ sedis, et magistrum Vivianum urbis veteris archidiaconum, ut aut per istos præsumpta corrigeret, aut in se et in terra sua, quam meruerat, animadversionem justitiæ sentiret. Ipsi vero ab eo non modo exaudit non sunt, sed in venerabili viro magistro Petro Carnotensi archidiacono, et aliis nuntiis, quos ad eum in verbis pacificis miserant, graves injurias exceperunt. Siquidem in omni mansuetudine domini papæ, et diuturnitate patientiæ nostræ, et exhibitione humilitatis, non quievit, aut mitigata est immanitas ejus, sed ab impunitate ferocior in deteriora semper excrevit. Ne ergo nos ulterior dissimulatio malitiæ consensisse convincat, et ante districti iudicis oculos, apud quem non est acceptio personarum, damnationi reos addicat, tantos excessus irrequisitos amodo præterire non possumus, nec audeamus. Inde est, quod fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi infra purificationem beatæ Mariæ dominus rex Ecclesiæ Dei et nobis ablata restituere, et proscriptos innocentes debita juris redintegratione revocare studuerit, et sacras Ecclesiæ sanctiones rigere permiserit, et clerum et

A populum, ut justum est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedire, extunc per totum episcopatum vestrum in omnibus ecclesiis omnia divina prohibeatis officia celebrari, excepto baptismate parvulorum, et poenitentia, et viatico, quod presbyteri clausis januis sine campanarum pulsatione, et omni solemnitate jucunditatis ecclesiasticæ pro necessitate salutis conficere permittuntur. Et si nec sic in flagello populi præfatus dominus noster rex antedictos excessus debita satisfactione correxerit, noveritis, et ei irrefragabiliter denuntietis quoniam personæ ejus, quod inviti dicimus, cum pericula salutis nostræ, ut hactenus fecimus, ulterius auctore Domino non parcemus. Sub eadem quoque interminatione præcipimus, quatenus eos excommunicatos esse publice denuntiari faciatis, qui ecclesias, et ecclesiastica officia et beneficia, contra sacrorum canonum institutionem de manu laicorum accipiunt; qui clericos contra prælatorum suorum inhibitionem divina celebrare compellunt; qui nuntios domini papæ et nostros, ne Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt; qui Ecclesias ad honorem Dei non patiuntur regulariter ordinari; qui divinæ legis institutionibus traditiones aut consuetudines hominum anteponendas prædicant, aut violenter compellunt auferrari. Sed ex nomine Gausfredum Cantuariensem archidiaconum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Willelmum Giffard, Nigellum de Sacca-Villa, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheriugis, quos pridem excommunicavimus, edicto canonico publicitatis cunctis fidelibus esse vitandos. Ad hæc si Joannes decanus Saresberiensis, et Guido decanus Waltham, Joannes Cumin, Radulphus Landavensis archidiaconus, Wimarus presbyter, alumnus comitis Hugonis, Ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis infra diem Nativitatis Dominicæ non satisfecerint, eos extunc excommunicatos esse publice denuntietis. Confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus, quia fidelis est, nec vos supra vires tentari patietur. Sed ex quo cum Josue secundum legem sacerdotibus insonueritis tubis, omnes munitiones hostium diruet et dissipabit ante faciem vestram. Probabitur autem hic, qui Christi sacerdotes sint, qui servi Belial. Dirigat in beneplacito suo Deus opera vestra, et Ecclesiæ suæ pacem sua virtute et gratia, vestroque ministerio reformare dignetur.

Waltero Roffensi episcopo sic, ubi habetur, *per episcopatum vestrum, per totam Cantiam*. Sicut Henrico Wintoniensi, sic Norwicensi, Cicestrensi, Exoniensi, Wigornensi, Dunelmensi. David Meneviansi vero, et Nicolao Landavensi, et Godefrido Lavenensi sic: *Per totam terram ejus, quæ in episcopatu vestro est, in omnibus Ecclesiis.*

EPISTOLA CLVIII.

AD RUNDEN.

Venerabili domino, et tum profectione ætatis et morum sanetitate, tum consecrationis munere charissimo Patri HENRICO Dei gratia Wintoniensi epi-

scopo, THOMAS ejusdem miseratone Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, salutem, et beati certaminis cursum feliciter consummare.

Sinceritati vestræ, Pater amande, quatenus pro tempore licet, gratiarum referimus actiones super honesto et pleno sapientiæ, maturitatis, et divini timoris consilio, quod nobis in spiritu fortitudinis vestra charitas per præsentium latorem nuper exhibuit; et super solatio, quod necessitatibus nostris vestra sæpius pietas ministravit. Sic, Pater, decet virum sanguine generosum, et clarum atavis regibus, sed cultu virtutis et religionis exhibitione clarissimum, generis exornare nobilitatem. Sic debet Christi sacerdos et pontifex vitam consummare, ut vivens honorificet ministerium suum, et Ecclesiam Christi post fata ædificet, et relicto probitatis exemplo posteris, sua vel perfectiores faciat imitari vestigia. Memoria talium perpetua benedictione vigeat in generationibus sæculorum, et claritas eorum ut firmamenti splendor, in æternitatem fulgeat. Quia ergo talentum consilii et fortitudinis, præ cæteris conterraneis et cœtaneis, vobis inter innumera charismatum dona contulit Spiritus sanctus, paternitatem vestram, quanta possumus affectione, exoramus, ut confirmare meminerit fratres vestros, et eos animare et roborare studeat, tam exhortationibus quam exemplis. Nam juxta Salomonem: *Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas fortis et inexpugnabilis*. Et certe opera vestra de cætero debent esse fortium armatura. Et justum est, ut quod alii laudabiliter egerunt, vestris, Pater titulis ascribatur. Quid enim poterunt operari, nisi quod proveciorem sapientia, ætate et gratia videbunt operantem? Et quidem quod quidam eorum jam erecti sunt, et ut audivimus et speramus, contra membra Satanæ nobiscum stare disponunt, vestris imputant meritis, qui quod nuper actum est, audierunt. Nec est quod vos in diebus istis vereri oporteat, cum vestram conditionem nobilitas, prudentia, copia rerum et amicorum, et ætatis reverentia a læsione, quæ potest in dissimili statu manentes infestare, defendant. Siquidem nonnulli fortasse, qui vobis crederent non esse parcendum, vestris, quos in hac tempestate verentur offendere, procul dubio parcent in vobis, et a domo vestra flagellum suspendet impius, ne quod promeruit propinquorum vestrorum ministerio veniat super eum. Cætera non exaranda litteris lateris præsentium fidei commissa sunt, vestris duntaxat auribus intimanda. Quem, si placet, ut probatæ veritatis fratrem admittetis et audietis. Valeat sanctitas vestra, Pater amande, et creationem suam, nostram parvitatem loquimur, in orationibus suis Deo commendare meminerit.

EPISTOLA CLIX.

AD EUNDEN.

Ad sanctorum gloriam, et reproborum uanqua-

tionem necesse est scandala provenire, ut tribulationibus probentur electi, qui probati per patientiam, coronam gloriæ acquirunt sibi, et aliis proficiunt per exemplum. *Sed vœ illi, per quem scandalum venit!* Quia ergo Londouiensis episcopus non parcat a scandalis, et inter cætera patenti malitiæ opera, postquam Satanæ traditus est, etiam contra matrem suam et vestram, S. Cantuariensem Ecclesiam, tam impudenti audacia et parricidali impietate calcaneum erexit, ut dicere ausus sit se ei, ex quo translatus est, nullam debere subjectionem aut obedientiam exhibere, et ad cumulum damnationis suæ adjecit, quod cathedram archiepiscopalem Londoniam transferri faciet, fraternitatem vestram, de qua plene confidimus, quanta possumus affectione rogamus, quatenus pro matre vestra defensionis clypeum opponatis filio Belial, qui præ cæteris allophyllis tanquam alter Goliath de Geth solus, auctore Domino, de castris incircumcisorum progredi non erubuit, nec timuit universitatem filiorum Cantuariensis Ecclesiæ provocare ad certamen, dum matris eorum sanguinem sitiit, et catholicæ pacis deserit unitatem. Scripsit domino papæ pro fratre nostro Eboracensi archiepiscopo, sollicitans eum etiam attestazione mendaci et mendosa, ut eum pateretur crucem deferre per provinciam nostram, nescio quid emolumenti sibi suspicans eventurum, si odio personæ nostræ Ecclesiam, cui ex professione fidem et obedientiam debet, quocunque læsisset modo. Sed Christus, qui Cantuariensem a prima fundatione inter turbine varios et magnas multasque procellas rexit et fovit ecclesiam, misericorditer operatus est, ut in pleno consistorio per testes omni exceptione majores revelaretur falsitas et iniquitas ejus. Deo autem in primis gratias agimus, deinde vobis, et cæteris fratribus nostris, qui nos, ut oportuit, ex quo eum constitit anathemate condemnatum, ab illius participatione suspendistis, et tam illum quam cæteros excommunicatos nostros per episcopatum vestrum edicto publico jussistis evitari. Claruit hic fides vestra, constantia virtutis effulsit, quæ publicæ potestatis et officialium niaz, æquæ ut blanditias, mandatis Dei censuit postponendas. Liberastis conscientias vestras, famam purgastis, dum tam verbo veritatis quam fortitudinis exemplo docuistis, quod *Deo potius quam hominibus oportet obedire*. Certum itaque habeat sinceritas vestra, quandoquidem tanta charitas Dei per Spiritum sanctum diffusa in cordibus vestris testimonio clari operis processit in publicum, ærili timore depulso et excusso, quod Deus cito Satanam conteret sub pedibus vestris, et de certamine proventum educet gloriosum. Et quidem tanto citius et gloriosius, quanto ferventius et constantius in incepta perseverabitis veritate. Unde vos oramus et obsecramus in charitate Dei, et obtestamur per fidem, per obedientiam, per sinceritatis affectionem, quam matri vestræ Cantuariensi Ecclesiæ debetis, quatenus ad tuendam di-

gnitatem et jura Cantuariensis Ecclesiæ, cui professionem exhibuistis, contra præfatum episcopum exurgatis in adiutorium nobis, et domino papæ scribatis et curiæ testimonium veritatis, quale filios pro matris justitia reddere decet. Nam qui illud subtraheret in articulo tanti discriminis, procul dubio infidelis habendus esset, et infideli deterior, in quem jus exigeret usque ad interuicium omnes fideles irruere. Nec tamen res ista quidquam potest habere periculi, cum veritas perspicua sit, et ut dici solet, lippis et tonsoribus patens. Sed quia maledictus est, qui gladium revocat a cruore, et pestilens flagellandus est, ut erudiat sapiens ad salutem, se ipsum legis subjicit maledicto, quicunque parricidæ cum lapide non occurrit et gladio. Videtur namque præstare consensum, qui cum possit, non arguit aut impedit talia committentem. Et ne a nobis districtius exigatur, si eorum qui Ecclesiam persequuntur et quos ut pœnitentiam agerent, in multa patientia jam fere toto quinquennio supportavimus, magnas et manifestas ulterius dissimulaverimus culpas, fraternitati vestræ denuntiamus nos publice excommunicasse Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Iwelcestre, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, et item eos qui officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laica acceperunt, vel ea usurpaverunt propria temeritate. Similiter et illos, qui domini papæ nuntios aut nostros, ut Ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt. Vobis ergo auctoritate domini papæ et nostra mandamus, quatenus eos tales habeatis, et in episcopatu vestro haberi faciatis, quales haberi debere solemniter excommunicatos sacrorum canonum disciplina præscribit. Valeat semper in Domino vestra fraternitas et nos et causam Dei, quæ in manibus nostris est, sanctorum orationibus commendare meminerit. Valete.

[EPISTOLA CLX.]

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HENRICO Wintoniensi episcopo.

Ut aliquid simile loquamur Apostolo, gratias agimus Deo, qui odorem notitiæ suæ per vos manifestat in omni loco. Quoniam sicut fama vulgante didicimus, fides vestra in articulo tempestatis hujus euituit, et charitas abundantius effulsit, in columna virtutis ostensa, et exhibita auctoritate pontificis. Nam adversus filios diffidentiae, viros Belial, in quibus Satanas mysterium iniquitatis patentius operatur, cum nuper Ecclesiam scindere voluissent, et extortis juramentis attentarent obedientiæ et fidei virtutem extinguere, vos ex adverso ascendentes opposuistis murum pro domo Israel, et audaciam eorum repressistis in spiritu et virtute Helix, et corda eorum qui pavebant, in clero viriliter, ut oportuit, erexistis, ut Deum hominibus prætimerent, et vestigia patrum sequerentur in Christo. Ille vobis in his adjutor

Astitit, qui perseverantiam vestram coronabit in cælo, et hic in brevi consolabitur, subjiciens eos pedibus vestris, qui adversus Dominum de permissa sibi momentanea potestatis indulgentia fallaciter gloriantur. State ergo in eo quod cepistis, et quam jam promeristis coronam fidei intermissione nolite rejicere, quibus anchora per gratiam Dei firmiter hæret in portu consolationis et pacis. Providete, ne vos interim circumveniat inimicus, ne adversus apostolicam sedem, vel matrem vestram S. Cantuariensem Ecclesiam vobis consentientibus præsumatur, quod et illi laborem, et vobis jacturam et pœnitentiam valeat in posterum generare. Accepimus enim, quod quidam malitiosi homines domino regi persuadere nituntur, ut in injuriam matris vestræ Cantuariensis Ecclesiæ, et læsionem nostram, filium suum, quem Deus et ab hoc infortunio et ab omnibus malis liberet, per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archiepiscopi in regem faciat coronari. Quod quia contra dignitatem Cantuariensis Ecclesiæ esse dignoscitur, dominus papa litteris suis, quas vobis et aliis fratribus nostris transmittimus, tam præfato archiepiscopo quam omnibus episcopis Angliæ interdicit. Et nos si aliud, quod absit idem archiepiscopus aut alius attentare præsumperit, ne vos aut aliquis de fratribus nostris, aut his qui nobis, sive ex officio legationis, sive jure metropolitico subjecti sunt, assistere audeat, apostolica et nostra auctoritate in virtute obedientiæ, et sub anathemate penitus inhibemus, appellantes adversus omnem animam, quæ se tantæ præsumptioni attentaverit immiscere, diemque præfigimus purificationem sanctæ Mariæ.

EPISTOLA CLXI.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HENRICO Wintoniensi episcopo, salutem et in via mandatorum Dei promereri bravium supernæ vocationis.

Fraternitatem vestram latere non possunt calamitates, quæ jam per sex annos Anglicanam Ecclesiam affixerunt, sed præcipue matrem vestram Cantuariensem Ecclesiam, cujus, sicut ex charitate debetis miseriis compati, sic ex necessitate officii et exhibitâ professione vos oportet ipsius obedire mandatis. Expectavimus pœnitentiam domini regis, sed ille, quod sine mœrore non possumus eloqui, adeo misericordia Dei, et sacræ Romanæ Ecclesiæ, et nostræ patientia semper abusus est, ut novissima ejus in dies Ecclesiæ Dei fierent deteriora prioribus. Ne ergo sanguis ejus et compereuntis Ecclesiæ requiratur a nobis, fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris et beneficii præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium, per totam diocesim vestram omnia divina, præter baptismum parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari;

portitori prospicientes sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Alioquin vos ipsos exinde ab episcopali et sacerdotali officio noveritis esse suspensos. Deo potius quam hominibus obedientem reverentiam vestram coronet Pastor pastorum, et Princeps principum immarcescibili æternæ gloriæ corona.

Eodem modo omnibus episcopis Angliæ et Gualliæ.

EPISTOLA CLXII

AD ROBERTUM PRÆPOSITUM ARCENSEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, ROBERTO præposito Arcensi.

Si verum est quod audisti, dominum papam latere non potest, et per nuntios nostros, quos in dies singulos exspectamus, super hoc confidimus certiorari in brevi. Et perfecto honorem domini et amici nostri ita desideramus, sicut salutem animæ propriæ. Honore siquidem maximo a Christo dignissimus est; cui ad gubernandum imperium adest nobilitas, generi prudentia suffragatur, delinquentes coercet rigore justitiæ, subditos obtemperantes juri mansuetudinis moderatione gubernat, Ecclesiam veneratur et protegit, in ministris suis suscipit Christum, et universorum gratiam benignitate provocat, et obsequiis et beneficiis obligat affectiones. Non sævit in subditos, nec occasiones justitiæ prætextu quærit, quibus cruciet pauperes, exhauriat et spoliat copiosos. Hæc fuit quondam nobilium generositas Augustorum, quam iste præter conterminalium et conterminorum morem exercet, qui saluberrime et honestissime novit, et consuevit

Parcere subjectis, et debellare superbos.

Prompto igitur et prono animo, si Deus opportunitatem dederit, operam dabimus et diligentiam, ut fiat ei in beneplacito Domini secundum desiderium tuum. Sed vellemus ut res ordine suo rite procederet, ut gradus honoris debitus non deesset ascendenti, qui medius est inter habitum et optatum. Satis dictum credimus sapienti. Tu interim ut diligenter audias et exaudias quæ tibi per magistrum Robertum clericum nostrum significata sunt, petimus affectuose, rogantes affectuosius, ut colloquio regis et comitis, quod speratur, a nobis revertens valeas interesse.

EPISTOLA CLXIII.

AD CLEREMBALDUM ELECTUM ET FRATRES SANCTI AUGUSTINI.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus CLEREMBALDO electo, et fratribus S. Augustini.

Quanto majorem cum S. R. Ecclesia contraxistis familiaritatem, tanto ad reprimendas et ulciscendas injurias ejus viriliter debetis insurgere, et qua fide illi adhæreatis, operis testimonio comprobare. Nec dubium est in illius redundare injuriam, quod ipsa prohibente tot et tanta, et tandiu adversus Anglicanam Ecclesiam, et nos, et nostros præsumptis sunt, cum dominus rex sæpe per episcopos, per ab-

bates, subdiaconos curiæ, per cardinales, quos vel pro sua reverentia oportuerat exaudiri, commonitus sit, et semper facta sint novissima ejus atrociora prioribus. Quia ergo verendum est ne nos ulterior dissimulatio reos damnationi obliget ante Deum, apud quem non est personarum acceptio, et qui potentes potenter punit, vobis in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, domini papæ, cujus vice fungimur, et nostra auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus, nisi infra Purificationem beatæ Mariæ præfatus dominus noster rex Ecclesiæ Dei et nobis condignam satisfactionem exhibuerit, extunc a divinorum celebratione cessetis, excepta pœnitentia, et viatico, et his quæ religionis favore locis venerabilibus indulget sacrorum canonum dispensatio, januis clausis, exclusis personis laicis, sine campanarum pulsatione, et solemnitatibus, quas in tempore quietis et lætitiæ consuevit Ecclesia exercere. Ad hæc Gaufrédum Cantuariensem archidiaconum, et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestre, Nigellum de Saccavilla, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, quoniam publice excommunicati sunt, præcipimus a cunctis fidelibus evitari, quia qui scienter excommunicato communicat, se ipsum pari anathemate ex immunda participatione condemnat.

Similiter conventui Malmesberiensi, et Laurencie abbati Westmonasterii, abbati S. Albani, et S. Edmundi, sic: extunc prorsus a divinorum celebratione cessetis, et in cunctis ecclesiis, quæ ad vestram jurisdictionem pertinent, omnia divina prohibeatis officia celebrari, excepto baptismo parvulorum, et pœnitentia, et viatico.

EPISTOLA CLXIV.

AD EOSDEM.

THOMAS archiep. Cant., CLAREMBALDO viceabbati Sancti Augustini et fratribus ejusdem loci.

Quanto sacrosancta Romana Ecclesia monasterium vestrum ampliori donavit gratia, tanto diligentius ipsius debetis obedire mandatis. Unde de vestra obedientia spem certam concipientes, vobis auctoritate domini papæ et nostra, in virtute obedientiæ, in periculo honoris, officii et gradus, præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium abstineatis ab omnibus divinis, excepta pœnitentia morientium et viatico, quod januis clausis et laicis exclusis, privatim fieri necessitas exposcit, et religionis impetrat favor. Sub eodem quoque interminatione præcipimus, ut in omnibus locis jurisdictionis vestræ ecclesiasticæ faciatis, quantum in vobis est, hujus interdicti sententiam inviolabilem observari.

Similiter Westmonasterii, Sancti Albani, Sancti Edmundi et Malmesberiensi abbatibus.

EPISTOLA CLXV.

AD ARTHURUM DE BURGIS ET COMPLICES EJUS

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus ARTHURO de Burgis et complicibus suis.

Relatum est nobis, Arture, te in nos pariter et Ecclesiam Cantuariensem, matrem tuam, gravissime et sine meritis deliquisse. Tu enim, ut nobis suggestum est, cum tuis complicitibus in Hiberniam ire præsumpsisti, et ibidem falsa prædicatione tuorum et tua machinatus es, ut clerici et episcopi Gwalliæ ordines et sacramenta reciperent, quasi a novo metropolitano sibi in Hibernia constituto. Veraciter scias, quoniam immoderate deliquisti machinando talia, et veniendo in damnum Cantuariensis Ecclesiæ, matris tuæ. Et ideo mandando tibi præcipimus, et in periculo ordinis tui et beneficiorum tuorum tibi firmiter injungimus, ut tu cum Laurentio, et Jacobo, et Hucteridio in purificatione beatæ Mariæ nostro te conspectui repræsentes, satisfactorius Deo, et nobis, et Ecclesiæ Cantuariensi, matri tuæ, super his et aliis, quæ tibi objicientur.

EPISTOLA CLXVI.

AD RICARDUM PRIOREM ET CAPITULUM DE DOVERA.

Lamentati sumus, etc. *Vide similem epistolam ad conventum Cantuariensem directam.*

EPISTOLA CLXVII.

AD SIMONEM PRIOREM DE MONTE DEI ET BERNARDUM DE CORILO.

THOMAS, archiepiscopus, SIMONI, priori de Monte Dei, et BERNARDO de Corilo.

Mandatum domini papæ dilectio vestra suscepit, quatenus regem conveniretis, ut nobis ecclesiam nostram et gratiam suam restituat, nos autem parati fuimus, sicut præsentem vidistis, ponere nos omnino ad honorem Dei et suum in misericordia Dei et sua. Non placuit ei hæc forma, nisi nos obligaremus ad observationem consuetudinum, quas antecessores nostri suis servaverant. Promisimus ergo quod eas libenter servaremus, quatenus possemus *salvo ordine nostro*: et quod quidquid secundum Deum poterimus, pro recuperanda gratia ejus devotissime faceremus. Noluit acquiescere nisi absolute promitteremus nos illas consuetudines servaturos. Quod quidem omnino non licuit, quia aliquæ earum a sede apostolica condemnatæ sunt. Parati vero sumus, si placuerit illi, iuxta mandatum apostolicum recipere ecclesiam et sedem nostram cum gratia sua. Et recolite quod dominus papa, qui vobis in virtute obedientiæ mandati sui executionem injunxit, non præcepit nos aliquibus promissionibus obligari. Supplicamus ergo sanctitati vestræ, ut obedientiam domini papæ exsequi non gravemini, sed eam, sicut sanctos viros decet, studeatis implere,

EPISTOLA CLXVIII.

AD FRATREM NICOLAUM DE MONTE ROTHOMAGENSIS.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, fratri NICOLAEO de Monte Rothomagensis.

Novit fraternitas tua, quam patienter sustinuerimus damna, injurias et contumelias nobis et nostris illatas a dilectissimo domino nostro, illustri rege Anglorum. Ipse autem abusus patientiæ nostræ, ad sanctissimæ matris suæ prorupit injurias, sponsam loquimur cru-

A cifixi: et illam non est veritus ancillare, pro cujus liberatione Filius Dei Deus morte turpissima voluit condemnari. Monuimus eum affectu patris, sæpius fide domino debita supplicavimus, corripuimus eum auctoritate pastoris; ipse autem in persona nostra patrem suum itidem fidelem contempsit et pastorem; et ne quid de cætero veritati subtractum sit, quod Ecclesiæ periculosius et ei perniciosius est, illum, cujus gerimus vicem, sprevit Christum. Habeantur hæc vana, et contemnat, ut solet, si Filius Dei Ecclesiæ non dicit pastoribus: *Qui vos spernit, me spernit; et qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Processit ulterius sollicitudo nostra, ut ei pro pace Ecclesiæ summus pontifex devotas preces ageret, sed non est exauditus. Exhortationes adhibuit, et surdum reperit auditorem. Increpationes adjecit: contemptæ sunt. Tandem apostolica tuba comminationes intonuit, sed nec sic potuerunt fides et ratio excitari. Ne quid autem omitteremus ex contingentibus, rex Francorum, qui ei est amicus et dominus, omnem adhibuit operam et diligentiam, sed nec ille pro sua reverentia meruit exaudiri. Ad colloquium ejus accessimus, sed nec ad conspectum ejus sumus admissi, neque nostri nominis aut causæ Dei permisit fieri mentionem. Misimus ei postea nuntios venerabiles viros, et litteras patentes, ut peterat, in quibus expressa erat et justitia Ecclesiæ, et nostræ petitionis sententia, sed noster et eorum labor, quantum in eo est, cessit in cassum. Secuti eramus fidem dominæ imperatricis, sicut tu nosti, et ipsa ignorare non debet, sed nos usquequaque delusit. Quia ergo hæc patientia nostra Ecclesiæ Dei perniciosa est, sed perniciosior illi, cujus novissima fiunt in dies deteriora prioribus, nobis autem perniciosissima, quos oportebit ante tribunal sponsi non modo de operibus propriis, sed etiam de sanguine ejus et afflictione sponsæ reddere rationem, pro certo noveris, et dominæ imperatrici intimes, quod in personam ejus et terram in brevi, imo in brevissimo, vita comite et Deo auctore, exeremus gladium Spiritus sancti, qui omni gladio ancipiti penetrabilior est, ut sit in ruinam induratæ carni, et sopito, imo extincto spiritui in salutem. Persuadeas ergo dominæ nostræ ut nos de cætero habeat excusatos in eo, quod ultra dissimulare non licet: sciatque pro certo, quod si revixerit filius ejus, et consilium matris recipiat audiens vocem Dei, nos ad honorem Dei et voluntatem suam paratos inveniet. Interim morientem filium pariter, et eodem lugeamus affectu, qui salutem ejus et honorem, Deo teste, consimili desiderio optamus pariter et oramus. Hæc cum dolore, lacrymis, singultibus, et suspiriis loquimur, tanquam viscera nostra de clastro pectoris acerbitate ferri extracta, ardore cantherii inuramus. Quod et Deus scit, in cujus injuriam exercere ulterius non debemus impiam pietatem, ei in terris matrem, patrem, sororem præferendo, vel Dominum. Non est dolor sicut iste dolor, sed charitas Dei, et utilitas et honor ejus qui curatur, nos urget, ut hunc forti animo sufferamus. *Valere.*

Saluta et sollicita fratres nostros, ut nobis impetrent spiritum consilii et fortitudinis, orantes pro domino rege, ut ei adsit spiritus pœnitentiæ et pietatis, quatenus pax ejus Ecclesiæ Dei et nobis reformetur in Domino.

EPISTOLA CLXIX.

AD SILVESTRUM LEXOVIENSEM THESAURARIUM.

Suus suo salutem, et animi constantiam.

Si grandia loquitur, si magnalia sparsit, qui jurandi commercio miranda novit inducere, haud mirandum credimus, nec rei admiratione cedendum. Satius enim est alieno scelere nos perire, quam metu nostro. Tu vero certum tene, quidquid mentiatur juratoris famosa dolositas, quidquid minetur tortoris austeritas captiosa, quia per misericordiam Dei neque mors, neque vita, neque angeli, neque alia creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ subjectit nos tribulationi. Sed nec ipse Papiensis, donec compleatur iniquitas, donec evanescat conditionis nostræ pressura. Ad cujus congressum incipiunt saltem apparere vestigia libertatis, et ut eodem studio, quo ipsa parabatur deleri penitus, quo libertas funditus credebatur exstingui, vestigia se præbeant eminentiora, resurgat fortior ipsa libertas. An ignoras arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum exspectat, nec attendit casum. Sit itaque tibi solatio, quia inimici Domini, mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient. Exspecta parumper, quid insibilet eis sibilus auræ lenis, in quo Dominus: et *Adhuc pusillum, et non erit peccator. Quæretur locus ejus, et non inveniatur.* Hæc hæcenus.

Cæterum si absolvendi sunt, vel jam absoluti excommunicati nostri, constat eos esse vel fuisse excommunicatos. Sequitur ergo eis scienter communicantes contraxisse in se maculam excommunicationis. De cætero, quid inde proveniat, ipsi viderint. Unum scias, non tulit gratis beneficia ipsa Joannes. Habet aliquid compensationis, quod pro certo audivimus a redeuntibus de curia: renuntiatum esse per ipsum ex parte regis consuetudinibus regiis, quas poterat a nobis rex sibi concedi et confirmari. Hoc optamus ministerio tuo pervenire ad aures regis, et comprovincialium tuorum, tacito tamen me auctore. Sed nec te ipsum patiaris inde laudari auctorem, ut vel sic de præsumptione sua confundatur garrulus ipse, et de gloriæ suæ vanitate reddatur inglorius. Tu autem confortare, et esto robustus, quia per misericordiam Dei propior est nostra salus, aut censuræ vigor, quam mentiatur falsa crudelitas, quam sibi blandiatur adulatio deceptoria. Valete.

Valeat et tecum Nicolaus noster. Exspectate finem gaudentes, qui cujusque rei solet esse pars potissima, unde sortiatur sibi quisque certum expectationis suæ experimentum. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CLXX.

AD CANONICOS PANTANEÆ.

Salutem, et in fortitudine patientiæ consolationem Domini fiducialiter exspectare.

Non turbetur cor vestrum, dilectissimi, neque formidet, quia Deo propitio salus Ecclesiæ et pax vestra in januis est, prioremque vestrum, qui per nos incolumis et lætus transitum fecit, voti competentem recipietis in brevi. Interim non deficiat vestra fides, quia quod prudentiam vestram tenere memoriter constat, vœ perpetuum his denuntiatur, qui sustinentiam perdididerunt, et in fide perseverantibus corona gloriæ reposita est in sinu Patris misericordiarum, qui superbos humiliat, et exultat humiles. Nec est de ejus auxilio dissidendum, si patientibus plerumque pro voto non exhibetur, quia sicut Apostolus docet, patientia per tribulationis angustias probatur, et clarius enitescit, virtusque proficiens nobilitatur generosa sobole meritorum, quibus augustiore gloria coronatur in præmio. Est autem procul dubio Christianus infideli deterior, qui sic Deum justitiæ suæ et misericordiæ, et veritatis patat immemorem, ut Ecclesiæ et pauperum Christi tortores suspicetur evadere posse judicium Dei, et lacrymas contra promissum veritatis perpetuandas in oculis sanctorum. Accipiunt quidem impii interdum a Domino potestatem momentaneam in filios gratiæ, ut eorum ministerio purgentur, aut probentur, aut custodiantur. Sed beatus Job, exemplar patientiæ et virtutis, exemplum fidelibus et argumentum datus est, quod diu non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum. Si ergo Satanarum spiritus accepta potestate intumuit contra vos, si a loco, in quo morum conversionem et stabilitatem Deo promisistis, perturbare conatur, constantia vestra in Domino nequaquam sibi creditam deserat stationem, sed exspectet salutare Domini, et clypeum patientiæ, sicut decet sanctos, terroribus et minis confidenter opponat. Prohibemus autem auctoritate domini papæ et nostræ in virtute obedientiæ et periculo salutis et ordinis vestri, ut nulla ratione recedatis ab ecclesia et dominibus vestris, nisi vis atrocior, et inexorata necessitas invitos et coactos extraxerit. Nos autem ex speciali mandato domini papæ comitem Hugonem solemniter excommunicavimus, et præcipimus in virtute obedientiæ, et periculo salutis et ordinis vestri, quatenus denuntiatorias nostras venerabilibus fratribus nostris Willelmo Norwicensi et Nigello Eliensi episcopis tradatis, ut sententia, quæ ex sedis apostolicæ procedit arbitrio, robur debitum consequatur. Cavete autem modis omnibus, ne in absentia prioris vestri compositionem vel aliud faciatis, quod in damnum Ecclesiæ valeat redundare.

EPISTOLA CLXXI.

AD GILBERTUM DE SEMPLINGHAM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, GILBERTO de Semplingham, salutem et in spiritu mansuetudinis congregare dispersos Israel.

Nos vobis alia vice scripsisse meminimus, ut fratres nostros, qui occasione juramenti servandæ professionis, quod nulla, sicut audivimus, religionis alicujus institutio exigere consuevit, dispersi sunt, revocaretis, remisso tanti scandali juramento, et eos ea moderatione de cætero tractaretis, quæ culpas colibere et purgare sufficiat, et patrem et pastorem deceat anînarum. Hoc ipsum præcipit et dominus papa, cujus non obedire mandatis maximi eccleris instar est, et idololatriæ crimini comparatur. Sed, sicut fratrum vestrorum indicat querimonia sæpius iterata, nostrum contempstis aut dissimulastis mandatum, nec de Ecclesia curastis adhuc tantum scandalum amovere. Scitis tamen, quod Dominus, cujus essentia veritas est, et verba vita, ei *Væ* denuntiat imminere, *per quem scandalum venit.* hinc est, quod fraternitati vestræ, quam, sicut Deus novit, sincera in Christo diligimus charitate, iterata præceptione mandamus, in virtute obedientiæ jubentes, quatenus fratres vestros revocare et congregare studeatis, et unitatem pacis reformare in domo Domini, ne nos ex mandato apostolico aliquid in vos durius statuere compellamur. Rogamus etiam, monemus, consulimus, et Christi vice et qua præeminemus auctoritate præcipimus, ut sic zeli, quem habetis in Domino, rigorem temperetis, quo laboris nostri fructus valeat permanere, et ne post dies vestros tanti laboris opera pereat et impensa. Nam, ut nostis, qui nimis emungit, elicit sanguinem, et immoderatio noverca salutis est. Precamur etiam, ut præsentium latoribus, si deliquerunt in aliquo, misericordiam impendatis, et peregrinationem nostram sanctorum, qui vobiscum sunt, orationibus commendati

EPISTOLA CLXXII.

AD EUMDEM.

THOMAS archiep. Cant. GILBERTO, canonicis, fratribus et sororibus et omnibus ordinis de Semplingham.

Quantum te, frater Gilberte, in persona tua omnesque ordinis de Semplingham hactenus dilexerimus et adhuc diligamus, novit Deus, nosti et tu, Gilberte; novit etiam ordinis universitas. Nos enim teste conscientia, ordinem et ordinis universitatem spiritualius præ omnibus aliis ordinibus semper dileximus, fovimus et manutenuimus. Et idcirco quanto magis vos diligimus, tanto magis perturbamur et dolémus cum talia a vobis et ordine vestro oborta fuisse audimus quæ non solum oculos hominum offendunt, sed etiam ipsum Deum. Non enim credebamus, cum vos ita specialiter præ cæteris dilexerimus, vos aliquid magis in ordine vestro facere debuisse, nisi de consilio et conscientia nostra. Pervenerunt autem ad aures domini papæ, pervenerunt et ad nos quondam maxima scandala, quæ et ab ordine et ab omnibus ordinis vestri oborta sunt, quæ etiam per maximam orbis partem ignominiose sunt divulgata. Itaque ad hæc scandala corrigenda, et omnino per Dei misericordiam ab ordinis universi-

late extirpanda, noscat universitas vestra dominum papam nos constituisse et ut ea corrigamus et ordinem et domos ordinis in melius ordinemus, in mandatis nobis dedisse. Et idcirco tibi, frater Gilberte, mandando præcipimus et in virtute obedientiæ, in periculo possessionum necnon et sub sententia anathematis firmiter injungimus, quatenus litteras domini papæ et nostras condigna reverentia suscipias et eas coram ordinis tui universitate legi facias. Nihilominus tibi sub anathemate præcipimus quatenus infra terminum a domino papa litteris suis tibi constitutum quæcunque tibi mandaverit, omni occasione et excusatione remota diligentissime labores perficere. Quod nisi feceris, nos juxta mandatum a domino papa susceptum, volente Domino manus operi apponemus, et sicut litteris suis nobis mandavit omnia Deo cooperante studebimus adimplere diligenter et perficere. Verumtamen si de consilio tibi mandando præcipimus, ut te in Purificatione beatæ Mariæ nostro conspectui repræsentares responsurus et satisfactorus domino papæ et nobis de inobedientia et aliis quæ tibi de ratione poterunt objici, nisi omnia juxta tenorem litterarum domini papæ et infra terminum tibi ab eo constitutum opere complexeris.

EPISTOLA CLXXIII.

AD MAGISTRUM VIVIANUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, et apostolicæ sedis legatus, magistro VIVIANO fideli suo, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ advocato, salutem et per omnia recte sapere et intelligere.

Habita ratione legationis tibi commissæ et negotii crediti, utinam ex accessu tuo ad dominum regem Angliæ nihil deperisset de substantia negotii, in nullo derogatum fuisset auctoritati te mittentis, nihil attentatum, dictum, aut actum dispendio, et nostro. Quatenus enim in hoc facto partes se extenderint tuæ, cum semel functus sis officio tibi commisso, sive bene sive male, præstituti temporis præfinitio ad legationem explendam te scientem jura, professum legibus, satis per omnia cautum reddere debuerat. Vide ergo ut prudenter sapias, et prudenter incedas, ne fias in fabulam et magnatibus in derisum. Verum si auctoritate propria novum sortitus es ac recens legationis officium, pareat ejus interest, et inde sustineat onus, ad quem spectabit emolumentum, me autem in nullo obligat jurisdictione. Et quidem quod dicis te habere socium in labore camerarium summi et magni cardinalis, presbyterum loquor gerentem domini sui personam, non minus admiror consortis istius præsumptionem, quam personæ principalis in hac parte sollicitudinem. Et si cujus id actum est periculo, curam sui habeat, quomodo cautius possit ejus præsumptionis vitare periculum. Satis credo dictum esse sapienti. Gratias habemus tamen sollicitudini tuæ, quam geris super pace nostra et nostrorum, utinam non minus prudenter quam sollicite. Sed timeo ne ar-

gulis et verborum anfractibus, cum quibus tibi res **A** agitur, pereat, quod absit! opera tua et industria, et sic lædatur sollicitudo laborantis. Cæterum quod hortaris nos, ut descendamus ad colloquium regum, quod habituri sunt die Dominica proxima apud S. Dionysium, qua certitudine, qua spe pacis, qua ratione, cum tanta instantia hoc feceris sicut ex mandato tuo intelligere non possumus, sic te ad nostri vocationem tam facilem fuisse plurimum miramur. Verum ob reverentiam S. Romanæ Ecclesiæ, et tui dilectionem, licet in incertum, ut tinemus, ad tuam instantiam die Veneris per Dei misericordiam apud castrum Corbolii tibi occurremus, ut citius audiamus per os tuum, quem laboris et operis tui fructum consequi debeamus, et tu quid honoris et gloriæ. Vale, et provideat tibi Deus, ne capiaris in regis **B** muscipula, quam secum contrahentium vix aliquis potuit evadere.

EPISTOLA CLXXIV.

AD R. ABBATEM ET WILLELMUM PRIOREM DE VALLE.

Venerabilibus fratribus R. abbati, et WILLELMO priori de Valle, THOMAS Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, salutem.

Meminisse potest vestra dilectio, quod sicut in transitu magistri Gerardi clerici, et amici nostri, turbati fuimus, ita per vos, audita reversione ejus, admodum exhilarati sumus. Ei ergo, per te, dilecte frater prior, et per clericum nostrum magistrum Joannem familiarem ipsius, dedimus consilium, quod, Deo teste, honori et utilitati suæ pro tempore **C** magis credidimus expedire. Ipse vero motum animi sui sequi præferens, ad domini regis Anglorum est conversus obsequium, obligans se, sicut pro certo accepimus, fidelitatis et juramenti vinculo. Et utinam sic versetur ibi, ut nec Deum offendat, nec lædat famam! Novit ille, cui de operibus et verbis, et ipsius animæ motibus redditori sumus in districto examine rationem, quoties per litteras et nuntios, et quanta affectione insisterimus summo pontifici, ut nobis eum revocandi licentiam daret, excusantes recessum ejus sub prætextu licentiæ, quam se memoratus Girardus dicebat a sede apostolica impetrasse. Sed dominus papa se hanc dedisse constanter inficiatus est. Tandem vero redierunt nuntii nostri ab apostolica sede, qui nobis revocandi eum **D** licentiam attulerunt, et formam juramenti præscriptam, quo præstito præcipitur absolvi, et in pristinum reponi statum. Rogat etiam dominus papa Christianissimum regem Francorum, ut ei exinde gratiam suam restituat, et in terra sua, more solito, manere permittat. Mittimus vobis et juramenti formam, et apostolicarum rescripta litterarum, rogantes attentius, ut hæc ad notitiam ejus venire faciatis, et consulatis ei, quatenus saluti et honestati suæ provideat, et testimonium conscientiæ et tremendum judicium Dei, sæculi pompis et bonis mundialibus anteponat. Nos autem, si mandatum domini papæ voluerit adimplere, ipsum ut filium charissimum recipiemus, et fraternam tractabimus charitate. Si vero id recu-

averit, rogamus ut et hoc nobis vestra diligentia innotescat.

EPISTOLA CLXXV.

AD MAGISTRUM LOMBARDUM.

THOMAS Cantuariensis, magistro LOMBARDO.

Mittimus ad vos latorem præsentium, pauperem clericum, qui de quadam paupere domo est monialium in Anglia Deo servientium, qui vobis diligentius viva voce miseras et mala sua exponet quæ vos volumus domino papæ pariter cum malis et damnis nostris et Ecclesiæ Cantuariensis, quanto sollicitius poteritis, exponere. Qualiter autem rex Angliæ, dum apud nos fuissetis, Ecclesiam Anglicanam, et præcipue Cantuariensem bonis suis et possessionibus spoliaverit, et eam funditus destruere conatus sit, bene novit vestra discretio. Nunc autem de novo in ignominiam nostram, et ad nostræ confusionis augmentum, per sedem nostram, et per omnes episcopatus vacantes amplissimum communiter extorquere exactionem, quod et per omnes ecclesias regni sui, tam magnas quam etiam parvissimas, fieri præcepit: scilicet interventu episcoporum concessit eis pariter et abbatibus, et minoribus clericis per singulas ecclesias hanc fieri per seipsos exactionem, ut ea facta, quidquid exinde perciperent, eidem regi et suis omnino assignarent. Præterea nemora, et villas, et omnes possessiones Cantuariensis Ecclesiæ omnino destruit, alienat, et confundit. Ad hæc autem litteras suspensionis nostræ, quas dominus papa, sicut ei placuit, quamvis non promeruerimus, illi regi transmisit, per totum regnum suum, nec non specialiter per omnes ecclesias, tam parvissimas quam magnas, publice ad confusionem nostram divulgavit. Hoc quidem vobis veraciter dicimus, quod et domino papæ, quanta poteritis sollicitudine, et amicis nostris intimetis. Latoris præsentium negotium, quantum justitia patitur, amore Dei et nostro promoveatis.

EPISTOLA CLXXVI.

AD QUendam AMICUM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, dilecto suo N...., salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Noscat dilectio tua nos, divina favente gratia, **D** sanos et incolumes, et omnia fore prospera. De tuæ quidem dilectionis sinceritate admodum plenariam spem obtinentes atque fiduciam, tibi mandamus, quatenus per latorem præsentium, vel per alium, quæ matri tuæ sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ et nobis, sollicitius inquirens, noveris expedire, absque dilatione maturius procures significare.

EPISTOLA CLXXVII.

AD HENRICUM II, REGEM ANGLIÆ.

HENRICO regi Angliæ, THOMAS Cant. arch.

Duplicis rationis consideratio nos hortatur, ut ea, quæ vobis expedire cognoscimus, regiæ majestati prompto et fideli animo suggeramus. Cum sublimitati vestræ sincerissima dilectione connectimur, et extremi retributionem judicii interioris oculi luminae

contempnamur, videmus profecto, quantum nobis immineat, et ea quæ ad gloriam terreni honoris pertinent, prompta vobis exhortatione suggerere, et ab eo quod vestræ salutis vitæ, officiosissima vos sollicitudine revocare. Maxime quia si is, cui loqui ex officio datum est, in alienæ salutis discrimine salutifera monita non deprimat, seipsum reum sanguinis fratrum constituit, dum eum, cui necessarium consilium negat, in pravitate viæ suæ mortifera taciturnitate relinquit. Ne autem hoc nostris forsitan adinventionibus ascribatis, prophetæ vobis verba describimus, quibus dicitur: *Si dicente me ad impium, morte morieris, non annuntiaveris ei; ut convertatur a via sua mala, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Nos igitur hac prophetica, imò divina comminatione perterriti, et regis celsitudini vestræ fidelis dilectionis fœdere copulati, studuimus semper vobis intrepida comminatione consulere, quod vestræ salutis, quod gloriæ, quod ipsi penitus terreno honori omnimodis putavimus expedire. Specialiter autem in novissimo colloquio vestro, cum licentiam a vobis reditus sumeremus, pia sollicitudine nos vobis exposuisse meminimus, quod quidquid super aliis capitulis vestræ potestatis licentia faceret, illud indignum penitus, et ab omni ratione videbatur extraneum, et non solum humana censura damnabile, sed et divino putabatur iudicio judicandum, quod occasione Cantuariensis archiepiscopi tot alios, viros et mulieres, clericos et laicos, parvulos et protractos, totius omnino regis offensionis innoxios, a propriis cogebatis sedibus exulare: maxime cum dicant nonnullos eorum eundem archiepiscopum nulla penitus sanguinis propinquitate contingere. Et quoniam his clementer auditis vera nos dicere dignanter vos recognovistis, et inde mihi responsum bonum post modicum promisistis, miramur, quod nihil ex hoc postea ex vestri parte suscepimus, quamvis hoc ipsum vestris magnis occupationibus imputemus. Rogamus autem, ut juxta datam nobis verbi vestri fiduciam, vestrum circa illos relaxetis edictum, et quod inde feceritis, fidelis amici auribus non celetis.

EPISTOLA CLXXXVIII.

AD EUNDEM.

Reverendissimo domino suo HENRICO, Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Northmannorum, comiti Andegaviæ et duci Aquitanix, THOMAS eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, salutem, et per omnia bene facere.

Loqui de Deo valde quietæ et liberæ mentis est. Inde est quod loquar ad dominum meum, et utinam ad omnes pacificum. Obsecro, domine mi, ut cum animi patientia sufferatis aliquid commotionis, conferentis per gratiam Dei, quæ nunquam vacua est, ad animæ vestræ salutem, et meæ liberationem. Angustix mihi sunt undique. Tribulatio enim et angustia invenerunt me inter duo gravissima et timenda constitutum, et inter duo constituta gravissima

timidum. Silentium loquor et commotionem. Si autem siluero, mors mihi est, nec effugiam manus Domini dicentis: *Si non annuntiaveris delinquenti delictum suum, et moriatur in peccato suo, sanguinem ejus de manu tua requiram.* Si commouero, timeo ne non effugiam domini mei, quod absit! indignationem. Ne accidat mihi, quod sapiens ille dicit: *Cum is, qui non placet, ad intercedendum accedit vel mittitur, verendum est, ne irati animus ad deteriora provocetur.* Quid ergo faciam? Loquar, an sileam? Utrobique certe periculum. Verumtamen quoniam tutius est incidere in hominis indignationem, quam in manus Dei viventis, confusus de misericordia Altissimi, in ejus manu corda sunt regum, et quo voluerit inclinabit ea, et utinam in partem meliorem, loquar ad dominum meum, quia semel cœpi. Multoties enim bona præstantur invitis, maxime cum potius eorum utilitati consulitur quam voluntati. In terra vestra captiva tenetur filia Sion, sponsa regis magni, oppressa a multis, afflicta ab his qui a tempore longo oderunt eam, a quibus honoranda potius esset, quam affligenda: maxime a vobis, habita vobiscum recordatione beneficiorum singulorum, quæ vobis contulit Deus in initio regni vestri, in medio, et fere usque modo. Solvite eam, et permittite eam conregnare sponso suo, ut beneficiat vobis Deus, et incipiat statim convalescere regnum vestrum, et auferatur opprobrium de generatione vestra, fiatque pax summa in diebus vestris. Credite mihi, dilectissime domine, serenissime princeps. Patiens enim retributor est Dominus, longanimis expectator, sed gravissimus ultor: audite me, et benefacite. Si autem, verendum est, quod absit! ne accingatur gladio super femur suum Potentissimus, et veniat in manu valida cum militia multa liberare sponsam suam non sine grandi plaga de oppressione et servitute tribulantis. Si vero me audieritis, quoniam necesse habet Dominus in hoc instanti obsequium vestrum experiri tanquam strenui militis sui, benefaciet vobis Deus, et addet gloriam gloriæ vestræ in progeniem filiorum et filiarum vestrarum usque in tempora longa. Alioquin vereor, quod Deus avertat, ne non deficiat gladius de domo vestra, donec veniat qui ulciscatur de plano suam et suorum injuriam Altissimus; sicut nec de domo Salomonis, a quo, licet eum Dominus elegisset, et contulisset tantam sapientiam et pacem, ut diceretur ab hominibus: *Hic est filius sapientiæ et pacis*, quoniam tamen recessit a via Dei, et ambulavit in iniquitate super iniquitatem, scidit Deus regnum ejus, et dedit illud ejus servo, maxime quia non quæsit subito post delictum placare Dominum, sicut et David pater ejus, qui statim post offensam humiliavit se Domino, emendavit culpam, petivit misericordiam, et obtinuit veniam. Utinam et vos cum Dei gratia similiter faciatis. Hæc vobis ad præsens scribo, cætera in ore latoris præsentium, viri religiosi, et magnæ opinionis, fidelis etiam, ut credimus, vestri, posuimus, quibus, quæso, si placet fideliter credatis. Potius

tamen desideramus cum gratia vestra benigno vestro A in duobus constat ordinibus : clero et populo. In uti colloquio. Bene valeat semel et semper dominus meus.

EPISTOLA CLXXIX.

AD EUNDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HENRICO regi Angliæ.

Desiderio desideravi videre faciem vestram, et loqui vobiscum. Multum quidem propter me, sed maxime propter vos. Propter me, ut visa facie mea reduceretis ad memoriam servitii, quæ, dum agerem in obsequio vestro, exhibui vobis devote et fideliter juxta animi mei conscientiam. Sic Deus me adjuvet in examine ultimo, quando omnes astabimus ante tribunal ipsius, recepturi prout gesserimus in corpore, sive bonum sive malum. Et ut moveremini pietate super me, quem oportet mendicando vivere inter alienos, licet tamen Dei gratia cum abundantia victualia ad sufficientiam habeamus. Estque nobis consolatio multa, quod dicit Apostolus : *Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur.* Et Propheta : *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.*

Propter vos ex tribus causis. Tum quia dominus meus estis; tum quia rex meus; tum quia filius meus spiritualis. Eo quod dominus, debeo vobis, et offero consilium meum et obsequium, quodcumque debet episcopus domino secundum honorem Dei et sanctæ Ecclesiæ. Eo quod rex, teneor ad reverentiam vobis et commonitionem. Eo quod filius, officii ratione ad castigationem teneor et coercionem. Corripit enim pater filium, nunc blandis, nunc asperis, ut vel sic revocet eum ad benefaciendum. Nosse debetis vos Dei gratia regem esse. Primo, quia vos ipsum regem, vitamque vestram debetis optimis informare moribus, ut vestri exemplo cæteri provocentur ad melius, juxta illud Sapientis : *Componitur orbis regis ad exemplum.* Secundario alios, hos demulcendo, alios puniendo potestatis auctoritate, quam ab Ecclesia accepistis, tum sacramento unctionis, tum gladii officio, quem gestatis ad malefactores Ecclesiæ coercendos. Inunguntur enim reges tribus in locis : in capite, in pectore, in brachijs. Quod significat, gloriam, scientiam, fortitudinem. Qui antiquis temporibus justificationes Dei non observabant, sed prævaricati sunt mandata ejus, his sublata est gloria, scientia, fortitudo, et eorum generationi; exemplo Pharaonis, Saulis, Nabuchodonosor, Salomonis, aliorumque quamplurium. Qui vero post delictum suum cordis contritione humiliaverunt se Domino, his gratia Dei accessit cum omnibus supradictis abundantius et perfectius. Sicut David, Ezechix, aliisque quamplurimis.

Christus fundavit Ecclesiam, ejusque comparavit libertatem sanguine proprio, sustinendo flagella, sputa, clavos, mortis angustias, nobis relinquens exemplum, ut sequamur ejus vestigia. Unde et dicit Apostolus : *Si compatimur ei, et conregnabimus. Si commorimur, et conresurgemus* Ecclesia enim Dei

clero sunt apostoli, apostolici viri, episcopi, et cæteri doctores Ecclesiæ, quibus commissa est cura et regimen ipsius Ecclesiæ, qui tractare habent negotia ecclesiastica, ut totum redigatur ad salutem animarum. Unde et Petro dictum est, et in Petro aliis Ecclesiæ Dei rectoribus, non regibus, non principibus : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* In populo sunt reges, principes, duces, comites et aliæ potestates, qui sæcularia habent tractare negotia, ut totum perducant ad pacem et unitatem Ecclesiæ. Et quia certum est reges potestatem suam accipere ab Ecclesia, non ipsam ab illis, sed a Christo, ut salva pace vestra loquar, non habetis episcopis præcipere, absolvere aliquem vel excommunicare, trahere clericos ad sæcularia examina, judicare de ecclesiis vel decimis, interdicere episcopis ne tractent causas de transgressione fidei vel juramenti, et multa in hunc modum, quæ scripta sunt inter consuetudines vestras, quas dicitis avitas. Dominus enim dicit : *Leges meas custodite.* Et iterum per prophetam : *Væ! qui condunt leges iniquas, et scribentes scripserunt injustitias, ut opprimerent pauperes in judicio, et vim facerent causæ humilium populi Dei*

Audiat itaque dominus meus, si placet, consilium fidelis sui, commonitionem episcopi sui, et castigationem sui patris. Nec cum schismaticis aliquam de cætero habeat familiaritatem vel communionem, nec cum eis aliquo modo contrahat. Notum est enim toti fere mundo, quam devote, quam honorifice dominum papam receperitis, quantum Romanam Ecclesiam reveritis et honoraveritis; quantum etiam dominus papa et Romana Ecclesia personam vestram dilexerint, honoraverint, atque etiam in quibuscumque secundum Deum potuerunt, vos exaudiverint. Nolite ergo, domine, si salutem animæ desideratis, eidem Ecclesiæ, quod suum est, aliqua ratione subtrahere, seu in aliquo ei citra justitiam contraire. Imo eandem ei permittatis in regno vestro habere libertatem, quam et in aliis regnis habere dignoscitur. Memorque sitis professionis quam fecistis, et posuistis scriptam super altare apud Westmonasterium, de servanda Ecclesiæ Dei libertate sua, quando consecratus estis et inunctus in regem a prædecessore nostro. Ecclesiam etiam Cantuariensem, a qua promotionem et consecrationem accepistis, in eum statum restituatis et dignitatem, in quibus fuit temporibus prædecessorum vestrorum et nostrorum, possessionesque ad ipsam ecclesiam et nos pertinentes, villas, castella, et prædia, quæ pro voluntate vestra distribuistis, resque omnes ablatas, tam nostras, quam clericorum nostrorum, et laicorum, in integrum nobis restituatis. Permittatis etiam nobis, si placet, libere, et in pace, et cum omni securitate redire in sedem nostram, officioque nostro libere uti, sicut debemus et ratio exigit. Et nos vobis, tanquam domino charissimo et

regi, fideliter et devote pro viribus nostris servire parati sumus, in quocunque potuerimus, salvo honore Dei et Ecclesiæ Romanæ, et salvo ordine nostro. Alioquin pro certo sciatis, quia divinam severitatem et ultionem sentietis.

EPISTOLA CLXXX.

AD EUMDEM.

Domino suo et amico HENRICO, Dei gratia illustri regi Anglorum, duci Northmanniæ, comiti Andegaviæ, et duci Aquitaniæ, THOMAS eadem gratia Ecclesiæ Cantuariensis humilis minister, suus olim temporaliter, nunc autem multo magis in Domino, salutem, et veram cum emendatione pœnitentiam.

Expectans expectavi, ut intenderet vobis Dominus, et conversus ageretis pœnitentiam recedens a via perversa, et abscederetis a vobis latera vestra prava, quorum, ut creditur, instinctu et consilio jam fere lapsi estis in profundum, sed vereor, quod absit! ne in profundum illud de quo dicitur: *Pec-cator, cum venerit in profundum, contemnet. Et licet huc usque frustra sustinuerimus, tacite considerantes, et expectantes affectuosissime, si veniret nuntius, qui diceret: Filius tuus rex, dominus tuus, jam diu dolo circumventus, tractus in perniciem Ecclesiæ, inspirante divina clementia in abundantia humilitatis magnæ festinat ad liberationem Ecclesiæ, ad omnem satisfactionem et emendationem; non tamen omnipotentem supplici devotione singulis diebus interpellare cessamus, ut quod diu volo celebravimus de vobis et pro vobis, celeri et fructuoso consequamur effectu. Et ecce inde est, quod Ecclesiæ Cantuariensis, cui Deus nostrum sacerdotium, licet indignum, vobis res humanas hujus regni regentibus, ad præsens deputavit, nos cura constringit, eo maxime quod adhuc exsiliî incommoditate detineamur, majestati vestræ commonitorias, exhortatorias, correptorias destinare, ne excessum vestrorum, si qui sunt, qui revera sunt unde non minimum dolemus, illorum maxime dico, qui circa Ecclesiam Dei, et personas ecclesiasticas a vobis passim nulla habita dignitatis seu personæ reverentia aguntur, nimis dissimulato existam, ne nimis negligens in animæ meæ discrimen appaream. Facientis procul dubio culpam habet, qui quod debet corrigere, negligit emendare. Scriptum quippe est: *Nos solum qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt, participes judicantur.* Consentiant quidem, qui eum possint et debeant, non resistunt, vel saltem redarguunt: *Error enim, cui non resistitur, approbatur: et veritas, cum minime defensatur, opprimitur. Nec caret occultæ societatis scrupulo, qui desinit obviare manifesto facinori.* Sicut enim, serenissime princeps, parva civitas prærogativam regni præsentis non minuit, sic regia vestra potestas religiosæ dispensationis mensuram minime concutere debet vel mutare. Semper vero de jure effectum est, sacerdotali concilio de sacerdotibus judicia provenire. Nam qualescunque pontifices, etsi errore humanitas accedente, non tamen contra religionem fideli ulla-*

tenus excedentes, nullatenus videntur a potestate sæculari posse vel debere percelli. Boni quidem et religiosi principis est, ecclesias contritas et concissas restaurare, novasque ædificare, sacerdotes Dei honorare, et cum summa tueri reverentia, adinstar felicissimæ recordationis et pii principis Constantini, cum ad eum deferretur quæstio clericorum, dicentis: *Vos a nemine judicari potestis, sæcularium scilicet iudicium, qui solius Dei iudicio reservamini.* Et sanctos apostolos, eorumque successores, sub divina testatione constitutos, præcepisse legimus non debere persecutiones fieri, nec fluctuationes, nec invidere laborantibus in agro Dominico, nec a suis expelli sedibus æterni regis dispensatores. Quis enim dubitet sacerdotes Christi, regum et principum, omniumque fidelium patres et magistros censerî? Nonne miserabilis insanix esse dignoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum potestati suæ subijcere, a quo credere debet non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse et solvi? Si rex bonus estis et Catholicus, et vultis esse, quod credimus, quodque magis optamus, ut salva pace vestra dixerim, filius estis Ecclesiæ, non præsul, discere vos convenit a sacerdotibus, non eos docere; sequi vos convenit sacerdotes in ecclesiasticis, non eos præcedere.

Habetis potestatis vestræ privilegia, quæ administrandis legibus publicis a Deo consecutus estis, ut ejus beneficiis non ingratus contra dispositionem cœlestis ordinis nihil usurpetis. Sed ut salubriori fruamini ingenio, his quæ contra eam malitioso ingenio et consilio magis forsitan quam animo vestro minus bene usurpatis, eum omni humilitate et multimoda satisfactione citissime cedatis, ne manus Altissimi adversum vos extenta mittat in vos, quasi ad signum, sagittas. Tetendit enim arcum suum Altissimus, ut sagittet in aperto vos nolentem pœnitere. Nec erubescatis, quidquid suggerant vobis maligni, quidquid submurmurent proditores, non vestri tantum, sed Dei, humiliari sub potenti manu Dei. Ipse quidem est, qui exaltat humiles, et superbos dejicit; qui in suam et suorum ultionem aufert spiritum principum. Quoniam terribilis est: et quis resistet ei? Non debuisset excidisse a memoria vestra, in quo articulo vos Deus repperit, quantumque promoverit, honoraverit, sublimaverit, in liberorum susceptione beatificaverit, solumque regni vestri firmaverit, in invidiam omnium inimicorum vestrorum amplis possessionibus ditaverit, adeo ut huc usque cum admiratione omnes fere proclamaverint: *Hic est quem elegit Dominus.*

Et vos quid ei retribuetis, vel retribuere poteritis pro his omnibus, quæ vobis fecit? An ad eorum instinctum et instantiam, qui circa vos persecuntur Ecclesiam virosque ecclesiasticos, et semper prout potuerunt sunt persecuti, reddetis mala pro bonis, oppressiones, tribulationes, injurias, afflictiones ecclesiis et ecclesiasticis personis? Nonne

isti sunt, de quibus dicit Dominus? *Qui vos odit, me A* *vos debere pendere iudicio, non illos ad vestram* *odit. Qui vos spernit, me spernit. Qui vos tangit, tan-* *posse redigi voluntatem. Plurimi namque pontificum,* *git punitam oculi mei. Certe, etsi relictis omnibus,* *alii reges, alii imperatores excommunicaverunt. Et* *quæ possidetis, tollatis crucem vestram, et sequa-* *si speciale aliquid de personis principum inquiratis,* *mini Dominum nostrum Jesum Christum, vix erit,* *beatus Innocentius Arcadium imperatorem excom-* *aut non erit, ut fidelis et gratus acceptorum ab eo* *municavit, quia consensit sanctum Joannem Chry-* *beneficiorum retributor appareatis. Inquirete Scri-* *sostomum a sua sede expelli. Sanctus etiam Ambrosius* *pturas a scientibus, et invenietis quod Saul, licet* *pro culpa, quæ aliis sacerdotibus non adeo videbatur* *electus fuerit a Domino, quoniam a viis ejus rec-* *gravis, Theodosium magnum imperatorem excom-* *cessit, periit ipse, et domus ejus tota. Ozix quo-* *municavit, et ab ecclesia ejecit. Qui tandem satis-* *que regis Juda, cujus nomen late divulgatum est,* *factione condigna meruit absolvi. Et multa alia in* *et procul egressum, propter crebras sibi a Domino* *hunc modum. David etiam cum adulterium et ho-* *collatas victorias, adeo cor elevatum est in suum* *mucidium commisisset, missus est ad eum propheta* *interitum, eo quod ubique auxiliaretur ei Domi-* *Nathan a Deo, ut eum redargueret et corrigeret.* *nus, et corroboraasset illum, ut spreto Domini re-* *Correptus est, et citissime correctus. Rex enim,* *verentia usurpare sibi voluerit, quod sui officii* *deposito diademate capitis sui abjectaque majestate* *non erat, sed sacerdotum, id est adolere incensum* *imperiali, non erubuit humiliari ante faciem pro-* *super altare Domini. Et ob hoc a Domino lepra* *phetæ, peccatum suum confiteri, veniam postulare de* *percussus est, et per manus sacerdotum ejectus a* *commissio. Quid plura? Pœnitentia ductus misericor-* *templo Domini : et sic mansit usque ad diem mortis* *diam petivit, et obtinuit veniam.* *sux, plenus lepra, ob quam ejectus fuerat e templo* *Et vos, filii dilectissime, serenissime rex, re-* *Domini. Multique alii reges, sancti viri immensarum* *rendissime domine, ad exemplum excellentissimi* *divitiarum, quoniam ambulaverunt super se in mira-* *David, regis piissimi, de quo dicit Dominus : *Inveni** *bilibus mundi, præsumentes rebellare Deo, in suis* *virum secundum cor meum, corde contrito et humi-* *mysteriis perierunt, et ad ultimum nihil divitiarum* *liato convertimini ad Dominum Deum vestrum, ex-* *suarum invenerunt in manibus suis. Rex quoque* *actamque de excessibus vestris agite pœnitentiam.* *Achaz, quoniam et ipse officium sacerdotale usurpa-* *Corruistis enim et errastis in multis, quæ adhuc* *vit, similiter a Domino lepra percussus est. Oza* *taceo, exspectans si forte inspiraverit vobis Domi-* *quoque, etsi rex non esset, quoniam arcam Domini* *nus, ut dicatis cum propheta : *Miserere mei, Deus,** *retigil, et tenuit nutantem ad præcipitum bobus* *secundum magnam misericordiam tuam, quoniam* *recalcitrantibus, quia ad eum non pertinebat, sed* *multum tibi peccavi, et malum coram te feci. Juxta* *ad templi ministros, indignatione divina percussus,* *est enim Dominus his qui recto sunt corde, et humi-* *juxta arcam Dei corruit mortuus. Rex, proverbialiter* *les spiritu salvabit. Hæc ad præsens, domine mi,* *celebre est; castigatus de alterius infortunio* *vobis scribo, cætera silentio præteriens, exspectans* *velius sibi prospicit. *Nam tua res agitur, paries** *dum proximus ardet. Ad sacerdotes, rex dilectissime,* *donec videam, utrum sermo meus capiat in vobis;* *suos voluit Deus quæ Ecclesiæ suæ sunt disponenda* *si reportaverit mihi a vobis dignos fructus pœniten-* *pertinere, non ad potestates sæculi. Quas, si fideles* *tiæ, et audiam a vultantibus, et congaudeam dica-* *sint, Ecclesiæ suæ sacerdotibus voluit esse subjectas.* *tibus : *Filius tuus rex mortuus fuerat, sed revixit.** *Non vobis igitur vendicetis jus alienum et ministe-* *Perierat, et inventus est. Quod si me non audieritis,* *rium, quod alteri deputatum est, neque contra eum* *qui solitus fui ante majestatem corporis Christi in* *contendatis, a quo omnia sunt constituta, nec contra* *abundantia lacrymarum et gemitibus non minimis* *illius beneficia pugnare videamini, a quo vestram* *orare pro vobis, certe ibidem clamabo contra vos,* *consecutus estis potestatem. Non a legibus publicis,* *et dicam : *Exsurge, Deus, judica causam tuam. Mem-** *non a sæculi potestatibus, sed a pontificibus et sacer-* *mor esto impropiorum tuorum, et injuriarum, quæ* *dotibus omnipotens Deus Christianæ religionis* *D a rege Anglorum et suis tibi et tuis sunt tota die. Ne* *clericos voluit ordinari et discuti. Christiani reges* *obliviscaris ignominiarum Ecclesiæ tuæ, quam tuo* *subdere debent executiones suas ecclesiasticis præ-* *fundasti sanguine. Vindica, Domine, sanguinem ser-* *sulibus, non præferre. Scriptum quippe est nunquam* *vorum tuorum, qui effusus est. Vindica, Domine,* *de sacerdotibus nisi Ecclesiam judicare debere : nec* *servorum tuorum afflictiones, quarum infinitus est* *esse humanarum legum de talibus ferre sententiam.* *numerus. Superbia eorum, qui te et tuos oderunt* *Obsequi debere principes Christianis statutis Ec-* *et persequuntur, in tantum ascendit, ut ulterius non* *clesiæ, non suam potestatem præponere : episcopis* *valeamus eos sustinere. Rex, quidquid agant vestri,* *caput principes subdere, non de episcopis judicare.* *hæc omnia de manibus vestris requirentur. Dam-* *Duo quippe sunt quibus principaliter regitur mun-* *num enim dedisse videtur, qui causam damni dedit.* *dus : auctoritas sacra pontificis, et regalis potestas.* *Ipsæ revera Filius Altissimi. ni resipueris, ni ces-* *In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum,* *saveris ab infestatione ecclesiarum et clericorum,* *quanto et de ipsis regibus in divino sunt reddituri* *et nisi continueritis manus a conturbatione homi-* *examine rationem. Nosse certe debueratis ex illorum* *num, ad gemitus compeditorum, ad voces clamantium* *examine rationem. Nosse certe debueratis ex illorum* *ad se veniet in virga furoris sui, quoniam*

jam tempus est judicare adversum vos justitias in æquitate et severitate spiritus sui. Ipse enim novit auferre spiritum principum, et terribilis est apud reges terræ.

Non vobis hæc dicimus, ut faciem vestram confundamus, vel provocemus vos ad majorem indignationem et iram, sicut forsitan maligni, qui circa vos sunt, qui die et nocte insidiantur animæ vestræ, et nituntur avertere animum vestrum a nobis, pravis et iniquis suis suggestibus submurmurant. Det illis Deus secundum opera sua, et secundum nequitiam adinventionum ipsorum. Sed ut vos reddam cautionem ad provisionem animæ vestræ et curam, et ad vitandum periculum, quod jam in foribus est. Et quia nostra specialiter interest providere animæ vestræ, utpote cujus cura et sollicitudo nobis commissa est, cujusque reddituri sumus rationem in districto examine, hæc audite benigne et facite, et utimini servitio nostro, prout vobis placuerit, dummodo Deum non offendamus, nec operemur agendo vel dissimulando in dispendium animæ vestræ et nostræ. Quid enim vobis proderit totum mundum lucrari cum animæ vestræ periculo? Attendite ubi sint imperatores, ubi reges et alii principes, ubi archiepiscopi et episcopi, qui nos præcesserunt. Ipsi quidem laboraverunt, et alii in eorum labores introierunt. Quid ulterius? *Sic transit mundus, et ejus gloria. Memorare ergo novissima tua, et in æternum non peccabis.* Et si peccaveris, in vita pœnitebis. Valeat mihi chara gratia vestra, si in vera humilitate et festinata pœnitentia conversi fueritis ad Dominum Deum vestrum. Valeatis sic iterum et semper.

EPISTOLA CLXXXI.

AD EUMDEM.

Dilectissimo domino suo HENRICO, Dei gratia regi Anglorum, duci Normannorum et Aquitanorum, et comiti Ardegaviæ, THOMAS eadem gratia sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis salutem, omnique tempore perseverare in hono, ac reniti viriliter suggestionibus malignis, et pravis quæ facile corruptunt bonos.

Breviloquio utimur ad vos, ne in multitudine sermonis officiamur amplius tædiosi: qui utinam essemus vobis magis accepti, sicut ad dominum nostrum dilectissimum. Novit hoc ille, qui scrutator est cordium, quidquid inimici nostri aliter ac falso murmurent ac susurrent; et certe, ut verius dicam, magis vestri quam nostri. Hortamur vos itaque adhuc ex parte omnipotentis Dei, et in virtute Spiritus sancti adjuramus, et in remissionem peccatorum vestrorum a vobis requirimus gratiæ vestræ, et pacis veræ, et securitatis bonæ nobis et nostris sine malo ingenio restitutionem; et similiter Ecclesiæ Cantuariensi in ea plenitudine et libertate, in qua eam nelius et plenius habuerunt decessores nostri et nos, postquam facti sumus archiepiscopus: et possessionum, et ecclesiarum, et præbendarum ad andam ecclesiam pertinentium, quæ vacaverunt,

A postquam orta est dissensio ista inter vos et nos; et similiter nostris, ut sub dominio vestro ita libere eis valeamus frui et uti, sicut melius et liberius usi sunt eis antecessores nostri, et nos post nostram promotionem; et gaudere debeat Ecclesia de nostra reversione, quæ multis ex causis periculo animæ vestræ et nostræ, sicut credimus, tanto tempore caruit præsentia nostra, et dolere potuit de absentia incommodo. Hoc facite, benigne domine mi, et corde jucundo ac hilari, quatenus concedat vobis Deus, et hæredibus vestris, et restituat illam pacem, quam desiderat cor vestrum ad salutem animæ vestræ, et populi vobis commissi a Domino. Et nos pro certo parati sumus et erimus ad omne obsequium vestrum ferventius ac devotius, quam unquam ante fuerimus; dummodo non offendamus in Deum, neque in ordinem nostrum.

De mobilibus autem ablatiis Ecclesiæ Cantuariensi, et nobis, et nostris, secure vobis affirmamus coram Deo et toto mundo, etiamsi præsens esset, quia nullo modo, nulla ratione dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si habuerit qui abstulit vel auferri fecit, unde restituat. Unde beatus Augustinus: *Si res ablata cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed simulatur.* Et alibi: *Illud fidentissime dixerim eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne ablata restituat, et eum qui ad se confugientem, quantum honeste poterit, ad restitutionem non compellit, socium esse fraudis et criminis. Nam hujusmodi hominibus misericordius opem nostram subtrahimus, quam impendimus.* Hoc certum tenete, hoc verissimum esse, nulla ratione dubitate. Et si quis vobis in contrarium prædicaverit, etiamsi angelus de cælo, anathema est, et sit, et erit, quandiu in hac sententia perseveraverit. Videte ergo, domine mi charissime, quomodo in hac parte caute ambuletis, ne detentio rei male acquisitæ, quæ non est nisi cinis et vernis, impellat vos, quod absit, in impœnitentiam, et subiciat discrimini, quod a vobis purgari non potest, nec oratione, neque jejunio.

Præterea nosse debet vestra discretio, quoniam, etsi omnes episcopi sancti non sint, loca tamen sanctorum obtinent: qui, etsi vitæ merito non clarescant, esse tamen debent eorum imitatores, quatenus eis contulerit divina clementia. Inde igitur, quoniam sancti viri pro lege Dei sui certaverunt usque ad mortem, et a verbis ac minis persequentium se non timuerunt, ille enim amplius timendus est, qui potest animam et corpus mittere in gehennam, necesse habemus et nos, prout Deus nobis inspiraverit, leges suas custodire, sovere ac defendere. Nec hoc nobis imputandum ad superbiam vel malignitatem, sed ad nostri necessitatem officii. Sic enim ait Dominus: *Leges meas custodite.* Et iterum in Evangelio: *Si quis solverit unum de mandatis meis minimis, et docuerit sic homines, minimus erit in regno cælorum.* Satis credimus dictum esse sapienti, et idcirco postulamus a vobis, sicut a domino charissimo, in nomine Domini nostri Jesu

Christi audiri et exaudiri benigne, quatenus audiat et exaudiat vos Deus in districto examine, et recipiat inter electos suos, quando neque fortitudo, neque potentia, nec imperium, nec divitiæ, nec leges sæculares vel consuetudines poterunt juvare quemquam, nec aliud quidquam, nisi divina clementia, et præcedentium operum fructus. Quod utinam omni die firmissime resideat animo vestro, nec unquam mentem vestram excidat. Hujus rei consiliarios libenter admittat, et audiat dominus meus, et exaudiat semper, ut benefaciat ei Deus, et augeat ei et ejus hæredibus vitam et pacem in tempora longa. Nec prætereant temporaliter impuniti, qui dolis suis et fraudibus exquisitis nisi sunt bonum domini mei propositum pervertere et perturbare, quod infra septem annos regni sui de exhibendo honore ecclesiis et ecclesiasticis viris multa, ut credimus, animi devotione conceperat. Valeat dominus meus in æternum. Et ut melius sit inde Ecclesiæ Dei et nobis, vivat in tempora longa.

EPISTOLA CLXXXII.

AD EUNDEM HEN. II.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus HENRICO regi Angliæ.

Regia potest meminisse nobilitas, quoniam vobis obtuli in præsentia domini regis Francorum, et plurimorum qui aderant, quod ad honorem Dei et vestrum paratus eram me ponere omnino in misericordia Dei et vestra, ut sic pacem et gratiam vestram promererer. Non placuit vobis, domine, hæc forma verborum, nisi promitterem observationem consuetudinum, quas antecessores nostri observaverant vestris. Concessi ergo quod ea servarem, quatenus possem salvo ordine meo, et si aliquid amplius vel expressius promittere scirem in Domino, paratus fui, et sum adhuc pro recuperanda gratia vestra. Et quod vobis nunquam libentius servivi, quam adhuc facere paratus sum. Et quia nondum placuit vobis ista recipere, supplico majestati vestræ, ut meminere obsequiorum meorum, et beneficiorum, quæ mihi contulistis; quia ego memor sum me debere ex juramento servare vobis vitam et membra, et omnem honorem terrenum, et quidquid potero secundum Deum pro vobis, sicut pro charissimo domino, facere paratus sum. Et Deus scit, quod nunquam vobis libentius servivi, quam facturus sum, si placuerit vobis. Valeat semper dominus meus.

EPISTOLA CLXXXIII.

AD EUNDEM HEN. II.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus regi Angliæ.

Novit inspector cordium, animarum iudex, et vindex culparum Christus, in quanta animi puritate et sinceritate amoris vobiscum fecerimus pacem, credentes quod simpliciter et bona fide nobiscum ageretur. Quid enim, serenissime domine, aliud concipere debebamus ex verbis vestris, quæ vel arguendo, vel mulcendo nobis vestræ benignitatis

A communicabat humanitas. Litteræ vestræ, quæ ad dominum nostrum regem, filium vestrum, destinatis, ut nobis et nostris omnia, quæ habueramus antequam recederemus ab Anglia, restituerentur, quid aliud quam benevolentiam, pacem et securitatem omnimodam prætendebant? Sed ecce, quod Deus novit, nobis pro honoris vestri periculo, quam pro utilitatis vestræ dispendio gravius reputamus, rerum exhibitio non simplicitatem prætendit aut bonam fidem. Nam restituito, quam nobis et nostris fieri præcepistis, dilata est in diem decimum sub obtentu Ranulphi, quem consiliarii domini nostri, filii vestri, interia conveniendum, ut mandatum vestrum impleatur, censuerunt. Qui sint illi, et quomodo, et qua fide, res gesta sit, vos, cum placuerit, inquiretis. Nobis autem persuasum est hæc fieri in dispendium Ecclesiæ, et salutis vestræ et honoris, nisi diligentius corrigatur a vobis. Nam præfatus Ranulphus ineri in bona Ecclesiæ debacchatur, et victualia nostra in castrum de Saltwode etiam nunc palam congerit, et sicut accepimus ab his qui id vobis, si placuerit, probare parati sunt, multis audientibus gloriosus est, quod non diu gaudebimus de pace vestra, quin non comedemus panem integrum in Anglia, antequam ille, ut minatur, nobis auferat vitam. Scitis autem, serenissime domine, quia culpæ participes est, qui cum possit corrigere, negligit emendare. Et quid præfatus Ranulphus possit, nisi vestræ voluntatis fretus et armatus sit auctoritate? Quid litteris domini regis filii vestri responderit super hoc negotio, scribentis ad ipsum, audiet et judicabit beneplacito suo discretio vestra. Et quia sicut nunc ex perspicuis apparet iudiciis, S. Cantuariensis Ecclesia Britanniarum mater in Christo, perit odio capitis nostri: ne illa pereat, sed evadat, tam sæpe dicto Ranulpho, quam complicitibus suis Ecclesia persecutoribus caput pro ipsa, Deo propitio, exponemus, parati pro Christo non modo mori, sed et mille mortes et omnia tormenta excipere, si ille per gratiam suam dignatus fuerit patientiæ largiri vires. Ad vos, domine, redire proposueram, sed me miserum ad miseram Ecclesiam necessitas trahit: ad illam vestra licentia et gratia rediturus, et fortasse ne illa pereat, periturus, nisi vestra pietas aliam nobis consolationem celerius præstare dignetur. Sed sive vivimus, sive morimur, vestri sumus, et erimus semper in Domino: et quidquid nobis contingat et nostris, benefaciat vobis Deus et liberis vestris.

EPISTOLA CLXXXIV.

AD EUNDEM.

Hoc petimus a domino nostro rege juxta mandatum et consilium domini papæ quod pro amore Dei et domini papæ et honore sanctæ Ecclesiæ ac salute sua et hæredum suorum, et nos recipiat in gratiam suam, et concedat nobis et omnibus qui nobiscum et pro nobis exierunt de regno, pacem suam et plenam securitatem de se et suis sine malo ingenio et reddat nobis Ecclesiam Cantuariensem in ea plenitudine et

libertate in qua eam melius habuimus, postquam facti sumus archiepiscopus, et possessiones omnes ad tenendum et habendum ita libere et quiete et honorifice, sicut Ecclesia et nos eas liberius et honorificentius tenuimus et habuimus, postquam promoti sumus in archiepiscopum; et similiter nostris, et omnes ecclesias et præbendas ad archiepiscopatum pertinentes, quæ vacaverunt postquam exivimus de terra, ut faciamus de eis sicut de nostris, prout nobis placuerit, similiter habere permittat, et nos faciemus ei quidquid archiepiscopus debet regi et principi suo, salvo honore Dei et ordine nostro.

EPISTOLA CLXXXV.

AD LUDOVICUM REGEM FRANCORUM.

Dilecto domino suo LUDOVICO, Dei gratia illustrissimo regi Francorum, THOMAS Cantuariensis Ecclesie minister humilis, salutem et utriusque vitæ beatitudinem.

Susceptis et lectis vestræ sublimitatis litteris, manifesta percepimus vestræ liberalitatis et dilectionis erga nos indicia. Quanquam, ut verum fateamur, ad obtinendum quæ sponte offertis, merita non præcesserint, scimus quidem et certi sumus quod propriæ ingenuitatis vestræ ductu plurimum nos dilexistis. Ipse, qui omnium honorum est retributor, vobis retribuatur; et nos quidem pro facultate nostra parati sumus, et secundum Deum et secundum homines, omnibus quibus poterimus obsequiis vestræ benignitati respondere. Verum, cum semper vestram experti simus in nobis liberalitatem, nunc tandem eam pleniorum et gratiorum comperimus, cum nos in desolatione nostra per litteras vestras visitare dignati fuistis; et nobis, si oportuisset, vestræ consolationis refugium exposuistis. In verbo isto acquisistis vobis si quid residuum erat cordis nostri, et totum illud vobis obnoxium reddidistis, et spem nostram roborastis. Non est enim homo mortalis, præter dominum meum regem Angliæ, in quo magis confidamus quam in vobis, de bono et honore et subsidio, si nobis oportuerit, licet nunquam meruerimus. Veruntamen inter dominum meum regem et nos verbum actitatum est de pace, et speramus quod Deus inclinabit animum ejus et avertet vias ejus a nobis. Vos autem, si vobis placet, si contigerit cum eo loqui, arguite eum quod ipse unquam credidit aliquid sinistrum de homine qui tantum et tam fideliter ei servivit, et qui eum semper vero affectu dilexit, et cui ipse tantum honorem contulit. Vos autem, charissime domine, imperate nobis, si quid unquam ad honorem vestrum et placitum facere possimus, quia non est homo in mundo, qui libentius illud faceret quam nos.

EPISTOLA CLXXXVI

AD EUNDEM.

Domino suo LUDOVICO, illustri Francorum regi, THOMAS Cantuariensis Ecclesie minister humilis, salutem et cum obsequio dilectionem.

Ad vestræ serenitatis notitiam credimus perve-

nisse, inter clerum et nrones Angliæ, occasione quarundam consuetudinum regis et regni, coram domino rege subortam fuisse contentionem. Cumque magna in nos et coepiscopos nostros eorum hæ occasione succresceret indignatio, tandem, Deo propitiante, ita inter nos composuimus, quod pax utrinque reformata est, et domini regis gratia, qui ob hanc causam adversus nos aliquantulum motus fuerat, nobis in integrum restituta. Præterea, peccatis nostris exigentibus, majorem in nos domini regis indignationem excitavit fama quædam, quæ nos eum apud dominum papam et vos diffamasse nuntiavit et Ecclesie sanctæ persecutorem et oppressorem impie confinxit. Quod, domine, sublimitati vestræ satis notum est, si hoc de domino nostro rege vobis mandavimus; et sicut nostis, precamur ut nostram et nostrorum innocentiam erga dominum regem diligenter excusetis. Quia neque nos ista de domino nostro diximus, neque si aliqui forte dixerunt, auctoritatem iis præstamus. Quia neque verum est eum talem esse, neque videtur dici potuisse. Hoc etiam vos scire volumus, quod dominus rex, quantumcunque motus fuerit, non minus personis ecclesiasticis honorem et reverentiam exhibuit, nec occasione hujus indignationis in personas ipsas vel ecclesiasticas possessiones manum misit. Si quid aliud vobis, domine, nuntiatum est, a veritate sciatis alienum, et, sicut supra dictum est, inter dominum regem et clerum suum nullam (Deo gratias) superesse discordiam, sed sopita omnium controversia, pacem ex integro reformatam. Valete.

EPISTOLA CLXXXVII

AD EUNDEM.

Amantissimo domino suo LUDOVICO, Dei gratia illustri Francorum regi, THOMAS, eadem gratia Cantuariensis Ecclesie minister humilis, salutem ab eo qui dat salutem regibus.

Considerantibus nobis ex accidentibus statum vestrum et regni vestri tempore vestro præ alia felicitis, magis ac magis in dies videtur retributor omnium bonorum Deus prosperare vias et actus vestros, dans etiam vobis semper per magnam misericordiam suam de inimicis vestris triumphare et vincere. Nec mirum, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Et ecce, Domine in Christo charissime, fidelis vester abbas Pontiniacensis promotus est communi assensu cleri et populi in archiepiscopum Lugdunensis Ecclesie, consecratus, que a domino papa die Dominica ante instans festum beati Laurentii apud Montem Pessulanum. De quo profecto confidimus per gratiam Dei, tanquam de charissimo amico nostro, quia ipse tum pro amore vestro, tum pro nostro, semper quoad vixerit fidelis vobis erit, civitatemque suam et partes illas, sicut justum est, vobis et regno vestro pro viribus subiciet et subjugabit. Bene valete in Christo, charissime.

EPISTOLA CLXXXVIII.

AD MATHILDEM IMPERATRICEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, MATHILDI imperatrici.

Gratias agimus Deo, qui nobilitatem vestram insignibus virtutis magis illustravit quam generis: et quam sanguine clarissimam extulit in orbe Romano, bonis operibus clarificare non desinit in mundo. Nam ab Oriente in Occidentem magnum est nomen vestrum in Domino, et eleemosynas vestras narrant ecclesiæ sanctorum. Quamvis enim Deo plurimum placeant subsidia temporalium, quæ ei erogatis in membris suis, ei tamen minus placere non credimus sollicitudinem pacis et libertatis ecclesiasticæ, quam tanto, ut fama est, zelatis affectu, ut cum Apostolo dicere valeatis: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* Unde nos, qui ratione humanitatis et beneficii vestri merito nos vobis obnoxios esse recolimus, pro salute vestra, et filii vestri gloria, temporali pariter ac æterna, de pace Ecclesiæ fiducialius loquimur in auribus vestris, rogantes attentius, et obsecrantes in Domino, quatenus eum diligentius conveniatis, ut ea devotionis sedulitate pacem procuret Ecclesiæ, qua sibi, hæredibus suis et terris suis per merita sanctorum pacem Dei desiderat procurari. Nam unde plurimum contristamur, divulgatum est ab Oriente usque in Occidentem, quod ecclesias regni sui intolerabiliter affligit, et exigit ab eis inaudita quædam et inconsueta. Quæ si quæsierint, quærere tamen non debuerunt antiqui reges. Potest autem fieri, ut in tempore suo, cui multam Deus contulit sapientiam tanta afflictio utcumque valeat tolerari. Sed forsitan post dies ejus tales sunt regnaturi, qui devorare Ecclesiam cupient toto ore, et indurati cum Pharaone dicent: *Nescio Dominum, et Israel non dimittam.* Meminerit, quæsumus, ad preces et exhortationes vestras, quomodo eum extulerit Deus ultra titulos nobilium patrum, et ultra terminos majorum suorum, et præter eorum spem dilataverit terminos ejus. Quid proderit ei apud Dominum, si ad hæredes transmittat peccata sua, et quasi adversarios Dei et Ecclesiæ constituat in testamento? Quid prodest antecessoribus ejus modo, si iste sumpta occasione ex delictis eorum Deum quasi hæreditario jure offenderit? Aliis erat, serenissima domina, Deus placandus obsequiis, alia munera pro salute majorum et peccatorum redemptione offerri oportebat. Non placent Deo sacrificia de rapina, nisi forte Patri placere possit, ut ei Filius immoletur. Si resipuerit, Pater misericordiarum adhuc est promptus ad veniam: procul dubio iudicium facturum sine misericordia in eos, qui non exercent misericordiam. Potens est, et potentes potenter punit. Terribilis, et aufert spiritum principum, ut fortioribus instet fortior cruciatus. Tetendit arcum suum, et paravit illum, et in eo posuit vasa mortis, jaculaturus in brevi, nisi sponsam suam, pro cuius amore mori dignatus est, liberam esse permiserint, et privilegiis

ac dignitatibus, quas sanguine suo ei comparavit in cruce, sustinuerint honorari. Debetis autem, si placet, in eo revocando, et matris diligentiam adhibere, et dominæ auctoritatem: ut quæ ei regnum et ducatum multis laboribus acquisistis, et ad eum hæreditaria successione jura transmisistis, quorum occasione nunc premitur et conculcatur Ecclesia, proscribuntur innocentes, et pauperes intolerabiliter affliguntur. Nos quod possumus pro salute vestra et illius, animo libenti facimus, Dei misericordiam precibus, quibus possumus, jugiter implorantes: fiducialiter oraturi, si pace ecclesiis reddita ad auctorem et benefactorem suum Deum prompta devotione redierit. Nec pudeat eum coram Deo humiliari per pœnitentiam, cum antiquis regibus, quorum memoria in benedictione est, nihil magis ad gloriam ascribatur, quam pœnitentiæ titulus, regis divinæ zelus, veneratio sacerdotii, et fidelissima virtutum custos humilitas. Talibus enim hostis domini Ezechias, Josias, et Constantinus Domino placuerunt, et gloriam assecuti sunt apud homines a generatione in generationem.

EPISTOLA CLXXXIX.

AD OWENUM REGEM WALLIÆ.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, OWENO regi Walliæ.

Gratias vobis plurimas referimus, quod inter bellorum discrimina, et hostilem inimicorum inquietationem, Ecclesiæ Dei, sicut ex litteris vestris didicimus, curam et diligentiam impendere non omittitis. Verum non mediocriter in sedulo animo illud, quod in litteris vestris legimus, videlicet ubi dictum est, quod ex jure non debeat nobis subijci ecclesia de Bangor, licet hoc ob dilectionem, qua vobis tenemur, dissimulemus. Quod autem postulastis, ut nostro assensu et licentia in ecclesia eadem ab alio quam a nobis episcopus consecraretur, omnino non acquiescimus nec aliquando acquiescimus. Mittemus vobis nuntium nostrum, aut certe aliud, quod litteris nostro nolumus commendare, sicut per presentium latorem vobis mandamus. Interim autem vobis mandamus, ut per vestram diligentiam predicta ecclesia, honoresque Ecclesiæ in pace permanent, nec aliqua fiat electio, vel honorum Ecclesiæ transmutatio. Quod si fieret, nos in irritum ducemus.

EPISTOLA CXC.

AD EUMDEM.

THOMAS Dei gratia archiepiscopo Cantuariensis, OWENO Wallensium principi, salutem, et ei devotum exhibere obsequium, cui servire regnare est.

Cui plura committuntur a Domino, ei tenetur de pluribus reddere rationem qui sicut fideliter obsequentes felici remuneratione glorificat, sic in devotum potenter horrenda nimis ultione percellit, ut cum afferatur deficienti solatium, tamen et miseris non subsistant. Sed inter omnia quæ illi exhibentur obsequia nil gratiosius acceptat quam si sponsæ pro qua sanguinem fudit, debitus a fidelibus reddatur honor, et eum nil gravius punit quam si illa in con-

specu ejus contumeliosis afficiatur injuriis. Hoc ex te ipso, dilecte fili, potes agnoscere, sciens quanta acerbitate mariti vindicent contumelias, si forte sub eorum aspectu conjugibus inferuntur. At Christi Domini tui quoniam fidelis es, sponsa est Ecclesia Bangorensis quæ, sicut nosti, jam fere decennio, proprio viduata pastore, machinationibus eorum, qui ei compati et providere debuerant, super desolatione sua ante sponsi oculos lacrymabiliter ingemiscit. Unde quia te sincera charitate diligimus et honorem tuum in Domino cupimus promoveri, dilectioni tuæ rogando, consulendo et in remissionem peccatorum injungendo suademus, quatenus juxta mandatum domini papæ præfatam ecclesiam benigne patiaris debita pastoris provisione a tantis miseriis relevari. Nec contra hoc cujuscunque admittas consilium, ubi tantum periculum vertitur animarum. Si vero te cujuscunque clerici sive laici sive viri sive mulieris consilio quod ecclesiam secundum canones ordinari impediatur obligasti, nos te ab illa seu promissione seu obligatione apostolica et nostra auctoritate absolvimus: prohibentes in periculo animæ tuæ ne illi quicunque sit contra salutem tuam de cætero acquiescas. Præterea mandamus quatenus litteras domini papæ quas suppressi fecisti, Ecclesiæ cui nituntur et nobis restituas; et clericum qui eas deferebat quem nos ab obligatione qua ipsum ne rediret arctasti absolvimus, ad nos ut debuit sine omni impedimento venire patiaris. Detulimus hactenus et deferimus tibi et tanquam dilecto filio ubi secundum Deum poterimus, deferre disponimus. Sed nisi apostolicis et nostris mandatis, præsertim in his, quæ ad salutem tuam pertinere noscuntur acquieveris, ulterius tibi deferre vel parcere non poterimus quin quæ Deus præcipit et apostolica sedes instanter injungit, sollicitius exsequamur.

EPISTOLA CXCI.

AD EUMDEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, OWENO Wal-lensium principi.

Novit inspector cordium et judex animarum quod honorem tuum et salutem sicut filii in Christo charissimi cujus cura nobis adeo injuncta est, sincera in Domino charitate diligimus et tibi desideramus et oramus summum bonum evenire sicut et nobis, et quanto nobis in te dilectio major est, tanto tibi quæ ad salutem tuam et honorem pertinent, studiosius intimamus. Recole ergo, fili, quanta bona fecerit tibi Dominus, et ei de honore de successibus quos tibi contulit condignas ipsius præeunte clementia gratias age, ut qui juventutem tuam et virilem ætatem consolatus est in adversis et erexit et direxit ad prospera, maturitatem tuam beato fine et exitu glorioso consummet et labores tuos quiete remuneret et gloria sempiterna. Deus enim est qui se glorificantes glorificat et contemptores suos reddit ignobiles. Scimus te virum esse discretum et qui boni et mali, æqui et iniqui præmia rationis libramine no-veris ponderare et qui te crebra meditatione nec-

A mineris moriturum; et ut rerum experientia docet, juvenes cito moriuntur et facile, sed impossibile est ut qui senes sunt, diu vivant. Ponamus autem ut senem contra morem vita diutius protendatur, certe vivendo deficiunt, et mors non intellecta sensim per universa membra corporis et sensus hebetationes obrepat. Nam

Singula de nobis anni prædantur euntes

et ipsas, quibus ante gaudebamus voluptates eripiunt. Sed cum omnium tam justorum quam peccatorum finis sit unus et communis interitus, horum tamen et illorum gravis in ipsa morte differentia est. Si quidem pretiosa est in conspectu Dei mors sanctorum ejus quæ de miseria exeuntes ad æternam traducit gloriam; mors autem peccatorum est pessima quæ prævaricatores legis impœnitentes trajicit in gehennam, ubi subter eos sternetur linea, operimentum erunt vermes, et vermes quidem qui non moriuntur, sicut ignis non exstinguetur in sæcula. Quid ergo prodest, fili, si mundum lucretur quis universum quem vix ad momentum poterit retinere et hos cruciatus et præmia laborum animæ suæ acquirat. Quia vero te super omnes coætaneos tuos in gente tua extulit et honoravit misericors Dominus, in multa patientia te exspectans, et multis tam beneficiis quam periculis provocans, ad pœnitentiam nobilitatem tuam rogamus, monemus et exhortamur in Domino et in remissionem peccatorum tibi injungimus, quatenus apostolicum mandatum de relinquenda cognata tua et ordinatione Bangorensis Ecclesiæ benignius audias et diligentius exsequaris, ut fructum obedientiæ, quam salubriter exoptas, tibi et semini tuo cumulet et multiplicet Deus et temporaliter et in æterna retributione justorum. Alioquin dimittere non poterimus quin illud prout nobis injunctum est, impleamus. Si cognatam tuam diligis, abundas opibus, quibus ei poteris utiliter et honeste providere: diligas ut cognatam, non ut uxorem, quia satis esse debet quod te Deus hactenus et Ecclesia ejus in tam manifesta culpa et multo scandalo et pernicioso exemplo sustinuit delinquentem. Amodo enim tantum scandalum non poterit sustineri, et necesse est ut ecclesia, suo diutius viduata pastore, proprium episcopum recipiat, qui, auctore Domino, salutem procuret animarum. Va-lete.

EPISTOLA CXCII.

AD MATHILDEM SICULORUM REGINAM.

Serenissimæ dominiæ et in Christo charissimæ MATHILDI, illustri reginæ Siculorum, THOMAS divina dispensatione Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis salutem, et sic temporaliter regnare in Sicilia, ut cum angelis æternaliter exsultet in gloria.

Licet faciem vestram non noverimus, gloriam tamen non possumus ignorare, quam et generosi sanguinis illustrat claritas, et multarum magnarumque virtutum decorat titulus, et famæ celebritas numerosis præconiis reddit insignem. Sed inter cæteras virtutes, quas cum illis auditoribus gratanter amplecti-

mur, liberalitati vestræ debemus, et qua nunc possumus devotione, gratias referimus ampliores, quæ cœxsules nostros, proscriptos Christi, et consanguineos nostros, fugientes ad partes vestras a facie persecutoris, consolata est in tribulatione sua, quæ profecto magna pars veræ et Deo gratissimæ religionis est, si pro justitia patientibus clementia ferat solatium, si pauperibus opulentia suffragetur, si sanctorum necessitatibus absoluta potestatis communicet amplitudo. Talibus enim hostiis promeretur Deus, exhilarescit et dilatur gloria temporalis, et omnium bonorum gratosus conciliatur affectus. His meritis inter alios specialiter tamen promeruistis et nos, qui totum id quod sumus et possumus, ad vestrum devovemus obsequium. Cujus devotionis primitias, quas pro tempore potuimus, excellentiæ vestræ nuper obtulimus preces vestras apud regem Christianissimum promoventes, sicut perpendere potestis ex precibus ejus dilecto nostro illustri regi Siciliae porrectis, et ex verbis venerabilis prioris Crispiniacensis, quem et eruditio litterarum, et vitæ sinceritas, et integritas famæ bonis omnibus amabilem et commendabilem reddunt. Est enim vir probatissimæ conversationis, sanæ doctrinæ, et quantum ad humanum spectat examen, perfectæ pro tempore sanctitatis, quem tanta reverentia a sublimitate vestra desideramus et petimus exaudiri, quanta totam Occidentalem Ecclesiam, si vestris pedibus assisteret, audiretis. Et hoc quidem tum pro suæ personæ reverentia, tum pro merito et auctoritate Cluniacensis Ecclesiæ, cujus procurat necessitates, quæ in orbe Latino dignoscitur a diebus patrum nostrorum in monastica religione perfectionis gloriam quasi propriam possedisse. In cæteris, quæ vobis ex parte nostra dixerit, ei, si placet, credatis ut nobis. Valete.

EPISTOLA CXIII.

AD STEPHANUM CANCELLARIUM REGIS SICILIÆ.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, STEPHANO cancellario regis Siciliæ.

Probabile quidem est, quod vos pro salute et consolatione multorum in locum nobilitati vestræ et meritis congruum erexit Dominus, ut facultas rerum possit respondere virtuti, et voluntas nata, aut potius data a Domino, indigentibus subvenire, gratum sortiatum effectum. Ad vos itaque multi concurrunt, sed nullum sine consolatione audivimus redeuntem. Novus lucifer ab oriente resplendet in orbem occiduum, et suæ claritatis radios in auspiciis publicæ felicitatis vibrat, et omnes contritos corde confortans persuadet instare tempora meliora. Sed nunquid Ecclesia Dei lætitiæ publicæ fructu sola privabitur? Nunquid frustrabitur spe sua, quæ vos aluit, pro qua majorum sanguine generosus, et propria virtute nobilis, pater vester se toties exposuit gladiis, et in confessione Christi, ut spes fidelium est, in pace consecutus est palmam martyrii? Verum inter omnes ecclesias sancta Cantuariensis magis affligitur, nec est dolor, sicut dolor ejus. Omnes amici ejus dereli-

querunt eam : imo et persequuntur inter angustias. Si quis legis defensor est, regis censetur inimicus. Disperguntur, proscripti sumus. Crimen nostrum est assertio ecclesiastica libertatis. Eam namque profiteri, læsæ majestatis reatus sub persecutore nostro est. Ille enim solus fidelis creditur, cui religionis contemptus placet, qui divinam persequitur legem, cui grata est contumelia sacerdotum, qui carnificibus veterum tyrannorum velut justitiæ sacrarium veneratur. Quia mutire ausi sumus pro domo Domini, exsulamus cum omnibus cognatis et amicis nostris, quorum unus est filius sororis nostræ. Quem vestræ celsitudinis liberalitate, ubi necesse habuerit, tanto affectuosius petimus sublevari, quanto nos et alios, qui pro Domino patimur, justum est de nobilitate vestra spem concipere firmiorem. Rogamus etiam, ut eidem credatis in his, quæ vobis ex parte nostra dicet, et apud Ecclesiam Romanam causam Dei et nostram, si forte fuerit opportunum, promoventis.

EPISTOLA CXIV.

AD ROBERTUM COMITEM LEICESTRIÆ

THOMAS Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ minister humilis, dilecto in Christo filio, et amico, nobili viro ROBERTO comiti Leicestriæ, salutem cum benedictione.

Exspectabam litteras consolationis tuæ, tanquam amici charissimi, verba satisfactionis, tanquam devotissimi Ecclesiæ filii, et vere pœnitentis. Sed quia neque littera consolationem nuntiat, ne verba satisfactionem insinuant, affectu paterno reduco tibi delictum tuum ad animum, ut vel sic immissa tibi a Deo pœnitentia, excutiat a te satisfactio ad animam tuam conferens salutem, quam, teste conscientia mea coram Deo loquor, opto tibi pariter ut et mihi. Habet mater tua Cantuariensis Ecclesia affectione materna queri de te, et cum principibus tuis. Hæc et ego pater tuus in Christo, sponsus illius qualicumque. Primo, de illata nobis injuria. Secundo, de non revocata. Tertio, de pœnitentia morosa. Forte dissimulatis injuriam, non revocatis illatam, et quod periculosius est, unde magis doleo, tardius quam oportet acceditis ad pœnitentiam, sine qua nemo nocens absolvitur. Rejecta filiali pietate ium est in viscera matris a filiis, nullo habito humanitatis intuitu, spreta etiam reverentia ac devotione, qua patribus tenentur filii, contra omnem juris formam, contra omnem ecclesiasticam auctoritatem, contra etiam ipsas suas ipsius regni consuetudines, quas dicunt avitas, quarum occasione perniciose turbati sunt omnia; quarum incommoditatibus concessa est duriter, et ad tempus depressa libertas Ecclesiæ, quæ per Dei gratiam nullius ingenio poterit convelli; quarum angustiis Christo inferendo injuriam per dispendium Ecclesiæ itur in ruinam. Detracta sunt spolia patris, judicatus et condemnatus est pater a filiis, et cum iniquis deputatus. Estne auditum a sæculo, quod actum est temporibus istis in terra ista? Cantuariensem judicari, condemnari, cogi ad præstandam fidei jussionem, quem et aliquando præ-

scriptum injuste divina declaravit sententia. Tradita est revera terra in manus impiorum, quorum nondum completa est malitia. Commissa est enim eis virga Assur, virga furoris Domini, in correptionem et coercionem clericorum, cujus quoque expleto officio, quod jam per misericordiam Dei quasi in limine est, verendum est, ne, quod absit, ira Domini in contrarium conversa, furore ipsius gravius accenso in suam et suorum ultionem injuriæ, conerit ipse Dominus et disperdat de civitate sua omnem operantem iniquitatem, pariter juvenem cum sene. Nec mirum. Non enim est hoc tempore qui faciat bonum, non est usque ad unum. Quis unquam patrem et matrem afflixit contumeliis, injuriis affecti, addidit pœnis, et non incidit in maledictum, quod processit de ore Altissimi? *Qui maledixerit patri aut matri, sit ipse maledictus.* Et si hæc maledicti pœna, non erit malefacti severior? Erit utique. Convertimini ergo, filii dilectissimi, celerem agite pœnitentiam, ne, quod absit! ultio divina, quæ jam in januis est, irruat super vos et super filios vestros. Exciditne a memoria vestra, quod dicit Scriptura: *Ibunt in exterminationem usque in tertiam et quartam generationem, qui hæreditate quærunt sanctuarium Dei possidere?* Christus enim fundavit Ecclesiam, eique comparavit libertatem sanguine proprio. Quis ergo est qui hujus commercii pretium redigere quærat in servitutem, judicare alienum servum? Domino suo cadere debet, aut stare. Si vero huic morbo, ne veniat in gente periculum, cupitis subvenire, occurrere animæ vestræ periculo, salutem etiam serenissimi principis vestri et Domini consulite. Vobis forsitan quærentibus de subveniendi modo, respondeo certe salutem principis et vestræ satis et prudenter esse consultum, si cum humili pœnitentia, cum supplicii satisfactione recesserit ab injuria Christi et Ecclesiæ. Sunt ista decencia principem, sunt et comparantia gratiam divinam, sunt et conservantia sibi honorem et generationi suæ. Sunt et verba ista plena humilitatis, et, ut arbitror, affectus ejus, quem regi suo debet sacerdos, timens de proprio et principis sui periculo, optans ei salutem, quam et sibi, tum ratione beneficii, tum officii necessitate. Valete.

Præterea nuntios nostros, si placet, benigne suscipe, audi benignius, et cum ipsis negotium Dei et Ecclesiæ suæ in remissionem peccatorum tuorum, quatenus opportunius se tibi obtulerit, efficacius promove. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CXCV.

AD HUGONEM COMITEM.

THOMAS Cantuariensis archiepiscopus, HUGONI comiti.

Lectis charitatis vestræ sermonibus, canonicorum quoque litteris inspectis, quibus se liberalitatis vestræ quotidiana beneficia experiri attestabantur, adeo exhilaratus est spiritus meus, quod omnia interiora mea laudem germinaverunt, illum prosequens multiplicium gratiarum actione, de cujus munere venit tam fructuosa, tam salubris et præ-

clara conversio vestra. *Ista quippe vobismet in cœlis gloriam, nobis in spiritu lætitiæ, sed et toti regno suavissimum exempli præstat odorem.* Ita ut cæteri crucis Christi inimici, a vobis discere valeant, si velint, diaboli jugum excutere, et post nos currere in odorem unguentorum vestrorum. Inde etiam est, quod nos deinceps omni tempore vestro et vestrorum honori et profectui, favente Domino, studiosius intendemus; utpote qui in nostræ pacis initio, ante etiam quam terram ingrederemur, mandatum nostrum et consilium non minus magnifice, quam benigne consummastis, cæteris similiter faciendi vos ipsum præbens exemplar. Verumtamen non modicum nos arctat pro sacerdotibus illis inobedientibus tam vicens precum vestrarum instantia.

Novit quippe discretio vestra, charissime filii, quia sicut humilis paupertas remuneranda est, ita superbia punienda. Clerici vero illi pauperes, sicut scribitis, quam contumaciter, quam superbe inobedientes exstiterint et repugnaverint, attendatis, si placet, et vos ipsi, nec dubito, precibus denegabitis locum, si delinquentium pensetis excessum. Isti enim sunt, qui in manifesta inobedientia persistentes, in ipsum pugnaverunt Deum, mundo fecerunt scandalum et planctum. Insuper totum corpus Christi detestabili quadam exempli pernicie polluentes, qui, ut jam diximus, in manifesta inobedientia persistentes, corpus Christi conficere, et alia etiam divina celebrare præsumperunt. Ad quod ministerium homines, etiamsi angelicam induerent puritatem, adhuc procul dubio forent indigni. Sed non pergimus nunc istorum exagitare flagitia, ne cogamur eorum exasperare supplicia. Et pro certo, nisi pro vestræ intercessionis mihi admodum acceptæ reverentia stetisset, infructuosæ arbores securi ad radices posita omnino succiderentur. Verum quos propria damnat in æternum iniquitas, postulationis vestræ gratia non modicum misericordiam consequuntur. Sic tamen volumus eos manere, donec sicut speramus, proxime veniamus, et videamus vos in interdictorum absoluteione vestra, quantum secundum Deum poterimus, desideria completuri. Huic vero præsentium bajulo ob reverentiam vestram, et dilectionem, quam charam habemus omnimodis, et acceptam, interim evangelizandi usum indulimus, baptizandi quoque et tribuendi viaticum, si tamen id ultima mortalium cogat necessitas.

EPISTOLA CXCVI.

AD DILECTAM FILIAM SUAM IDONEAM.

THOMAS Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectæ filiæ suæ IDONEÆ, salutem, et perseverantem in virtute obedientiæ et justitiæ zelo vigorem.

Infirma mundi elegit Deus, ut fortia debellaret, intumescensque contra Deum audaciam Holofernis, viris deficientibus, ducibus exanimatis, et sacerdotibus fere deserentibus legem, femina virtus exstinxit. Esther electa est ut exulantis et condemnatæ Ecclesiæ salutem procuraret, titubantibus apo-

stolis, fugientibusque, et quod magis est, in perfidiam lapsis, Dominum passioni addictum sanctæ prosectæ sunt mulieres, et quod amplioris est fidei manifestum indicium, etiam mortuo sunt fideliter obsecutæ. Unde et meruerunt angelorum visu et alloquio confortari, et percipere Dominicæ resurrectionis primitias, et latentibus discipulis et fere desperatione submersis, Redemptoris gloriam et Evangelii gratiam nuntiare. Speramus autem te in illarum Deo auctore transituram esse consortium, quarum Christi zelo succensa apprehendis exemplum; quia spiritus charitatis, qui a corde tuo timorem expulit, per gratiam suam faciet, ut tibi, licet ardua videantur, quæ necessitas Ecclesiæ fieri constantius et instantius exigit, non modo possibilia, sed et facilia sint credenti. Hac ergo de fervore, quem habes in domino, spe concepta, tibi mandamus, et in remissionem peccatorum injungimus, quatenus litteras domini papæ, quas tibi mittimus, venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archiepiscopo tradas, si fieri potest, præsentibus fratribus, et coepiscopis nostris; aut si eos præsentibus habere nequiveris, hoc ipsum facias in præsentia eorum, quos adesse contigerit. Et ne originale scriptum possit aliqua tergiversatione supprimi, transcriptum ejus legendum circumstantibus tradas, et eis, prout plenius te nuntius instruet, mentem aperias litterarum. Labori tuo, filia, præmium grande proponitur remissio peccatorum, fructus immarcessibilis, et corona gloriæ, quam tandem beatæ peccatrices, Magdalena et Ægyptiaca deletis totius anteactæ vitæ maculis, a Christo Domino receperunt. Aderit tibi mater misericordiæ, filium, quem pro mundi salute edidit, Deum et hominem rogatura, ut tui sit dux, comes, et patronus

itineris. Et qui inferni claustra dirumpens dæmonum contrivit potestatem, licentiam coarctavit, ne tibi nocere valeant, manus cohibeat impiorum. Vale sponsa Christi, et eum cogites semper esse præsentem.

EPISTOLA CXCVII.

AD COMIT. WAREN.

T. Dei gratia Cant. arch. Anglorum primas et apostolicæ sedis legatus, dilectæ filiæ Mz. comitissæ Warrenne, salutem.

Pervenit ad aures nostras religiosorum fratrum Lewensis Ecclesiæ monachorum stupenda querimonia, quod cum ipsi ex antiqua donatione comitum Warrenne videlicet avi et patris Willelmi viri tui et sui ipsius etiam antequam dotem tuam consecuta fuisses, de omnibus dominiis comitis decimationem denariorum semper inconcusse tanquam ecclesiæ suæ dotem possederint, tu post perceptam dotis tuæ investituram iisdem fratribus ipsam decimationem quæ ad dotem tuam spectabat subtraxeris. Quod si ita est, vehementer admiramur, cum eorum quæ Deo et Ecclesiæ suæ in eleemosynam collata esse noscuntur, nihil doti tuæ vindicare debeas nec possis. Crudele enim est et sacrilegio proximum quod super divinum altare semel devote oblatam est, iterum repetere, et ad sæcularia transferre. Proinde tibi salubriter consulimus et in Domino admonemus quatenus, sicut vis jus tuum tibi a Deo libere conservari, ita jus suum cum integritate monachis relinquis et nullatenus datam iis denariorum decimationem dotis tuæ retineas. Alioquin iis in justitia deesse non poterimus cujus debitores omnibus existimus.

VARIORUM AD S. THOMAM EPISTOLÆ ET ALIOS.

EPISTOLÆ CXCVIII-CCCIX.

ALEXANDRI PAPÆ III ad S. Thomam, ad Cantuarienses, ad Rogerium Eboracensem, ad Henricum Remensem, ad Rotrodum Rothomagensem, ad Willelmum Senonensem, ad Turonensem episcopum, ad episcopos et clericos Angliæ, ad Joannem decanum Aurelianensem, ad Aversanum episcopum, ad Bangorensium clerum et populum, ad Hugonem Dunelmensem, ad Robertum Herefordensem, ad Gilbertum Londoniensem, ad Stephanum Meldensem, ad Bernardum Nivernensem, ad Jocelinum Saresberiensem, ad Trecensem episcopum, ad Rogerium Wigorniensem, ad Clerembaldum S. Augustini electum et monachum, ad abbatem et fratres Pontiniacenses, ad Cistercienses, ad abbatem de Claromarisco, ad Simonem priorem de Monte-Dei et Bernardum de Corilo, ad Henricum regem Angliæ, ad Ludovicum regem Franciæ, ad regem Scotiæ, ad comitem Henricum, ad Philippum comitem Flandriæ, ad R. filium Henrici, ad Joannem Cuniu.

(Vide in ALEXANDRO III ad annum 1181).

EPISTOLA CCCXX.

ROTRODI ROTOMAGENSIS, ARCHIEP. AD HENRICUM PRESBYT. CARDINALEM.

ROTRODUS Rothomagensis archiepiscopus, HENRICO presbytero-cardinali.

Pro domino rege Anglorum omnem exhibemus

D securitatem, quod imperatori nec per se, nec per nuntios juramentum præstitit aut promissionem, quod schismatico adhærere velit, ecclesiam relicturus: imo certi sumus quod in illis qualibuscunque de matrimonio pactionibus, licet Teutonici super hoc laborarent per triduum, nihil unquam conco-

dere voluit, nisi præeunte in omnibus fidelitate domini papæ, et ecclesiæ, et regis Franciæ. Ipsi vero litteris vestris mandavimus domina imperatrix et nos, ut ab hac nota quam citius se excuset. Nos quidem cum Rothomagi essemus, et illic essent nuntii imperatoris, de illis audivimus, sed eos non vidimus. Domina imperatrix, cum eam videre summo opere requirerent, respondit quod propter episcopos non auderet. Nec eam viderunt. De ea nulla apud vos habeatur dubitatio, quod aliquo modo vacillaverit. Inno fortitudine accincta de hujusmodi verbis satis admiratur. Nuntium, quem ad nos direxistis, ad eam direximus: ipse vobis referet quæ audivit. Postquam autem nuntii domini regis ab imperatore reversi fuerint, omnem rerum veritatem sollicite inquisitam vobis significare non differemus. Ex verborum tenore perpendere potestis dictorum falsitatem, quia quinquaginta episcopos, quos exhiberet, rex non habet. Nos vero detrimentum Ecclesiæ nec sustinere, quantum in nobis est, possemus, nec videre. Super his domino papæ, quod vobis videbitur, significabitur.

EPISTOLA CCCXXI.

EJUSDEM AD REGEM ANGLIÆ.

ROTHODUS Rothomagensis archiepiscopus, regi Angliæ.

Formam verberam, quam reliquistis nobis, a legatis nequivimus impetrare propter determinationes, quæ tam a vobis, quam ab ipsis hinc inde multiplices et ambigux ponebantur. Eos autem abrupte, et sine spe pacis recedere, nec honori vestro nec utilitati congruere videbatur. Cum igitur inter nos plurima tractarentur, verbum incidit, in quo dignitati vestræ et honori vestro non derogatur in aliquo. Nec Cantuariensi aliqua in futurum litigii materia comparatur. Est autem verbum hujusmodi, ut concedatis pro amore Dei et domini papæ archiepiscopum redire in Angliam, et archiepiscopatum suum ita integre habere faciatis, sicut habuit antequam exiret, et illis qui cum eo vel propter eum egressi sunt, similiter sua. Placuit autem nobis brevitatis et simplicitatis hujus verbi, quia nullis artibus aut suspicionibus videbatur involutum. Unde vobis consilium et laudamus, ut vestrum ad hoc accommodare non dubitetis assensum.

EPISTOLA CCCXXII.

EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO papæ, **ROTHODUS** Rothomagensis archiepiscopus.

Evocati a domino nostro rege, etc. *Vide in Alexandro III.*

EPISTOLA CCCXXIII.

EJUSDEM AD THOMAM CANTUAR.

THOMAS Cantuariensi archiepiscopo, **ROTHODUS** Rothomagensis archiepiscopus.

Scimus prudentiæ vestræ notum esse, quod melior est obedientia, quam victimæ, et quod idololatriæ scelus est nolle acquiescere: ei præsertim, cui debe-

PATROL. CXC.

tur omnis obedientia in Ecclesia præsentis. Et qui cogendi habet potestatem dominus papa, nobis et venerabili fratri nostro Nivernensi episcopo certam præscripsit formam, juxta quam absolvemus venerabilem fratrem nostrum Londoniensem episcopum. Et mandato additum est, quod si uterque nostrum adesse non posset, alter nihilominus ab eo requisitus eum absolveret. Nos itaque requisiti ab eo die Paschæ, juxta formam mandati eum absolvimus, auctoritate domini papæ vobis injungentes, quatenus hoc ita penes vos secretum observetur, sicut ex rescripto litterarum domini papæ, quod vobis mittimus, discretionis vestræ manifestius apparebit. Valete.

EPISTOLA CCCXXIV.

WILLELMI SENONENSIS AD REGEM ANGLIÆ

WILLELMUS Senonensis archiepiscopus, regi Angliæ.

Significavit nobis vestra serenitas, ut nuntiis domini papæ absque juratoria cautione excommunicatos absolvere de consilio nostro liceret. Nos autem nec a domino papa super hoc auctoritatem habemus, nec ipsis consulere audemus, ut mandatum domini papæ transgrediantur, vel ut contra consuetudinem Romanæ Ecclesiæ in aliquo negotio procedant. Salva gratia sua, ipsi in nos culpam refundere non debuerant, qui mentem domini papæ plenius cognoverunt. Nos enim nobis succedere judicamus, si honorem vestrum in aliquo promovere, vel utilitatem procurare valeamus.

EPISTOLA CCCXXV.

EJUSDEM AD GRATIANUM ET VIVIANUM.

WILLELMUS Senonensis archiepiscopus, **GRATIANO**, et **VIVIANO** legalis.

In admirationem ducimur non modicam, quod onus quæstionis, quæ super excommunicatorum absolute veritur, ita in nos transfundere voluistis, quod sicut ex tenore litterarum domini regis Angliæ accepimus, sub umbra consilii nostri eidem regi propeveritis, vos posse a nota transgressionis excusari. Non enim in eo debuistis in nos culpam refundere, in quo nostram nemo valet incrus sineeritatem. Verum quia in tam intima devotione et vinculo adeo indissolubili domino papæ et ecclesiæ Romanæ astricti sumus, ut nec sentire, quidquam consulere debeamus, ex quo Ecclesiæ honori derogari, vel opinionis suæ integritas violari videatur, discretionis vestræ nihil aliud audeo respondere, nisi quod nec fines mandati domini papæ transgrediamini, nec in præsentis articulo quidquam velitis statuere, quod ecclesiasticæ sanctioni, et Ecclesiæ Romanæ, imo generali totius Ecclesiæ consuetudini videantur refragari, vel ad perniciosi exempli consequentiam in posterum valeat derivari, nisi forte aliud ex voluntate domini Cantuariensis acceperitis. Angelus consilii et fortitudinis sit vobiscum.

EPISTOLA CCCXXVI.

EJUSDEM AD ALEX. PAPAM.

ALEXANDRO papæ, WILLELMUS Senonensis archiepiscopus.

Adhuc, Pater, pietati vestræ, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCXXVII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, WILLELMUS Senonensis archiepiscopus.

Scelerum mater impunitas, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXVIII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Domino papæ, archiepiscopus Senonensis, salutem, et omnem cum summa devotione obedientiam.

Qualiter in secundo regum colloquio, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXIX.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, WILLELMUS Senonensis archiepiscopus.

Audiat, sanctissime Pater, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXX.

EJUSDEM AD EUMDEM.

ALEXANDRO summo pontifici, Senonensis Ecclesiæ minister humilis, spiritum consilii et fortitudinis cum omni obedientiæ famulatu.

Inter scribendum hæc, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXXI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Sanctissimo domino ac Patri ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, WILLELMUS Senonensis Ecclesiæ humilis minister, salutem et debitam cum omni devotione obedientiam.

Vestro apostolatu, Pater sancte, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXXII.

MATTHÆI SENONENSIS THESAURARII AD EUMDEM.

ALEXANDRO papæ, MATTHÆUS Senonensis thesaurarius.

Omnis quidem fidelis anima necessitate juris subicitur apostolicæ majestati, etc. *Vide in Alexandro III ad an. 1181.*

EPISTOLA CCCXXXIII.

PETRI CELLENSIS POSTEA ABBATIS S. REMIGII AD THOMAM CANCELLARIUM.

Domino et amico suo charissimo THOMÆ cancellario regis Angliæ, frater PETRUS Cellensium abbas, se et sua.

Quem fortuna non extollit propria, magis pro humilitate quam pro sublimitate est admirandus. Gloria vobis cum prosperitate (ut accepi ab his qui viderunt et noverunt) ambitiosius quam contentiosius contendit; nec confundit aliquando superata, nec unquam insolescit de victoria. Credit gloria prosperitati, sed gloriosæ sed prosperæ. Quælibet obtineat, humilitatem seu moderationem non am-

A putat. Gloria accedit sed non superbia; prosperitatis venit sed non effusa. Inde est quod de nule tantæ sublimitatis ad latibulum nostræ paupertatis misistis quia venire non potuistis. Rogastis de familiaritate et amicitia. Quod rogastis si admitteretur, admirationi procul dubio habendum esset pro rogantis et rogati fortuna. Quæ enim proportionalitatis habitudo inter abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ? Pene non est comparatio, ubi non est existimationis adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis quis te ignorat? Primum in miseris fratrum nostrorum quis me non reputat? Dicam de compendio quia quantum de vobis excellentiora, tantum de me sentio et scio viliora. Nullo ergo modo ad ingressum amicitie manum porrigo. Sed si vel de grege accidentalium amicorum fuero, bene mecum fecisse dignationem vestram æstimabo. Primitias autem illas non mitto, quia ampliorem gratiam facere propero. Non habebam sermones illos magistri G. sed quæro: et statim scriptorem cum omni instantia huic operi ad opus vestrum designo. Vale.

EPISTOLA CCCXXXIV.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Domino et Patri charissimo THOMÆ archiepiscopo Cantuariensi et apostolicæ sedis legato, F. PETRUS Cellensis qualiscunque minister, se ipsum.

Facti sumus sicut consolati in consolatione sanctitatis vestræ tam affectuosa, tam pia, tam plena dulcedine et charitate. Reddat vobis Spiritus Paraclitus consolationem suam, qua misericorditer respicere voluistis desolationem nostram. Suscitavit siquidem corda nostra etsi non emortua, jam tamen elanguida susceptio litterarum vestrarum. Dominis et amicis nostris hanc vestram dignationem et consolationem ostendimus, et in spe divina et consilio eorum, martyrem vestrum peregrinari ad vos destinavimus. Excipite illum: et quia vix in terra sua habet ubi reclinet caput suum, interim sub umbraculo vestro militet, et stipendia ad nos condigna reportet. Confidimus equidem in bonitate Dei et in liberalitate animi vestri, quam jam prægustavimus, quia quamvis in baculo suo transeat mare vestrum, tamen sit rediturus in turmis multarum benedictionum. Discretionis sanctitatis vestræ fratres nostros et nuntios disponendos committimus. Dominum quoque et confratrem in omni oratione et beneficio omnium nostrorum vos annumeramus. Valet.

EPISTOLA CCCXXXV.

AD EUMDEM.

Domino et Patri charissimo THOMÆ venerabili Cantuariensi archiepiscopo, F. PETRUS abbas S. Remigii, ex toto corde devotissimam salutem.

Sollicito revolvens animo quam potius materiam assumam, cum vobis scribere volo, vix occurrit: non deficiente quid dicatur, sed reverentia ejus comprimente manum cui dicatur. Nihil enim dignum vestri animi fortitudine dicere possum: nihil addere

constantissimæ tolerantia vestra: nihil denique docere omnia a longe prospicientem atque fines rerum et causarum futurarum plenissime demetientem animum. Feni atque palearum acervum utquid anteponerem præsepio cui adhæret vos adipe et pinguedine opulentissima saginatus et satiatus? Equidem hoc unum mihi ad ministerium aliquod impendendum in obsequio vestro non indigne reservatum reperio, si muscas abigere possem vestram sanctitatem oblatratione invidiosa pungere volentes, vel saltem interpretatione perversa denigrare sinceritatem fidei vestrae insistentes. Planæ muscæ istæ morientes quæ in Ægypto abundantes Pharaonem regem Ægypti tanquam virum muscarum circumdant, Domino opitulante non perdent suavitatem unguenti. Servabitur namque in diem sepulturæ Jesu, et prædicabitur in generatione et generatione quod archiepiscopus Cantuariensis murum se opponens pro domo Israel vestigia sanctorum antiquorum imitatur, dum Christum in cruce nudum pendentem nudus sequitur. Quo modo igitur cum Abraham potero abigere easdem muscas contaminare solentes illibatam Domini sacrificium, nisi facto ventilabro de authenticis scripturis quo vel feriantur vel saltem effugentur? Dicunt enim, non debet archiepiscopus tam instanter sua repetere a rege Angliæ ut dimittat reconciliationis pacem pro amissa pecunia. Falluntur specie veri vel adulatione falsi. Qui specie veri decipiuntur, instruendi sunt: qui adulatione falsi, repellendi. Simplicitas enim revocanda est; malitia prorsus abjicienda. Certe pensandum est in omni tam contractu quam actu quid propter quid faciendum vel quid dimittendum sit. Pensanda etiam sunt tempora et diversi status temporum, secundum quos mutantur merita causarum. Nam in primitiva Ecclesia sola patientia locum habuit ut auferenti tunicam dimitteretur et pallium. Alius enim erat et alibi, id est extra Ecclesiam qui persequeretur: alius et alibi, id est intra Ecclesiam qui patiebatur. Modo vero jam adulta Ecclesia, non licet filiis Ecclesiæ quod aliquando licuit inimicis. Decet enim matrem corrigere filium, sicut decuit pupillo tolerare adversarium. Distinctus namque saphiris legitur venter sponsi; ut quemadmodum ante passionem suam dixerat Jesus: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, et similia; sic in passione dicat apostolis: *Qui non habet gladium vendat tunicam, et emat*. Verba quidem bona, verba consolatoria non immerito exigeret causa justa in oculis Dei, in oculis autem insipientium dubia et infirma; nisi virtus patientiæ omnem transcenderet consolationem; et plus gauderet de consolatione quam malleus feriens proficeret de percussione. Ferrum ferro acuitur et de malitia regis Angliæ virtus vestra invincibilis clarius illustratur. Quo fortius premit oliva torcular, eo profusius oleum producit. Candelabrum ductile de auro purissimo non facit Beseleel in tabernaculo Domini nisi productis laminis contritione

lini et mallei. Nondum contritus est malleus universæ terræ; adhuc necessarius est ut suppleat quæ desunt passionum Christi in corpore vestro. Sed quem moneo? quem exhorto? cui calcaria adhibeo? sine dubio qui freno indiget: qui paratus est plus ambulare quam via extendatur; qui etiam metas velociter transcurrere nullis retardatur periculis. Procul enim odoratur bellum. Exsilium reputat patriam; quia *omne solum forti patria est*. Sine labore laborat, sine fame esurit; sine dolore patitur, sine amaritudine felle et absinthio cibatur. Vir est in millibus unus. Cum gigantes gemunt sub aquis, ipse ridet et irridet fortunam cum inversione rotæ suæ. Vale.

EPISTOLA CCCXXXVI.

EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO PAPÆ, PETRUS abbas sancti Remigii. Stylum cohibere poterat apostolicæ contemplatio majestatis, etc. *Vide in Alexandro*.

EPISTOLA CCCXXXVII.

C. LANTONIENSIS PRESBYTERI AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO summo pontifici domino reverentissimo et Patri suo sanctissimo, C. Lantoniensis Ecclesiæ presbyter, salutem et debitam in omnibus obedientiam.

Scriptum est: *Simplicitas justorum*, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXXVIII.

SIMONIS PRIORIS DE MONTE DEI ET ENGELBERTI PRIORIS DE VALLE S. PETRI AD ALEX. PAPAM.

ALEXANDRO PAPÆ, SIMON prior de Monte Dei, et ENGELBERTUS prior de valle S. Petri.

Ad illustrem regem Angliæ cum fratre Bernardo de Corilo nuper profecti sumus, etc. *Vide in Alexandro*.

EPISTOLA CCCXXXIX.

EJUSDEM AD EUNDEN.

ALEXANDRO PAPÆ, SIMON prior de Monte Dei, et ENGELBERTUS prior de valle S. Petri.

Juxta mandatum sanctitatis vestrae, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXL.

EJUSDEM AD ALBERTUM CARDINALEM.

ALBERTO cardinali, SIMON prior de Monte Dei.

Desiderio desideravimus ego et fratres nostri aliquid audire de vobis, sed divinitus a multo tempore nobis subtracta est consolatio ista. Erit autem maximi instar muneris, si placuerit ut sollicitudinem nostram de statu vestro certificetis. Admodum namque desideravimus prosperum eventum vestrae legationis audire. Noster autem est, qualem consuevistis audire. Peccatores enim sumus, et utinam condignos fructus pœnitentiæ Deo per gratiam ejus potius, quam per merita nostra valeamus offerre. De cætero dilectioni vestrae supplicamus attentius, quatenus domino Cantuariensi, quem constat pro justitia exulare, auxilium et consilium impendatis. Quia, sicut præsentem domino rege Francorum, et

omnibus qui colloquio interfuerunt, rex Angliæ confessus est, quod hæc sola causa est exsillii et proscriptio- nis ejus, quod consuetudines noluit absolute promittere, quas justitiæ Dei et Ecclesiæ libertati constat esse contrarias. Præterea gloriatur idem rex se privilegium habere a domino papa, quo potestas domini Cantuariensis suspensa est, quandiu rex ei voluerit subtrahere gratiam suam. Valeat.

EPISTOLA CCCXLI.

A. SANCTÆ OSITHÆ MINISTRI AD ALEX. PAPAM.

Domino et Patri reverendo ALEXANDRO summo pontifici, A. Ecclesiæ sanctæ Osithæ minister humilis, sincere orationis affectum et debitæ subjectionis obedientiam.

Nonne, Pater semper diligende, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCXLII.

ABBATIS RAMESIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO papæ, abbas Ramesiensis.

Quoties optimis viris testimonia deferuntur, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXLIII.

WILLELMI RAMESIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino et reverendo patri ALEXANDRO Dei gratia sanctæ apostolicæ atque catholicæ Ecclesiæ summo pontifici, frater WILLELMUS sancti Benedicti Ramesiensis Ecclesiæ servus indignus, obedientiam cum debita reverentia.

Quantis tribulationibus Ecclesia Dei primitiva etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXLIV.

NICOLAI DE MONTE ROTHOMAGENSIS AD THOMAM CANTUARIENSEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, frater NICOLAUS de Monte Rothomagensis.

Super negotio vestro nos minus fuisse sollicitos, quia nondum a nostra parvitate litteras accepistis, minime, si placet, vestræ paternitatis arbitretur magnitudo. Nihil enim eo usque scribendum æstimavimus, quod vestram concederet audire sanctitatem. Satis enim etiam apud vos credimus esse cognitum, pugnæ qui regi litteras tradidit, in arcto fuisse positum, digitis ad oculos eruendos appositis usque ad effusionem sanguinis, et aqua calida per os injecta, donec confiteretur se litteras a magistro Herberto accepisse. Sed necdum a vinculis absolvitur, cum tamen rex a matre mandatum acceperit, ut abire permitteretur. In octava autem, ut accepimus, sancti Martini rex et comes Theobaldus Turonus habebant colloquationem. In festo vero sancti Andree venturus est ad nos, ut una cum Flandrensibus colloquatur. Sed et hoc de Anglia accepimus, quod Lincolniensis episc. et comes Gaufridus debitum carnis persolverint. Dicitur quoque quod Ricardus de Luci jam, ut Hierosolimam vadat, signum sibi crucis imposuerit.

De cætero pro certo sciatis, quod nullus apparet, nisi coram rege de vobis vel unum verbum audeat

A proferre. Sigillum suum a magistro Walthero, quia puerum, qui litteras attulerat, non retinuit, abstulit : quod postea tamen archidiacono reddidit. Archidiaconus autem coram domino Rothomagensi et pluribus aliis dicens se missurum nuntium ad vos, in Assumptione beatæ Mariæ virginis appellavit. De mandato vero domini papæ super rege conveniendo dominus Rothomagensis cum suffraganeis nihil palam fecit : forte secretius alloquens regem. Sed nec hoc lateat vestram sanctitatem, quod magister domus infirmorum Cantuariensium, in partes nostras veniens, retulit nobis Londoniensem omnia reddidisse scaccario regis, quæ de redivisibus vestrorum clericorum acceperat. Sed et hoc nobis nuntiavit, quod prior Cantuariensis monachum quemdam in custodia posuerat, quia de processione exierat, clamans et exprimens, quia vobis et non regi favereat. Sed et serviens Scaiman, cum captus fuisset, evasit, et in monasterio Sanctæ Trinitatis per aliquot dies latitans, tandem liberatus, quo diverterit, ignoramus. Audivimus autem et de militibus regis, readificare et munire volentibus Basinwerth, qui a Wallensibus subito supervenientibus plurimi sunt interempti, plerique vero sauciati. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXLV.

EJUSDEM AD EUNDEM.

Idem eidem archiepiscopo.

C Molestè ferimus, et ultra quam dicere possimus condolemus, quod ad vos eo usque venire non potuimus. Sed est causa multiplex et magna. Debita namque tanto sumus obligati, præcipue pro domo, quam emimus anno præterito, quod quasi singulis diebus, ut terminum differamus supplicando, nos oporteat ingredi civitatem, eo quod pecuniæ non sufficiamus solvere quantitatem. Sed et in arcto sumus ex alia parte, eo quod rex et sui Rothomagi morentur. Unde si nos interim absentaremus, ne sibi innotesceret, formidaremus. Durum enim verbum est in auribus ejus et execrabile, quod de vobis etiam aliqua mentio fiat. Nec apparet qui de nobis bene loquatur, vel in ejus conspectu facere etiam mentionem audeat. Longe vero melius nobis novistis, quod in arcto sit, et quo se vertat non novit. Hinc enim ei regnum Francorum adversatur. Hinc pavet Pictavienses, hinc Wallenses formidat, ex alia parte Britones habet suspectos ; suos timet, nusquam securus. Nec mirum, quem Ecclesia non protegit, si plures ruat in hostes. Verum si se locus et opportunitas obtulerint, quam citius fieri poterit, alter nostrum, vel ego, vel magister Herbertus vestram præsentiam adibit, et quod interim sciri poterit, plenarie vobis apportabit. Hoc tamen interim vobis innotescat, quia quam pacem a rege Francorum habere poterimus, recipere minime differemus. Valeat in perpetuum sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXLVI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

TRONÆ Dei gratia Cantuariensis Ecclesiæ archiepiscopo, frater NICOLAUS de Monte Rothomagensi salutem cum totius devotionis effectu.

Quantæ compassionis visceribus adversitates Ecclesiæ Dei, quas magnanimitas vestra sustinere decrevit, parvitas mentis nostræ apud se suscipiat et pertractet, nec scriptura sufficienter exprimere, nec viva voce plenarie pronuntiare minus facunda lingua valeret, sed de nostro affectu, qui quantumlibet est, vester est, quia illum abjectum et minus utilem in conspectu Dei esse cognoscimus, tacere melius duximus, quam plura loqui. Verum id, licet excellentiæ vestræ non incognitum, silentio præteriri non oportet, quod vestræ sublimitati sit ipsa commemoratione gratissimum, quod menti perturbationum fluctibus impellitæ sit magnæ securitatis indicium, quod humeros delicatos, quos suppositis ad portanda onera virorum, suæ virtutis efficacia reddat talibus fasciculis aptiores: Ecclesia pauperum Christi, quos humilitatis vestræ mansuetudo adoptavit in filios, quos apud Deum magnitudo fidei vestræ voluit habere patronos, quoque in ratione dati et accepti munificentia sibi fecit obnoxios, ipsa siquidem tota sui spiritus intentione suspensa, a Domino noctibus ac diebus impetrare festinat, ut Ecclesiæ suæ vestris temporibus tranquillam tribuat libertatem. Postulat autem in fide, nihil hæsitans. Summa igitur ope et alacri studio quod inchoastis opus perficite, nec in aliquo vacilletis. Siquidem Deus tantum vobis contulit honorem, tantamque felicitatem, ut operi vestro testis sit in cælo Jesus Christus, testis in corde conscientia. Et quod paucis et raro solet accidere, hoc vobis ad exhortationis et exhilarationis cumulum accessit, quod totius multitudinis devotio præbet in Deo vobis auxilium. Et universi populi sermone super his quæ agitis bonum flagrat testimonium. Sed de his hactenus.

Joannes de Oxeneford, qui ex consilio episcoporum vestrorum ad curiam reversus, et a curia veniens, per dominam imperatricem transitum fecit, ut eam contra vos exasperaret, sicut antea tam ipse quam alii fecerant, malitiam, quantam potuit, inculcavit. Siquidem quia opus vestrum verisimiliter reprehendere non potuit, intentionem calumniatus est, asserens universa, quæcunque facitis, mentis elatione, studioque dominationis inchoata. Ecclesiasticam etiam libertatem, quam defensatis, non ad animarum lucrum, sed ad augmentum pecuniarum episcopos vestros intorquere, tam ipse quam alii nuntii regis affirmant. Et licet necdum propter novitatem prælationis a vobis id esse factum consentiant, tamen ad idem vos anhélare contendunt. In Anglia namque delinquentium culpæ apud episcopos accusatorum non mulctantur injunctio pœnitentiæ, sed datione pecuniæ. Item quod Deus in causa non sit operis vestri, dicunt eam inde debere cogno-

A scere, quod ab initio archiepiscopatus vestri non religiosos vobiscum, sed litteratos nobiles congregastis. Et eos dedecorosa appellatione nuncupant, quam silere melius puto. Item ecclesiastica beneficia non Dei contemplatione, sed servitii vestri occasione, etiam his, quorum turpitudine publice nota est, vos asserunt contulisse. Item asserunt quod non propter regias consuetudines, sed propter causam pecuniariam discessistis. Hæc in vos malitiose conficta tum propter cautelam, tum propter exasperationem dominæ occasionem cognoscendam vos ignorare non decuit.

Tertia die post recessum eorum ad imperatricem venimus, quæ litteras vestras per tempus aliquantum suscipere distulit, et satis aspere in nos locuta est, quod ad vos perreximus, ex quo nobis notum fuit vos esse in curia. Nec enim credebat quod tam cito ad curiam pergeretis. Tamen non destitimus, sed ea vice et altera, bona, quæ potuimus, quasi nolenti ingessimus. Tertia vice post pauca verba litteras vestras benigne, sed occulte suscepit. Ita quod id clericos suos latere voluit, et eas nobis legendas injunxit. Quibus auditis, in primis excusavit se, quod de vobis aspera verba vel mihi vel aliis privatim et publice dixisset, vel etiam domino regi mandasset. Asseruit namque, quod filius ejus totum, quod de ecclesiasticis agere volebat, ab ea celasset, eo quod cognovisset ipsam potius ecclesiasticæ libertati, quam regis voluntati favere. Nunc vero litteras suas ad filium suum direxerat per quemdam de clericis suis, mandans illi, quatenus totum quod in mente haberet de statu ecclesiarum vel personæ vestræ, sibi per litteras significaret. *Et tunc, inquit, cognita ejus voluntate, si perpendero laborem meum posse esse fructuosum, studebo pro posse et ecclesiasticæ paci et suæ.*

Post hæc verba recedentes ab ea, ad dominum Lexoviensem litteras vestras detulimus apud manerium populi Nonant, juxta Baiocum. Benigne nos suscipiens, secreta litteras vestras suscepit, et ea quæ a vobis injuncta nobis fuerant, et si qua bona ipsi excogitare potuimus, libenter amplexus est, id in verbo veritatis affirmans, quod ab eo tempore quo ad curiam primo missus est, licet corporaliter contra vos steterit, mente tamen et consilio pro vobis stetit. Et hoc ipsum nobis in eo itinere cum eo de negotio vestro loquentibus non ex vestra parte, nec enim mandaveratis, se facturum promiserat. Privatim siquidem ad dominum papam et causam vestram et personam, quantum potuit, commendavit. Legatos regis ea sola postulare laudavit, quæ non impediri posse cognoverat. Nunc ergo pro certo cognoscite, quod si dominus rex communicarit ei consilium suum, ad libertatem Ecclesiæ et pacem vestram pro posse laborabit. Nec enim vestro labori minori affectione compatitur, quam si tota hæc adversitas Ecclesiæ suæ vel personæ occasione vobis incumberet. Ipsum siquidem socium haberetis infra breve tempus, si non esset oneratus ære alieno.

Nunc ergo consilium ejus est, ut ita caute vobis provideatis in expensis, ne multas pecunias in brevi effundatis: si tamen multas habetis, quod regis familiares affirmant. Si non habetis, caveate ne plurimis innotescat. Consilium enim acceperant adversarii vestri citra mare consilium dare regi, ne reditus vestros ad præsens attingeret, sed ministris vestris interdiceret, ne inde quidquam haberetis. Si ergo viderint quod velitis et possitis absque redivis diutius sustinere, facilius et citius pax reddetur Ecclesie. In his festivis diebus litteras vobis per nuntium proprium mittet. Et nunc misisset, si in manerio scriptorem habuisset, cui secretum hoc vellet injungere. Item mittit in Angliam familiarissimum sibi Randulfum de Ardena, per quem omnibus indagatis quæ in curia fiunt vel deliberantur, quidquid inde cognoverit, vobis per litteras significabit.

Reversi ad dominam imperatricem, quæ injunctis, ex ordine cuncta narravimus iterato. Consuetudines regis verbo narravimus, quia magister Herbertus perdiderat schedulam. Hoc etiam adjunximus, quod consuetudinum quædam contra fidem Jesu Christi, aliæ fere omnes, essent contra libertatem Ecclesie. Propter quod timendum erat ei et filio suo de æterno periculo, et etiam temporali. Tunc vero præcepit nobis mittere ad vos propter consuetudines illas. Volente Deo, ea ipsa die reperta est schedula, et die sequenti, omnibus ejectis a thalamo a conspectu suo, præcepit nobis eas Latine legere et exponere Gallice. Mulier de genere tyrannorum est, et quasdam approbat. Sicut est illud de non excommunicandis justitiis et ministris regis sine licentia ejus. Ego tamen alia exponere volebam, nisi de hoc prius disceptarem, ostendens evangelicum præceptum, quo dicitur ad Petrum: *Dic ecclesie*, etc. Non: *Dic regi*, et alia multa. Quam plurima capitulorum improbat. Et hoc modis omnibus ei displicuit, quod in Scripturam redacta essent, sive quod episcopi coacti forent, ut aliquam promissionem facerent de ipsis custodiendis. Hoc enim a prioribus factum non est. Post multa igitur verba cum ab ea vehementer inquirerem, quæ posset esse prima pacis occasio, hanc ei indicavimus, et assensit: si forte fieri posset, ut dominus rex mitteret se in consilium matris suæ, et aliarum rationabilium personarum, quæ taliter rem moderarentur, ut cessante promissione et scriptura antiquæ regni consuetudines observarentur, adhibito tali moderamine, ut nec per judices sæculares libertas Ecclesie tolleretur, nec ita episcopi abuterentur ecclesiastica libertate. Scitote, quod domina imperatrix in defensione filii sui versuta est, eum excusans tum per zelum justitiæ, tum per malitiam episcoporum, tum in deprehendenda origine conturbationis Ecclesie rationalis et discreta. Dicit enim quædam in quibus ejus sensum et laudavimus et adjuvimus. Episcopi clericos indiscrete ordinant, qui nullis ecclesiis titulatur. Ex quo fit, ut ordinatorum multitudo paupertate et otio ad turpia facta prolabatur. Non enim timet per-

A dere Ecclesiam, qui nulli titulus est. Non timet poenam, quia illum Ecclesia defensabit. Non timet episcopi carcerem, qui mavult impunitum transire conversum, quam pascendi vel custodiendi sollicitudinem abhibere. De ordinatione illius qui ecclesie non titulatur, quod irrita sit ad injuriam illius qui eam fecit, testatur synodus Chalcedonensis, una de quatuor, quas Gregorius sicut quatuor evangelii libros tota devotione complectitur. Hoc et alii plures canones. Item uni clerico quatuor evangelii aut septem ecclesie tribuuntur aut præbendæ cum sacri canones ubique manifeste prohibeant ne clericus in duabus ecclesiis connumeretur. Hujus iterum pravæ consuetudinis occasione quantæ de dationibus et præsentationibus ecclesiarum controversie nascantur, attendite. Super hac re locuta est domina imperatrix occasione Ricardi de Ivelcestre. Verum taceant episcopi, qui hoc faciunt suis parentibus, quod laici sibi servantibus. Item quod multas pecunias suscipiant episcopi propter peccata apud eos excusatorum, satis canonibus non consentit. Quia licet poena sacrilegii sit pecuniaria, non tamen semper erit; sed quibuscunque personis ad quas sacrilegii querimonia pertinet, juste persolvitur. Quia ergo ex his et similibus nascitur ecclesiastica perturbatio, mirandum valde est, cur securis episcopalis iudicii non ad radicem arboris, sed ad ramusculos adhibeatur. Divina siquidem dispensatione actum est, ut ex tali radice fructus amaritudinis publice nasceretur. Quapropter libertatem Ecclesie propter Deum diligitis: quod prædicta vobis displiceant, verbis et factis ostendite. Et si litteras ad dominam imperatricem miseritis, id ipsam ex aliqua parte significate. In verbo veritatis vobis dicimus, quod amore rectitudinis et salutis animæ nostræ, quæ prædicta sunt, scripsimus. Si quæ insipienter dicta sunt, date veniam. Et sint occulta quæ diximus. Festinantius ad vos mittere non potuimus. Siquidem eo tempore, quo consuetudines coram domina imperatrice legimus, cum omni festinantia litteras istas præparavimus, vobis mittendas. Nunc rogamus attentius, ut litteras vestras nobis dirigatis, statim vestrum et propositum continentes. Quidquid injunxeritis, fideliter exsequemur. Iterato veniam postulamus, et de prolixitate, et de audacia.

EPISTOLA CCCXLVII.

EJUSDEM AD EJDDEM.¶

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo NICOLAUS de Monte Rothomagensi.

Vehementer gavisus sumus, ex quo per litteras vestras nobis innotuit, quod institutiones pravæ, ad quarum observantiam princeps noster Anglorum episcopos voluit obligare, publico anathemate condemnastis. Cum enim vobis non sit incertum, paucos ad præsens inveniri, qui vel resistant pravitatibus, vel eos, quos excommunicastis, publice devitent, scimus quod non in humanis auxiliis, sed in eo fiduciam executionis sententiæ posuistis, qui dedit po-

testatem talem hominibus. Ad quem respiciens **A** Moyses non virtute corporis, nec armatura potentia, sed verbo eum, qui se vexabat, subiecit. Siquidem excellentius in sincerius inchoastis, quam si in ipsam regis personam dedissetis sententiam. Condemnando namque prædictas pravitates, citra liberationem Ecclesiæ Dei omnem vobis redeundi aditum obstruxistis. Proinde frater G..... qui litteras vestras de-ferre debuerat, non venit, et ob hoc eas domino Rothomagensi coram puero, latore præsentium, legimus et tradidimus. Qui eas quo animo, quo vultu susceperit, puer ex parte cognoscit. Quod a communione se subtrahat eorum quos excommunicastis, nec dixit, nec negavit. Quod eos publice non denunciaret, asseruit dicens hæc ideo vos mandasse, quia plures exsilii socios velletis habere. Quod litteras **B** vestras suscipere non debuisset, affirmat, quoniam ipso adveniente, vos ejus præsentiam devitastis. intelleximus etiam ab ore ejus, quod ad infirmandam sententiam, seu quæ data est, seu quæ dabitur a vobis, parati erunt probare ipse Rothomagensis, Lexoviensis et Sagiensis, quod propter hoc ad vos pergebant, ut vobis offerrent omnem satisfactionem, eorum judicio, quos æquum est judicare inter vos et regem.

Nostræ itaque parvitati visum est, si id vestræ discretioni, et eorum qui vobiscum sunt, congruum videatur, quatenus litteras vestras domino Rothomagensi et prædictis episcopis dirigatis, in quibus eis significetur, quod paratus fuistis, estis et eritis, redire ad sedem vestram, et subire iudicium, quodcumque archiepiscopus Cantuariensis juxta canonum censuram subire debuerit; si tamen ipsi impetrare potuerint a rege, ut habeatis in primis redeundi securitatem, domina imperatrice et domino Rothomagensi interponentibus partes suas, secundum quod dominus papa censuit. Item si ecclesia in integrum restituatur, tum ad libertatem, in qua erat aliquando, priusquam querela nota est inter vos et regem, quando scilicet episcopi non erant obligati ad observantiam pravitatum, tum ad ea quæ postmodum ablata sunt a vobis et vestris. Rogetis etiam illos, quod si impetrare non possint a rege id, quod fieri canonica dictat auctoritas, ne habeat illos adjuutores in Ecclesiæ detrimentum, quibus acquiescere non vult in his, quæ spectant ad charitatis iudicium. Hæc illis mandand **C** credimus, priusquam in regem sententia detur: non quod horum quidquam faciant, sed ne his quæ a vobis gesta sunt vel gerentur, quoquo modo obviare. Et si ad eos litteras miseritis, earum transcriptum vobis mittite. Præterea dominus Rothomagensis imperatrici conquestus est, quod ei hujusmodi litteras tradiderimus. Totum quoque quod agitis, aut extollentiæ imputat, aut iræ. De nobis pro certo sciatis, quod excommunicatis a vobis nec in salutationis verbo communicabimus. Unde vobis supplicamus attentius, quatenus nobis rescribere dignemini, an in quibusdam sicut in oratione et saluta-

tionem, an his, et in omnibus aliis, a regis communione debeamus abstinere, si in eum sententiam dederitis, ut nec ab eo quidquam accipere, nec eum in celebratione missæ liceat nominare. Qualecunque enim terrenum commodum vel periculum credimus postponendum, ut quantum in nobis est, totum quod convenit censuræ districtioris ecclesiasticæ, compleatur. Litteras, quas Cicestrensi episcopo mitteratis, apud nos tenemus expectantes, ut pro certo cognoscamus, ubi moram faciat, vel si forte partibus nostris appropinquaverit, ut ei ipsas tradamus. Præterea tam in curia regis, quam apud nos plures asserunt, quod cancellariam Francorum regis habere debetis. Alii quoque conjectant, quod in festo sanctæ Mariæ Magdalænæ in regis personam sententiam **B** proferetis. Domina imperatrix audiens, in quos sententiam dederatis, quasi ludo id accipiens, eos pridem excommunicatos esse respondit. Post hæc cum ex parte Ricardi de Ivelcestria salutaretur nihil respondit.

De rumoribus curiæ pauca scimus, nisi quod barones de episcopatu Cenomanensi pacem cum rege fecerunt. De Britonibus necdum quisquam, sed in vigilia apostolorum erat rex cum exercitu ad quatuor leucas de Felgeres. Cum abbas de Derli redierit, plura scientes vobis mandabimus. Radulphus de Hospitali veniens ab Anglia dixit nobis, quod episcopi convenientes circa festum sancti Joannis appellaverint contra vos ad viri Galilæi, eo quod episcopum Saresheriensem absque eorum consilio suspendistis, et quia in dominum suum regem dare sententiam minati estis. Archidiaconus vero vester nititur, quantum potest, habere licentiam transfretandi. Necdum tamen litteras vestras accepit. Per canonicum regularem fratrem Adam, qui propter zelum justitiæ vos diligit, scribere poteritis, quod vestræ placuerit paternitati, quoniam absque mora ad nos reversurus est. Valeat sanctitas vestræ

Hoc pro certo sciatis, quod episcopi vestri, etiam Herefordensis, contra vos dura loquuntur: quod Anglicanam Ecclesiam et Romanam conturbatis. Concilium quoddam habituri sunt in octavis apostolorum episcopi et omnes abbates apud Northamptonam.

EPISTOLA CCCXLVIII.

HENRICI ABBATIS STRATFORDIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Patri suo et domino summo pontifici ALEXANDRO, frater HENRICUS monasterii de Stratfordia dictus abbas et humilis ejusdem loci conventus debitam Patri obedientiam et pro incohumitate vestra jugem coram Domino devotionis et orationis instantiam.

Apostolo, domine, scilicet docente, didicimus, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCXLIX.

S. ECCLESIE TRINITATIS LONDON. AD ALEXANDRUM PAPAM.

Venerando Patri ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, S... Ecclesiæ sanctæ Trinitatis Londe-

nienals servus humilis, salutem et debitæ subjectionis A obedientiam.

Cam apud summum judicem, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCL.

WILLELMI ECCLESIAE S. TRINITATIS LOND. PRIORIS AD EUNDEM.

Patri suo et domino summo pontifici ALEXANDRO, frater WILLELMUS Ecclesiae S. Trinitatis Lond. claustr. prior et humilis ejusdem loci conventus, debitam patri charitatem et humilem in omnibus obedientiam.

Apostolica doctrina, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLI.

ERNISII ABBATIS ET R. PRIORIS S. VICTORIS PARIS. AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM.

ROBERTO Herefordiensi episcopo, ERNISIVS abbas, et R. prior sancti Victoris Parisiensis.

Magnam de promotione vestra concepit ecclesia vostra lætitiã, et spe non modica hilarati sunt auditores vestri, tum universi scholares animati ad amorem litterarum, et cultum virtutum, vestri laboris et successus exemplo. Nos autem idcirco gavisi sumus quia vos præ cæteris amabamus et Ecclesiam Anglorum, quam præter charitatem, quam habemus ad omnes ecclesias, quadam speciali affectione natura suadente diligimus, vestra confidebamus eruditione proficere, et religione provocari ad divinæ legis cultum, et contra adversa roborari vestræ prædicationis officio, et virtutis exemplo. Nunc autem supra modum dolemus, quod neque desideria nostra de vobis impleta sunt, nec preces nostras pro vobis Dominus exaudivit. Et utinam essent aures vestræ ad ora scholarium, et religiosorum suspiria audiretis, ut sic erigeretur spiritus vester, qui divitiarum pondere dicitur opprimi, et amore episcopandi, et deliciarum æffluentia infirmari. Nam, ut aiunt illi, confirmaverunt vos divitiæ, quas in schola et frequenti verborum commercio consuevistis canigenas appellare. Speciosum tunc depingebatis episcopum verbo, quem ex voto nostro doctrina nunc exprimeretis et vita. Nunquid tunc fungebamini vice cotis

.....

acutum

Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi ?

Mirum est si non tinniunt aures vestræ a confabulatione scholarium, detractioe æmulorum, et amicorum querelis. Adversus patrem vestrum et consecratorem, eundemque pro justitia, et libertate Ecclesiae exultantem, nuper appellastis cum aliis, qui subversionem justitiæ quærunt et suam eversionem, et ponendo cum impiis portionem, unde vehementer dolemus, famam vestram plurimum demigrastis. Nunquid enim litteras appellatorias non vidistis, quas episcopi ad archiepiscopum suum transmiserunt? Certe si non vidistis, stultam fuit, ut pace vestra veritatem loquatur charitas, non examinatum de re tanta, et quæ ad Ecclesiam Romanam perferenda est, signare testimonium. Si autem vi-

distis eas, qua conscientia, qua fronte, au- si fuisistis asserere, et ut scribitis, cum omni fiducia prædicare, quod falsum esse novit, non modo vicinia tota, sed fere Latinus orbis? Prædicatis enim, quem sic scribitis, et ut de vestra potissimum utatur auctoritate, signatis Scripturam cum episcopo Londoniensi, quod rex vester, et si interdum ut homo deliquerit, omnes excessus suos corrigere paratus est, et in omnibus obtemperare justitiæ, et si non credatur ei, etiam satisfactionem offert, et adjicitis: *Quoniam diligit corripientes se, et increpantes libenter auscultat.* Sed qui hoc verum esse putat, quid credet esse falsum? Noti sunt enim mores hominis, ut vos talia prædicantes oporteat quærere peregrinum, sed extra Latinum orbem. Vos autem qui justitiã ejus astruitis, quam innocentiam allegatis in ejectione mulierum, et parvulorum innocentium poscriptione? Sed hæc, et his similia Dominus judicabit, et facientem, et consentientes pari pœna percellet. Cogitatis interim quam sententiam tunc accepturi sint episcopi, qui modo tantis patrocinantur injuriis. Hæc sincera charitate, dulcissime Pater, scripsimus vobis, ut meminereis doctrinæ vestræ, officii vestri, desiderii nostri, et divini judicii, ut redimatis famam vestram, et Ecclesiam, quæ in manibus vestris collabitur, studeatis erigere. Vestri fuimus, sumus vestri, et Deo propitio, semper erimus, prompti ad honorem et obsequium vestrum

EPISTOLA CCCLII.

C PRIORIS S. VICTORIS PARIS. ET R. ABBATIS S. AUGUSTINI AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO papæ, prior Sancti Victoris et R. . . . abbas quondam S. Augustini.

Sanctis viris, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLIII.

WILLELMI RADINGENSIS ABBATIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Beatissimo Patri et domino A. Ecclesiae catholicae Dei gratia summo pontifici, filiorum suorum extremus frater WILLELMUS abbas Radingensis indignè dictus, commissam sibi navem Petri ad portam tranquillitatis indemnem dirigere.

Quoniam sanctitati vestræ, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCLIV.]

D WILLELMI AD BUGONEM DUNELMENSEM.

Venerabili Patri et domino Dei gratia illustri Dunelmensi episcopo H., suus WILLELMUS, salutem et felices ad vota successus.

Miseranda rumorum novitate turbatus multoque acrius afflictus quam ea novi mentis vestræ serenam tristitiæ nubilo caligare, rerum eventus sollicitus exploro, ut si quos vestris auribus offerendos comperero vobis scripto mediante significem. Noveritis itaque archiepiscopum Rothomagensem et episcopos Wigornensem, Eboracensem et Lexoviensem, et clericos Raginaldum Lombardum, Ricardum Barre, Magistrum Henricum de Northamptona, et plerosque alios ipso die conversionis beati Pauli Senonis re-

usæ ut animum archiepiscopi Senonensis, qui ibidem eadem die omnes suffraganeos suos ad exsequendum mandatum domini papæ convenerat vel precibus lenirent, ne sententiam interdicti in terra regis pronuntiaret, vel ipsam sententiam appellatione suspenderent, qui nec precibus eorum acquiescens, nec appellationem eorum attendens, expositis in medio litteris sententiam continentibus et appellationis remedium excludentibus, toti terræ regis in partibus transmarinis indixit. Sed non fuit a Rothomagensi recepta sententia: dicebat enim non Senonensi soli, sed utrique eorum litteris illis ad utrumque directis, ferendæ sententiæ auctoritatem et potestatem fuisse collatam. Adjecit etiam mutatum esse casum. Præceperat enim dominus papa, ut si Cantuariensis archiepiscopus captus teneretur, prænominata sententia executioni mandaretur. Ad hæc duo in hunc modum respondit Senonensis. Ad primum, quia, etsi ad utrumque essent litteræ directæ, tamen in eis continebatur quod si alteruter a sententia ferenda et exsequenda desisteret, reliquus utrique injunctam præceptionem effectui manciparet. Ad secundum vero, quoniam si minori casu domini Cantuariensis injuriam dominus papa hac pœna decrevit esse ferendam, multo fortius in casu majori et tam detestabili, hoc idem voluit esse faciendum, facta tamen appellatione omnes prædicti Romam profecti sunt, excepto Lexoviensi. De domino rege Francorum hoc vobis duxi nuntiandum quoniam proxima die Jovis post conversionem beati Pauli profectus est ad colloquium inter ipsum et imperatorem, petitione ipsius imperatoris habendum Dominica qua cantabitur *Invocavit in confinio regni et imperii versus Meschisi* ubi speratur de reformanda unitate et pace ecclesiastica esse tractandum et inter ipsos tum conjugii, tum aliis pacis fœderibus, amicitiam esse firmandam. Inter innumera, quæ fama imo veritate docente didici quoniam cætera vel modica vel vobis arbitrare manifesta, sola prædicta ad vestram audentiam deferenda decrevi. Vale.

EPISTOLA CCCLV.

LUMBARDI AD ALEXANDRUM PAPAM.

Reverendo Patri ac domino ALEXANDRO, Dei gratia summo pontifici, Lombardus ejus clericus fidelis, obedientiæ famulatum.

Cum vestræ sanctitatis puer, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCLVI.

THEOBALDI BLESENSIS AD EUMDEM.

Reverendissimo domino suo et Patri ALEXANDRO, summo pontifici, THEOBALDUS Bleensis comes, et regni Francorum procurator, salutem, et debitam cum filiali subjectione reverentiam.

Vestræ placuit majestati, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCLVII.

W. MONACHI EP. AD GILBERTUM.

Reverentissimo Patri et domino, et in Christi visco-

ribus honorando, venerabili G. Londonensi episcopo frater W. Adelelini filius, suus filius et monachus, sancti Spiritus gratia illustrari, et ejus fortitudine in omnibus roborari.

Quid mihi gaudii, quid jucunditatis status incolumitatis et prosperitatis vestræ conferat, quid doloris, quid mœroris econtra adversitas si qua emergerit animæ meæ ingerat, solus ille novit qui inspector est cordium. Sed spero, confido in Patre misericordiarum quod procellam convertet in auram et omnes adversantes et malignantes vobis conteret sub pedibus vestris. Mi Pater, non auribus obstrepat, non animum offendat, quod vester ex intimo cordis prodit filius. Testor Jesum et angelos ejus me nihil more adulantium sed pro testimonio dicere. Dum spiritus hos artus regit, dum hujus vitæ frui-mur comite, spondeo, promitto, polliceor, semper vos mea lingua resonabit, vobis mei dedicabuntur labores, vobis desudabit ingenium. Præterea sanctitatis vestræ scripta tam lætus accepi, quam avidus et ante ea desideraveram. Legi ea et sententiarum verba quæolvebam in ore, scintillas sentiebam in corde, quibus et concaluit cor meum intra me, sed nondum in meditatione mea exarsit ignis. O quantus in vestris meditationibus exardescit ignis, e quibus hujuscemodi evolant scintillæ! Benedicti vos a Domino, qui me in benedictionibus dulcedinis tantæ prævenire dignatus es ut daretur mihi vobis primum scribentibus fiducia rescribendi, scribere quidem ad vos jam pridem gestienti, sed non præsumenti. Timeo dicere sed tamen dicam, quoties vestra scripta relego, quædam mihi ante oculos præsentis vestræ versatur imago, qua siti-entis animæ meæ totius perfectionis summam prædicare videtur. Hinc est quod eloquia vestra tam ardentem diligo, quid ipsa uberius animam meam refocillare videntur. Mitte, dulcissime Pater, quæ nondum misistis quia abundantius habebitis si habuero. Memor sit pater filii, quia filius patrem nunquam potest oblivisci. Sapienti sat dictum est. Vivat, valeat dominus meus, et gloria mea et exaltaus caput meum.

EPISTOLA CCCLVIII.

MAGISTRI VIVIANI AD THOMAM CANTUAR.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, magister VIVIANUS, salutem et de instanti negotio ad honorem Dei et Ecclesiæ victoriam.

Ut cum domino Turonensi vel ejus nuntiis ad curiam, auctore Deo, festinantissime reverteremur, Turonis declinavimus, et quarto Kalendas Novembris litteras regis Angliæ, archiepiscopi Rothomagensis, et Cantuariensis archidiaconi, per priorem abbatæ de Beccis, et quemdam alium nobilem virum accepimus, quarum transcriptum beatitudini vestræ mittimus, supplicantes ut non acquiescatis suggestioni alicujus clerici, etiamsi primatiæ fulgeret dignitate præclara, si in apertis litteris regis, quod honori vestro expediat, prout sæpenumero

propositum est, non recipiatis. Et rogamus ut festinantissime cursorem vel clericum aliquem ad nos usque mittatis, per quem voluntatem vestram nobis, si placet, aperiat, nec tantum deferatis magistro Gratiano, ut honorem charissimi amici vestri, precipui defensoris in Ecclesia Romana, penitus in persona nostra conculcatis.

EPISTOLA CCCLIX.

EJUSDEM AD EUNDEM.

Reverendo Patri suo et domino charissimo THOMÆ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo apostolicæ sedis legato, VIVIANUS utcumque dictus magister sanctæ Romanæ Ecclesiæ advocatus, et ejus honoris et suorum prolocutor fidelissimus, cum gaudio et gloria in continenti redire ad propria.

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui disjuncto parietes suggestionem pravorum indissolubili jam charitatis vinculo unire contra multorum opinionem paratus est. Ad præsentiam regis revocati accessimus, et ea divina cooperante gratia invenimus, in quibus honor Dei et Ecclesiæ in nullo violatur. Si ergo nuntium Christianissimi regis Francorum, et domini Rothomagensis jam recepistis, sicut indubitanter credimus, gaudemus. Ita enim fuit statutum. Et si magister Joannes Saresberiensis, clericus vester, charissimus socius noster, ad vos rediit, sicut speramus, quoniam nuntium recepit, lætamur. Quidquid tamen, reverende Pater, fuerit, rogamus, et rogando ex parte Domini papæ et Romanæ Ecclesiæ consulimus, ut omni occasione postposita ad conuivium, quod inter duos reges apud S. Dionysium prima Dominica post festum S. Martini celebrabitur, desideratissime occurratis. Quoniam illic auctore Deo angelicum accipietis hymnum: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax domino Cantuariensi*. Magister et presbyter camerarius summi et maximi cardinalis Willelmi, fidelissimus vester, vos sicut proprium dominum salutatur, et nobiscum est in labore socius, et gerit personam domini sui, et quædam secreta domini regis portat, quæ ad exaltationem vestram omnimodo spectant. Est præterea, quod nos, cum præsentibus erimus, exponemus, quod vobis consulit, ut omnino ad colloquium properanter accedatis, quia regem et ejus filios juxta vestrum arbitrium habebitis. Nos properamus ad serenissimum regem Francorum, et diplomate, ut vos videamus, utimur, et illico simul ad statutum colloquium accedatis. Omnes vobiscum in exilio positos sincerissime salutamus. Optamus ut charissimus socius noster magister Longus, more suæ gentis, in hoc negotio prudenter sapiat.

EPISTOLA CCCLX.

EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

Beatissimo Patri et domino ALEXANDRO, Dei gratia universalis Ecclesiæ summo pontifici, VIVIANUS ejus sanctitatis servus devotissimus, debitæ subjectionis obsequium.

Quod statum nostrum, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLXI.

EJUSDEM AD EUNDEM.

ALEXANDRO papæ, magister VIVIANUS, Operam omnem adhibuit, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCLXII.

EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

Serenissimo domino HENRICO, Dei gratia Anglorum regi, magister VIVIANUS, S. R. ecclesiæ advocatus, salutem, et salubri consilio acquiescere.

Quantum pro honore vestro laboraverim, quantum diligentiam adhibuerim, ut ad gloriam Dei et vestram, pacem cum Ecclesia faceretis, novit Deus, et prudentia vestra ignorare non debet. Nam tantum pro vobis institui, quod multorum et magnorum animi gratiam, et fabula factus sum detractorum. Unde miror, quod me, quem in vestra utilitate et honore noluitis audire, quasi pecunia corruptum reddere voluistis infamem. Sed quia vos obsequiis cœpi colere, et ab amicis non facile recedere consuevi, precor et modis omnibus consulo, ut redeatis ad cor, et petitionem, quam vobis scriptam misi D. Cantuariensis, charta vestra confirmetis, hoc adjecto, quod eum recipietis in osculo pacis, eique mittatis, et revocetis ipsum, antequam terra vestra subjiciatur interdicto, et illi feriantur anathemate, quorum nomina in libello damnationis eorum concepta sunt. Nam et plurimi sunt, et vobis peraccessarii, et tempus breve est. Quare autem vos rogare noluerint quidam, discretio vestra facile pendet, si veros pensaverit amicos, et fidem hominum. Præterea de mobilibus, quæ abstulistis, ea moderatione respondeatis archiepiscopo, ut et liberalitas vestra coram hominibus amplius elucescat, et conscientia tanti criminis restum diluat ante Deum, et ideam archiepiscopus et sui, quoad vixerint, vobis et hæredibus vestris fideliores et devotiores debeant permanere. Si autem me vel hac vice nolueritis audire, sera erit pœnitentia. Nec dicatis ulterius vobis quod imminet, non fuisse prædictum.

EPISTOLA CCCLXIII.

LAURENTII ABB. WESTMONASTERIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO papæ, LAURENTIUS abbas Westmonasterii.

Veritatis assertio, etc. *Vide in Alexandro.*

EPISTOLA CCCLXIV.

MAGISTRI WILLELMI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

THOMÆ Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, et apostolicæ sedis legato, magister WILHELMUS, filius Ricardi Bonhart, nihil infra posse, sed supra.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. Hac quoque contentos auguror esse deos.

Auribus ad plura occupatis verbum facio abbreviatum, dum ad notitiam vestram referre dignum duxi, quomodo Berengarius in die Ascensionis tradidit litteras vestras in ecclesia Beati Pauli. Lerio evangelio missus ille ad altare accessit, et manus

sacerdotis, nomine Vitalis, æstimantis se ab eo A oblationem accepturum, litteras vestras me astante et vidente intravit, et manum cum litteris firmiter tenuit, præcipiens ei ex parte domini papæ et vestra, quod unas litteras traderet episcopo, et alias decano, et ne missam celebraret, antequam litteræ essent lectæ. Super his Willelmum de Norhallis in testimonium adduxit, qui legit evangelium in die Ascensionis, injungendo ei etiam ex parte vestra, ne astaret missæ similiter, et subdiaconum nomine W. Hlog, donec litteræ essent lectæ. Post hæc Berengarius ad populum conversus voce clamosa dixit : Scitote episcopum Londoniensem Gilbertum excommunicatum esse a Thoma Cantuariensi archiepiscopo, et apostoltæ sedis legato. Quo audito, plures eum retinere parati, contumelias illi intulerunt. Sed hunc feci discedere, ne tumultus fieret in populo : et hominibus catervatim egredientibus illum mea cooperui cappa, et sic ab ecclesia ductum usque ad hospitium, a quo egressus fuerat, comitatus sum. Huius facti testes habeo ipsum Berengarium, et Ricardum nepotem Willelmi de Cap.... et filium Willelmi Wannoc. Contra prohibitionem, ex parte vestra factum sacerdos noluit celebrare missam, neque Willelmus de Norhallis astare. Willelmus nuntiavit hæc Nicolao archidiacono, qui respondit dicens : Sacerdos cessaret a comestione, si nuntius dixisset ei ex parte archiepiscopi, ne comederet? Et celebrata est missa non lectis litteris, nisi clanculum, ut audivi. Quod ut episcopo Londoniensi, Stebbehuthæ existenti, notificatum est, in Sabbato post Ascensionem Domini proximo clerum Londoniensis Ecclesiæ convocari fecit, et multis præhabitis consiliis inter episcopum, et decanum, et archidiaconum, et canonicos, tandem conseruerunt. Imperio itaque episcopi adfuit Vitalis sacerdos cum litteris vestris, et rem gestam ordine retulit, et litteras episcopo missas tradidit, et alias decano. Episcopus malignitatis amaritudine exasperatus, contractis superciliis, vix verbis exeuntibus, litteras legit, et sententiam sibi a vobis illatam his capitulis coram omnibus attentavit. Primum capitulum de Veteri Testamento sumptum est : Adam in paradiso peccavit, non statim damnavit eum Deus, sed deambulavit ut faceret copiam sui. Post vocavit eum D dicens : Adam. Tertio increpavit, dicens : Ubi es? Item secundum capitulum de Novo Testamento. In Evangelio dictum est Petro : Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum privato. Postea coram duobus vel tribus. Tertio dic Ecclesiæ. Tunc demum habet eum incorrectum, sicut ethnicum et publicanum. Item dixit : Ne dicat archiepiscopus : Non potui citare Londoniensem episcopum. Constat potuisse. Quia qui potuit quod majus est, scilicet excommunicare, potuit quod minus est, scilicet citare. Item dixit : Solius papæ est privilegium, ab eo non posse appellari ; a cæteris omnibus potest appellari : et appellatione tutus per invocationem sanctissimi nominis sanctæ Trinitatis elido ejus factum ad firmam Petram, supra quam fundata est Ecclesia. Item dixit : In omni casu criminali quatuor esse debent, accusator, accusatus, testes, et iudex. Hæc omnia confundit odio mei, dum solus accuset, testetur, et iudicet. Unde constat, si posset, materiali gladio caput amputaret. Item dixit : In alienam segetem mittit falcem. Quia nec in personam meam, nec in ecclesiam meam potestatem habet. In personam, quoniam nunquam ei nec professionem, nec obedientiam feci ; nec Cantuariensi Ecclesiæ nomine istius ecclesiæ scilicet Ecclesiæ Londoniensis. In ecclesiam, quia Ecclesia Londoniensis repetit, quod diu paganorum irruptione ablatum est, scilicet archiepiscopatum debere esse Londoniæ, quod nos probuimus. Et appellationem prius factam innovamus. Item dixit : Quod si verum est, quod dicit, se habere illam potestatem a domino papa jure legationis, nec ea in me manus extendere potest, quia nondum recepit se in fines illos, in quibus esse debet legatus. Decanus, et archidiaconus, et omnes canonici, et omnes presbyteri Londonienses appellationem fecerunt. Sed canonici S. Bartholomæi, et S. Martini, et S. Trinitatis noluerunt facere aliquam appellationem. Tunc ad ultimum decanus fecit legere litteras sibi missas secundo. Quæ nunc scribo, ante Ascensionem facta fuerunt apud Westmonasterium. Episcopus Londoniensis convocavit episcopum Exoniensem, Ricardum de Ivelcestre, abbatem de Westmonasterio, Widonem Ruffum, episcopum Saresberiensem, et barones scaccarii. Præmandavit episcopo Exoniensi episcopo Londoniensis, ne offerret ei osculum pacis : quod non renuit tamen. Nam osculatus est eum Exoniensis. Residentibus omnibus ad eos habuit episcopus Londoniensis sermonem, multimodis ad hoc nitens rationibus, ut episcopum Exoniensem in appellatione secum stare faceret. Sed quasi murus inexpugnabilis adversus expugnatores libertatis Ecclesiæ existit. Cui mentionem facienti de sententia eis illata a vobis, episcopus Saresberienensis respondit sic : Si Buinardus archiepiscopus vel stultus archiepiscopus meus præcipit mihi aliquid facere quod facere non debeam, nunquid faciam? Quod absit, quod memoriæ commendetur, ut ei pœna inde reddatur. Semper enim scelera, dum non resecantur, increscunt, et in augmenta facinorum prosilitur, dum secunda impunitate peccatur. Valete, et Angelum magni consilii consulite, ut ejus instinctu honesta et utilia in omnibus negotiis vestris faciatis.

EPISTOLA CCCLXV.

HERVEI CLERICI AD THOMAM CANTUAR.

Modestissimo domino suo THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus HERVEUS, salutem, et sinceræ charitatis obtentum.

Est unde respirare possit ac debeat animus tuus, hactenus enormitate rerum concussus. Convalescit enim et reintegratur aliquandiu languens, et impudenter lacerata sponsa Christi sacrosancta, et religionis mater Ecclesia, quæ te suo regeneratum ex sinu, alimentis quoque suis affluenter educatum, spoussi

tandem favore et gratia in eminenti suæ sollicitudinis specula collocavit antistitem : ubi quia te vigilem, dura, et conformem languoris et læsuræ suæ consortem invenit, reformationis, quam pro Christi accipit clementia, merito non relinquit extorrem. Hoc enim in se continet maternæ pietatis jus et privilegium, ut filiorum fletus convertat in risum, eos amplectendo propensius, quorum favorabiliores agnoscit fletus. Quid favoris tibi parturiverit oppressio, quam pertulisti novit longe lateque per diversos mundi tractus diffusa catholicæ sanctitatis religio : omnis, ut arbitror, lingua novit et natio, quot in locis favor hilaris tui colit memoriam, ubi potestas duplicata nullam fecisset notitiam. Plus tibi profuit nata turbatio, quam profuisset quietis continuatio. Olim insolens et erroneus amicorum copia fortunatus credebatur, donec sua sors nubila detraxit, et te manifestis errasse monstravit indicibus. Nam quos arridentis fortunæ longa tempora promiserant immotos, hos mutatæ sortis momentum levi turbine discussit, et suos esse docuit, non tuos. Et talium tamen confidentia, elatio forsitan est et insolentia. Hæc eliminavit et his similia non infructuosa sortis adversitas, insolentiam humiliatione, errorem discretionem commutans, instructionem suis circumquaque te reddens aculeis. Quæ, quamvis paucos sinceræ fidelitatis ostenderet amicos, eos tamen a fallacibus et fortuitis distinguens, cautionis et experientiæ plurimum solertiæ tuæ thesauris accumulavit. Te tibi quoque solito notiorum exhibuit, et quomodo de domestico cordis tui vigore confidas, experimentis edocuit. Sane quam sævientis fortunæ nondum attentata scrutiniis mens molliter illusa et arroganter sibi blandita spondebat constantiam, quantam qualemque repereris, dum flagitiosa fatorum injuria, auræque vitalis immineret jactura, ipsa tibi fida describas memoria, qui melius nosti. Notitiamque tui et tuorum ne parvi pendas, quam obtulit examinatrix adversitas. Porro multipliciter examinatum reverenter approbat, et veneratur te nostræ conversationis hominum pars potissima. Is præsertim, cujus præminens est auctoritas, qui te speciali prærogativa inter probatissimos sanctæ matris Ecclesiæ filios plenæ devotionis et charitatis amplectitur brachiis, et in omnem destinat venerationem. Exinde tibi spes surgat, erigatur mens pressa molestiis, respirent præcordia sepulta doloribus : pax in januis est. Succidit Deus arborem, quæ fructus faciebat amarus. Cujus ex radice novella licet plata surrexerit, rore tamen cæli non adjuta, nec radice agit, nec ramos diffundit, nec incrementum recipit, sed aræscit. Marcenscens modo folium, quod induit, jam oneri sibi est, non honori. Vix stanti terra relinquetur, quam se inutiliter occupasse publice clamatur. Ipse quidem cujus ope pullulavit et stat hæc marcida planta, incolis infestus et indigenis in propria plurimum defensione laborat. Exstat oriens ex alto supremus paterfamilias, insipida successor arboris, qui suos

A inducturus agricolas hoc plantationis genus radicatus evellet, nec impunitum ejus præteribit auculem. Dominus exercituum faciet hæc. Cujus ira cum exarserit in brevi, beati omnes qui confident in eo. Confidenter igitur hilarescat anima tua, nec confusionis quidquam in tuis visceribus residet. Dominus Deus noster, et qui non deserit sperantes in se. Ortæ pridem tempestatis horror auræ levioris intervallo detumuisse videri poterat, cujus si redviva caligine nubila nondum cessant, frustra fulgurationes et cæcæ superasti, si residuo brocellarum leviori motu submergeris. Rate navigis, integræ, remis acriter insurge, portus prope est, ad quem tunc applicabis, cum disposita tibi divinitus sorte contentus omnem emergentem rerum statum B in dilectione Christi tibi profuturus posueris. Scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Præteritas delicias ne doleas amissas, nec futuras mundi verearis molestias : præseles facile transcurres varietates :

Non est, crede mihi, sapientis dicere : Vixit.

Sera nimis vita est crastina : vire hodie.

Omne crede diem tibi diluxisse supremum :

Grata superveniet, quæ non sperabitur hora.

Si quadraginta dierum, nec ulterius, quasi cannicam vivendi dilationem, qui occidit et vivere feci, Deus tibi prætaxasset immutabiliter, sane nullas in barbariam fugas attentares : salubrius ad committæ tibi sinum Ecclesiæ, et ad sanctorum decessorum tuorum suffragia confugeres, compunctionibus et orationibus ibidem invigilans. Parum etiam plebi strepitum, vel potentum iras abhorreres. Nec cæjusque temeritatem punire contenderes : aliquid supremo judici judicandum reservares. Salubriter rebus et domui tuæ disponens, de crastino supremæ diei non multum sollicitus, malignantium tomibus in contemptum deduceres. Instruit Scriptura dicens : *Quasi morientes, et ecce vivimus.* Hujus igitur constructionis norma commonitus, vagas et turbulentes impatientiæ tuæ curas a corde relegans, speciosissimam et excellentem dignitatis tuæ sedem in conversatione, officio debito, quasi mortis sub articulo, studeas honorare. Ubi sanctorum loci suffultus patrocinio, quatenus inculcata moderatè permiserit, plenam postulantibus justitiam exhibes D intrepidus. Si quando regia sublimitas te evocaverit, pareas et reverenter accedas : verbo lenitatis et patientiæ nunquam destitutus ingeniose cuncta modificare satagas. Sicubi grassantis maliitæ refragata fuerit impunitas, caute sedens ad prætaxatum sanctorum recurras presidium. Postremo si ad compositam felicitatem aspiras, æquo animo toleres oportet quidquid intra aream fortunæ geritur. Perspecta poterit prodesse pagina, si non contemptas, cujus monita sinceræ fidei sunt cõgnita, licet minus matura, quæ, quamvis canis elatrasset, prudentis tamen viri non offenderent intuitum. In quibus mirum ejus rei veniam exposito, quod pluralitate vocabulorum non debitam exprimo reverentiam,

quam non Latinitatis regula, sed adulatrix lingua A creavit. Contemplatione modernæ malitiæ hæc utique, serene domine, vobis suggerenda disposui, quam si serena supprimerent tempora, mutaretur forsitan in aliquibus suggestio. Hac interim excitata celsitudinis vestræ prudentia alacriter exsurgat, et de bono semper procedat in melius. Valeat et in longum extendatur vitæ vestræ sanitas et sanctitas, charissime domine. Item et in perpetuum vale.

EPISTOLA CCCLXVI.

EJUSDEM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, HERVEUS clericus.

Juxta tenorem litterarumstrarum, secretius B scriptum professionis, illud distincte legendo, domino papæ ostendi, nullo cardinalium præter dominum Mainfredum præsentem, in hospitium autem suis domino Ostiensi, domino Hyacintho, et Ottoni, et etiam domino Portuensi, cui negotia vestra de consilio et mandato domini papæ communicata sunt, idem scriptum exposui. Quod autem circa negotia vestra, quæ forsitan jam peracta credebatis, præsentem nuntium vobis mitti desiderastis, modo id fieri non potuit, quia nondum illa obtinere potui. Non quia dominus papa vel amici vestri cardinales in ullo se a bonæ promissionis prosecutione retrahant, vel negligentiores se ostendant, fervent enim in dilectione vestri, et quod bene promiserat, dominus papa melius se execraturum adjecit; sed quia in circumventionem et attractionem domini Portuensis, solerti adhibita cautela, et omni importunitate, ut oportuit, exclusa, quindecim dierum operam impendi, et hoc effeci, ut ipse primus inter amicos vestros apud Clarum Montem super petitionibus nostris dominum papam interpellaret. Dominus autem papa de industria paterna, ut ipsum præcipue Portuensem, et alios etiam ad instantiam provocet, gravem, durum, et quasi non satis exorabilem se prima facie prætendit. Et hæc est protectionis causa, per misericordiam Dei nobis in posterum profutura. Plurimum autem placet Ostiensi, quod talem industriam adhibet dominus papa. Cum autem effectui mancipari permiserit Deus desideria vestra, quantum mihi Deus annuerit, cautelam abhibebo, ut ad vos transferantur. Porro de consilio domini papæ est, ut si rex Franciæ victualia sua vobis honeste obtulerit, recipiatis non solum panem et vinum, sed etiam carnes: a tribus comitibus ad cautelam nihil palam accipiendum putat. A comite autem Glandrensi optimum credit oblata recipere, si tamen litteris suis vos vocaverit et invitaverit, ne quid pallietur. Quod tamen dominus papa non potest vereri propter generositatem et bonam indolem hominis illius, cujus intercessionem vobis profuturam sperat. Valeat dominus meus in perpetuum.

EPISTOLA CCCLXVII.

HUGONIS AD EUMDEM.

Domino suo THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, suus Hugo, salutem.

Dominum merito dixi, cui servire et volens voui, et ex voto proposui. Utinam tamen dominus meus et diligentius attenderet, et sincerius diligeret eos, qui eum diligunt in veritate. Multi enim discipulorum speciem prætendunt, et debitam filii benedictionem præveniunt, quamvis mercenarii nomine debeant nuncupari, paternæ benedictionis gratiam non merentes. Hi etenim sunt qui cito diligunt, sed citius contemunt. De quibus dicitur: *Statim credunt, sed in tempore tentationis recedunt.* Hi sunt qui palam rident, intus derident; palam loquuntur, clam obloquuntur; in occulto sibilant, in manifesto obtemperant. De quibus dicitur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Hi sunt qui cum prosperitate fœdera pasciscunt; qui prædam, non hominem sequuntur; non hominis, sed fortunæ; temporis, non personæ amici. Si enim adversariis horror ingruerit, statim trepidant, vehementer desperant, ad antiquæ statum gloriæ profundius suspirantes. Si autem vel tenuis prosperitatis aura refulserit, subita quadam prurigine dissoluti, vento omni velocius agitantur, quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. Tales sunt qui ad ollas carnium in Ægypto suspirant, qui populum Domini in castris deserere non formidant. Tales forte cum David ad amplexus Bethsabeæ festinant, nobis cum Uria intrare domum nondum fas esse videtur, donec populus Domini debita victoria perfruat. Magis enim reputo gloriosum de mola assumi, quam de lecto, et pili camelæ cum Joanne vestiri in deserto, quam in domo regia mollibus insigniri. Felicius enim esse constat pro Christo occumbere, quam terreno principi militare. Quicquid igitur cæteri agant, quocumque præcipiti voluntate ferantur, ego tamen minime eorum, quos rex odit gratis, tecum semper ero; et si oportuerit me mori tecum, non renegabo. Verum orare te condecet, ut non deficiat fides mea. Quoniam si sola voluntate mihi non defueris, ego tibi totis viribus præsens ero. De cætero gratias ago domino meo, quod consilium pueri sui super re grandi dignatus est sciscitari. Interim ergo differo consilium, quia puer sum. Sed utinam dominus meus prius a rege Anglorum nuntium receperit certiore, quam ad extraneum principem frena convertat. In proximo enim videbitis gloriam Domini, et splendor ejus obumbrabit vobis. Quoniam regis nostri, regis, inquam, jam benignissimi, Dominus cor fecit placabile, et faciem reddidit mitiorem. Quod igitur vobis placuerit, mihi semper mandate. Pro vobis enim paratus sum et in carcerem, et in mortem ire. Et certe nihil mihi videbitur onerosum, quod a vobis fuerit imperatum. Constanti itaque animo estote, et confortamini, quia veniet Dominus, et non tardabit, nec vos deseret in tempore superborum sine adjutorie

Dominus Deus noster, qui personam vestram semper A Scotia venire Eboracum pro consecratione sua : et si non veniret, quod archiepiscopo liceret eum suspendere sed non potuit obtineri. Alia, quod absolute duceret in irritum, quidquid predecessores Willelmus et Henricus, et omnes alii distraxerunt vel alienaverunt de fundo Eboracensis Ecclesie. Quod quidem hoc modo obtentum est, quod ei liceat legitime revocare, quidquid injuste, et sine assensu Romani pontificis vel privilegio distractum a predecessoribus suis. Tertia, quod ipse non compellatur ad ordinandum vel beneficium ecclesiasticum conferendum aliquibus, qui fuerint geniti vel nati ab aliquibus, in sacris ordinibus constituti. Et hoc obtentum est. Quarta, quod ei liceat redimere a laicis advocaciones ecclesiarum. Quod necdum potuit obtineri. Alie fecerunt, de quibus nullam feci mentionem : nullius enim momenti erant. Nos autem verebamur, ne aliquid magis sublateret : *Latet enim anguis in herba*. Dissimulabat namque nuntiis se in brevi recessurum, cum tamen non ita esse apud hospites ejus deprehendissem.

EPISTOLA CCCLXVIII.

NUNTII SUI AD EUNDEM.

Venerabili Domino suo, suus ille, in iis quæ Dei sunt, semper proficere.

In sine litterarum, quas vobis nudius tertius misi, si tamen vos eas recepistis, contentum est, quod rex, quibusdam irarum igniculis inter ipsum et dominum papam accensis, vestro imo Dei instinctu venerit ad curiam, ipsisque seorsim colloquentibus, quidquid rancoris conceptum fuerat, per gratiam Dei extinctum est. Discordia etiam, quæ inter Henricum Primum, et Joannem Neapolitanum, et Willelmum de Papia, quisque enim istorum eodem spiritu vexabatur, pullulaverat, specie tenus sopita est, rege mediante. Quidam etiam alii, prius discordes, per eum concordati sunt, ita ut eo inde discedente multi dicerent : *Homo iste venit pacem mittere, non gladium*. Die autem tertia post ejus discessum ego et frater Franco, verbo nobis secretissime commisso, ad eum missi sumus. Cumque Parisios venissemus, magistrum Rogeri Eboracensis nuntium invenimus, qui jam rumoribus repleverat civitatem, quod scilicet rex Angliæ apud Vigorniam de equo ceciderat, et quod graviter in dextro brachio læsus fuerat. De duro etiam responso, quod rex ibi per proprios ipsius nuntios ante Gualensibus fecerat, et aliis multis, quæ aliquis nostrum, qui tanquam exsules facti sumus, nullatenus præsumeret. Veniens Sylvanectum ad regem inveni quemdam apud eum servientem, qui ei duos canes nomine vestro præsentaverat. Ipse, tanquam vir discretus, et de amico sollicitus, timebat ne alicujus æmulum vestrorum malitia factum esset, ut per litteras ab eo impetratas, vel per aliqua intersigna occasio malignandi posset haberi, ideoque ipsum tanquam exploratorem, donec ego ad eum venissem (sciebat enim me in brevi venturum) apud se detinebat. Ego quidem, licet eum ad plenum non cognoscerem, quia tamen multa ab eo audiebam de modo vestra inter signa mihi satis nota, et ne si aliquid mali, quod in mente regis erat, ei inferretur, verbum ad aures inimicas transiret, datis ei a rege viginti solidis ipsum abire permisi. Misit rex vobis litteras, suas dilectione magna et consolatione plenas, quas etiam latori præsentium propter quedam, quæ in eis continentur, non sum ausus committere, sed eas apud me retinui.

Expletis itaque domini papæ negotiis, pro quibus missus eram, reversus quam festine potui ad curiam, sine omni difficultate a domino papa obtinui, quod nullus nuntius instinctu illius æmuli vestri ab eo obtineret, quod aliquo modo vobis posset obesse, et quod ipse honori et utilitati vestræ pro posse suo in omnibus provideret, pro quo ego vice vestra pedem ejus deosculatus sum. Petitiones ejus secreto factæ fuerunt hujusmodi. Prima, quod dominus papa coegeret electum episcopum sancti Andreae de

De servitio ejus scribere vobis aliquid certum non potui. Cum enim jam per quindecim dies moram fecisset in curia, dominus papa nihil adhuc receperat, nec aliquis cardinalium, nisi forte Neapolitanus, quem fere solum habebat propitium : qui usque ad mortem dolere videbatur, quoniam ei ad vitam non succedebat. Utrum vero ipse servitium attulerit, incertum erat. Ego tamen, cum a rege rediissem per Parisios, exploravi ab hospite ejus de statu ipsius, et accepi quod cum tres haberet equos, ibi oneratus. Quod quidem sive sit, sive non sit, nobis parum curandum est. Nos enim per gratiam Dei juxta portum sumus, et de faucibus leonis eripuit nos Dominus. Eisdem diebus Willelmus de Papia, semel in palatio trahens me in partem, quæsiuit utrum de vobis aliquid audissem. Cumque ipsi respondissem : *Non*, cum multa et consueta solemnitate dixi : *Non amplius turbidam faciem geras, sed lætitiæ natali diei debitam agas. Quia dominus archiepiscopus cum rege confœderatus est, et pacem ejus obtinuit*. Quod quidem a quo habuisset, per eum non potui cognoscere. Postmodum vero die secunda subdecanus Bajocensis, et quidam ejus canonicus secreto mihi retulerunt, quod apud Lexovias hospitati cum episcopo Lexoviensi, litteris et viva voce mandavit episcopus per eos Willelmo Papiensi, et Joanni Neapolitano, quod ipsi pro certo scirent pacem factam esse inter vos et dominum regem. Hoc utique quid sibi vellet significare, quod eis sic mandatum est, et ab eo qui in eadem damnatione cum eis fuerat, incertum erat. Cumque hoc domino papæ, Hyacintho, et aliis amicis nostris per me innotesceret, mirum omnibus videbatur. Omnes tamen de pace vestra tanquam de sua lætabantur. Dicebantur autem a quibusdam nuntium illum majora his velle quærere, sed quia super hoc nullum apparebat argumentum, et dominus papa nos omnino esse securos præceperat, ea vobis scribere supersedi. Porro

si aliquid aliud emerit, quam citius poterimus, A
sublimitatem vestram non latebit.

Verbum illud de filio Osberti archidiaconi jam
omnium aures replevit : et abhorrent universi. Nos
autem Deo et vobis gratias referimus, quod quin-
cunque a vobis veniunt, consonant. Et quæ nos in
aure de honestate vestra, ipsi prædicant super tecta.
Cancellarius imperatoris veniens Viennam, archi-
episcopus quamplures convocavit, primoque milites
ad opus imperatoris ab eis quæsit. Postmodum
de receptione Guidonis Cremonensis, quem imperator
receperat, instantissime singulos convenit. Ibi que
spe et desiderio suo privatus est. Quidam autem
eorum ipsum Guidonem coram eo excommunicare
parati fuerunt. Ipse vero, cum non posset juxta
votum suum proficere, indixit comiti Henrico collo-
quium suum se velle cum eo habiturum. Comes
autem, cum hæc vobis scriberem, transierat Parisiis,
ut regem super hoc consuleret. Sed quid facturus
esset, nos adhuc ignorabamus. Plura vobis scripsissem
de statu Ecclesiæ, de Lombardorum relevatione contra
imperatorem, de sacramento quod a Romanis generaliter
factum est papæ Alexandro, et aliis, nisi quia paginæ
prolixitas prohibebat. Timebam etiam aures, tot et
tantis occupatas negotiis, offendere. Conservet vos
Deus nobis et amicis vestris incolumen. Equitaturæ
defectus, quem patior, poterit vobis esse damnosus.
Nisi enim archidiaconus Saresberiensis, qui de omnibus
negotiis ad vos spectantibus pro posse suo sollicitus
est, mihi subvenisset, quibusdam, quæ satis utiliter
sum prosecutus, de necessitate supersedissem. Domus
mea, et rerum mearum, si placet, reminiscamini.
Duritia enim rusticorum tanta est, quod nisi auctoritas
vestra intervenerit, ipsi in nullo mihi parcent.
Unde expedit mihi, ut ipsi et ministri vestri super
hoc litteras vestras dirigatis.

EPISTOLA CCCLXIX.

NUNTII SUI AD EUMDEM.

Amantissimo domino suo, suus ille, salutem, et
bene semper valere.

Per misericordiam Dei, quæ sperantes in se non
deserit, factum est, ut eadem die, qua dominus papa
de morte Octaviani certificatus est, venerint ad
curiam nuntii domini regis R. et H. Hi autem, tantæ
humilitatis speciem ex parte regis prætendentes,
una voce et litteris verbis eorum consonantibus
dominum papam, et aliquos cardinalium adeo movisse
visi sunt, quod, sicut ex relatione quorundam,
qui nobis favent, didici, ipsi vix lacrymas continebant.
Post multas igitur allegationes, qualiter scilicet,
et quo affectu ipse eum receperit, quantam reverentiam
ei semper exhibuerit, et quandiu vivet exhibebit,
et in hunc modum, multas reddiderunt domino
papæ litteras de legatione, quas archidiaconus vester
minus honeste, et dum apud vos eram in Anglia,
impetravit. Conditionem vero ipsam, sub qua eas
ipse obtinuit, dominus

rex per istos nuntios per se factam vel quæsitam
fuisse penitus ipse negavit. Dominus vero papa
cum tanto affectu, et ita avide eas recepit, tanquam
si aliquid desideratum ei oblatum fuerit, ut et
quidam ei assidentes plurimum mirarentur. In hoc
itaque articulo qualem ego me exhibuerim, quid
super hoc a domino papa mihi commissum sit,
salva fide mea vobis significare non potui, donec
nuntii a curia recessissent. Postmodum vero nuntiis
illis cum multa festinatione se velle redire simulanti-
bus, tres illi cardinales, qui vos modis omnibus
persequuntur, Neapolitanus scilicet, et Portuensis, et
Papiensis, cum magna instantia conati sunt a do-
mino papa obtinere litteras generales de legatione,
vel saltem easdem, quæ redditæ fuerant, ad miti-
gandam regis indignationem absolute. Quod cum
neutrum possent (dominus enim papa super hoc
securum me fecerat, quod scilicet nunquam amplius
ad manus ejus redirent, et secreto mihi commiserat)
ad negotium abbatis sancti Augustini conversi sunt.
In quo qualiter processum sit, ex litteris sociorum
nostrorum cognoscetis. Vestra itaque interest vobis
viriliter providere, et gratiæ Dei, quæ ultro se
vobis offert, non deesse. Valeat paternitas vestra.

Nuntii regis coram domino papa me esse specialem
inimicum ejus denuntiaverunt : et non expedire
mihi pro toto auro Arabiæ, quod ipse haberet
potestatem mei. Sed nec sic poterit terreri fides
mea, ut cum Petro possim dicere : *Paratus sum
tecum in mortem et in carcerem ire.*

EPISTOLA CCCLXX.

NUNTII SUI AD EUMDEM

Venerabili domino et Patri charissimo THOMÆ,
Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, et Anglorum
primati, fidelium suorum minimus, salutem et felices
ad vota successus.

Noverit vestra paternitas Octavianum schismaticum,
quem sibi in caput erexerant, et schismatis principem
Belial, quarta feria post octavas Paschæ obiisse in
urbe Lucensi, et sepultum esse in monasterio extra
civitatem. Cum enim canonici majoris ecclesiæ, et
regulares canonici sancti Fridiani ei sepulturam
negassent, præelicientes a suis migrare sedibus,
quam admittere corpus schismatici, quem credunt
in inferno esse sepultum, a satellitibus imperatoris
et familia propria ad miseros monachos cadaver
illud perlatum est. Capella vero ipsius, et quidquid
aliud habebat, et equi, quoniam aliud non habebat,
qui urgente inopia non nisi ex raptu vixerat a multo
tempore, ad imperatorem perducti sunt. Imperator
autem hoc cognito vocavit ad se Papiensem
episcopum, qui in monasterio Beati Michaelis apud
Clausam exsulabat; sed quid facturus sit, adhuc
incertum est. Alii autem dicunt, quod alium velit
ei substituere. Alii quod ad catholicam redibit
unitatem. Præterea urbes Italiæ minus solito
promptæ sunt in obsequium ejus, adeo quod Pa-

pienses et Cremonenses, per quos Italiam domuit et A contrivit, ei in faciem resistant, denuntiaverintque ei, quod ab eo recedent omnino, nisi deponat tyrannidem, et civiles induat mores, ut liberi esse possint, sicut in diebus aliorum imperatorum.

Octavianus autem quindecim diebus antequam moreretur, freneticus effectus est continue, et in tantam versus insaniam, ut nec Dei nec sui memor esset. Audierat quidem dominus papa de morte Octaviani a filis et veris relatoribus, et velut alter David persecutorem suum deflevit extinctum, et cardinales de morte illius exsultantes durius increpavit. Hoc autem recte, eo quod jactura animæ irreparabilis est, ubi culpa per pœnitentiam non deletur. Nec meminimus a sæculo, quod hæresiarches vel auctor schismatis, nisi coactus et invitus, B pœnitentiam egerit. Si revolvatis historias, ita credo verum esse constabit, quælibet autem sacrificia, nisi voluntaria fuerint, reprobata sunt. Dum in curia sermo iste crebresceret, ecce nuntii domini regis advenerunt, litteras a sede apostolica impetratas restituentes. Vix eas reddiderant, cum in continenti aliæ litteræ ab Italia venerunt, et fere pariter porrectæ sunt, exponentes diligenter et de morte Octaviani, et de his quæ in Italia gerebantur. Dicitur itaque, non modo domino papæ ab Italis, sed et regi Francorum a Gallis de partibus Apuliæ redeuntibus, quod imperator quintana laborabat, et impetratrix in puerperio fecit abortum. Unde factum est, ut tota Gallia ad obsequium domini papæ devotius conversa sit, et Ecclesiam Romanam ad minas hominum minus moveri oporteat. Et ut pro certo accepimus, domini Eboracensis legatio omnino exspiravit, sublata omni spe convalescendi.

Memoratus itaque dominus sic legatus Anglorum existit, ut nec annuus, nec mensurus fuerit, aut dialis, qui in legatione sua nec annum, nec mensem, nec diem habuerit. Sed nescio quo pacto nuntii recedentes ab apostolica sede, licet his qui eos præcesserant, minores sint, se pro Augustiniani obtinuisse jactitant, quod majoribus negatum est, et adversum nuntios vestros curiam inflammasse. Et sibi patuisse dolos, quos Gaufridus Ridel et Joannes de Oxeneford contra dominum regem exercuerunt, ut exsilio et omnium bonorum proscriptioe digni sint, si citra consensum et auctoritatem regiam talia præsumpserint. Dicunt etiam quod quidam cardinalium litteris suis domino regi significant ad excusationem sui, quam malitiose Gaufridus et Joannes incusserint, et quam præsumptuose vestri nuntii semper et ubique detrahunt regi. Super his nihil mihi significaverunt socii nostri morantes in curia, sed ea per extraneos didici. Verumtamen quidquid contra innocentiam vestram malignorum perversitas moliatur, rogo et consulo, ut quantumcunque secundum Deum poteritis, vobis domini regis gratiam acquiratis et conservetis; quoniam ita Ecclesiæ Dei expedit. Nec video quomodo possitis utiliter præesse, quandiu rebus ita

manentibus rex vobis in omnibus adversabitur. Præsertim cum Ecclesia Romana a vobis non nisi verba recipiat, et dispendium, quod aliunde patitur, imputet vobis et sibi, quæ vos pro voluntate regis non patitur conculcari. Nunc autem facile ex hac occasione monasterium beati Augustini sibi, nisi præcaveritis, retinebit omnino, quia credibile est, omnes sibi malle quam alteri. Nec video, quomodo istud evitetis, nisi per regem, cui probabiliter persuaderi fortasse poterit, quod longe melius est, et honestius illi, et tolerabilius vobis, ut vestram pro libitu conculcet personam, quam sic ecclesiam mallet et pessundet. Ecclesia vero Cantuarie in quo meruit iram ejus? Nunquid digna est affligi et conteri, quia vos elegit, et sibi præfecit? At ille, si causam recte examinat, hoc sibi, non ecclesiæ impotabit. Sane melius esset in quacunque cella salvaretis animam vestram, quam ut vestri odio vestra et omnes aliæ ecclesiæ conterantur, et deus in ea, cui in diebus nostris addictus est, servitium remaneat. Forsitan et humiliatione vestra hujusmodi, quam vobis Dominus inspirabit, movebit regem, si ea dixeritis loco et tempore, et ea modestia, et contemptu rerum, et constantia, quam causa desiderat. Si eum vere placatum habueritis, omnia hæc auctore Domino facillime conquiescent. Et si hoc aliter fieri nequit, rogo et omnibus modis consulo, ut eum amplius frequentetis. Nec in eo vos deserere creditis pastoris officium, si vel hanc unam animam retinneritis in cultu Dei, ex cuius arbitrio, Dominus sic disponente, pendent animæ infinitæ. Nam ut ait ethicus: *Componitur orbis regis ad exemplum.* Et Salomon ait, quod *qualis est rector civitatis, tales erunt et habitantes in ea.* Quid verba multiplica? Precum et consilii mei summa est, ut quantumcunque poteris, dum tamen secundum Deum, regi benevolentiam comparetis. Et tamen socii vestri, quos familiares habuistis, habetis et habebitis, quandiu Deus permiserit, me vobis contraria consulere mentiuntur, dicentes quod ego vos instigabam, ut a domini regis obsequio recederetis, et quod nullum militem honoraretis. Novit Deus, et vos novistis, quia semper consului vobis, ut debitum regi præstaretis obsequium, et vestram quod D Deum et homines servaretis honestatem.

EPISTOLA CCCLXXI.

AMICI SUI AD EUNDEM.

Reverendo domino et Patri Thomæ, Dei gratia venerabili Cantuariensi archiepiscopo, suus ille proprius, in tribulatione patientiam non deserere.

Legitur Constantii principis temporibus quosdam minus spirituales episcopos, propriis prætermisso ecclesiis, curiæ frequenter interluisse, turpi adulatione Cæsarem delinisse, regis potius quam evangelicis edictis paruisse, in principum amplius quam Domini adjutorio confidisse. At contra Martini, incomprehensibilis meriti Turonensis episcopi, tabernacula peccatorum pro posse declinans, con-

missam sibi Dei sui donum, licet sæculo abjectus, devotius inhabitabat. Si quando tamen eum a principe prætaxato accersiri contingeret, severitatis ei tam verba quam vultum exhibebat, inhonestas copiscoporum suorum blanditias arguebat, indiscreti principis excessus cohibebat, præferens animo humana carere gratia sublimium vitia coercendo, quam a supremo favore excidere delinquentium errata confovendo. Et ecce tempora Constantii renovata jam cernimus. Hodie namque quamplures nostræ pastores Ecclesiæ a sinibus terræ currunt audire et facere voluntatem Salomonis. Insufficiens nimirum et modicum arbitrantur copiosæ Dei gratiæ dono adimpleri, nisi et contingat regiis consiliis adhiberi. Civilis etiam atque domestica vetus illa Machabæorum plaga eventu consimili nostram hodie perturbat Ecclesiam. Cum enim Antiochus furia in Domini sacerdotes nuper investus sancta in Hierosolymis conculcare, Hebræos a patriis legibus revocare, magistratum templi dignitates humiliare disponeret, ecce aliqui progressi ex Israel, viri utique pestilentes, cladis proximæ ingruentiam expavescentes, aut certe pontificis summi prioratui invidentes, regis indignationem remissa satis humilitate prævenerunt, quæ sibi ad pacem forent intentius expetierunt, fœdum cum eo fœdus meruerunt, prælati sui devotioni tacite detrahentes. Sed qui locum suum in pace constituit, dissipet eos qui bella volunt. Et qui reprobat consilia principum, consilia Achitophel, consociorumque ejus adversus David innocentem infatuet. Et quicumque cum Chore, Dathan, vel Abiron in hujus militantis Ecclesiæ castris sanctum Domini Aaron irritare præsumpserit, Dathon et Abiron sententia percillantur, ut cælo vacui, terra absorbeantur. Quatenus ergo animum ab exquirenda cæli voluntate longius amoverunt justum et innocentem persequendo, eo terrenis affectibus profundius obruantur inconvenientia exercendo.

Hæc idcirco dixerim spiritu anxius, quoniam cum Stephanus noster, gratia plenus, fratribus et contribulibus suis verbum vitæ infatigabilis administraret, cum nihil morte dignum, nihil crimine notandum opere perpetrasset, impii super eum iacturam fecerunt; ut ecce inimici filii hominis, gladiis accincti, et ad nocendum præparati, trans mare, perque terras a sæculari potestate diriguntur, ut eandem citius evellant, arborem utique fructuosam, quam plantavit, et ut immerito humiliet, quem merito exaltavit; utque quam provide contulit, improvide fidelis sui dignitatem imminuat. Quid igitur aget mitis et innocens Dei athleta, extenti in se gladii nescius et ignarus? Quorsum effugiet consilio malignantium obsessus? Restat ut ad tolerantiam animatus, tanquam aries de grege electus, charitatis pinguedine saginatus, Domino sese immolandum exhibeat. Restat ut capitis sui imitator effectus sine murmure, sine contradictionis obstaculo, varias iniquorum patiatur injurias, pa-

PATROL. CXC.

tiensque non comminetur, imo etiam pro injuriantium scelere deprecetur. Stet igitur Moyses in confectione coram divinæ majestatis intuitu, sedulo pro fratribus interpellans, qui vitulum condatilem, vitulum utique auro plenum, absque ejus conscientia nuper adoraverunt.

Verumtamen articulo tribulationis elapso, ac tempore retributionis accepto, eos lem in criminis ultionem districtius puniat, quos fraterna prius compassione pie dedeverat, quatenus juxta quod in maledictione seminaverant, de maledictione operis sui fructum metant: sicque proveniat, ut Joseph adversitatis probatus examine, gratiam tandem Pharaonis adeptus, principum Ægypti fratrumque suorum cum gloria dominetur, quorum fuerat invidia contristatus. Unde quandoque et ipsi tribulationibus intercepti merito se talia pati commemorarent, quoniam in fratrem suum absque culpa exigente peccaverunt. Miro namque et subtili modo convicanei Job amicum subvertere nitebantur, dum quidam de sacerdotibus nostris principem sacerdotum magis formidolose quam sincere nuper conveniendum adiere, incorruptum corrupti, azynum fermentati, arte qualibet persuadere attentantes, ut se quoque fermentari assentiret, qui utique fermenti non novit acridinem. Ad Joannem igitur ab Hierosolymis sacerdotes accesserunt, quis et cujus fuerit integritatis explorantes, sed eo arundine vento agitata non invento, inutiles et inglorii recesserunt. Siquidem qui sic missi fuerant, erant ex Pharisæis. Utinam et invenerint prophetam in Israel, qui principis sui lepram ejiciens, ne et ipse lepram participet, oblatam auri vel vestium, imo et regni totius copiam exsecretur. Rex itaque Balac cum fautoribus suis Balaam munere vel pollicitationibus corrumpendum expetiit, ut conclusum Dei populum hostibus tam operis quam oris exponeret maledictioni, cujus quidem regitur benedictione.

Sed ecce plus quam Balaam, imo nequaquam Balaam hic, qui nec prece, nec pretio, minime appositis pauperum animas bestiis tradere compelli potuit, ex quo semel super his olim intellexit dictum: *Pasce oves meas*. In Daniele itaque, juvene D regis Babylonii statuum non adorante, fidem admiror, quam in senibus et contribulibus suis nequaquam invenio. O si filii nostri Aaron gentibus non commiscerentur, si gentium opibus non contaminarentur, si ordinis sui dignitatem indivisi tuerentur, quam libere, quam tranquille fœderis tabernaculum cum ejusdem ministris in medio Amorrhæorum inconcussi regerent et circumducerent! Sed quoniam remissi et indisciplinati filii Heli propria ignavia in certamine corruerunt, ecce capta est ab allophylis arca Dei, et pro hostium voluntate ac dispositione circumagitata, filiisque retrorsum alienatis, multiplicata est in eis ruina. Sed quicumque sint seniorum Israel mandatorum transgressione polluti, sicut Phinees noster solus a Dei

sui mandatis non devians, crebrisque lacrymis iram cœli placare non desinat, donec imminens Ecclesiæ cesset quassatio. Et utinam reputetur ei ad justitiam a generatione in generationem usque in sempiternum. Amen.

EPISTOLA CCCLXXII.

AMICI SUI AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam amici suus.

Scitis hunc esse tenorem mandatorum, quæ Henricus rex in Angliam misit. Scilicet ut omnes portus cautissime custodiantur, ne litteræ interdictionis ullatenus illuc deferantur. Et si aliquis regularis illas attulerit, pedibus truncetur; si clericus, oculos et genitalia amittat; si laicus, suspendatur, si leprosus, comburatur. Et si aliquis episcopus ejus interdictum metuens recedere voluerit, nihil secum deferat præter baculum. Vult etiam ut omnes scholares repatriare cogantur, aut beneficiis suis priventur; et qui remanserint sine spe remeandi remanebunt. Et presbyteri, qui cantare noluerint, genitalia amittant; omnesque rebelles sibi omnibus beneficiis priventur. Vale.

EPISTOLA CCCLXXIII.

Difficile est ibi consulte agere, ubi ratio respultur, justitia conculcatur, ubi summus pontifex contemnitur, et reverentia plus spurcissimis hominibus quam Deo exhibetur. Debueram siquidem sic et sic egisse. Hoc facillimum erat dictu sed difficillimum effectu, tum quia omnes personæ mutuam sibi operam præbent, tum quia etc. Æstimabam ergo esse securius et minus periculosum æstuantis iræ gurgitem cum baculo humilitatis attentare, quam temeritatis vel impetus ausu in profunditatis gurgite totum corpus immittere. Habui etiam et aliam hujus rei considerationem, qua nolui patris mei verenda irreverenti fronte detegere. Consultius igitur ut mihi videtur agitur, si sub fruticis domicilio, dum tempestas immurmurat, sedeatur, quia Deo propitio post hujus aeris intemperiem serenitatis gratia subsequetur. Adverte igitur quod causæ nostræ intentio, magna ex parte cassetur, eo quod in subito facta sit accentuum permutatio.

EPISTOLA CCCLXXIV.

EPISTOLA FRATRIS R. AD FRATRES G. R.

G. . . G. R. dominis et dilectis in Christo fratribus, frater R., spiritu consilii et fortitudinis abundare.

Benedictus Deus qui, licet vestris exigentibus meritis sero, respexit tamen ut visitaret sedentes in tenebris, ut dissiparet saccum miseræ vestræ, ut converteret luctum in gaudium, ut post lacrymarum potum inopinatæ vino lætitiæ longi mœroris tristitiam exhilararet. Audivi equidem et lætatus sum, in his quæ dicta sunt mihi, et exultavit ut magnificaret anima mea Dominum, verumtamen multo uberius propter vos quos dilexit, sed in Domino. Ex eo namque nostræ dilectionis causa et per eum in ipso

contractæ est. Hinc est enim quod ea in quibus vos propter Deum devotius invigilare contueor, jucundiori animo et uberioris benignitatis affectu valde arctius amplector. De oppressione siquidem et desolatione vestra quantum doluerim, frequenti gemitus mei querela innotuit. Vestræ etenim calamitatis ærumnam, meam duxi. Quam si minus præseas corpore, animo tamen nunquam absens sustinui: verumtamen divinæ miserationis gratia, qui prius timui, sperare jam cœpi. Quis enim injusta timeat causa præsertim quam tot et tanta fovet patrocinia? Quisve domino papæ ex apostolicæ sedis auctoritate jubente, regia etiam potestate protegente, tantorum judicum diligentia pie et iuste ac benigne per omnia consulente diffidat? Quis etiam in tam discreto, tam necessariæ emendationis principio, de jucundo et prospero exitu desperet? Studiosa igitur solummodo diligentia res eget, ut rationabiliter susceptum piæ æquitatis opus ad affectum perseverantia perducatur. Accingimini ergo et estote forti animo, videbitis enim Domini auxilium super vos, ut expulso dissipatore, possessionum ecclesiæ vestræ status in melius reformetur. Jam enim mihi videre videor semen Jacob de tribu Ephraim et de domo Manassæ, virum scilicet ecclesiæ vestræ curam suscipientem, qui supplantatis adversariis vitæ vocatis possessionibus fructificet et in reformando religionis decore invigilet, et oblitus ea quæ retro sunt in anteriora extendat; cœlestia studiose quærens et temporalia discrete administrare non omittens. Veniet, inquam, veniet, donante Domino, dilectissima dies illa, ut misericordiam Dei videamus, ut causa desiderii boni perfecto fructu gaudeamus. Caveat igitur in causa beati Petri vobis tam diligenter a beati Petri vicario injuncta, ne vel negligentius aliquid remittatis vel vehementius exaggeretis: ne sit vel periculosa negligentia, vel suspecta vehementia, et demus vestræ non reveletur oppressio, si vestras persequendo injurias aut vestro servire commode aut ultionis inæstuarie desiderio videamini. State ergo viriliter agentes nec terrore vel blanditiis a rectitudinis statu declinantes, sed secundum scientiam zelum Dei tenentes simpliciter et recte gradientes, nec vel pusillanimitè fracti vel enerviter emollii.

D Scio enim nec ambigo, quin vestram in multis simplicitatem tam caput mali hujus quam membra ipsius circumvenire laborent. Sed quia et falli inutile et fallere turpe, non immerito voluit Dominus filios sanctæ matris Ecclesiæ et serpenti assimilari et columbæ. Attendite ergo super his et vobis a posterum et Ecclesiæ vestræ consulite, quia tanto gravius dejiciemini, quanto non erat ulterius locus resurgendi, si vos post domini papæ præceptum et paternorum tantorum contemptum mutabiliter animorum in suæ perversitatis inclinaverint affectum. Mei igitur consilii hæc est mens et definitiva sententia, ut nulli spiritui in aliud quam quod agendum suscepistis credatis, ne si iterum causam reformare oportuerit, vos in ea aut pro ea stare ac-

quaquam possitis et vos pariter periculo capitis et famæ detrimento subjaceatis. Si autem appellare compulsi fueritis, aut ipse subterfugium quærens appellaverit, et in hac quoque parte cautela opus est. Periculosum namque maxime est cum eo iter communicare, quorum affines et propinqui sanguini nostro possint insidiari. Verum a legatis vobis iudicibus de facultatibus ecclesiæ vestræ proferenda causa ecclesiæ tanto itineri necessarios sumptos vobis dari postulantes, et eorum muniti litteris quæ dicuntur apostolis quanto citius poteritis ad dominum papam proficisci ne differatis. Valete.

EPISTOLA CCCLXXV.

NUNTII SUI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, nuntius suus. **B** Comitem Flandrensem non inveni : et in eo quærendo divortia facere mihi periculosum, et vobis non expedire credebam. Rex Franciæ apud Suessiones cum multo gaudio me et quod ei per me missum est, recepit, et in continenti priorem Sancti Medardi Suessionensis, discretum et magnæ auctoritatis virum, ad dominum papam cum litteris suis destinavit, quibusdam etiam ei viva voce injunctis, ad negotium nostrum spectantibus quæ scriptoris fidei committere non erat tutum. Cum igitur ab eo discederem, manum meam tenens in sua, in verbo regio promisit, quod si vos ad partes suas transire contingeret, non sicut episcopum vel archiepiscopum vos reciperet, sed tanquam in regno socium se vobis exhiberet. Eodem modo Suessionum comes multis interpositis juramentis assererat, quod comitatam Suessionensem et ipsius reditus universos in usus vestros converteret. Et, si regressus meus per eum fieret, se vobis per litteras suas significaturum dicebat. His itaque, prout potui, procuratis, una cum prædicto priore per terram comitis Henrici, tam quia via brevior, tum quia securitatem præstabat ejus societas, ad curiam festinavi. Verumtamen prior per duos dies, antequam ego in conspectu domini papæ comparuissem, regis litteras præsentavit, et super his, quæ ei viva voce injuncta fuerant, pertractavit. Deinde cum et ego accessissem, cum suspirio, et non sine lacrymis a domino papa receptus sum. Ipse enim quæcunque in concilio **D** acta sunt, de persecutione Ecclesiæ, de constantia vestra, qui episcopi vobiscum steterint, quomodo a vobis exiit, qui de nobis non erat, de iudicio quod factum est de clerico, et omnia fere quæ in secreto commissa fuerant, antequam ego venissem, et tota curia audierat, et per plateas prædicabantur. Nobis itaque in partem secedentibus, singula capitula, sicut memoriale nostrum continebat, diligenter ei exposui. Ipse vero Deum, qui talem ecclesiæ pastorem contulerit, sine intermissione magnificabat. Tota etiam curia fortitudinem in vobis commendat, cujus illa se ipsam omnibus modis invenit expertem. Tanta etenim animi imbecillitate omnes laborant, ut minus Deum timere, quam hominem vi-

deantur. Eo enim quod in Tuscania Radicoforum cum fratre et nepotibus domini papæ, et quædam alia castra cum parentibus et cardinalium capta sint a Teutonicis, quod Joannes Cumin tandiu apud imperatorem moratur, quod comes Henricus ad dominum papam venire noluerit, quod a rege Angliæ nuntium aliquem a longo tempore non receperint, aliisque multis in idipsum concurrentibus adeo terrentur, ut tempore isto principem aliquem, et maxime regem Angliæ, nullatenus in aliquo audeant offendere, nec Ecclesiæ Dei, quæ ubique terrarum periclitatur, si possent etiam, attentarent subvenire. Sed hæc hactenus.

De petitionibus vestris quid actum, et quomodo in eis processum, per litteras priores domini Pictaviensis, qui per gratiam Dei adventum meum per unum diem prævenerat, et tanquam amicus in negotiis vestris sollicite et fideliter laboravit, liquido cognoscetis. Papa namque iram regiam omnibus modis declinans, vobis et Eboracensi litteras mittit, non præceptorias, sed de firmanda et tenenda pace inter vos hortatur utrumque. Fratrem vero quemdam de templo ad vos dirigit, ut utrumque vestrum conveniat, et utrique ex parte domini papæ viva voce præcipiat, quod nulla inter vos deinceps habeatur contentio de cruce ferenda, neque de alio. donec Ecclesia Romana per Dei misericordiam tranquillitatem pacis obtineat. Ut ad hæc et ad alia, si quæ interim inter vos exoriantur, decerne. da sufficiat. Eboracensi vero, ne interim eam in diocesi vestra ferre præsumat. Hoc quidem cum multa difficultate obtinere potuimus. Similiter Londoniensi scribitur; sed unde spiritus elatus citius intumescat ad superbiam, quam excitetur ad virtutem. Hac itaque consideratione voluit dominus papa transcriptum earum ad vos transmitti, quatenus eo inspecto, si non vobis et Ecclesiæ judicetis expedire, ipsæ apud vos remanent.

De professione autem facienda, a domino papa et domino Pictaviensi multoties disputatum est. Ad ultimum tamen obtinuimus, quod si ipse super hoc requisitus negaret vobis, tunc demum cogeret eum, et faceret eam exhiberi. Quod vobis plenius per posteriores litteras domini Pictaviensis innotescet. Quæ autem priores, quæ posteriores, in earum subscriptionibus apparebit. De negotio sancti Augustini nihil omnino potuimus impetrare. Ipse enim privilegia, monasterio a Romanis pontificibus indulta, asserit se vidisse, et eis contraire, sicut dicit, est decretis Patrum et ecclesiasticis institutis auctoritatem non exhibere. Novissime nobis petitionem illam facientibus, ut scilicet ipse vos ad se venire præciperet, et super hoc vobis litteras dirigeret, cum dolore et multa animi afflictione visus est respondisse; *Absit, inquit, prius finiatur dies nostri, quam nos videamus eum sic exire, et ecclesiam suam sic desolatam relinquere.* Conservet vos Deus in omnibus viis vestris. Apud Clarevallim, Cistercium, et Pontiniacum, intercessione domini papæ, oratur

assidue pro vobis, et pro ecclesia vobis a Deo commissa. Significet mihi dominus meus de statu suo quam cito poterit, ut saltem in visitatione sua consoletur anima mea,

ÆPISTOLA CCCLXXVI.

INIMICORUM THOMÆ AD PAPAM ET CARDINALES.

ALEXANDRO papæ, et omnibus cardinalibus, inimici THOMÆ Cantuariensis archiepiscopi.

Medicinæ potius tempus est, quam querelæ, etc. Vide in *Alexandro III papa, ad an. 1181.*

ÆPISTOLA CCCLXXVII.

AMICI CUIUSDAM AD THOMAM CANTUAR.

Domino ac Patri, suus ille, degener quidem, et ignaviæ suæ merito derelictus, Christo sic compati, ut et conregnet.

Super his quæ inspectis sanctitatis vestræ litteris inquirenda cognovimus, plerosque prout oportere credebamus, quanta potuimus diligentia convenimus, et inter cæteros ac præ cæteris quo fiducialius, eo instantius illum, quem te alterum credebamus. Et cum quidem eundem atque in eodem reperimus. Auditis siquidem ille quæ in litteris continebantur, lacrymis suffusus oculos, post singultus et multas de moribus et conversatione Censorini nostri querimonias, exploratam sæpius super hoc mentem ejus reperisse se dicebat vehementer aversatam, et revocari difficilem, utpote cujus auribus susurriones illi jugiter et instanter malitiæ suæ virus insibitant: et ne quid audiat, quod animos ejus ab obstinatione cœptæ malignitatis emolliat, indesinenter invigilant. Ad hoc totis visibus elaborantes, quatenus in tantum vestri odium exasperetur, ut nullius interventu placiti vel personæ in gratiam qualiscunque concordie possitis convenire. Nec existimant se posse feliciter vivere, quousque certissime se id effecisse compererint. Inter quos odiosus ille Ricardus de Luci, proprii cognominis inimicus, præ cæteris hos necit laqueos. In tantum, ut et ipsum plerumque, cui placere nititur, offendat, dum vehementius, et irreverentius vestram personam, actus, et consilia denigrare molitur. Unde aliquando Censorinus ipse odio nugarum, quas audiebat ab illo, ad eum, quo hæc docente cognovimus, divertens mirari se dicebat, quod non verebatur homo ille tot fabulosa texere, quæ nec ipse viderat, nec certo auctore didicerat. Dum vero postmodum de statu rerum eidem amico vestro colloqueretur, in hunc incidere sermonem, visusque est aliquantulum animo fluctuare, quantum ille conjicere potuit, tanquam puderet eum acrius cœpisse, quod facile nequiret ad libitum terminare. Vereri præterea videbatur cum Walensibus congedi, ne forte circa eos occupatum transmarini, Flandrensens videlicet et Galli, turbare satagerent, atque idcirco, si vel levem, dummodo honestam, transfretandi haberet occasionem, velle se transmarinas adire partes, ut cum illis ibi pace firmata, istos securius debellaturus adiret. Suspensum tamen esse adhuc, nec certum super hoc dicebat eum habere

consilium. Atque ideo illi vestro videbatur, si vocaret eum litteris, vel per directum ad hoc legatum dominus papa pro imminentibus Ecclesiæ periculis, atque pro Antiochenæ urbis nuper ad eum perlata calamitate, atque de aliis hujusmodi cum eo sermonem habiturus, antequam Romam rediret, facile ad illas partes accederet, et super hoc, unde nunc neminem vel audire dignatur, neque indecorum, sed honestum ei esset, tanti patris monitis acquiescere, hancque solam et singularem pacis inter vos reparandæ superesse viam. Sed cavendum summo opere, ne quid ab eo causa vestra fieri videatur, maxime antequam eos, Domino largiente, convenire contingat. Incolumem vos Ecclesiæ suæ conservet, pro quo patimini. Si quid posset ad vestræ sanctitatis libitum nostræ parvitatibus operula, rescripto doceamur, effectiosa devotio parituri. Valeat in Domino semper paternitas vestra.

ÆPISTOLA CCCLXXVIII.

AMICI CUIUSDAM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam amici suus.

Nuntium vestrum, qui ad dominum venerat Nicolaum, non vidi, sed puerum ipsius Nicolai suscepti, ut vobis per illum aliqua ad referendum digna, et ad sciendum utilia nuntiarem. Igitur post egressum pueri vestri a me, qui jam diu ad vos reversus est, illud primo concepi, quod rex die quadam, cum esset apud Cadomum, et de negotio suo, quod habebat cum rege Scotiæ, sollicitè pertractaret, contra Ricardum de Humez, qui pro rege Scotiæ aliquatenus loqui videbatur, in verba ignominiosa prorupit, et eum proditoreum manifestè appellavit. Rex itaque solito furore succensus pileum de capite projecit, balteum discinxit, pallium et vestes, quibus erat indutus, longius abjecit, stratum sericum, quod erat supra lectum, manu propria removit, et quasi in sterquilinio sedens, cœpit straminis masticare festucas. Die vero sequenti, cum esset in prato juxta capellam, et Ricardus de Ivelcestre ad eum accedere vellet, templarii ei obviam properantes, cum pileo de capitibus abstulissent, et osculum ei statim obtulissent, nisi rex pluribus videntibus eos removisset, dicens nolle eos excommunicato osculum dare. Post hæc cum rex apud Toycam accessisset, episcopus Lexoviensis venit ad eum, postulans et supplicans sub prætextu paupertatis licentiam egrediendi de terra, ut qui ære premitur alieno, saltem per annum posset respirare; ut cum redisset liber a debitis, ad locum religionis facilius posset migrare. Rex ergo intuens in eum ait: *Vere facies vestra immutata est, plusquam scitis, et diutius, ut mihi videtur, laborem ferre non potestis. Sed tamen propter penuriam quam de terra mea exhibitis. Ego enim loquar creditoribus vestris, et aliquibus vos juvabo modis, et vexationibus et fatigationibus immunem faciam et quietum.* De suo igitur nihil spondit, sed pensos alios eum juvare promisit.

Post hæc rex ad colloquium suum cum comite

Flandriæ accessit, ubi gesta sunt quæ vos scitis. Ibi enim rex mille libras Matthæo comiti Bononiæ per annum se daturum spondidit. Ibi nuntius domini papæ captus est, qui adhuc tenetur in vinculis et carcere. Ibi magistrum Heribertum Dominus eripuit de manibus quærentium eum. Qui certe pro negotio tam modico tantum non debuerat subiisse periculum. Stultum est enim ibi esse audacem, ubi effectum operis nec magnæ gloria laudis, nec multi emolumentum gratia comitatur. Cum autem rex Rothomagus fuisset reversus, accito archiepiscopo et episcopo Lexoviensi, de captione portitoris litterarum domini papæ, et de indignatione, quam contra clericum Gaufridi Ridel conceperat, quia litteras vestras susceperat et nuntium non detinuerat, tractare cœperunt illi duo, et regem aliquatenus super his increpare. Tunc etiam archiepiscopus mentem litterarum, quas olim a domino papa pro vobis susceperat, regi cœpit apertius explanare, et eum more suo leniter increpare, donec rex se totum scire dixit, quidquid litteris continebatur, et minas hujusmodi modicum formidare.

Dum hæc geruntur, magister Reginaldus, clericus decani Turonensis, ad regem accessit, multis occasionibus sollicitè quærens, qualiter de facto isto eum posset honestius increpare, et suam ad plenum cognoscere voluntatem. Rex vero prosperitatem domini papæ et serenitatem status curiæ subsannans, eum de talibus vix loqui permittebat. Post hæc rex ad Cadomum reversus est, et episcopus Lexoviensis ad eum accedens, ut licentiam egrediendi plenius haberet, a rege attentius interrogatus est, quantum deberet, et quantis indigeret. Cumque episcopus ducentas marcas, si remaneret, sibi necessarias inculcasset, rex se tantum argenti non habere asservit, sed tamen nocte eadem ei sexaginta marcas remisit. Utinam ergo imminutam principis pecuniam non accepisset, quem amodo credet se illa emisisse, quem viderat indigere: et eo tanquam instrumento ad complendam suæ iniquitatis malitiam utetur. Rex enim ei forsitan magis credet, et ipse illi, ut timeo, in infidelitate erit fidelior.

In his etiam diebus Alfredus, clericus episcopi Herefordensis, ad regem venit, asserens episcopum suum, et dominum Rogerium, secundum tenorem vestri mandati de terra exituros, et ad vos in proximo venturos, nisi regis auxilio et consilio remanerent. Rex ergo de domino Rogerio plurimum conquestus, prohibitione usus est pro consilio, dicens eos non posse cogi ad exeundum, quos remedium appellatiōnis juvare poterat ad remanendum. Adjecit etiam eos posse exire, sed reverti non posse. Et hæc quidem apud nos gesta sunt. De cætero scitis, quia in octava beati Martini rex cum comite Theobaldo apud Turonum loqui debet, ibique quingentas libras, quas ei per annum promiserat, de præsentī solvet, et de futuro mentietur. Dominica vero sequenti apud Chinumerit colloquium cum Pictavis, et aliis terris adjacentibus. Post hæc in festo sancti Andrea erit

A Rothomagi, ut in octava occurrere possit comiti Flandrensi, ibique comiti Bononiæ mille libras se daturum per annum promittet pro pace et concordia inter eos, nihilque aliud se facturum propter eum constanter asseruit et juravit. In his ergo omnibus rex fluctuat et incertus est, et de futuri temporis casibus sperans, in hoc solum fortitudinis suæ posuit firmamentum, si forte dominus papa universæ carnis viam intraret, aut vobis, quod absit, humanitus quid contingeret.

Vos igitur, dum tempus habetis, extendite manum retributionis, et illud scriptum esse sciatis, *quia retribuet Dominus abundanter facientibus superbiam*. Eos itaque qui contra Deum se erigunt, vestræ severitatis sententia puniat. Et caput colubri tortuosum B virga directionis amputate, ut Satanas sub pedibus vestris conculcetur velociter: nisi enim in manu forti et brachio excelso Ecclesia Dei pacem non habebit. Nec nisi rugitu patris leo iste poterit excitari, qui totus in infidelitatis suæ perfidia obdormivit. Eia igitur, arcum intendite, sagittas immittite, donec infirmentur. Quoniam impium est ibi esse pium, ubi Dei pietas annullatur, et fides periclitatur. Malo enim fidelis est, qui fidei jura non servat, et quem contra fidem agere videmus, profecto infidelem appellamus. Agite ergo, et amplius nolite silere, quoniam taciturnitas nutrit assensum, et delictum subditorum sæpe per silentii torporem retorquetur in pastorem. Vocate ergo quos potestis, et compellite exire de medio Babylonis. Quoniam melius est mori vobiscum in bello, quam videre mala gentis suæ pariter et sanctorum. Vocate, inquam, et statim sentiant judicem, qui audire contempserint pastoris vocationem. Valeat in multos dies sanctitas et sanitas vestra. Me autem vestrum esse semper credatis, et ad omnia, quæ vobis placuerint, præparatum. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CCCLXXIX.

AMICI SUI AD PAPAM.

ALEXANDRO papæ, quidam amicus suus.

Imperator, cum principes suos ad curiam, etc. *Vide in Alexandro III.*

EPISTOLA CCCLXXX.

AMICI CUJUSDAM AD THOMAM.

Domino et Patri suus se.

Ferventis et indubitati pignus exstat amoris etiam in exsilium corpore et animo comitari amicum. Profecto novimus plerosque domi amicis mente coexsulare. Sed nec nullos audivimus, animo et corde domi relicto, corpore duntaxat amicorum compati exsilio. Commendabiliorem quidem compatiendi modum verus amicus ille vester sibi elegit dominus Wigornensis, qui exsillii vestri viam prosecutus, tenere vobis compassus, ad sedem suam nec oculos corporis reflexit, nec ad potestatis terrenæ blandimenta vel minas cordis constantiam inclinavit. Iste siquidem solus inventus est, qui simul corpore et spiritu patris sui molestias comportaret, et prelati sui reve-

rentiam delictis et divitiis anteferebat. Quanto igitur firmiter ipsius fidelitatis apparet argumentum, tanto vobis tutius esset et utilius, ipsum eundem tanquam contra mundi pericula in loco graviore opponere firmamentum, ubi tempore congruente, et principe quandoque mitigato opportunitatem concedente, vestri haberet memoriam et mentionem. Mihi itaque videretur consultius, et vobis expedientius, quod prædictus amicus vester ad vocationem sui principis repatriaret, et illum charitatis vigorem, quo vos amplectitur, ibidem exerceret. Ibi enim id exercendi materiam copiosam inveniret. Hic vero quo ad præsens mihi occurrit in mentem, non æque vobis poterit subvenire, nec voluntatem, quam erga vos gerit, ostendere. Bene valeat dominus meus.

EPISTOLA CCCLXXXI.

CUJUSDAM FAMILIARIS AD EUNDEM.

Domino suo, suus, ad omnia salutem, quam sibi. Proxima quinta feria post octavam Sancti Martini venerunt cardinales ad Beccense monasterium, sequenti die Lexovium, tertia die ad Sanctum Petrum super Divani, quarta id est Dominica, quæ præcedit Adventum Domini, venerunt Argenteon. Eadem die occurrit eis rex per duas leucas, hilarem eis vultum exhibens, et utrumque cardinalem comitatus est usque ad hospitium suum. Sequenti die, id est, secunda die, post missam satis mane vocati venerunt ad regem, et intraverunt in cameram ad consilium cum archiepiscopis, episcopis, et abbatibus qui admissi sunt. Cum autem quasi sub spatio duarum horarum moram fecissent intus, egressi sunt cardinales, et rex cum eis usque ad ostium capellæ exterioris, et ibi in eundo dixit dominus rex hoc verbum, et etiam ipsis audientibus cardinalibus: *Utinam nunquam amplius videat oculus meus aliquem cardinalem!* Cum tanta autem festinatione dimittebat eos, quod cum hospitium eorum satis vicinum esset, non fuerunt expectati ut venirent equi eorum proprii, sed traditi sunt eis ad exeundum equi, qui ante capellam casu proximi inventi sunt. Et exierunt cardinales cum quatuor comitantibus ad plus. Remanserunt autem archiepiscopi, episcopi, et abbates cum rege, et intraverunt cameram ad consilium, ubi cum moram fecissent usque ad horam fere vespertinam, venerunt ad cardinales, et omnium eorum facies videbatur esse turbata. Cum aliquantum moræ fecissent apud cardinales, reversi sunt ad hospitium. Crastina die cum apud regem moram fecissent usque ad horam sextam, venerunt ad cardinales, et postea ad regem reversi sunt, et postea ad cardinales, responsa hinc inde secreta portantes. Sequenti die, id est, in vigilia sancti Andreae, rex summo diluculo surrexit, et exivit ludere in canibus, et avibus cœli, sicut creditum et æstimatum est, de industria sui faciens absentiam. Ea ipsa die satis mane convenerunt ad capellam regis, et statim ad cameram: ibi absente rege habita deliberatione exierunt ad ecclesiam, juxta quam cardinales ho-

spitia habebant. Ubi cum cardinales sedissent, vocati ut audirent quæ ab eis proponerentur, assidentibus hinc inde Rothomagensi et Eboracensi archiepiscopis, Wigornensi, Saresberiensis, Bajocensi, Londoniensi, Cicestrænsi et Engolismensi episcopis, abbatibus quampluribus, clericorum et laicorum ampla multitudine, surrexit Londoniensis, et eum turbate mentis esse, insipida et parum venusta oratio argumento fuit. Et sic exorsus est: Vos audistis, quod perlatae sunt litteræ domini papæ ad nos, et eas præ manibus habemus, in quibus significavit nobis dominus papa, quod quando evocati a vobis essemus, vobis occurreremus, causasque, quæ inter dominum regem et dominum Cantuariensem vertuntur, et inter nos episcopos Angliæ et eundem Cantuariensem, vobis cum plenitudine potestatis esse commissas. Inde est, quod audito vestro adventu in partes has, occurrimus vobis, paratissimi et promptissimi vestræ sententiæ stare, et intendere actionem vel respondere. Idem etiam dominus rex offert, quod quancumque sententiam inter eum et dominum Cantuariensem dictaveritis, eam ratam habeat. Cum itaque nec per dominum regem, nec per vos, nec per nos etiam stat, quominus præceptum domini papæ adimpleatur, imputetur secundum quod imputari debet. Sed quoniam, ut præcipitanter omnia agit, archiepiscopus percutit subito et etiam antequam minetur, suspendit, excommunicat antequam commoneat, ideo per appellationem prævenimus subitam et precipitem ejus sententiam. Appellationem prius fecimus, et eam innovamus modo, et hac appellatione se includit tota Anglia. Deinde explicuit causam vestram et domini regis. Quod rex sibi exigit a vobis quadraginta quatuor milia marcarum argenti, rationem redituum, qui vobis erant commissi, quando fuistis cancellarius, et quod vos respondeatis non fuisse vos implicitum ratiociniis, quando promotus fuissetis ad honorem archiepiscopatus, et si fuissetis implicitus, hoc ipso tamen, quod promotus fuistis, absolutus fuistis. Et ibi derisit vos Londoniensis dicens vos credere: quod sicut in baptismo remittuntur peccata, ita et in promotione relaxantur debita. Retulit etiam propter quæ pericula ipse, et alii episcopi Angliæ appellaverunt, scilicet propter depressionem suam, et ecclesiarum suarum, et propter discessionem etiam a Romana Ecclesia. Recederet enim rex forte a Romana Ecclesia, si parerent interdicto vestro. Retulit etiam quomodo diffameis eum propter decreta sua. Et ibi publice protestatus est, regem relaxare hoc interdictum de appellatione, et ratione pauperum clericorum hoc instituisse, nunc autem cum ingrati essent, hoc irritare. Et item si civilis esset causa, coram civili iudice contenderent; si autem ecclesiastica, allegarent forum suum, et coram suo iudice contenderent. Tandem dixit vos indebitam servitutem ab eo exigere, quod scilicet debet deferre breves vestros per Angliam, et huic officio non sufficere et quadraginta cursores. Aliud

etiam gravamen, quo affligitis eum, proposuit, quod A
 exemistis a potestate ipsius fere quadraginta eccle-
 sias. Dabant enim censum aliquando monasterio
 Sanctæ Trinitatis vel Sancti Augustini, et statim
 emancipabatis eas a potestate ipsius. Habebatis
 etiam decanum vestrum in Londoniensi urbe, qui
 insidiatus est ei, et coram quo oportet causas præ-
 dictarum ecclesiarum decidi. Et his se gravaminibus
 plus afflictum, quam aliquem alium episcopum dice-
 bat. Episcopus etiam Saresberiensis in hac appel-
 latione se posuit, et episcopum Wintoniensem.
 Saresberiensis tamen dicebat se audivisse, quod vos
 excommunicaveritis eum, sed se, statim cum au-
 divit, appellasse, et tunc etiam appellare. Clericus
 etiam archidiaconus Cantuariensis ibi appellavit,
 et monachus Cantuariensis Ecclesiæ contra vos. B
 Facta itaque appellatione petierunt appellatorios a
 cardinalibus, et dati sunt eis appellatorii, sicut
 creditur. Discesserunt autem cardinales a rege tertia
 feria post *Ad te levavi*. Sed in discessu cum multa
 humilitate petiit rex cardinales, quod pro eo inter-
 cederent apud dominum papam, ut liberaret eum a
 vobis omnino, et incontinenti coram cardinalibus et
 aliis lacrymatus est, et dominus Willelmus cardina-
 lis visus est lacrymari. Dominus Otto vix a ca-
 chinno se potuit abstinere. Summa autem negotii
 hæc est, quod dominus Willelmus Papiensis mittit
 quemdam clericum suum, qui cognatus creditur
 magistri Lombardi, cum festinatione ad dominum
 papam, et rex mittit duos nuntios, scilicet quem- C
 dam Londoniensis episcopi, qui vocatur magister
 Henricus Pinchin, et cum eo Reinaldum filium Sa-
 resberiensis episcopi. Præterea Sabbato ante se-
 cundam diem Dominicam Adventus a cardinalibus,
 qui erant apud Ebroicas, egressi sunt magister
 Jocelinus Cicestrensis, et cantor Saresberiensis,
 venturi ad vos, ut denuntient factam esse contra vos
 appellationem a personis Angliæ. Ferunt etiam litem
 teras: cardinales in forma ista salutant vos, et
 vocant apostolicæ sedi legatum, et in fine litterarum
 suarum vobis domini papæ auctoritate præcipiunt,
 ut nullum interdictum in regnum Angliæ vel perso-
 nas de cætero ponatis. Dominus Otto mandat do-
 mino papæ secreto, quod depositionis vestræ nec
 auctor erit nec consentiens, quamvis rex nihil D
 aliud petere videatur, nisi caput vestrum in disco.
 Valet.

EPISTOLA CCCLXXXII.

AMICI AD AMICUM.

Amicus amico: verba domini Cantuariensis cum
 legatis inter Gisortium et Triam.

Quia te super statu Ecclesiæ et impetratæ legationis
 eventu sollicitum esse non ambigo, ad tuam et alio-
 rum Deum timentium consolationem hæc tibi suc-
 cincta brevitate censui prescribenda. Noveris itaque
 dominum Cantuariensem, et nonnullos de coxsulibus
 suis, in octava beati Martini inter Gisortium et
 Triam accessisse ad colloquium legatorum. Cum vero

illi multa proposuissent de charitate domini papæ et
 sollicitudine nostri, quam attentius gerit de labori-
 bus ipsorum et itineris periculis, de magnitudine
 principis et necessitate Ecclesiæ, de malitia tempo-
 ris, de amore et beneficiis, quibus dominus rex præ-
 venerat Cantuariensem, et de honore quem ei sem-
 per exhibuit, adjecerunt etiam querelas et injurias,
 quibus rex se læsum esse a Cantuariensi conquiritur,
 imponens ei et inter cætera, quod ei excitaverat
 guerram regis Francorum, quærentes consilium
 quomodo tantam indignationem placare possent;
 quia sine multa humilitate, et moderatione, et exhi-
 bitione honoris noverant tantis periculis remedium
 adhiberi non posse. Cantuariensis vero in omni
 humilitate et mansuetudine spiritus, post gratiarum
 actionem domino papæ et illis debitam, respondit
 ad singula, rationibus veris et probabilibus querelas
 regis evacuans, et injurias Ecclesiæ et damna into-
 lerabilia patenter exponens. Et quia humilitatem
 et delationem honoris ab eo exigebant, respondit se
 omnem humilitatem exhibiturum et honoris et reve-
 rentiæ quantumcumque plus posset: *Salvo honore
 Dei, et libertate Ecclesiæ, et honestate personæ suæ,
 et possessionibus Ecclesiæ*; et si eis aliquid videretur
 adjiciendum, aut demendum aut immutandum, ro-
 gavit ut ei consilium darent, habens acquiescendi
 propositum, salva conditione professionis et ordinis.
 Illis autem dicentibus se non venisse ut ei, sed ut eum
 consulerent, et reconciliationis tentarent viam,
 item quæsitum est ab archiepiscopo, an in præsen-
 tia legatorum vellet promittere observantiam con-
 suetudinum, quibus decessorum suorum tempore
 reges usi sunt, et sic sopitis omnibus querelis redire
 in gratiam regis, et recipere sedem suam, et ad-
 ministrationem, et pacem sibi et suis. Ad hæc
 archiepiscopus respondit: *Nullum decessorum suo-
 rum ab aliquo regum ad hanc professionem suis-
 arctatum, neque se, Deo auctore, promissurum un-
 quam ut observet consuetudines, quæ legi Dei paten-
 ter adversantur, sedis apostolicæ convellunt privile-
 gium, Ecclesiæ perimunt libertatem*, quas dominus
 papa Senonis in illorum et multorum præsentia con-
 demnavit, et ipse postea domini papæ secutus au-
 ctoritatem, quasdam earum cum observatoribus suis
 subjecit anathemati, sicut in multis conciliis Eccle-
 sia catholica fecisse dignoscitur. Item interrogatus
 est, an, si non confirmationem, saltem dissimula-
 tionem et tolerantiam vellet repromittere aut non
 facta altrinsecus aliqua mentione consuetudinum,
 sedem suam recipere et pacem. Respondit archie-
 piscopus, quod nostræ gentis proverbium est: *Quod
 taciturnus spiritum prætendit contentis*, et cum
 rex sibi videatur in possessione consuetudinum esse,
 et ad eas observandas injuste et violenter cogat Ec-
 clesiam, si sic taciturnitate impetrata cessaret con-
 cursio, auctoritate maxime legatorum interveniente,
 statim sibi et aliis videretur obtinuisse in causa ista.
 Adjecit etiam, se malle perpetuo exsulare, et pro-
 scribi, et, si Deus ita disposuit, pro justitiæ defen-

sione mori, quam in salutis suæ dispendium, et præjudicium ecclesiasticæ libertatis hanc ineam pacem. Deus enim est qui in tali causa tacere prohibet et sacerdotes, qui dissimulantibus gehennam præparavit, ubi nulla erit dissimulatio pœnæ. Lectus est et libellus abominationum illarum, et quæsitum a cardinalibus, an a Christianis talia liceat observari, ne dum a pastoribus dissimulari. Progressi sunt ad aliam quæstionem sciscitantes an vellet eorum iudicio stare super his, quæ inter ipsum et regem vertuntur. Ille autem de causæ sinceritate confidere respondit, et cum ipse et sui, qui a tempore multo destituti sunt, plene fuerint ad omnia restituti, habita ratione causarum, rerum, et temporis, juri libenter pariturum, et se nec posse, nec velle declinare, quin, ubi, et quando, et quomodo debebit, subeat iudicium ejus, vel illorum, cujus, vel quorum iudicio dominus papa eum stare deberet decreverit: interim se et suos ad litigandum urgeri non posse, nec paupertatem suam ad hoc sufficere, cui etiam victualia desunt, nisi Christianissimi regis Francorum vivat expensis. Noluit enim prima facie declinare iudicium, etsi aliquem eorum jure optimo posset habere suspectum, ne causam regis iustificare videretur, nec se liti immergere, antequam ad omnia sit restitutus, ut possit causam sufficienter instruere, ut quemlibet divitem adversarium non formidet, innitens gratiæ Dei. Procedentes hinc quæsierunt, an sub eis iudicibus vellet respondere episcopis, qui contra eum appellaverant, quia præsentibus erant. Archiepiscopus vero memor litterarum, quibus ei præsentata est illa qualiscunque, vel nulla potius appellatio, concepta, ut ibi perhibetur, sub nomine omnium comprovincialium episcoporum, et abbatum, et personarum regni in provincia Canticiæ degentium, et certus quod isti non convenerant Rothomægum, et quamplurimi eorum hujus fuerant appellationis ignari, et multis, qui noverant, displicebat, utpote justitiæ, quantum in ejus auctoribus erat, elusio potius, quam appellatio, respondit similiter per hoc nulum domini papæ se recepisse mandatum, et cum illud receperit, consulto responsurum et facturum quod ratio dictaverit. Cæterum paupertatem suam et storum ad itineris sumptus et lites non esse idoneam, et clementiam Christianissimi regis hoc sine molestias pati non posse, ut liberalitas ejus, quæ exsulantes episcopos decrevit humanissime consolari, eum et coæsules suos sæpe et diu exhibere cogatur in domibus alienis. Nam ubi est copia victualium, facilius est procurare expensas. Die autem sequenti Christianissimus rex legatos admittens ad colloquium, sub religione juramenti purgavit innocentiam domini Cantuariensis, perhibens ei testimonium, quod ei consilium semper dederat, ut pax servaretur salvo honore utriusque regis, et populi utrinque debita quiete gauderent. Rogavit archiepiscopos legatos, ut aliquod Ecclesiæ consilium darent, et si alicubi excederet, rectiorem ostenderent viam. Illi autem zelum quem habet in Domino approbantes, ei compassi sunt, sed de proposito ejus

non dixerunt aliquid immutandum. Sic data benedictione ad invicem ab invicem discesserunt, et statum est, et auctore Deo stabitur in finibus istis donec Ecclesia convalescat, et persecutores ejus aut convertantur, aut pereant. Illa rogavit pro te, et rogare non cessat, ut non deficiat fides tua, et in, quodocunque opportunitas fuerit, conversas ad illos, confirma fratres tuos. Hæc illis ostendes, ad quos missus es, lapsus erige, stantes robora, ut firmi sint. Plures enim sunt patroni et defensores Ecclesiæ, quam impugnatores. Eam non deseret in tribulatione, qui pro liberatione ejus posuit animam suam. Causam sancti non deserent, pro qua verii non sunt sanguinem suum dare. Hanc omnium celestium virtutum tuetur exercitus: et majestas, quæ Satanam conterit sub pedibus suis, de membris ejus, ministris nequitiae, ut spes fidelium est, et promissio Patrum, cito, facile, et feliciter triumphabit.

EPISTOLA CCCLXXXIII.

CUIUSDAM AMICI AD THOMAM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam amicus.

In die Assumptionis beatæ Mariæ apud Argentem perlatae sunt litteræ domini papæ ex parte nuntiorum, et perfectis illis satis turbatus est rex. Crastina die misit obviam nuntius Joannem decanum Saresberiensem, et Reginaldum archidiaconum. In vigilia beati Bartholomei venerunt nuntii ad Dunfront. Adventum quorum cum audisset Gaufridus Ridel, et Nigellus de Sacca-Villa, exierant de Dunfront cum subita festinatione. Quare exierint, vobis satis notum est. Ipsa die cum jam sero factum esset, venit rex de nemore, et divertit ad hospitium nuntiorum, priusquam ad suum, et eos cum multo honore et reverentia, et humilitate suscepit et salutavit. Et dum stans adhuc cum eis loqueretur, ecce ad ostium ejusdem hospitii venit dominus Henricus filius regis, et multi pueri cum eo, unusquisque cum cornu venatorio buccinantes, sicut solet, de capione cervi, quem totum eis donavit. Quod fecerat ut audiret hospes. En ad populum phaleras. Crastina autem die circa horam primam venit rex ad hospitium nuntiorum, et intraverunt cum eo cameram Sagiensis et Redonensis episcopi. Post aliquam moram admissi sunt Joannes decanus Saresberienensis, et Reginaldus archidiaconus. Et paulo post archidiaconus Landavensis. Et stantes usque ad horam nonam colloquebantur aliquando in pace, aliquando autem in rixa et tumultu. Intentio domini regis fuit, quod clerici excommunicati non jurarent. Aliquantulum ante occasum solis exiit rex multum iratus, et querens graviter de domino papa, quod nusquam in aliquo audierit eum. Et cum quadam contumacia dixit rex: *Per oculos Dei ego faciam aliud.* Et Gratianus gratiose respondit: *Domine, noti minari. Nos enim nullas minas timemus; quia de tali curia sumus, quæ consuevit imperare imperatoribus et regibus.*

Tunc convocati sunt omnes barones et monachi albi, A qui præsentes erant, et omnes fere de capella : et dominus rex rogavit, ut tempore opportuno testificarentur pro eo, quanta et qualia obtulerat, restitutionem scilicet archiepiscopatus et pacis. In fine visus est aliquantulum pacificatus ab eis discedere, et certæ responsionis diem assignavit octavam. Ad quam diem convocati episcopi venerunt Rothomagensis et Burdegalensis, casu Cenomanensis, et omnes episcopi de Normannia. Wigornensis die, qua hæc agebantur et quæ dicenda sunt, non venerat, sed crastina die venturus sperabatur, et venit. Pictaviensis synodo, quam tenebat, occasionem prætendebat non veniendi, sed post synodum se continuo venturum mandavit. Prædie Kalendas Septembris Baioci obtulerunt nuntii domino regi litteras domini B papæ, precatorias de restitutione vestra, et de pace. Dominus vero rex proposita narratione omnium rerum, quas adversus vos solet proponere, dixit : *Si quid de homine isto fecero pro precibus domini papæ, multas mihi debet habere grates.* Crastina die cum nuntiis convenerunt omnes episcopi ad locum quemdam, qui vocatur Le Bur. Et statim ex quo venerunt nuntii, intravit dominus rex parcum, et omnes episcopi cum eo, et illi tantummodo, qui vocati erant ex nomine. Et statim habuit dominus rex consilium cum nuntiis solis, petens ab eis quod clericos suos absolvent sine juramento. Quod cum nuntii se facturos instanter negarent, dominus rex ad equum suum cucurrit, et ascendit, et audientibus C omnibus juravit, quod nunquam in vita sua audiret neque dominum papam, neque alium de pace et restitutione vestra. Quo audito, archiepiscopi et episcopi, quotquot erant, ad nuntios venerunt, et supplicaverunt eis, quod pro amore Dei hoc facerent. Ipsi vero cum summa difficultate concesserunt. Quo facto, descendit dominus rex, et iterum cum eis habuit consilium. Et cito post convocatis omnibus quotquot in parco erant, incæpit dominus rex narrationem suam, et dixit quod volebat eos scire, quod vos per eum de Anglia non existitis, et quod vos multoties revocaverat, ut veniretis satisfacere super his quæ adversus vos habuit, et noluitis. Sed modo ita se habet res, quod ipse prece et præcepto domini papæ archiepiscopatum vobis D integre reddit et pacem, vobis et omnibus qui de terra sua pro vobis exierunt. Istam pacis concessionem fecit dominus rex circa horam nonam, et post hæc valde lætus remansit, et quasdam alias causas in præsentia sua tractari fecit. Quibus pertractatis iterum venit ad nuntios, petens ab eis quod ipsi irent in Angliam, causa absolvendi excommunicatos, qui ibi sunt. Quod cum instanter negarent se facturos, iratus est rex, et petiit iterum quod alter illorum saltem iret, alter remaneret, vel quod unum clericorum suorum mitterent, et ipse illi clerico reditus daret antequam rediret. Quod cum iterum Gratianus, qui ut speramus, filius est gratiæ, denegaret, dominus rex ab eis iratissimus recessit, et

audientibus illis dixit : *Facite quod vultis, ego nequa vos, neque excommunicationes vestras appetior, vel dubito unum ovum.* Et post istud verbum equum suum ascendit ut recederet. Sed secuti sunt eum archiepiscopi et episcopi, quotquot erant, et dixerunt ei quod male locutus erat. Postea vero descendit, et cum eis verbum habuit. Cujus consilii summa fuit, quod ipsi omnes scriberent domino papæ, et quod audientibus illis obtulerat vobis pacem, et paratus erat facere omne præceptum domini papæ, et quod per nuntios stetit, quominus fieret. Deinde cum in faciendis litteris non nihil temporis perdidissent, cum multoties quasi iratissimus ab eis discessisset, accesserunt ad eum et episcopi dicentes, quod isti nuntii haberent, et ostendissent jam mandatum domini papæ, quod omnes facerent quicquid ipsi nuntii præceperint. Respondit rex : *Scio, scio, interdicit terram meam. Sed nunquid ego, qui possum capere singulis diebus castrum fortissimum, non potero capere unum clericum, si interdixerit terram meam ?* Verum cum aliqua ad voluntatem suam se facturos promisissent, cessavit omnino tempestas, et ipse rediit ad cor, et dixit : *Nisi hac nocte pacem feceritis, nunquam de cætero ad hunc punctum venietis.* Postea cum aliquantum in verbo isto laborassent, convocatis omnibus dixit : *Oportet me facere multum pro prece domini papæ, qui dominus et pater meus est, et ideo reddo ei archiepiscopatum suum, et pacem meam, et omnibus qui pro eo extra terram sunt.* Tunc nuntii et omnes alii gratias egere. Et tunc rex alijunxit : *Si quid modo minus feci, eras consilio nostro supplebo.* Crastina die, id est, Kalendis Septembris convenerunt ad eundem locum circa horam meridianam, et cum de absoluteione excommunicatorum diutius esset tractatum, ut scilicet non jurarent, eo decursum est, quod Gaufridus Ridel, et Nigellus de Sacca-Villa, et Thomas filius Bernardi, extenta manu ad evangelia coram posita dixerunt in verbo veritatis se facturos mandatum nuntiorum. Tunc petiit est a nuntiis, quod ecclesiæ vestræ omnes res, quotquot dominus rex interim donavit, penes eos residerent, quibus a rege donatæ sunt. Sed, sicut audivimus, eo decursum est, ut libere ad vestram redeant donationem. Postea hoc actum est, ut formam pacis, quam concesserat rex, episcopi scriberent, et multa intentione agebat hoc dominus rex, quod alter nuntiorum in Angliam transfretaret ad absolvendum excommunicatos. Et cum discessissent, jam tertia hora noctis fere elapsa, rex dixit, quod in forma pacis scriberetur : *Salva dignitate regni sui.* Sed Gratianus, ut audivimus, instanter negavit se ulla hoc concessurum ratione. Et in isto verbo stant adhuc, redituri die nativitatis beatæ Mariæ Virginis apud Cadomum, ut hoc ipsum plenius confirmet. Lexoviensis operam dedit ut regi blandiretur, Rothomagensis ut Deo et domino papæ. Valet.

EPISTOLA CCCLXXXIV.

CUJUSDAM AMICI AD EUNDEM.

THOMÆ Cantuariensis archiepiscopo, quidam amicus.

Hæc est forma, in qua conveni regem : tentavi quomodo possem archiepiscopo persuadere, quatenus super verbis illis, quæ pacem inter vos ruperant, supponeret se consilio domini Rothomagensis, et Cenomanensis, et Sagiensis, et meo, cæterorumque episcoporum qui colloquio interfuerant, aut si ei aliquis illorum suspectus esset, illum amoveret, et quemcunque alium episcopum vellet, loco illius reciperetis, dummodo de regno vestro esset, et juxta consilium illorum verba illa omnino tolleretis aut mutaretis in certam formam, quod omnem omnino dubitationem excluderetis. Archiepiscopus vero mihi respondit, quod neque domini Rothomagensis consilium, neque meum, neque alicujus mortalium adeo illi existit fructuosum aut honorabile, sicut vestrum, neque ex alicujus mortalis consilio tantum honoris fuerat assecutus. Et propterea, si vobis placeret, quod eum in consilium vestrum reciperetis, ille se consilio vestro submitteret, ita ut vos primum honori regni vestri et vestro prospiceretis, et consequenter ipsi, ne adversus dominum papam, cui astrictus est, offenderet, nec Ecclesiam, cui prodesse debet, læderet. Congruum autem esset, ut consilium illud, priusquam conveniretis, ita determinaretur et certificaretur, quod nihil superesset quæstionis, quando vos simul conveniretis, ne forte tunc minus honeste ab invicem discederetis, sicut nuper fecistis. Ipse vero rex benignius hoc verbum recepit, quam existimabam, et adjecit : quod ipse in primis in consilio, quod daret, honorem Dei observaret, et deinde suum et regni sui, et vobis ita prospiceret, quod quantum rationabiliter posset, personam vestram non læderet. Sed certificationem verborum dixit inter vos fieri non posse, dum ipse et vos in tam remotis locis essetis. Oportet autem vos ad locum vicinum sibi venire, unde inter vos nuntii, qui hæc tractarent, de propius et facilius discurrere possent. Placuisset autem ei, ut ipse Turonum, et vos apud majus monasterium essetis. Aut si hoc non vultis, ipse Turonum, et vos apud Choise, ubi scilicet dominus papa cum regibus colloquium habuit, paulo ultra Blesium. Dies quoque præfixa est in cathedra beati Petri, ita tamen ut octo diebus ei prius in Normannia significem, utrum diem observare velitis.

EPISTOLA CCCLXXXV.

AMICI AD AMICUM.

Amicus amico. De absolutione episcoporum
Dominus Cantuariensis concessit in præsentia nostra, et domini Trecensis, et quorundam aliorum, nuntiis domini papæ, domino Gratiano et magistro Viviano, pro bono pacis, ut hac vice absolvent excommunicatos suos ad tempus, accepto ab eis juramento, quod : tabunt mandato ipsius Cantuariensis, si hoc aliquo modo efficere poterunt, sin autem,

A suo. Et ipsi versa vice promiserunt domino archiepiscopo in veritate, quod si non fuerit pax subsecuta inter regem et ipsum ante recessum eorum, qui non protrahetur ultra festum beati Martini, ab eodem festo reponent eos in eandem sententiam, in qua fuerunt, nec dimittent propter aliquam appellationem factam vel faciendam ab illis, vel ab aliquo alio pro ipsis, nisi infra viginti dies a prædicto festo, si tamen tanto tempore moram fecerint, domino Cantuariensi satisfecerint de his, pro quibus ab eis excommunicati sunt. Et si ante memoratum festum recesserint, similiter reponent eos in eandem sententiam a die recessus sui, nisi, sicut prædictum est, satisfecerint eidem Cantuariensi. Verentur enim ipsum, qui pro Ecclesiæ libertate per tanti temporis spatium exsilium jam sustinuit, ad intolerabilem injuriam provocare. Qui juxta sententiam domini papæ in paucis vexatus, in multis profecit, sicut creditur ab his, qui ejusdem Cantuariensis intem noverunt.

EPISTOLA CCCLXXXVI.

AMICI AD AMICUM.

Amicus amico. De nominibus excommunicatorum.
Gilbertus Londoniensis episcopus, et Joacim Saresberiensis episcopus. Gaufridus Ridel, Cantuariensis archidiaconus, Ricardus de Ivelestria, Pictaviensis archidiaconus, Nigellus de Sacca-Villa, Ricardus de Hastings, nepos Ricardi de Hastings. Letardus nepos Theobaldi archiepiscopi, Robertus de Broc, Robertus frater Willelmi de Einesforde, Robertus vicarius Gaufridi archidiaconi Cantuariensis, ille qui tenet Ecclesiam de Chere, ille qui tenet Ecclesiam de Hele, Ricardus de Luci, Hugo de S. Claro, Thomas filius Bernardi, Randulphus de Broc, Willelmus de Essedesforde, Robertus pincerna Theobaldi archiepiscopi, Alanus de Reclingis, Willelmus de Becco, ille qui tenet terram de Mundeham, de manerio de Pagaham, quam rex abstulit Ecclesiæ Cantuariensi propter Joannem Marescallum, si est alius, qui teneat eam quam rex. Ille qui tenet terram de Lese, de manerio de Ottefordis, quam tenuit Joannes frater Willelmi de Eynesford, si est alius qui tenet eam præter regem, Joannes Camin, Guido Ruffus, qui tenetur, sicut cæteri supra dicti, quidquid percepit de redditibus thesaurarii Lesoriensis, ipsi Cantuariensi restituere. Ipsi sunt qui tenent possessiones ecclesiasticas et laicas Ecclesiæ Cantuariensis, et domini Cantuariensis, quas vult et petit cum omni integritate sibi et suis restitui. A Londoniensi vero, quidquid percepit de redditibus clericorum suorum, petit sibi restitui. Si qui tenent sunt alii, qui receperint possessiones ecclesiasticas sive laicas de manu regis, vel de ipsius concessione, pertinentes ad Ecclesiam Cantuariensem, excommunicati sunt, donec illas easdem possessiones Ecclesiæ Cantuariensi et domino Cantuariensi archiepiscopo restituant, et omnia inde percepta. Præterea excommunicatus est ab eodem archiepiscopo Wi-

mus, qui fuit clericus comitis Hugonis, Adam de A
berigiis, Willelmus Giffard.

EPISTOLA CCCLXXXVII.

PROVOCI AD HUMBALDUM ET HYACINTHUM CARDINALES.

LUDOVICUS rex Franciæ, HUBALDO Ostiensi episcopo
JACINTHO cardinalibus.

Dilectioni vestræ uberes gratias referimus pro
archiepiscopo Cantuariensi, cujus negotium tam pie
perseveranter, amore Dei et nostro fovistis. Quod
finem debitum ministerii ac patrocinii vestri obse-
quio consecutum non fuerit, non minus tamen lau-
da, non minus gratiæ sollicitus diligentiæ vestræ
propromeruit. In regno nostro propalatus est sermo
scandalum generans, subortum est murmur, quod de-
sile sedari non potest. Recolitur ubique cum ad-
miratione, quod dominus papa contra dominum Can-
tariensem litteras patentes regi Angliæ, inanis glo-
riæ cupido, nuper indulsit, in quibus os et manus
Cantuariensis suspenditur, in quibus ei potestas
modica tam in regnum Angliæ, quam in regni
personas inhibita est, donec gratiam regis ad plenum
verit consecutus. Non habemus dominum papam
accusare vel in manifesto arguere, quia dominus
scilicet; sed quæ ipsius opinionem denigrant, omnino
silere non possumus. Et quid imperatori, aut aliis
schismaticis, qui nobis insultant, sufficienter ha-
beamus respondere, nisi nos vestra vel domini papæ
discretio super hoc instruxerit, invenire non va-
lemus.

EPISTOLA CCCLXXXVIII.

AMICI CUJUSDAM AD THOMAM CANTUAR.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam ami-
cus.

Licet vestræ discretionis paternitatem litterarum
solatio sæpius non visitaverim, vos inde mirari nulla-
tenus decet, cum vix aliquis aut fere nullus ad vos
a curia processum habeat, cui secreta litterarum
iudicia committi possint; et cum vobis plures litteras
destinaverim, quæ ad præsentiam vestram, sicut pro-
certo didici, nunquam pervenerunt. Sciatis quippe
me circa negotia vestra sollicitum et vigilantem pro
possibilitatis meæ viribus exstitisse, et ad eorum
promotionem diligenter intendisse, præcipue per
magistrum Walthenum, qui præ omnibus specialiter
pro eisdem negotiis promovendis apud dominum
papam efficaciter laboravit, et ipsa conscribendo ad
desideratum finem, Deo volente, perduxit. Sicut
enim in litteris et transcriptis sub bulla clausis, quæ
a domino papa vobis diriguntur, evidentius videre
potestis, petitiones vestræ debitum sortitæ sunt effe-
ctum. Cæterum Londoniensi firmiter injunctum est
a domino papa, ut sententiam quam in eum de-
distis, firmam et inconcussam observet, nec a Ro-
thomagensi et Lexoviensi, quibus super hoc iterato
scribit dominus papa, nisi forte ab eisdem post sus-
ceptionem priorum litterarum ipsius, quas inde sus-
ceperunt, præstito secundum Ecclesiæ formam jura-
mento sit absolutus, absque domini papæ mandato

ullatenus absolvatur. Confortamini ergo et con-
stanter agatis, et tanquam supra firmam petram
fundatus ad quorumbet ventorum exsufflationes
nolite moveri, aut aliquo modo terreri vel turbari,
nec ut moris vestri est, quoslibet per vos transeun-
tes secretorum vestrorum interpretes constituatis,
ut magis de justitia, quam de multitudine confidere
videamini; quia ubi multitudo, et præcipue in tali-
bus, creberrimæ solent confusiones emergere, et im-
pedimenta plurima provenire. Secretum sit apud
vos quod scribo de Londoniensi, cum nihil de illo
vobis scriptum sit. Propter malignantes dico: ne
dicar secreta revelare. Cum vero Deus vos in statu
pristinum reduxerit, quod in proximo spero adfu-
turum, estote memor magistri Waltheri et mei, si
placet, ne pro multitudine ad vos respicientium a
vestra memoria elabamur, quia tunc forte præsen-
tes non erimus.

EPISTOLA CCCLXXXIX.

AMICI CUJUSDAM AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, quidam ami-
cus.

Rex proxima Dominica die Londoniis debet esse,
eoque archiepiscopum Eboracensem, omnesque Ang-
liæ episcopos, et barones ad diem illam ex omni-
bus terræ partibus convocavit. Sane ea die corona-
bit filium regis Eboracensis, uxore ejus, filia scilicet
regis Francorum, apud Cadomum derelicta, et
quasi repudiata in contumeliam patris et contemp-
tum. Coronabitur certe puer ille, quem diximus, et
quando diximus, nisi Dominus mare clauserit navi-
gare volenti, vel manus contraxerit Eboracensi, vel
nisi rex Francorum aliquo prohibitionis modo inhi-
buerit. Puer enim properat ad mare, et a patre ex-
spectatur in adverso littore. Et de mandato regis,
Baiocensis et Sagiensis cum puero vadunt. Ricardus
de Humet non ibit. Regina Cadomi morabitur, do-
nec gaudii hujus certitudinem acceperit. Litteræ ergo
domini papæ super prohibitione consecrationis
hujus, diu est quod mare transierunt, sed inutiles
prorsus effectæ: in manu illius, cui traditæ sunt,
perierunt, nec alicui ostensæ, nec ullatenus propa-
latæ. Quid igitur prosunt, quæ sic occultantur, per
quas nec instans coronæ impositio, nec personæ ulti-
o cessabit? Certissime enim sciatis hoc sine dila-
tione futurum, et, si non auderet Eboracensis, ma-
nus tamen cruentas apponeret carnifex Sagiensis.
Hoc autem fit contra vos, ut nec diutius liceat etiam
sperare de pace, cui non solum pax differtur, sed
tota spes pacis et reconciliationis aufertur. Dixit
enim nobis Ricardus de Iwelcestre, qui pro accele-
rando transitu pueri venit altera die usque Cado-
mum, et statim reversus est cum illo; dixit, in-
quam, ille quod pacem vestram omnibus modis dif-
ferret, et si aliter non posset, non solum domino
papæ, sed etiam ipsi Deo inobediens rex ante usque
ad mortem existeret, quam vobiscum pacem habe-
ret. Nolite ergo sperare in iniquitate, nec temerariè

illis credite, qui non ambulant in simplicitate, sed A regis potius, quam vestram voluntatem exsequi cupientes, vobis nihil aliud quam mendacia de regé et patre mendacii afferunt, ut decipiant. Quidquid enim rex agit vobiscum, dolus est et nequitia. Sed ut pace vestra loquar, stultum decipit verbis inanibus, ut interim sibi magis provideat, et de tractu temporis contra vos majores insidias pareat, et laqueos præparet fortiores. Quid igitur facies, hominum miserime, si tibi fuerit sub temporis brevitate subtractum, ad quod tantis temporibus suspirasti? si per alium rex fuerit effectus, qui non nisi per te regnare debuerat? Imo quid facies, si inimicus tuus regem tibi consecraverit inimicum, ut contra te in patriæ auxilium quanto junior, tanto fortior manus insurgat? Verum quid faciet rex ipse Francorum, cuius ita filia contemnitur, cui regnum auferitur, cuius speranda posteritas condemnatur? Cur enim ejus filius, qui adhuc ei fortasse nascetur, regni gloriam consequeretur, si ipsa modo coronæ indigna judicatur? Forsitan non movebitur rex ille nimium justus, nec suum, filiaque contemptum vindicabit. Sed magis in sua justitia peribit. Moderate loquor in Christum Domini, sed tamen pro nihilo ei coronam Franciæ deseret, qui coronam Angliæ tam facile auferet. Unicum ergo et singulare ei et vobis remedium est, ut sine omni dilatione ad reginam et ad Ricardum de Ilumet nuntios mittat, qui ex sua parte prohibeant ne fiat, et si factum fuerit, ab utroque cum diffiducia separentur. Sic enim territi Ricardus et regina mittent ad regem, et regis impediatur voluntas. Nuntius enim regis Francorum vel vester, nullus posset ad regem nostrum accedere. Et si litteras domini papæ deferret, mitteretur in carcerem; si vestras traderetur in mortem, si regis Franciæ teneretur honeste, sed non procederet, donec negotium ad aures regis perveniret. Currite ergo statim ad regem, et advocate Senonensem, ut aliquid opponatur obstaculum huic operi, quod in personæ regis contemptum, et in causæ vestræ præjudicium noscitur agitari. De cætero sciatis Thomam, novum archidiaconum Bathoniensem, nuper a rege ad archiepiscopum Rothomagensem venisse, et a Nivernensi episcopo transeundi inducias impetrasse usque ad sequentem Dominicam. Publice enim Thomas ille clamavit, et multi alii quotidie clamant regem in proximo esse venturum: quod penitus falsissimum. Per episcopatus ergo, et abbatias, et per domos regias, usque ad Montem S. Michaelis formicino gradu Nivernensem incedit, et qui in terra sua quindecim esset contentus, apud nos triginta sex equitaturas adducit. Dicitur ergo, quod magis sitit pecuniam regis, quam pacem regni; magis lucrum suum, quam commodum vestrum. Et res satis manifestis indiciis declaratur. Sexta enim feria post octavam Pentecostes venit Cadomum, unde tunc filius regis exierat, cum quo Nivernensis optime, si vellet, transire potuisset. Sed dicitur ei regem cito esse venturum, aut navem regiam venturam propter

ipsum. Et sic homo ille, mores gentis nostræ penitus ignorans, fallaciis capitur, nec in manu ejus verbum Domini prosperatur. Verum, si astutias istas intelligeret, si concito gradu ad mare properaret, oporteret archiepiscopum præire, et istum regis responsum expectare. Et si omnino vellet transire, navem quidem et instrumenta navis inveniret, sed gubernator nullus appareret. Singuli enim fugerunt, vel se nihil scire dicerent, vel ventum penitus casus adversum jurarent. Stultus ergo fuit, qui venendi per vos voluntatem habuit, qui sper Flandriam in disposuit. Statim ergo litteras regis, et litteras Senonensis, et nuntium vestrum ad Nivernensem dirigite, ut cum omni celeritate reginam Cadom morantem conveniat, quatenus ei transitum pareat. B Quæ si noluerit ob manifestam impossibilitatem, idem episcopus ad vos revertatur, facturus citius quod facturus est. Nolite enim de cætero parcere, sed totum spiritum effundite, totum gladium eriginate, quoniam non respiciet vos oculus regis usque in sempiternum. Respiciat autem super vos et super oves pascuæ suæ oculus pietatis divinæ, et magis de principibus victoriæ gloriam, quam principum pacem non veram, Ecclesiæ suæ conferre dignetur. Valet. Et si adversitas increbuerit, nolite timere, quia Dominus supponit manum suam.

EPISTOLA CCCXC.

COEXSULUM BEATI THOMÆ AD ALBERTUM CARDINALEM.

Sanctissimo domino, et Patri charissimo ALBERTO Dei gratia S. R. E. presbytero cardinali, mæri Cantuarienses totum id modicum quod relictum est exsilibus et proscriptis, sinceræ fidei et veræ dilectionis affectum.

Quantum sit innocentis conscientia bonum, resciant qui sinceritatem conscientia perdidit. Nec veretur alienam funestis infestare consiliis, qui semel relicta verecundia, in turpitudinis suæ defensionem præclaros viros desiderat habere commo-
C teres erroris. Utinam hæc domini papæ sanctitas, cum Ecclesiæ confusione, et infamia curiæ, non esset in nostris experta periculis, eorumque saluti pariter et honestati repugnantia consilia sapientia et auctoritatis, qua cunctis præeminet, vigore ab initio D reprobasset. Qui persuadere ausi sunt, ut innocentium proscriptionem per sex annos derisorio ditionibus protelaret. Certe quisquis et quantuscunque fuerit ille consultor, illico audisse debuerat: *Vade retro Satana, quia non sapis ea quæ Dei sunt.* Nec persuadebitur mundo, quod suasores isti Deum saperent, sed potius pecuniam, quam immoderato avaritiæ ardore sitiunt, olfecerunt, ideoque præbibus et sacrilegis adhærentes consensu, consiliis instruente, armante patrociniis, insurrexerunt in pauperes Christi, acceptantes munera, secuti retributiones. Nec possunt illorum latere nomina, quæ tum evidentia operis manifestat, tum relatio multorum partis adversæ, tum attestatio litterarum, quibus gloriantur apud regem Anglorum, se pro eo

steti: se viriliter, et quod illis tacentibus erat cre-
 dibile, persuasisse domino papæ, ut præfati regis
 inhumanitatem in tanta patientia sustineret. In quo
 timendum est, ne seductus sanctus erraverit nimis,
 adeo ut quod in Ecclesiam Dei deliquit, etiam cum
 voluerit, nequeat emendare. Sic solet Deus talia
 perierumque punire delicta, ut qui divinitus oblata
 gerendorum opportunitas non utitur, eadem illi in
 perpetuum auferatur. Scrutanti legem loquimur et
 scienti, qui quod dicitur, sibi familiaribus clarum
 habet exemplis. Et tamen ut culpam suam, quam
 sic magis auget, purgare curia videatur, in nuntios
 nostros retorquet, quod Ecclesiæ Dei, de tam ma-
 nifestis injuriis et damnis justitia non sit exhibita.
 Ergo quasi re bene gesta consulunt, ut sapientiores
 mittamus, ac si per se non sit patens injuria, damna
 sint vel pauca vel modica, sepe non sit prædo com-
 monitus, nuntiis nostris illatæ non sint atrociores
 injuriæ, diu, imo nimis et ultra omnem modum, et
 contra æquitatem non sit expectata correctio. Non
 sunt in nobis, pater, sapientes illi, quos quærent,
 non potentes aut divites, quos semper contra Eccle-
 siam Dei et nos habere locum videmus in curia, ut
 assidue redeant cum triumpho. Vix sustentamur
 aliena stipe, et fero, nisi nos gratia conservaret,
 ab Ecclesia Romana attriti, qui soli in orbe occiduo
 pro illa dimicamus, deserere cogimur causam Chri-
 sti, et Ecclesiæ contemnere libertatem. Potuit ab
 initio in solum regem Anglorum, et nostræ proscriptio-
 nis, et deprædationis Ecclesiæ culpa refundi, qui
 per se, et satellites suos, sine miseratione atatis et
 sexus, sine reverentia dignitatis aut ordinis, circiter
 quadringentos innocentes addixit exsilio, Cantua-
 riensem cum omnibus possessionibus et bonis suis
 confiscavit ecclesiam, bona vacantium sedium occu-
 pans, non permisit in eis episcopos et abbates regu-
 lariter ordinari. Dicitur non potest, quot animæ
 sine confirmationis sacramento excesserint, quot
 criminiosi sine pœnitentia et absolutione decesserint,
 quot sacræ virgines optata consecratione fraudatæ
 sint, quot causæ cum ecclesiarum et injuste oppres-
 sorum dispendio exspiraverint, quanta injustitia
 totam possederit Angliam, quanta perditionis ani-
 marum janua Satanæ sit aperta, pastoribus ovium
 Christi aut in exsilium actis, aut coactis obmutescere
 et silere a bonis, aut illectis ut præherent sub
 prætextu religionis et dispensationis arma iniquitatis
 peccato, et ipsos serpentes et antiqui serpentis mem-
 bra perniciosis consiliis toxicarent. Tantas et tam
 patentis Christi injurias sæpe, imo continue per sex
 annos prosecuti sumus in auditoriis vestris, parati
 in ipsa malorum novitate, cum adhuc essetis Sen-
 nonis, et nuntii regis adessent, appellationes prose-
 qui, quæ vel a nobis vel contra nos fuerant insti-
 tutæ. Non placuit ut audiremur tunc, quando nobis
 adhuc aliquid, etsi modicum, suberat facultatis, et
 amicis et adiutoribus non nihil spei. Longum erit,
 et vobis, ut timemus, tædiosum, si retexamus quo-
 ties nos obtulerimus ad agendum, nec placuit ut
 audiremur, et adversariis nostris, oppressoribus
 Ecclesiæ, facta est, ut scitis, non proseguendæ appel-
 lationis indulgentia. Interim si pater noster, dominus
 Cantuariensis vellet ablata remittere, et perniciosum
 compositionis ineundæ coætaneis et posteris præ-
 bere exemplum, pacem facere, vobis non interpo-
 nentibus partes vestras, cum rege potuerit, et re-
 dire in gratiam familiaritatis antiquæ. Sed absit
 hæc lues a mentibus nostris, ut pro quolibet tempo-
 rali emolumento jugulemus animas nostras, insana-
 bili plaga conscientias vulneremus, et nefando vo-
 luptatis aut avaritiæ mercimonio vendamus Eccle-
 siæ libertatem, et posteros pravo corrumpamus
 exemplo. Faciant hoc, si volunt, alii, aut potius
 nullus faciat, quia nos non ita instituti sumus a
 sanctis Patribus, qui Cantuariensem Ecclesiam res-
 ceperunt in laboribus multis, et tandem mercedem
 laborum receperunt a Domino. Idem, qui auctor
 propositi, conscientiæ nostræ testis est Deus, quod
 dominus Cantuariensis prælegit in exsilio mori,
 quam perniciosam Ecclesiæ vel probrosam inire
 concordiam. Et si hoc, quod absit, attentaret, rarus
 est inter nos, si quis tamen, qui deinceps illius pos-
 set dominium aut consortium sustinere. Nobiscum
 de pace Ecclesiæ, mediantibus amicis, tractabatur,
 cum Joannes de Oxeneford Romam proficiscens,
 et manifestò, multis justificatus, perjurio rediit
 triumphator, et ab apostolica sede, furenti, quasi
 per se non satis insaniret, cornua attulit peccatori.
 Ab ea die proscriptio nostra, quæ antea soli regi et
 suis poterat imputari, Ecclesiam Romanam dissi-
 mulatione vel consensu auctorem habuit, cum per-
 secutori, in malitia perduranti, sit indulta dilatio,
 et quodammodo licentia præstita incubandi ecclesiis,
 et torquendi innocentes. Et nobis, si quid solatii
 videbatur esse porrectum, statim missis e latera
 nuntiis aut litteris impediatur, ne votivum aut
 debitum sortiretur effectum. Nobis etiam tacentibus,
 rerum eventus ita esse convincit. Ecce enim cum
 pax nostra, sicut multi noverunt, esset in januis, et
 Ecclesia solatium, ut putabamus, efficax a sanctis-
 simo Patre Romano pontifice accepisset, superven-
 nentes nuntii regis abstulerunt pacem, et absolutis
 excommunicatis nostris, etiam spem reconciliatio-
 nis visi sunt præclusisse. Siquidem denuntiaverunt
 eis, et aliis adversariis Ecclesiæ, ut si liberit,
 sex annorum appellationes, quas toties prose-
 cuti sumus, et interdum obtinimus, proseguantur
 in festo beati Lucæ, scituri quod nullum
 eis honoris, officii, beneficii, aut famæ dispendium
 generabitur ex hoc, quod tanto tempore excommu-
 nicati fuerunt. Unde in eo, maxime apud nostrates,
 justitia viget ecclesiastica, quod qui per annum
 excommunicationem sustinent, nolari solent infam-
 ia. Sed ecce ab hujus novitatis exemplo, et quasi
 apostolico privilegio, quod continetur in litteris, so-
 lutus est ecclesiasticus vigor. Quid ergo superest,
 nisi ut nullius momenti sit apud provinciales sen-
 tentia, quam sine omni pœna vident tam facile posse

dissolvi? Juraverunt tamen, ut dicitur, se staturos A mandato domini papæ, sed præcipitur esse absconditum. Deus bone! Quid rei est, quod quæ contra Ecclesiam sunt, licenter prædicantur in foro, ut trahi possint ad consequentiam; et si quid pro Ecclesia sit, cujus exemplum possit esse laudabile, et prodesse in posterum, illud apostolica sedes jubet abscondi? Cum ergo sic apud vos, prævalentibus fautoribus regis aut potius malitiæ, aut pecuniæ amatoribus, causa Christi tractetur, cur a nobis exigitur, ut mittamus nuntios sapientes, quasi vos ipsi non debueritis tam justam causam, tam manifestam defendere, etiam tacentibus universis? Ad hoc enim estis in mundi cardine constituti, ut liberetis pauperem a potente, ut justitiam decernatis et faciatis inter filios hominum. Nos sane viros honestos et litteratos credebamus, quos via Romana absorbit. Quæ tamen nobis utilitas in sanguine eorum? Nunquid mittemus plures ut et ipsi moriantur, ut innocentium minuatur numerus vel annulletur, et tyrannus, illis extinctis, licenter dominetur Ecclesie nullo contradicente? Si appellationes prosequendæ sunt, quare cum nascebantur, aut nondum expiraverant, non sunt examinatæ? Satius enim fuerat nobis eas tunc expediri, aut saltem denunciare nobis, ut aliquid aliud negotii ageremus, quo vitam nostram possemus utcumque transigere, et causam suam Deo committeremus expediendam? Spoliati et nudi sumus. Satis hactenus delusionibus hujusmodi fatigatis consultius esse credimus, ut vitam in orationibus, quam in litibus finiamus, domesticis exemplis edocti, ne de cætero non modo opera et impensa nobis periclitetur, sed et anima: Christus, cui eam committimus, Ecclesie suæ deinceps sit patronus et causæ. Sed fortasse dicet aliquis, quoniam pro honore pacis, et quæ præmissimus gesta sunt, et toties indulta dilatio, et dispensandi ratio admissa est. Utique si pax expectatur a Deo, peccatis, et his quæ contra legem fiunt, procuranda non est. Si a Deo futura non est, nec est Ecclesie necessaria, nec alicui utilis. Bonorum nostrorum non indiget Deus, sed certe peccatorum nostrorum minus, ad expediendam justitiam et misericordiam suam, et fortasse tandiu dilata est pax, quia non via Domini, sed humana procurabatur astutia. Excessimus modum, sed urget nos necessitas, quæ nec modo, nec regulæ necessitate aretatur. Et Spiritus sanctus qui in vobis est, persuadebit, ut necessario excedentibus indulgeatis et compatiamini. In summa pietatis vestræ genibus provoluti supplicamus attentius, ut hæc omnia intimetis domino papæ, et persuadeatis ei, ne de cætero circumventoribus credat, qui amore sordium allecti ipsum conantur inducere, ut in læsione nostra animam suam perdat, et causam Christi.

EPISTOLA CCCXCI.

EBORUMDEM AD GRATIANUM.

GRATIANO Romanæ Ecclesie subdiaconi, coexsules beati THOMÆ martyris.

Ei consultissime vulneris deteguntur incommoda, qui compatitur aut medetur: nec in necessitate quisquam potius adeundus est eo, qui ipsam consuevit fideliter expedire. Et quidem Anglicanæ Ecclesie gravissima necessitas est, et a multis diebus jam fere insanabilis plaga, cui medelam plurimi præserunt, sed jam fere sex annorum prorsus elapso curriculo, præter vos non fuit ab Ecclesia Romana descendens, qui adjuvaret. Quærebant alii fortasse quæ sua sunt, et Christi postposuerunt gloriam, et Ecclesie honestatem. Sed vos, ab homine illo, qui corruptibili auro, et argento, et variis lenocinis mundanæ supellectilis contrahentes corrumpere consuevit, nihil præter sinceritatem conscientie relictis. Nec vos pœniteat hunc Ecclesie Dei gratis præstitisse laborem, nec vos arbitremini modicam jam suscepisse mercedem, cui duplex virtutis fructus redditus est: in conscientia alter, alter in gloria. Sed utrumque perseverantia multiplicabit, et dum Anglicana in Christo spirabit Ecclesia, merito recolet se vobis esse obnoxiam. Scitis quam mirabiliter lacerata et conculcata sic hactenus, quæ variis delusionibus, et quoties ipsius sit impedita justitia, quam sæpe solatia debita, quæ sibi collata videbantur, ab apostolica sede missis et regione litteris aut nuntiis, et indultis adversæ parti dilationibus subtracta sint: quomodo quidem de dominis cardinalibus, et decurialibus amicis, afflictæ vulneribus vulnera influxerunt, ut jam non sit dolor, sicut dolor ejus. Poterant hæc ab initio regi Anglorum imputari et complicibus suis, qui horum omnium in injuriam Dei causa et artifex est, cui si antequam curia justificasset illum, qui schismatis conciliator fuerat, vellemus ablata remittere, et in læsione Ecclesie perniciosum compositionis dare exemplum, pacem mediantibus amicis, cessante opera sedis apostolicæ eramus habituri. Sed absit, ut pro Deo cœpta, sic contra Deum finiatur causa, ut pro quocumque emolumento Christi titulum distrahamus et Ecclesie libertatem. Testis est inspector cordium, quod dominus et pater noster mori mallet, et nosri consepeliri, tantum morientes in Domino. A diebus autem Joannis de Oxeneford, non modo a præfate rege, sed et ab Ecclesia Romana vim patimur, quæ usque in finem sexti anni datis dilationibus protrahit exilium nostrum, et persecutores Ecclesie, qui spoliis nostris corrupti sunt, et alios corrumpunt, cum triumpho remittit et gloria. Illi autem redeuntes regem, quasi per se non satis insaniret, instigant, et illos qui Ecclesie decreverant adherere, minis et terroribus, et exquisitis dolis transire faciunt in adversam figuram. Experti sumus hoc non sæpe, tum maxime modo, quando novissimi nuntii redierunt, quia regem pronum ad concordiam ab ipso revocaverunt introitu pacis, suadentes ut suos prosequi patiatur appellationes in festo beati Luca, quæ variis subterfugiis interpositæ sunt, etiam post inhibitionem a domino papa factam, quia contra voluntatem suam, si perseveraverit, nihil fecerit

compelletur. Interim absoluti sunt qui excommunicari meruerant hujus schismatis inceptores, et spoliatores nostri, indulto sibi privilegio, ne quod dispensationis honoris, officii, beneficii, aut famæ contrabant ex hoc, quod anathematis vinculo tandiu innodati fuerunt. Quod quam recte et salubriter Ecclesiæ factum sit, viderit Deus et iudicet. Sed dicitur eos jurasse, quod stabunt mandato domini papæ, idque præcipitur occultari, ne forte innotescat aliquid pro Ecclesiâ gestum, quod ad ipsius pertineat honestatem, cum econtra publice prædicetur in foro, si quid in perniciem ejus præsumptum est aut indultum. Cum ergo pars nostra ab initio prosecuta sit appellationes omnes, et singulis annis obtulit diffugiente parte adversa, et illa plus profecerit in malitia sua, quam nos in innocentia et justitia nostra, quis sani capitis audebit suadere, ut hæc ulterius præstigia consecuemur? Quæ est utilitas in tot laboribus, et expensis, et sanguine innocentium, qui pro testamento Dei animas posuerunt? Utiq; non est nobis tanti novis defusionibus vexari in curia sine fructu, ut nos qui residui sumus, velimus sine causa morientium esse consortes, sed Deo causam suam potius committimus dirigendam. Si quis enim nostrum conventus fuerit, ut ad curiam iter arripiat, olim quod vulpes ægrotulo cauta leoni respondit :

Quia me vestigia terrent

Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

Et iter hoc, donec spes profectus aliunde luceat, detestabitur. Vestris itaque pedibus provoluti supplicamus attentius quatenus sanctissimo patri et pastori Ecclesiæ, domino papæ, per vos omnia hæc innotescant, et persuadeatis ei, ne se deinceps circumveniri tam facile patiatur : et si eum oculus vel pes aut manus ulterius appetat scandalo, quicumque ille sit, a consilii sui corpore ipsum rescicare non pigritetur. Quia melius est, ut amputato auctore scandali sine eo vitam promereatur æternam, quam ab eo se patiatur pertrahi, quod absit ! in gehennam.

EPISTOLA CCCXCH.

FIDELIS CUJUSDAM EPISTOLA AD THOMAM CANTUAR.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, suus fidelis.

Transacta Dominica rex apud Londonias filium suum ciungulo militiæ donavit. Eundemque statim Eboracensis in regem inunxit. Ibi rex filiis suis terras suas divisit, cunctis admirantibus, quid de cætero sit facturus. Adventum suum in Normanniam quotidie facit prædicari, ut magis timeatur. Sed non venit, quandiu pacem regis Francorum habuerit. Mandavit etiam Ricardo de Humes quod filiam regis Francorum cum regina Cadomi morantem vestibus, equitaturis, et familia decenter instrueret ad transfretandum, quando ipse mandaret. Hoc autem factum est, ut audiat rex Francorum, et ab indignatione, quam de contemptu filiæ concepit, aliquantisper quiescat. Non enim mandatum est, ut statim eat, sed præparari jubetur, ut quando rex miserit pro ea, ire non differat. Forte ergo consecrationem

A puellæ, sicut et pueri furari nituntur. Sed si etiam palam fieret, videte ne a vobis aliquo modo inunctione filiæ regis Francorum prohibeatur. De inunctione quoque pueri nolite nimium turbari, sed vobis imputate, qui litteras non misistis, quæ poterant consecrationem impedire. Nolite igitur super regem, aut super episcopos vestros aliquam sententiam dare, quandiu de pace vestra tractatur, sed patienter sustinere, donec veniat dies lætitiæ et pacis, vel dies iræ et indignationis. Credo tamen quod per Nivernensem pax vestra non fiet, quoniam Senonensis pacem cum rege Anglorum amplius quærit, quam vestram. Plurimum enim affectat loqui cum rege, et dixit mihi manifeste, quod si osculum rex vobis vellet indulgere, in omnibus aliis satis illi esset parcendum. Me etiam increpavit quod ita loquebar de vobis et contra regem, et ut certe cognovi, pax vestra in manu sua non poterit prosperari. Ob hoc enim recessit ab eo archidiaconus Bituricensis, fidelissimus vester, et episcopus ille apud Maantam moratur, exspectaturus ibi adventum regis Anglorum per quindecim dies : et post, si rex non venierit, reversurus ad mare per Normanniam, ut procurationem regiam habeat, quam hucusque suscepit, et moram faciat longiorem. Regnam tamen, et Ricardum de Humez convenit ipse, ut naves solverent, et viam maris sibi aperirent, quam non solum ei, sed omnibus propter eum fecerant inhiberi. Ipsi autem noluerunt. A manifesto igitur contemptu et defectu episcopus debuit dies computare, sed noluit. I. no cum regina familiare colloquium habuit, et inducias dedit, quas illa voluit, utpote qui regis gratiam et Senonensis cum rege pacem potius, quam vestram dicitur affectare. Videte ergo, ne quis vos seducat, ne in morte vestra gratiam reconciliationis inveniant, qui sunt inimici ad invicem. Videte etiam, cui verbum vestrum commisistis : et si vobis bene videtur de illo, certe aliter vobis videtur, quam omnibus aliis, qui vident illum. Præterea properate et loquamini cum illo Nivernensi, adhibito Senonensi, ut statim verbum sibi commissum exsequatur, vel omnino dimittat, neque per Normanniam, imo per Flandriam iter suum disponat. Interim autem ad nullam sententiam procedatis, nisi forte super D Eboracensem ponere possetis. Dominus Vigornensis, fidelissimus Ecclesiæ Cantuariensis filius, nondum transfretavit, sed honori Ecclesiæ et libertati omnino intendit. Valeat dominus meus, et voluntatem suam et statum mihi servo suo prolixius scribat. Valeat in æternum et ultra.

EPISTOLA CCCXCIII.

AMICI CUJUSDAM AD JOANNEM SARESBERIENSEM.

JOANNI Saresberiensis, quidam amicus.

*Segnius irritant animum demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelius.*

Si de his igitur, quæ auditu solo didici, minus contentam fecero narrationem, veniam peto. Constantia enim veritatis et manifestior quæsiturum a

vobis expositio est penes illos, qui rem gestam conspexerunt. Novit autem dilectio vestra dominum Rothomagensem et Nivernensem episcopum a domino papa ad regem Anglorum pro transactione inter prædictum regem et dominum Cantuariensem formanda transmissos fuisse legatos. Arripiens igitur iter Nivernensis ad mandatum domini papæ, deferens secum transactionis formam a domino papa dictatam cum comminatoriis ad eundem, in Neustriam usque pervenit. Conveniens itaque Rothomagensem paratus erat transfretandi iure laborem. Erat enim rex Angliæ, ut etiam vestra novit dilectio, tunc temporis in Anglia. Rex igitur auditis his Nivernensi obviam misit, mandans et monens, ne casus subiret marinos, sed ipsius adventum in Normannia patienter præstolaretur. Erat enim in præsentiarum in fines illos remeaturus. Regressum ergo Rothomagensem et Nivernensem diligenter convenientes; comminatorias domini papæ, pacis faciendæ formam continentes illi obtulerunt, quorum sermo hoc demum sine resedit. Spopondit rex prætaxatis legatis se ad nutum et voluntatem domini papæ sine fisco simulatis restitutum domino Cantuariensi pacem suam, ecclesiam suam, possessiones ecclesiæ suæ in integrum, gratiam etiam suam, licet de præcepto apostolico ad gratiæ restitutionem non cogere, unum vehementer laborans excipere de his quæ dominus papa mandaverat, osculum videlicet, quoniam huic publice in conspectu Francorum apud Montem Martyrum abjuraverat. Reversi sunt ergo Rothomagensem et Nivernensem ad dominum Cantuariensem Senonis, feria quinta, ut recolo, hebdomadæ præcedentis festum Magdalene, nuntiantes illi quæ penes regem invenerant, et ut ibi pariter diem reconciliationis faciendæ assignarent. Inter agendum autem hæc rex Franciæ, et rex Angliæ diem colloquii statuerant, feriam videlicet secundam ante festum Magdalene, in limitibus suis inter Firmitatem, oppidum scilicet in pago Carnotensi, et Fretivalle, castrum videlicet in territorio Turonensi. Dominus vero Senonensis intrin consilium dederat Cantuariensi, quatenus una secum, et cum Rothomagensi et Nivernensi, regum adiret colloquium, adjiciens inter ipsum et regem suum, dum tanta locorum intercapedine disjungerentur, nequaquam posse componi. Dominus autem Cantuariensis, licet in principio renitens injussus ad colloquium accedere, consilio Senonensis demum acquievit, profectique sunt pariter ad colloquium, Cantuariensis, Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis. Convenerunt igitur reges in unum ad tempus colloquio præfixum, rebusque suis secunda et tertia feria ante festum Magdalene tractatis, nullam de Cantuariensi fecerunt mentionem, ita etiam ut clerici ipsius a colloquio secunda die ad dominum suum revertentes nuntiarent ei reges finito negotio suo recedere, vehementerque expaverunt, ne qui ad colloquium non invitati accesserant, reverterentur confusi. Intercesserant tamen interim solita diligentia pro

A Cantuariensi ad regem Angliæ Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis, concessitque illis tandem rex se in festo Magdalene Cantuariensi collocaturum, et omnia ad præceptum domini papæ eidem redintegraturum, solo osculo excepto, ad cujus concessionem apud Montem Martyrum, nec etiam regis Franciæ precibus potuit inclinari. Adjecit etiam et juramento sancivit se in hujus negatione nullas Cantuariensi præstendere insidias, et Deum sapius testando Senonensem super ordinis sui periculum interposuit fidejussorem. Dicitur etiam recedentibus secretius instillasse, se, etsi invite, osculum prius daturum, quam pace infecta ipse et Cantuariensis recederent discordes. Reversus itaque Senonensis ad Cantuariensem, indicavit ei quam et qualem dulcedinem cum in vultu, tum in verbis regis invenerat, rogans et monens ne in osculi exactione paratam domini sui amitteret dilectionem, multaque interpositis adjecit etiam, quod et rex ipse eidem prius publice promiserat, regem, cum in suas possessiones veniret, illum cum pacis osculo et maxima gratiarum actione receptorum. Consilio igitur Senonensis dominus Cantuariensis tanquam paratus etiam animam pro ovis suis ponere condescendit, et sero factio nuntiatum est regi domini Cantuariensis responsum. Mane autem redeunte in festo Magdalene, summo diluculo rex ad limites usque prius inter ipsum et regem Francorum colloquio assignatos, quos et Cantuariensi, ut convenirent, assignaverat, cum infinita suorum multitudine processit. Cantuariensis autem serior egressus, comitante illum Senonensi et comite Theobaldo, concurrentibus etiam catervatim Francis, qui cum rege suo ad colloquium venerant, ad limites pervenit assignatos. Rex autem, ut Cantuariensem venientem cognovit, a multitudine circumstantium erumpens, illi occurrit, præveniensque Cantuariensem salutavit. Finitis ad invicem salutationibus, datis dextris et amplexibus, secesserunt in partem rex, Cantuariensis, et Senonensis. Cantuariensis autem regi suo de injuria sibi et Ecclesiæ suæ illatis conquerens, sermone usus est vehementer commotivo, et ut revertens Senonensis testatus est, materiæ tali admodum cognata. Deinde soli duo, rex scilicet et Cantuariensis, in partem secedentes, de secretis suis multo diei spatio disseruerunt, adeo ut quampluribus astantium tediosa fieret tam diutina mora colloctionis. Conquestus est autem ibi Cantuariensis de læsione dignitatis Ecclesiæ suæ, maxime in novi regis coronatione, enumeratis quot et quæ prædicta Ecclesia regi contulerat, maxime cum de regni corona inter ipsum et regem Stephanum fieret disceptatio. Rex autem causam coronationis supradictæ assignans, tum statum regni, tum iram quam in Cantuariensem exercuerat, promisit se omnia correcturum ad voluntatem domini Cantuariensis, adjiciens filiam regis Franciæ nondum coronatam ab ipso cororandam, filium etiam suum denuo ab illo coronam suscepturum, cum recognitione dignitatis ad Ecclesiam Can-

uariensem pertinentis. Ad hæc promissa Cantuariensi regi suo gratias agens ab equo descendit, seque ad pedes illius humiliavit. Rex autem cum festinatione equum linquens, Cantuariensis equum reascendentis ascensorium, quod vulgo strivarium dicitur, tenuit. Sic igitur reversi sunt rex ad suos, Cantuariensis ad Francos. Rex autem, non invito alio consilio, publice nuntiavit se cum Cantuariensi pacem fecisse ad honorem Dei et suum. Convocatis igitur hinc inde astantibus restituit Cantuariensi pacem suam, gratiam suam, ecclesiam suam et possessiones ecclesiæ suæ in integrum. Processerunt etiam coxsules domini Cantuariensis, qui adfuerant, et ad pedes regis se humiliaverunt : rex autem, sua singulis restituens, suam benigne pacem concessit eis et gratiam : his ita gestis voluit dominus rex, ut Cantuariensis secum statim in Northmanniam veniret, tum spatiandi causa, tum ne occultaret concordiam diuturnitas dissensionis. Promisit etiam Cantuariensi et suis sufficientem necessariorum administrationem. Cantuariensis autem, quia absque licentia a rege et Ecclesia Francorum accepta, sine læsione nominis sui recedere non poterat, revertendi ad ipsum inducias expetivit. Jussit igitur rex interim Cantuariensem ad possessiones suas et suorum recipiendas aliquem clericorum suorum in Angliam transmittere, ita tamen ut prius ad illum legatus veniret, receptisque litteris suis ad filium suum, et ad cæteros regni custodes securus transfretaret. His itaque executis, rex, requisita a domino Cantuariensi benedictione, recessit. Quia igitur amico nostro, sed amicissimo et in omnibus voluntati vestræ devoto magistro Hereberto legatio hæc injuncta est, rogo quatenus vestra oratione ad Deum intercedente adjutus tutior incedat. Valete, memor mei.

EPISTOLA CCCXCIV.

KENTII SUI AD THOMAM CANTUAR.

Domino suo charissimo sui salutem, et fidele servitium.

Mandatum vestrum, juxta quod potuimus, adimplevimus, litteras vestras Willelmo de Einesfordia, et Willelmo filio Nigelli liberavimus, et eos quacunque poena usque Londoniam attraximus, simul cum Turstino et Osberto. Et cum litteras domini regis, quas apud vos habuimus juniore regi Angliæ ostendere parati essemus, nullus istorum quibus id mandatis, coram rege apparere ausus est. Consilium enim a quibusdam acceperant, qui eos, ne starent nobiscum in negotio, penitus declinaverant. Nos vero quibus incumbere negotium, accepto nobiscum solo Roberto sacrista Cantuariensi audacter, et cum omni diligentia, consultis tamen Willelmo filio Aldeli, et Radulpho filio Stephani, accessimus ad regem in camera sua apud Westmonasterium, die lunæ proxima post festum beati Michaelis, residentibus cum rege comite Reinaldo, archidiacono Cantuariensi, archidiacono Pictaviensi, Willelmo de S. Ioanne, et multis aliis. Comes autem Reginaldus

A audita pace, similiter et plures alii, sed non omnes, Deo inde coram rege gratias devote reddiderunt. Perlectis vero litteris, nobis amotis consilium inde rex se capturum respondit. Tunc vocato Walthero de Insula, et cum eodem habito consilio, revocati sumus, et præsentibus nobis archidiaconus vester Cantuariensis in hæc verba respondit : Dominus rex mandatum et præceptum domini sui patris accepit et inde consilium habuit. Respondit igitur sic : Radulphus de Broc, et ministri ejusdem Radulphi similiter cum aliis ministris terras, et possessiones archiepiscopatus, et res, ecclesias, et redditus clericorum archiepiscopi diversis in locis præcepto regis patris habuerant ; et quoniam nisi adhibitis præfatis ministris instaumentum cum B maneris archiepiscopi veraciter sciri et inquiri non poterit, diem præsentis mandati plenius exsequendi ponit et assignat vobis dominus rex diem Jovis crastinam beati Calixti papæ. Quidam autem delationem istam audientes et de pace firma penitus desperantes, malam pacis esse significationem constanter asserunt ; quidam vero redditum termini hujus habere volunt : quod potius credendum est. Sunt itaque omnes vestri, quos in Anglia invenimus, ita de pace desperati, quod neque litteris domini regis, quas extra sigillum pendentes ostendimus, neque nobis, qui paci factæ interfuimus, et voce viva juramento affirmamus, credere nolunt, nec possunt. Quidam vero nostrum, cum dominus rex de Londonia versus Windlesores iter faceret, in via accessimus ad eum, et ex parte vestra cum omni humilitate et diligentia salutavimus ; ipse vero benigne nobis respondit, et multo vultum alacriorem nobis ostendit in via, quam coram justitiis suis prius ostenderat. Consulunt autem vos secreto per nos amici nostri multi, quod circa dominum regem moram faciatis, si quo modo fieri potest, donec plenius gratiam ejus et bonam voluntatem adipisci mereamini. Fere tamen omnes, cum quibus locuti sumus, ita personam vestram diligunt, et accessum, et præsentiam vestram ita concupiscenti animo desiderant, quod vos vix crederitis, sed timor ipsos dissimulare cogit, quasi non diligant. Domine, audivimus, et a quodam familiari, quondam vestro, pro certo didicimus, scimus etiam quia verum est ; dominus rex Angliæ per Waltherum de Insula, et per breviam suam per eundem in partibus illis transmissa submonuit Rogerium Eboracensem, dictum archiepiscopum, Gilbertum Londoniensem, Jocelinum Saresberiensem episcopos, et de omnibus ecclesiis, quæ vacant in Anglia, quatuor vel sex personas, clericos, ut episcopos suos secundum ejus voluntatem, et prædictorum episcoporum consilia eligant, et eosdem secundum voluntatem suam, et istorum consilium electos summo pontifici ad detrimentum Ecclesiæ Cantuariensis, et vestri confusionem, quod Deus avertat, consecrandos destinant. Inde siquidem est, quod adventum vestram in Angliam tantum cupiat : et in

confusione personæ vestræ ita frequenter et improbe persistat. Videmus autem hujus machinationis diabolicæ nimis certa, et omnibus regionem illam inhabitantibus credibilia indicia. Episcopus enim ille dictus Londoniensis, sed non verus episcopus, jamdiu in partibus Beverlacensibus moram fecit, et quasi beatum Joannem ibidem adoraturus, falsam peregrinationem simulavit, ut inde similis domino suo, et pastoris sui operibus detrahat, et ipsum non aliter, quam cruentis manibus jugulare machinetur. De his omnibus, domine venerande, vobis providere diligenter studeatis, et ut secundum consilium, quod a Deo desuper datum vobis fuerit, cura pervigili, animo discreto, infestationes vobis insidiantium Dei auxilio, qui non derelinquit sperantes in se, valide excutere possitis. De cætero, domine, quam citius litteræ domini regis visæ et auditæ fuerunt, audivimus dicere, quod rex et archidiaconi statim nuntium quemdam ad regem in Normanniam transmiserunt, sed quid mandaverint, penitus ignoramus. Idcirco latorem præsentium cum maxima festinatione ad vos mittimus, ut quod audivimus et didicimus, vobis significemus. Eundem ergo vel alium nos sine dilatione ad nos mittere

non differatis et nobis super his voluntatem vestram et placitum plenius renuntietis, quia sicut iste ore vobis dicere poterit, soli sine capite, et auxilio sumus. Nullus enim, quem nobis proposuistis, mandato vestro, neque præcepto obedire ausus est, præter Robertum sacristam, qui quantum scivit et potuit, in negotio operam adhibuit. Cum vero, si forte evenerit, die nobis statuta restitutionem rerum vestrarum fecerint, sicut audiemus et intelligemus, in continenti vobis renuntiabimus. Valeat dominus noster. Lator iste secreto quædam vobis ore recitabit, quæ, ut pro vero credantur, abominabilia sunt: et tamen vera sunt. Non est opus, domine, ut pluribus ista revelata sint, sed si placeat, sepulti sint sermones, cum solus ea audieritis. Hoc sæpe et sæpius, domine, vobis memoriæ committimus, ne in Angliam venire festinetis, nisi puriorem gratiam domini regis adipisci possitis. Non est enim homo in Anglia, nec etiam solus inter omnes, de quibus confidebatis, qui non omnino de pace desperet, et colloquium nostrum, et habitum circa eosdem, qui vobis consulere deberent et de quibus maxime confidebamus, vitant omnes communiter et fugiunt. Valet.

GILBERTI FOLIOT

EX ABBATE GLOCESTRICÆ

EPISCOPI PRIMUM HEREFORDIENSIS DEINDE LONDONIENSIS

EPISTOLÆ

ET VARIORUM AD IPSUM ET ALIOS.

Nunc primum e codicibus mss edidit J. A. GILES, LL. D. Eccles. Angl. presbyter, & colleg. C. C. Oxon. olim socius.

(Oxonii et Londini 1845, 8°, 2 vol.)

TO THE
RIGHT HONOURABLE SIR JAMES GRAHAM,
ONE OF HER MAJESTY'S
PRINCIPAL SECRETARIES OF STATE,
BY WHOSE READY KINDNESS THE EDITOR WAS ENABLED
THUS EARLY TO PLACE BEFORE THE PUBLIC
THIS FIRST AND COMPLETE COLLECTION OF THE
LETTERS OF GILBERT FOLIOT,
BISHOP OF HEREFORD AND LONDON,
AND THE RIVAL OF THOMAS BECKET,
THESE VOLUMES ARE MOST RESPECTFULLY DEDICATED.

C. C. C. Oxford, Jan. 1845.

PRÆFATIO.

Ex epistolis in causa dissidii Henricum II inter et S. Thomam Becketium scriptis, plurima Gilbertum Foliot, virum scientiæ et pietate, non minus ac in rebus ad regni regimen spectantibus peritiâ conspicuum, auctorem agnoscunt.